

Ἡ ΠΕΙΡΩΤΙΚὴ Ἑστία

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΙΕ'

ΙΟΥΝΙΟΣ—ΙΟΥΛΙΟΣ 1966

ΤΕΥΧΟΣ 170ον—171ον

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Β. ΠΑΤΣΕΛΗ

Ο ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΔΕΡΚΩΝ ΝΕΟΦΥΤΟΣ

Ἀπὸ Δρυμάδες τοῦ Πωγωνίου τῆς Ἡπείρου
1820—1875

Ἡ ἐπαρχία Πωγωνίου τῆς Ἡπείρου, ἀνέδειξε, κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα, δύο μεγάλους ἄνδρας, οἱ ὅποιοι, διὰ τῆς ὅλης δράσεώς των, ὠφέλησαν ποικιλοτρόπως τὸ ἔθνος, ἀπέθανον δὲ ἀμφότεροι εἰς Κωνσταντινούπολιν. Οἱ δύο οὗτοι ἄνδρες εἶναι ὁ ἐκ Δελβινακίου Κωνσταντῖνος Ἡροκλῆς Βασιιάδης, κορυφαῖος τῶν λογίων τῆς ἐποχῆς, ὁ δικαίως κληθεὶς «Ἵπουργὸς τῆς Παιδείας τοῦ ἀλυτρώτου Ἑλληνισμοῦ», καὶ ὁ ἐκ Δρυμάδων, ἐπιφανὴς Ἱεράρχης Μητροπολίτης Δέρκων Νεόφυτος.

Μορφαὶ δὲ ὡς τοῦ Ἡροκλέους Βασιιάδου καὶ τοῦ Μητροπολίτου Δέρκων Νεοφύτου, εἰς οἷονδήποτε κύκλον καὶ ἂν ἐπωφελῶς ἔδρασαν, δὲν ἀνήκουν πλέον εἰς ἑαυτούς, ἀλλ' εἰς τὸ ἔθνος, τοῦ ὁποίου ἡ δόξα ἐκτιμᾶται κατὰ τοὺς μεγάλους ἄνδρας ποὺ ἀναδεικνύει καὶ οἱ ὅποιοι παριστάνουν τὴν πραγματικὴν αὐτοῦ δύναμιν καὶ πραγματικότητα.

Καὶ διὰ μὲν τὸν συγχωριανὸν μας Ἡροκλῆν Βασιιάδην, ἐξεδώσαμεν ἤδη εἰδικὴν μελέτην, ἡ δὲ προτομὴ τοῦ κοσμεῖ σήμερον τὴν γενέτειραν (1). Ὅσον διὰ τὸν Μητροπολίτην Νεόφυτον, ἐπειδὴ παρ' ἡμῖν ἡ γνώσις τῆς προσωπικότητός του τυγχάνει λίαν περιωρισμένη, κρίνομεν σκόπιμον νὰ τὴν καταστήσωμεν γνωστοτέραν, νομίζοντες ὅτι οὕτω προσφέρομεν ἐλάχιστον φόρον τιμῆς πρὸς τὴν μνήμην ἀνδρός, ὅστις μὲ τὴν ὅλην του δρᾶσιν, κατέστη κόσμημα καὶ καύχημα τῆς ἐπαρχίας Πωγωνίου καὶ τοῦ ὀρθοδόξου κλήρου.

Μορφαὶ πράγματι ὅπως τοῦ Μητροπολίτου Νεοφύτου, ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὰ εὐγενέστερα ἰδανικὰ καὶ ἐνθρονισμένα εἰς τὴν συνείδησιν τοῦ ἔθνους ὡς σύμβολα, εἶναι μορφαὶ πανελλήνιοι, τῶν ὁποίων ἡ ἀκτινοβολία καταυγάζει τὸν ἑλληνικὸν οὐρανόν, ἡ δὲ ἀπήχησις τοῦ ἔργου των καθίσταται πανελλήνιος.

Τοιοῦτου ὄθεν ἐνὸς ἱεράρχου, σκοπὸς τῆς ζωῆς τοῦ ὁποίου ἀπετέλει ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὸ ἔθνος, προσπαθοῦμεν νὰ ἐρευνήσωμεν, διὰ τῆς παρουσίας

1. Ἡ πρώτη ἔκδοσις ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ὁ ἱατροφιλόσοφος Δελβινακιώτης Κωνσταντῖνος Ἡροκλῆς Βασιιάδης» ἐγένετο ἐν Ἀθήναις τὸ 1934, ἡ δὲ δευτέρα ἐπηυξημένη τὸ 1960, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν ἀποκαλυπτηρίων τῆς προτομῆς τοῦ ἀνδρός, δαπάναις τοῦ κ. Νικολάου Ἐλ. Τσελεπῆ.

μελέτης. Μὲ ἐπιμέλειαν καὶ προσοχὴν νὰ ἀνιχνεύσωμεν τὰ βιώματα. Νὰ παρακολουθήσωμεν τὴν πορείαν τοῦ βίου, διὰ νὰ βεβαιωθῶμεν ἐὰν δικαίως ἢ ὄχι, ὄχι μόνον ἢ γενέτειρα, ἀλλὰ καὶ ἡ Ἡπειρος δύναται νὰ καυχᾶται διὰ τὸ τιμημένον τέκνον τῆς.

Ὁ κατὰ κόσμον Νικόλαος, διαπρεπῆς φιλόμουσος καὶ λόγιος Ἱεράρχης Δέρκων καὶ πρῶτος πρόεδρος τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἡπειρωτικοῦ Φιλεκπαιδευτικοῦ Συλλόγου, ἐγεννήθη τὸ 1820, εἰς τὸ παρὰ τὸ ὄροσημον Ἑλλάδος καὶ Ἀλβανίας καὶ εἰς τοὺς πρόποδας τῆς Μερόπης (Νεμέρτσκας) χωρίον Δρυμάδες (1) τῆς ἐπαρχίας Πωγωνίου τῆς Ἡπείρου. Ἦτο υἱὸς τοῦ Κώστα Καφὲ ἀπὸ τὸ χωρίον Σταυροσκιὰδῃ τῆς ἰδίας ἐπαρχίας, πεσόντος εἰς Μεσολόγγι, καὶ τῆς Σουλτάνας Σπύρου Καΐκου ἀπὸ Δρυμάδες. Ἡ μήτηρ του χηρεύσασα νέα, ἂν καὶ ὠραία καὶ εὐφυῆς, καὶ ἐζητήθη εἰς δεύτερον γάμον ἀπὸ κάποιον ὄπλαρχηγόν, ἔμεινε χήρα, χάριν τοῦ υἱοῦ τῆς, ἐπανελθοῦσα εἰς τὸν πατρικὸν οἶκον. Ἴδου ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον ὁ Ἱεράρχης Νεόφυτος, καίτοι γεννηθεὶς παρὰ πατρός ἀπὸ τὸ Σταυροσκιὰδι, μνημονεύεται ὡς «Δέρκων ἀπὸ Δρυμάδες» (2).

Παραληφθεὶς ὀρφανός, εἰς ἡλικίαν ἐννέα ἐτῶν, ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Ἰωακείμ (κατὰ κόσμον Ἰωάννη) Κοκκῶδη, μαθητοῦ τοῦ Ἀναστ. Σακελλαρίου καὶ μετέπειτα Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἰωακείμ Β' (3), ἐχειροτονήθη δεκαεπταετῆς ἱεροδιάκονος εἰς τὸ Ἀρχιμανδρεῖον Ἰωαννίνων, ὅπου ἤκουσε τὰ πρῶτα μαθήματα.

Ὀλίγον μετὰ ταῦτα, ἠκολούθησεν εἰς Ἅγιον Ὄρος τὸν γέροντά του, ἐξορισθέντα ἐκεῖ. Ἐκεῖθεν μετὰ τινὰς μῆνας ἦλθον ἀμφότεροι εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐπειδὴ ὁμως τὰ τοῦ γέροντός του δὲν ἔβαινον καλῶς, προσεκολλήθη εἰς τὸν Μητροπολίτην Μαρωνείας (μετὰ ταῦτα Ἐφέσσου) Ἀνθιμον (4).

Διακαῶς ἐπιθυμῶν νὰ σπουδάσῃ εἰς Ἀθήνας, κατώρθωσε, τὸ 1843, νὰ σταλῇ ἐκεῖσε παρὰ τοῦ προστάτου του, ἀλλὰ τὸ 1845, μετεκλήθη εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ εἰσήχθη εἰς τὴν κατὰ τὸ 1844 ἐπὶ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Γερμανοῦ τοῦ Δ' ἰδρυθεῖσαν Θεολογικὴν Σχολὴν τῆς Χάλκης (5).

Μετὰ τὴν ἀποφοίτησίν του ἐκ τῆς Χάλκης, ἀνετέθη εἰς αὐτὸν ἡ ἐντολή, κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1849, νὰ μεταβῇ ἑξαρχικῶς εἰς Δρύστραν, ὅπου συμπληρώσας ἐπιτυχῶς τὴν ἀνατεθεῖσαν εἰς αὐτὸν ἐντολήν, ἐπανῆλθε, μετ' ὀλίγους μῆνας καὶ ἀπεστάλη εἰς Κύζικον, ὡς ἀντιπρόσωπος καὶ ἐπίτροπος τοῦ γέροντος αὐτοῦ Ἰωακείμ. Μετὰ ἑξαετῆ διεύθυνσιν τῆς ἐπαρχίας ταύτης, ἐκλήθη τὸ 1855 ὡς Μέγας

1. Ὡς πρὸς τὸ ἐτυμολογικὸν μέρος τοῦ ὀνόματος «Δρυμάδες», ἄλλοι ὑποστηρίζουν ὅτι τοῦτο προέρχεται ἀπὸ τὰς πολλὰς δρυς, ποὺ ἐφύοντο ἄλλοτε ἐκεῖ πρὸ τῆς κτίσεως τοῦ χωρίου. Ἄλλοι ὅτι τὸ χωρίον ἦτο ἄλλοτε εἰς τὴν θέσιν Βασιλάτες, σήμερον ἄλβανικὸν ἔδαφος, καὶ ὅπου ἄλλοτε ὑπῆρχον πολλὰι δρυς, εἰς δὲ τὴν σημερινὴν θέσιν ἐκτίσθη περὶ τὸ 1600—1650. Κατ' ἄλλους τέλος τὸ ὄνομα πιθανὸν νὰ εἶναι ἑξαλβανισθὲν ἑλληνικόν, διότι ἡ λέξις «ν τ ο υ μ ἄ δ ε ς» σημαίνει ξύλα μεγάλα καὶ πολλὰ, ὅπου περίπου καὶ ἡ ἑλληνικὴ δρυς. (Ἀ θ. Δ ε μ ο υ): Οἱ Δρυμάδες τοῦ Πωγωνίου (εἰς «Ἡπειρ. Ἑστία» 1956).

2. Ἰ. Λ α μ π ρ ῖ δ η ς: Πωγωνιακά, σ.σ. 48. Ὁ ἀείμνηστος Μητροπολίτης Ἀθηναγόρας, ὁ ἀπὸ Πρωτοσυγγέλων, παρασυρόμενος ἴσως ἀπὸ τὸ ὄνομα τῆς γενετείρας τοῦ Νεοφύτου «Δρυμάδες», καλεῖ αὐτὸν «Δρυμάδην», ἀντὶ τοῦ πραγματικοῦ «Καφὲ» (Πρβλ. Ἀ θ η ν α γ ὄ ρ α: Ὁ Θεσμός τῶν Συγγέλων ἐν τῷ Οἰκουμενικῷ Πατριαρχεῖῳ εἰς Ἐπετηρίδα Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν, ἔτος Θ, 1932, σελ. 283).

3. Κατὰ τὴν ἐνθρόνισιν τοῦ Πατριάρχου Ἰωακείμ Κοκκῶδη, ὁ ἐπίδους εἰς αὐτὸν τὴν Πατριαρχικὴν ράβδον τὸν παρέβαλε πρὸς τὸν Μέγαν Μωϋσῆν. (Μικρ. Χρον. Β., σ.σ. 163).

4. Ἡ Μαρωνεία ὡς ἐνοριακὴ Ἐπισκοπή, προήχθη τὸν βον αἰῶνα εἰς Ἀρχιεπισκοπὴν Ροδόπης, τὸ δὲ 1365 εἰς Μητρόπολιν. Ἐρημωθεῖσα ἕνεκα τῶν καιρικῶν περιστάσεων περιέπεσεν εἰς ἀπλὴν Ἐξαρχίαν, ἀποκατασταθεῖσα εἰς Μητρόπολιν τὸ 1646 με ἔδραν τὴν Κομοτινήν.

5. Ὁ Γερμανὸς Δ. ἦτο μὲν ὁ ἴδιος μικρᾶς παιδείας, μέγας ὁμως προστάτης τῶν γραμμάτων, φιλόμωπος καὶ φιλόμουσος.

Πρωτοσύγγελος τῶν Πατριαρχείων, διαδεχθεὶς εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦτο τὴν Ἀργυροκαστρίτην, ἐκλεγέντα Μητροπολίτην Φαναριοφαρσάλων (1).

Τὸ 1856, προάγεται εἰς τὸ πανίερον ἀρχιερατικὸν ἀξίωμα τῆς ἐποχῆς μετὰ δὲ πενταετῆ ἐκεῖ ποιμαντορίαν μετατίθεται τὸν Δεκέμβριον τοῦ

† ΝΕΟΦΥΤΟΣ Ο ΔΕΡΚΩΝ

(Ἐκ τοῦ χωρίου Δρυμάδες τοῦ Πωγωνίου)

Μητρόπολιν Κασσανδρείας. Κατὰ Μάϊον τοῦ 1862 προσεκλήθη ὡς μέλος Συνόδου, τὸ δὲ 1865 ἀνυψώθη εἰς Μητροπολίτην Δερκων, ἐπαρχία ἐποίμανεν οὗτος μέχρι τοῦ κατ' Αὐγούστον τοῦ 1875 ἐπισυμβάντος θ

Εἰς τὸ νέον περιβάλλον τῆς δράσεώς του, ὁ ἀείμνηστος Νεόφυτος ὁ Λαμπρίδης καλεῖ «φωστῆρα καὶ διαπύρσιον ζηλωτῆν θνους καὶ τῆς Ὁρθοδοξίας (2), ἐφήλκυσεν εἰς ἑαυτὸν τὴν ἐκ τὴν ἀγάπην τῆς κοινωνίας, μὲ τὴν ἔξοχον μόρφωσίν του, τὸν ἀνεπίληπτον βίον του, τὸ πλούσιον κήρυγμα τοῦ θεοῦ λόγου καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν

1. Μητρ. Ἀθηναγόρα: Εἰς Ἐπετηρίδα Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπ σελ. 283. (Ὁ θεσμὸς τῶν Συγγέλων ἐν τῷ Οἰκουμένικῳ Πατριαρχείῳ).

2. Δ. Ἀριστάρχου: Ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 103—104.

τάς ἐκκλησιαστικὰς ἀκολουθίας. Ἡ δαφιλειομανία του ἀφώπλιζε καὶ τοὺς μᾶλλον ἀδιαλλάκτους πολεμίους του, ἡ δὲ πολυμερὴς του μόρφωσις ἐνίσχυε τὸ ἠθικόν του κύρος, τὸ τόσον καὶ δικαίως ἰσχύον, παρὰ τῷ περισσοτέρῳ λαῷ. Ὑπεράνω τῶν συμπαθειῶν καὶ φιλίας, ἔθετεν οὗτος τὸ καθήκον, ἀδιαφορῶν καὶ λυπούμενος διότι δυσηρέσκει οὕτω τοὺς φίλους του.

Πασχούσης σοβαρῶς τῆς υγείας του, ὡς δι' ἐπιστολῆς του ἀπὸ 25 Μαΐου 1875 ἀναγγέλλει τοῦτο εἰς τὸν Δ. Ἀριστάρχην, ὅστις, διὰ προηγουμένης ἐπιστολῆς του, ἐζήτηι τὴν ἐνίσχυσίν του διὰ τὴν ἐκδοσιν μελέτης εἰς πέντε τεύχη ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὸ Βουλγαρικὸν ζήτημα καὶ αἱ νέαι πλεκτάναι τοῦ Πανσλαυϊσμοῦ ἐν Ἀνατολῇ» (1).

Ἐγραφε λοιπὸν τότε ὁ Νεόφυτος τὰ κάτωθι:

«Κατ' ἐπίμονον πάντων τῶν ἱατρῶν συμβούλων καὶ ὁδηγίαν, δέον ν' ἀπέχω ἀπὸ πάσης διανοητικῆς ἐργασίας καὶ ἀπὸ διαλέξεων ἐκτενῶν, διὸ καὶ μετέβην εἰς τὸ ἐν τῇ ταπεινῇ μου παροικίᾳ Βελιγράδιον, ὅθεν γράφω ὑμῖν (2).

Ἀπῆλθε λοιπὸν εἰς Εὐρώπην, ὁπόθεν ἐπανακάμψας ἀπεβίωσε τὴν 7 Αὐγούστου 1875, καταλιπὼν τὴν μεγάλην του ἀλληλογραφίαν εἰς τὴν ἐν Χάλκῃ Θεολογικὴν Σχολήν, τὰ δὲ χειρόγραφα του, ἀρχαῖα τε καὶ νεώτερα, «μετὰ τινων ἑλληνικῶν ἀρχαιοτήτων καὶ ἀπολιθώσεων» ἀπὸ τοῦ 1873, ἐγνώριζεν εἰς τὸν τότε Πρόεδρον τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου, Ἡροκλῆν Βασιάδην, δι' ἐπιστολῆς του ἀπὸ 18 Ὀκτωβρίου, τὰ ἐκληροδοτεῖ εἰς τὸν ἄνω Σύλλογον, παρακαλῶν συγχρόνως τὸν Βασιάδην «ὅπως πέμψητε, ὃν ἂν ἐγκρίνητε εἰς παραλαβὴν αὐτῶν» (1).

Σημειώσωμεν, ὅτι ὁ Δέρκων Νεόφυτος ἦτο κάτοχος καὶ κωδίκων, ἐξ ἀγορᾶς ἀπὸ τὴν πλουσίαν βιβλιοθήκην τοῦ Νικολάου Καρατζᾶ (3).

Ὅσον διὰ τὴν βιβλιοθήκην του, ἰδοὺ τί ἔγραφεν, εἰς τὴν ἄνω ἐπιστολὴν του εἰς τὸν Ἡροκλῆν Βασιάδην:

«Τῆς πενιχρᾶς μου βιβλιοθήκης, τὰ μὲν ἐντυπα βιβλία ὅσα ἔχω καὶ ὅσα προσκτῶμαι, πρὸ καιροῦ ἀφιέρωσα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Σχολὴν τῶν Θεραπειῶν ἐπιφυλάξας ἐμαυτῷ τὸ δικαίωμα τῆς χρήσεως αὐτῶν ἐν ὅσῳ ζῶ.

Ὅπως δὲ διαφυλάξῃ αὐτὰ πάσης ἀφαιρέσεως, προσέθετεν εἰς τὴν ἰδίαν ἐπιστολὴν ὅπως, «ἅμα τῇ σὺν Θεῷ ἀναρρήσει νέου Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, κατασφαλίσω τὴν τήρησιν τοῦ ἀφιερώματός μου τούτου, διὰ σιγγιλιώδους γραμματος, ἐν ᾧ εἰς ὅρος ἔσται ὅπως ἡ κατὰ καιρὸν ἐφορία τῆς ἑλληνικῆς σχολῆς Θεραπειῶν ἢ ὑπόχρεως, ἵνα διαβιβάξῃ τῷ Ἑλληνικῷ Φιλολογικῷ Συλλόγῳ κατάλογον αὐτῶν ἐπικυρωμένον ὑπὸ τοῦ ἀρχιερέως».

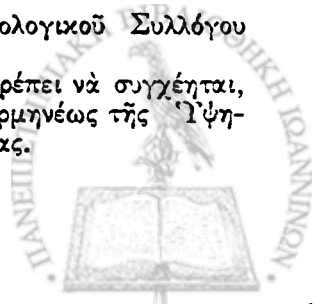
Μὲ τὸν θάνατον τοῦ Μητροπολίτου Νεοφύτου, ἐξέλιπε μία τῶν ἐξεχουσῶν μορφῶν τῆς ἑλληνικῆς ὀρθοδόξου ἱεραρχίας, πού ἐξυπηρέτησεν ὅσον ὀλίγοι τὰ ἰδανικὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας, ἦτοι τὴν διάσωσιν καὶ ὑπεράσπισιν τῆς ἀκεραιότητος τῆς ὀρθοδοξίας καὶ τὴν διαπαιδαγώγησιν τοῦ λαοῦ εἰς τὰς ἀληθείας αὐτῆς, τὴν ἐνίσχυσιν καὶ εὐρυτέραν διάδοσιν τῆς πατρίου παιδείας ὡς

1. Δ. Ἀριστάρχου: Ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 103—104.

2. Β. Διαμαντίδου: Ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 297—298.

3. Α. Παπαδοπούλου—Κεραμέως: Εἰς Ἐπετηρίδα Φιλολογικοῦ Συλλόγου Παρνασσοῦ 1904, σελ. 1—31.

Ὁ Νικόλαος Σκαρλάτου Καρατζᾶς, κάτοχος τῶν χειρογράφων, δὲν πρέπει νὰ συγχέηται, μὲ τὸν Νικόλ. Κωνστ. Καρατζᾶν, πού κατεῖχε τὸ ἀξίωμα τοῦ μεγάλου διερμηνέως τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, μετὰξὺ 1777—1782, καὶ ἀργότερον τοῦ Ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας.

ἀσφαλές μέσον πρὸς ἀφύπνισιν τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως καὶ ἀνασύνδεσιν τοῦ παρόντος πρὸς τὸ ἐνδοξότερον παρελθόν.

Εὐθύς τὸν χαρακτῆρα καὶ ἀνώτερος χρημάτων καὶ τιμῶν, ὑπεράνω καὶ τῶν συμπαθειῶν καὶ τῆς φιλίας ἔθετε τὸ καθῆκον, τὰς δὲ φιλίας του καὶ τὰς ἰσχυρὰς συμπαθείας του τόσον εἰς τοὺς ἰδικούς μας, ὅσον καὶ πρὸς τοὺς ξένους ἐχρησιμοποίησε πάντοτε ὑπὲρ τοῦ καλοῦ, εἴτε δι' ἄτομα, εἴτε διὰ τὴν Κοινότητα καὶ τὰ ἰδρύματά της.

Ὁ Δέρκων Νεόφυτος εἶναι, μετὰ τοῦ Κ. Καραπάνου καὶ τοῦ Ἡρ. Βασιάδου, ἐκ τῶν ἰδρυτῶν τὸ 1872, ὡς ἀνωτέρω εἶπομεν, καὶ πρῶτος πρόεδρος τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑπειρωτικοῦ Φιλεκπαιδευτικοῦ Συλλόγου, σκοπὸς τῆς συστάσεως τοῦ ὁποίου ἦτο «*ἡ διάδοσις ἐν Ἑπιείρῳ τῆς δημοτικῆς μάλιστα παιδείσεως καὶ ἡ ἠθικὴ καὶ διανοητικὴ δι' αὐτῆς διάπλασις καὶ μόρφωσις*». Ἀργότερον ἐξελέγη οὗτος, κατὰ τὴν Γενικὴν Συνέλευσιν τῶν μελῶν αὐτοῦ, παμψηφεί **Ἐπίτιμος Πρόεδρος** (1)

Ὁ τότε Μητροπολίτης Καισαρείας Εὐστ. Κλεοβούλου, συγχαίρων τὸν ἀείμνηστον Νεόφυτον διὰ τὴν σύστασιν τοῦ Ἑπειρωτικοῦ Φιλεκπαιδευτικοῦ Συλλόγου, ἔγραφεν εἰς αὐτὸν δι' ἐπιστολῆς τοῦ 10 Φεβρουαρίου 1873.

« Ἀληθῶς παντὸς ἐπαίνου φαίνεται κρείττων ἡ δραστηριότης καὶ ἐπιμέλεια καὶ ἐπιτυχία τῆς Ὑμῶν Σεβασμιότητος περὶ τὴν συγκέντρωσιν τῶν πολυδύρων μελῶν τοῦ πατριωτικοῦ καὶ ἐκπαιδευτικοῦ Ἑπειρωτικοῦ Συλλόγου, τοσοῦτον ἀναγκαίου ἐν ταῖς παρούσαις κρισιμωτάταις περιστάσεσι τοῦ ἔθνους καὶ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ζηλωτοῦ μὲν διὰ τὸν ὑψηλὸν σκοπὸν, ζηλωτοῦ δὲ διὰ τὸν Πρόεδρον, ζηλωτοῦ δὲ καὶ διὰ τὴν τῶν μελῶν προθυμίαν καὶ δαψίλειαν, τὸ ζῶπυρον παρέξαντος πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς ἐθνικῆς παιδείας καὶ γλώσσης καὶ ἀνατροφῆς ἐν χώρα τὰ πάντα ἑλληνικῆ, ἥς ἐποφθαλμιῶσι καὶ ἐπιβουλεύουσι παντοιοῖ ἐχθροὶ κοινωνικοὶ καὶ πνευματικοὶ» (2).

Ὁ Μητροπολίτης Δέρκων, ἀείμνηστος Νεόφυτος, καίτοι ἀρχιερατεύσας ἐπὶ εἰκοσαετίαν καὶ ἀποθανὼν εἰς νεαράν, σχετικῶς μὲ τὸ ἀξίωμα του, ἡλικίαν τῶν 55 ἐτῶν, ἔχει ἐν τούτοις νὰ ἐπιδείξῃ δρᾶσιν, διὰ τὴν προστασίαν τῶν δικαιωμάτων καὶ συμφερόντων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἔθνους, πού τὸν κατατάσσει μεταξὺ τῶν ἐξεχουσῶν μορφῶν τῆς Ἱεραρχίας τῆς ὀρθοδοξίας τοῦ παρελθόντος αἰῶνος. Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἀρχιερωσύνης του ἐδαπάνησεν ὅλας τὰς πνευματικὰς καὶ σωματικὰς του δυνάμεις ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος, ὡς ὑπέρμαχος τῆς ὑγιοῦς ἡμῶν ὀρθοδοξίας.

Ἐπειδὴ δὲ τὰ ἔργα τῶν ἀνδρῶν κρίνονται ἐκ τῶν καρπῶν, πολλῶν δὲ ἀνδρῶν, ἐξ ἄλλου, τὰ ἔργα ὡς ἐπιδρῶντα ἐπὶ τὸ μέλλον, μεταβάλλουν αὐτό, διὰ τοῦτο καὶ οἱ ἄνδρες αὐτοὶ μόνον ἀπὸ τοὺς μέλλοντας ζυγοστατοῦνται δικαίως. Τὴν δρᾶσιν αὐτὴν, ἐπέδειξεν ὁ Νεόφυτος, εἰς δύο σημαντικώτατα διὰ τὴν ὀρθοδοξίαν γεγονότα ἦτοι τὴν κατάσχεσιν τῶν ἐν Ρουμανίᾳ μοναστηριακῶν κτημάτων ἐπὶ ἡγεμόνος Ἀλεξ. Κούζα καὶ τὴν κήρυξιν τοῦ βουλγαρικοῦ σχίσματος, μὲ τὰ ὁποῖα θὰ διαπραγματευθῶμεν κατωτέρω.

Ὁ πρῶτος ἡγεμὼν τῆς Ρουμανίας Ἀλεξ. Κούζας (1820—73) ἀνὴρ αὐταρχικὸς εἰς τὰς τάσεις του, πρὸς ἀναχαίτησιν τῆς οἰκτρᾶς οἰκονομικῆς καταστάσεως τῆς χώρας του ἐψήφισε τὸ 1864 ἀγροτικὸν νόμον, διὰ τοῦ ὁποίου κατήργει τὰ καταναγκαστικὰ ἔργα, τὴν δεκάτην, τὴν ἐλευθέραν μεταφορὰν ξυλείας διὰ τοὺς

1. Ἐπετηρὶς Α., 1872—3, σελ. 13.

2. Β. Διαμαντοπούλου: Ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 289—290.

γαιοκτήμονας καὶ ὅμοια τιμαριωτικὰ βάρη ἐπὶ πληρωμῇ ἐνιαυσίου ποσοῦ εἰς τὴν πολιτείαν ἐπὶ δέκα πέντε ἔτη καὶ ἐγκαθίδρυσεν ἀγροτικὴν ἰδιοκτησίαν μετὰ τακτῆς προθεσμίας ἐξαγορᾶς τῶν κτημάτων παρὰ τῶν προτέρων ἰδιοκτητῶν. Χάριν δὲ παρακωλύσεως τῆς ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων ἀποκτήσεως τοῦ δικαιώματος τῆς ἐξελέγξεως τῶν κτημάτων τῶν ἀγροτῶν, ταῦτα ἐκηρύχθησαν ἀναπαλλοτρίωτα, οὔτε ἡδύνατο νὰ ὑποθηκευθῶσι πρὸ τῆς παρόδου μιᾶς τριακονταετίας.

Δι' ἐτέρας διατάξεως ἐδημεύοντο ὑπὸ τοῦ δημοσίου τὰ εἰσοδήματα ὄλων τῶν εἰς τὴν χώραν μοναστηριακῶν κτημάτων, χωρὶς μὲ τοῦτο νὰ δυνηθῇ οὗτος καὶ νὰ ἀνακόψῃ τὴν οἰκονομικὴν δυσπραγίαν τῆς χώρας.

Ὁ ἡγεμὼν Κούζας, πρὸς δικαιολογίαν τῶν ἀπόψεών του, ἐπεκαλεῖτο τὰς διατάξεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ποὺ ἀπαγορεύουν εἰς τοὺς μοναχοὺς τὴν ἀποκτησὶν κτηματικῆς περιουσίας καὶ ὅτι τὰ κτήματα ταῦτα περιῆλθον εἰς τοὺς Ἁγίους Τόπους καὶ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἀπὸ τοὺς Φαναριώτας ἡγεμόνας.

Ὅπως ὅμως καὶ ἂν ἔχει τὸ πρᾶγμα, τὸ μέτρον αὐτὸ τοῦ ἡγεμόνος Κούζα ἦτο δυνατὸν πλήγμα κατὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ κυρίως Πατριαρχείου, ὑπὸ τὰς θερμουργὰς πτέρυγας τοῦ ὁποίου εἶχεν ἀναπτυχθεῖ ἡ ἡγεμονία του.

Ἡ ἀνατροπὴ τῶν σαθρῶν καὶ παιδαριωδῶν ἐπιχειρημάτων τοῦ ἡγεμόνος Κούζα καὶ ἡ καταπολέμησις αὐτῶν εἶναι εὐκόλος, μὴ ἀντέχουσα εἰς σοβαρὰν συζήτησιν. Ἐὰν ἐν πρώτοις οἱ μοναχοὶ δὲν δύνανται, κατὰ τὰς Οἰκουμενικὰς Συνόδους νὰ εἶναι κάτοχοι ἀκινήτων, νομίζομεν ὅτι ὁ Κούζας εἰς τὴν παροῦσαν περίπτωσιν συνέχεε τοὺς μοναχοὺς, ὡς ἄτομα, μὲ τὰς μονὰς, τὰ νομικὰ πρόσωπα. Ἡ ἀπαγόρευσις ὅθεν περὶ κτήσεως τῶν μοναχῶν, ὡς ἀτόμων, δὲν δύναται νὰ ἐπεκταθῇ καὶ εἰς τὰς μονὰς (1).

Ὅσον διὰ τὸ ἐπιχείρημα ὅτι οἱ Ἁγιοὶ Τόποι καὶ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἐπλουτίσθησαν μὲ κτήματα ἐν Ρουμανίᾳ ἀπὸ Φαναριώτας ἡγεμόνας, ἡ ἔποψις αὕτη στερεῖται βάσεως ἀληθείας. Ἡ κατηγορία αὕτη πράγματι ὄχι ἀπὸ ἰθαγενεῖς ἀλλὰ ἀπὸ φαναριώτας ὁμοίως, διότι εἰς ὄλον αὐτὸ τὸ ζήτημα ἀνευρίσκομεν ὡς ἀντιπροσώπους τῆς ρουμανικῆς κυβερνήσεως φαναριώτας καὶ συναντῶμεν ὀνόματα τὰ ὁποῖα ἐὰν ἡγάπων τὴν πατρίδα των ὥστε νὰ καθίσταντο ἐπιλήσιμονες τῶν ἡγεμονικῶν των καθηκόντων, καὶ νὰ ἀπορῇ κανεὶς πῶς μερικοὶ ἀπόγονοι αὐτῶν νὰ λησμονοῦν τὰς πατρικὰς ἀρετάς, ὥστε νὰ εἶναι ἀντιπρόσωποι κυβερνήσεως ποὺ ὑβρίζει τὴν μνήμην τῶν πατέρων των ἐκείνων εἰς τοὺς ὁποίους ὀφείλουν καὶ κοινωρικὴν θέσιν, καὶ πλοῦτον καὶ ὄνομα. Ἡ μήπως ὄλοι αὐτοὶ οἱ Φαναριῶται μισοῦσι τοὺς ἀληθεῖς τοιοῦτους διότι ἀκριβῶς φέρουν παρανόμως τὰ ὀνόματα αὐτῶν; (2).

«Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, ἔγραφε τότε ὁ Νεόφυτος, εἶδε πολλοὺς φρικώδεις καὶ σκληροὺς διωγμοὺς, ἐτοιμὴ ἐστίν, νὰ δεχθῇ καὶ τὸν τοῦ ἡγεμόνος Κούζα, οὐδέποτε ὅμως ὑπέκλυψεν εἰς πράξεις ἀναξίας τῆς θείας αὐτῆς ἀποστολῆς» (3).

Εἰς ἕτερον ἄρθρον του ὑπὸ τὸν τίτλον «Φωνὴ τοῦ καταπατουμένου

1. Μεταξὺ ἄλλων ἐδημεύθη τότε καὶ ἡ τεραστία περιουσία εἰς Βουκουρέστι τῆς Μονῆς Βελλᾶς καθὼς καὶ τὸ μετόχι τῆς μονῆς Προφήτου Ἡλίας Ζίτσης, ἰδρυθὲν τὸ 1647 παρὰ ἀδελφῶν Ἀνθίμου καὶ Δημητρίου Λογοθέτη, ἐπεκταθὲν δὲ παρὰ Κωνσταντίνου Βασσαράβια καὶ ἀνακαινισθὲν ὑπὸ τοῦ ἐκ Κονίτσης Ζήση Καραπάνου. («Ἡπ. Ἐστία» 1954, σελ. 552 καὶ 1964, σελ. 731—738).

2. Καίτοι ὁ ἰδιωτικὸς βίος τοῦ Κούζα δὲν ἦτο ἀμειπτος, ἐν τούτοις, οἱ νεώτατοι τῶν Ρωμάνων ἱστορικῶν τὸν παρουσιάζουν ὡς «εὐεργετικὸν καὶ εὐγενῆ αὐτάρχη», (Μύλλερ—Λάμπρου: Ἡ Τουρκία καταρρέουσα, σελ. 405).

3. Β. Διαμαντοπούλου: Ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 87.

Δικαίου» (1) ἔγραφεν ὁ Νεόφυτος τὴν 20 Φεβρουαρίου 1864, ὅτι «ἡ φωνὴ τοῦ καταπατουμένου δικαίου εἶναι τόσον ἰσχυρά, ὥστε ὁ ἀρνούμενος αὐτὴν, ἀρνεῖται αὐτὴν ταύτην τὴν ἀρχὴν τῆς ἰδιοκτησίας, τὴν ὁποῖαν παραβιάζει ὁ Κούζας, ἐπιδιώκων τὴν ἀρπαγὴν αὐτῶν, προσβάλλει δὲ ἀμέσως καὶ κατ' εὐθειαν τὰ κυριαρχικὰ δικαιώματα τῆς Ὑψηλῆς Πύλης».

Ἐξ ἴσου ὅμως πατριωτικὴ καὶ πρὸς προστασίαν τῶν συμφερόντων τοῦ ἔθνους καὶ τῆς ὀρθοδοξίας ἦτο ἡ στάσις τοῦ ἀειμνήστου Νεοφύτου καὶ κατὰ τὴν περίοδον τοῦ Βουλγαρικοῦ σχίσματος. Ὡς πρὸς τὸ τελευταῖον τοῦτο, προσθέσωμεν ὅτι μελέτη τοῦ Μητροπολίτου Χίου Γρηγορίου τοῦ ἐξ Ἀργυροκάστρου, ὑπὸ τὸν τίτλον: Διευκρίνισις τοῦ Βουλγαρικοῦ ζητήματος ἐξεδόθη τὸ 1871 δαπάναις τοῦ ἀειμνήστου Νεοφύτου ὑπὸ τὰ ἀρχικὰ στοιχεῖα τοῦ ὀνόματος τοῦ συγγραφέως (2).

Ὁ Μητροπολίτης Νεόφυτος, κατὰ τὴν πραξικοπηματικὴν ἐπιχείρησιν τοῦ βουλγαρικοῦ σχίσματος, ἦτο ἐκ τῶν ὀλίγων ἱεραρχῶν ποὺ διεῖδον, ὅτι διὰ τῆς ἐπιδιωκομένης αὐτοκεφάλου Ἐκκλησίας, τὸ Βουλγαρικὸν Ἔθνος ἀπέβλεπεν εἰς τὴν πολιτικὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς χώρας. Ἀπώτερος σκοπὸς τῆς ρωσικῆς πολιτικῆς ἦτο ἀνέκαθεν τὰ στενὰ τῶν Δαρδανελίων καὶ ἡ κάθοδος εἰς τὸ Αἰγαῖον (3). Πρὸς πραγματοποίησιν τοῦ σχεδίου τούτου, πρόσφορον ἔδαφος θὰ παρεῖχεν ἡ ἄσκησις προστατευτικῆς πολιτικῆς ὑπὲρ τῶν ὀρθοδόξων, διὰ τῶν ὁποίων ἡ Ρωσσία θὰ εἰσεχώρει εἰς τὰς περιοχὰς αὐτάς (4). Ἡ Ἐκκλησία ὅθεν τῆς Βουλγαρίας ἐμποτισθεῖσα ὑπὸ βαθέος ἐθνικοῦ πνεύματος, ἔγινεν ὄργανον τῆς ἐθνικῆς πολιτικῆς καὶ τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Ρώσων (5).

Οὕτω λοιπὸν οἱ Βούλγαροι τὸ 1839, ἐπωφελοῦμενοι τῶν διατάξεων τοῦ Χάττι—Σερίφ, ἐζήτησαν νὰ τελοῦν τὴν θείαν λειτουργίαν εἰς τὴν ἐθνικὴν των γλῶσσαν (6), τὸ δὲ 1853 ὁ Τσάρος ἀνεκοίνωσεν ἐμπιστευτικῶς εἰς τὸν Ἀγγλον πρέσβυν Σέϊμουρ, ὅπως ἐνώπιον τοῦ προσεχοῦς θανάτου τοῦ ἀσθενοῦς (ἦτοι τῆς Τουρκίας), αἱ δύο κυβερνήσεις συνεννοηθοῦν ἐκ τῶν προτέρων, διὰ τὴν διανομὴν τῆς κληρονομίας του, κατὰ δὲ τὸν Τσάρον, ἡ Βουλγαρία ἔπρεπε νὰ γίνῃ αὐτόνομος (7).

Μὴ ἐπιτευχθέντος ὅμως τούτου, κατὰ τὸν Κριμαϊκὸν πόλεμον ἦτοι τοῦ διαμελισμοῦ τῆς Τουρκίας, ἀπονεννημένοι κληρικοὶ καὶ λαϊκοί, ὑποδαυλιζόμενοι ἀπὸ τὸν σλαυισμόν, χάριν κατακτητικῶν σκοπῶν καὶ ὑπερβάλλοντος μίσους πρὸς τὸν Ἑλληνισμόν, ἐντὸς τριμήνου ἀπὸ τῆς λήξεως τοῦ πολέμου ἐκείνου ὑπέβαλον εἰς τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν, τὸ βουλγαρικὸν πραξικόπημα, περὶ χωριστῆς Βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας (8).

Ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις ἀγνοοῦσα ἐὰν ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας ἠδύνατο νὰ λύσῃ τὸ παραμικρὸν ἐκκλησιαστικὸν ὀρθόδοξον ζήτημα, χωρὶς προηγουμένην συναίνεσιν τῆς ἀρμοδίας ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς, ἤδη ἀπὸ 27/2/1870 εἶχεν ἐκδώσῃ τὸ πρὸς ἴδρυσιν τῆς Βουλγαρικῆς ἐξαρχίας αὐτοκρατορικὸν διάταγμα, λύουσα οὕτω

1. Ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 85.

2. Ε. Κουρίλα: *Heraclia Sacra*, 1958 Β., σελ. 230—231.

3. Γ. Κονιδάρη: Ἡ ἄρσις τοῦ Βουλγαρικοῦ σχίσματος. Θεσσαλονίκη, 1950, σ. 108.

4. Π. Καρολίδου: Σύγχρονος Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος, Α., σελ. 402—413.

5. Ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 266—7 διὰ τὰς συνεπείας.

6. Γ. Κονιδάρη: Ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 124. Ἡ Βουλγαρικὴ Κοινότης Κωνσταντινουπόλεως τὸ 1848 ἀπέκτησε ναὸν ὅπου ἡ λατρεία ἐγένετο σλαβιστί.

7. Γ. Κονιδάρη: Ἐνθ. ἀνωτ., σ.σ. 112.

8. Κλ. Νικολαΐδου: Ἱστορία τοῦ Ἑλληνισμοῦ, Ἀθῆναι, 1923, σελ. 396.

παρανόμως ζήτημα ἐκκλησιαστικῆς φύσεως καὶ εἰσάγουσα, μὲ τὴν πράξιν τῆς αὐτῆς, εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, τὴν ἀρχὴν τοῦ «έθνοφυλισμοῦ», πράξιν τὴν ὁποίαν ὀρθῶς κατεδίκασεν ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει Σύνοδος τοῦ 1872, ὁ δὲ ἀείμνηστος καθηγητῆς Β. Στεφανίδης χαρακτηρίζει ὡς σχέδιον ἐκβουλγαρισμοῦ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου (1).

Τὴν ἐπέμβασιν αὐτὴν τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως, εἰς καθαρῶς ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα, ἐχαρακτήρισεν ὁ Νεόφυτος ὡς πράξιν ἐπαχθῆ διὰ χριστιανικὴν χώραν, φρονῶν ὅτι πολιτικὴ ἀρχὴ καὶ μάλιστα ἑτερόδοξος, δὲν δύναται νὰ ἐπέμβῃ εἰς ζήτημα θρησκευτικὸν ἢ ἐκκλησιαστικόν. Ὁ Σουλτάνος, τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἐκτὸς τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, ἦτο καὶ ἀνώτατος ἄρχων τοῦ ἰσλαμισμοῦ (χαλίφης). Ἐπεμβαίνων ὅθεν οὗτος εἰς ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα τῆς ὀρθοδοξίας, ἀνεκηρύσσεται ἀρχηγὸς τῆς, καταργῶν οὕτω τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐξουσίαν τοῦ Πατριάρχου (2).

Ὅταν ὅθεν ἡ Τουρκικὴ κυβέρνησις, ἀπέστειλε διὰ τῶν κ. κ. Χρηστάκη, ἐφ. Ζωγράφου καὶ Ἄλ. Καραθεοδωρῆ, τὴν 7 Μουχαρέμ 1287 (28 Μαρτίου 1870) φερμάνι ἐπὶ περγαμηνῆς, πρὸς ὀριστικὸν τέρμα τοῦ ἐκκρεμοῦς βουλγαρικοῦ ζητήματος, ὁ Δέρκων Νεόφυτος ἀντετάχθη εἰς τὴν παραδοχὴν παρομοίου πολιτικοῦ τελεσιγράφου, ἐπὶ καθαρῶς ἐκκλησιαστικοῦ ζητήματος, φρονῶν ὅπως ἡ Ἐκκλησία ἐπιστρέψῃ, τὸ ἐν λόγῳ φερμάνιον πρὸς τὸν Μ. Βεζύρη, ἐκθέτουσα τοὺς λόγους τῆς μὴ ἀποδοχῆς του, ὡς παραβιάζων τοὺς κανόνας καὶ τὰ προνόμια τοῦ Πατριαρχείου (3).

Τὴν 14 Ὀκτωβρίου 1870, ὁ Δέρκων Νεόφυτος, ἔγραφε πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Γρηγόριον τὸν ΣΤ΄:

«Θειότατέ μοι Δέσποτα, οὐδέποτε πείθω ἑμαντὸν ὅτι τὸ βουλγαρικὸν ζήτημα, καταντῆσαν εἰς ἣν ἤδη εὐρίσκεται κατάστασιν, δύναται λαβεῖν λύσιν κανονικὴν ἄνευ ἀποφάσεως Οἰκουμενικῆς Συνόδου, μετὰ προηγουμένης συγκαταθέσεως τῶν Αὐτοκεφάλων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν» (4)

Ἐπανερχόμενος δὲ οὗτος ἐπὶ τοῦ θέματος, παρακινεῖ τὴν 11 Ἰανουαρίου 1871, τὸν Πατριάρχην, ἵνα παρουσιαζόμενος οὗτος, αὐτοπροσώπως εἰς τὸν Μεγ. Βεζύρη «ζητήσῃ ἀνυπερθέτως καὶ χωρὶς ὑπεκφυγᾶς τὴν αὐτοκρατορικὴν ἄδειαν εἰς σύγκλησιν τῆς αἰτηθείσης Οἰκουμενικῆς Συνόδου (5), τὴν ὁποίαν ὁ Πατριάρ-

1. Κ. λ. Νικολαΐδου: Ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 447—450. Ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο, ὁ τότε Μ. Βεζύρης Ἀαλῆ πασᾶς (1815—1871) ἐγένετο ὁ ἐκτελεστὴς τῆς πολιτικῆς διαθήκης τοῦ Φουὰτ πασᾶ, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ Ἑλληνορθόδοξοι τῆς Τουρκίας ἔπρεπε νὰ ἀπομονωθοῦν. Ὡς θεμελιῶδες δὲ μέσον ἀπομονώσεως ἐθεωρήθη ἡ πραγματοποιήσις τοῦ βουλγαρικοῦ σχίσματος. Σημειώσωμεν ὅτι τὸ Σουλτανικὸν φερμάνι ὠρίζεν ὅτι ἡ κάθε πόλις ἢ χωρίον τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας ἔπρεπε νὰ προσχωρήσῃ εἰς τὴν αὐτοκέφαλον βουλγαρικὴν ἐκκλησίαν, ἐὰν τοῦτο ἐξῆτεῖτο ἀπὸ τὰ 3/4 τοῦ πληθυσμοῦ, γινόμενον οὕτω ἡ ἀρετηρία τῆς μετέπειτα δράσεως τῶν κομιτατζίδων εἰς Θράκην καὶ Μακεδονίαν.

2. Β. Διαμαντοπούλου: Ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 184.

3. Ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 149 καὶ 150—157, ἐνθα ἡ ἀπάντησις τοῦ Πατριάρχου ἀνατρέπουσα τοὺς ἰσχυρισμοὺς τοῦ Μ. Βεζύρη. Σημειώσωμεν ὅτι μὲ τὴν δημοσίευσιν τοῦ διατάγματος αὐτοῦ οἱ Βούλγαροι κατέληγον, λέγοντες ὅτι ἐφόσον τὸ ζήτημα ἐφθασεν εἰς τὸ σημεῖον τοῦ πολιτικοῦ του χαρακτήρος, ἐλύθη μὲ τὴν ἀποστολὴν τοῦ ἀνωτέρω φερμανίου εἰς τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον.

4. Β. Διαμαντοπούλου: Ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 275.

5. Ἰδίον, σελ. 281.

χης ἐθεώρει «θεμελιώδη λίθον τοῦ διοικητικοῦ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας συστήματος» (1).

Ἡ πρότασις τοῦ Νεοφύτου, ὅπως τὸ Βουλγαρικὸν ζήτημα ἐξετασθῆ παρὰ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, γενομένη ὁμοφώνως δεκτὴ, διετυπώθη ἐγγράφως εἰς τὴν Ὑψηλὴν Πύλιν, ἡ ὁποία ὅμως πιεζομένη ἀπὸ τὸν τότε ἐν Κωνσταντινουπόλει Ρώσον πρέσβυν στρατηγὸν Ἰγνάτιεφ, φανατικὸν πανσλαυιστὴν καὶ δεξιώτατον εἰς διπλωματικὰς ραδιουργίας, ἠρνήθη νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν σύγκλησιν Οἰκουμενικῆς Συνόδου τῶν Ὁρθοδόξων, συστήσασα μόνον τὴν σύγκλησιν τοπικῆς Συνόδου (2), ἡ ὁποία συνελθοῦσα τὴν 29 Ὀκτωβρίου 1872, κατεδίκασε καὶ ἀπεκήρυξε τοὺς Βουλγάρους τοὺς «ἀποσχίσαντας ἑαυτοὺς τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ ἴδιον πῆξαντες θυσιαστήριον καὶ ἴδιαν φυλετικὴν παρασυναγωγὴν συστησαμένους...καὶ πάντας τοὺς κοινωνοῦντας καὶ συμφρονοῦντας καὶ δεχομένους ὡς κυρίας καὶ κοινωνικὰς τὰς ἀνιέρους αὐτῶν εὐλογίας τε καὶ ἱεροπραξίας κληρικούς τε καὶ λαϊκοὺς κηρύττομεν σχισματικούς» (3).

Μετὰ τὴν κήρυξιν παρὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἀνθίμου ΣΤ' τοῦ βουλγαρικοῦ σχίσματος, ὁ Μητροπολίτης Νεόφυτος ἐπέζητει τὴν ἀποκήρυξιν ταύτην, τὴν γνώμην του δὲ αὐτὴν ἠσπάζετο ἡ παμψηφία σχεδὸν τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ. Σημειώσωμεν, ὅτι τὴν ἀποψιν τοῦ Νεοφύτου ἐνίσχυε καὶ ὁ τότε πρωθυπουργὸς τῆς Ἑλλάδος Ἐπαμ. Δεληγιώργης, ἀποστείλας πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν διακεκριμένον Μητροπολίτην Σύρου καὶ Τήνου Ἀλέξανδρον Λυκοῦργον, παραμείναντα ἐκεῖ ἐπὶ τρίμηνον (4). Προσθέσωμεν τέλος ὅτι τὸ τοιοῦτον ἐπιδίωκον καὶ οἱ Τοῦρκοι, νομίζοντες ὅτι οὕτω θὰ ἐπῆρχετο διάσπασις τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ ἐχθρότης μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βουλγάρων. Καὶ ὁ μὲν ἀνταγωνισμὸς πού ἐπιδίωκον οἱ Τοῦρκοι ἐπῆλθεν, ἡ ὀρθοδοξία ὅμως δὲν διεσπάσθη, διότι αἱ λοιπαὶ σλαυικαὶ Ἐκκλησίαι δὲν ἐτόλμησαν νὰ συμμερισθοῦν τὸ βουλγαρικὸν πραξικόπημα, ἀλλ' ἐξηκολούθουν ἠνωμένα μετὰ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, ἔστω καὶ ἐν ψυχρότητι.

Πόσον δὲ ὀρθῶς διέβλεπεν ὁ ἀείμνηστος Νεόφυτος, ὅτι ἡ Βουλγαρία διὰ τοῦ σχίσματος, ἢ μᾶλλον τοῦ αὐτοκεφάλου τῆς Ἐκκλησίας ἀπέβλεπεν εἰς πολιτικὰ ὀφέλη, φαίνεται καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ὅπως ἡ πολιτικὴ ὡς γενεσιουργὸς ἦτο ἡ αἰτία τοῦ μετέπειτα σχίσματος, οὕτω ἐγένετο τὸ 1945 καὶ ἡ γενεσιουργὸς αἰτία τῆς ἄρσεως αὐτοῦ, διὰ τῆς ἐπισήμου τελετῆς τῆς ὑπογραφῆς καὶ ἐπιδόσεως εἰς τοὺς Βουλγάρους ἀντιπροσώπους τοῦ Πατριαρχικοῦ καὶ Συνοδικοῦ Τόμου, περὶ ἀνακηρύξεως Αὐτοκεφάλου τῆς ἐν Βουλγαρίᾳ Ἐκκλησίας, προεξάρχοντος τοῦ ἀοι-

1. Δηλώσεις τοῦ Πατριάρχου πρὸς τὸν Μ. Βεζύργην (Δ. Ἀριστάρχου: Ἐνθ. ἀνωτ., Γ, σελ. 79). Σημειώσωμεν ὅτι ἡ Ρωσικὴ Σύνοδος, δι' ἐγγράφου τῆς ἀπὸ 19 Ἀπριλίου 1869, μὴ ἀποκαλύπτουσα ὀλοτελῶς τὰ σχέδιά της, ἔγραφεν ὅτι «ἀνευ συγκαταθέσεως τῆς Α. Παναγιότῆτος καὶ παρὰ τὴν θέλησιν αὐτῆς οἱ Βούλγαροι δὲν δικαιοῦνται τὸ παράπαν νὰ λάβωσιν ἢ ν' ἀποσπάσωσιν ἀπ' αὐτῆς, ὅτι ἐπιδιώκουν ἡττον δὲ δικαιοῦνται νὰ ἀπαλλαγῶσι τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐξαρτήσεως, ἥ τις συνδέει αὐτοὺς μετὰ τοῦ ὑπερτάτου αὐτῶν ποιμένος, καὶ ἀποσπασθῶσιν ἀπ' αὐτοῦ αὐτογνομόνως, διότι τὸ τοιοῦτον ἠθέλην εἶσθαι Σχιῖσμα, καὶ οἱ Βούλγαροι κατὰ τοὺς κανόνας τῆς Ἐκκλησίας, ἠθέλον κηρυχθῆ ἀναποφεύκτως Σχισματικοί». (Δ. Ἀριστάρχου: Ἐνθ. ἀνωτ., τ. Δ., σελ. 11).

2. Συνεπεῖα τῆς ἀρνήσεως ταύτης, ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ ΣΤ', παρητήθη, παρὰ τὴν γραπτὴν διαβεβαίωσιν τοῦ Μ. Βεζύργου, ὅτι οὗτος «χαίρει πλήρη σεβασμὸν καὶ ἐμπιστοσύνην, παρὰ τῆ Ὑψ. Κυβερνήσει». (Δ. Ἀριστάρχου: Ἐνθ. ἀνωτ., Γ., σελ. 81—83. Ἐκκλησιαστικὴ Ἐπιθεώρησις Κ. Β. Καλλίφρονος, Ἰούλιος 1871, σελ. 6).

3. Δ. Ἀριστάρχου: Ἐνθ. ἀνωτ. Β., σελ. 111—115.

4. Ἐπ. Κυριακίδου: Τόμ. Β., σελ. 498.

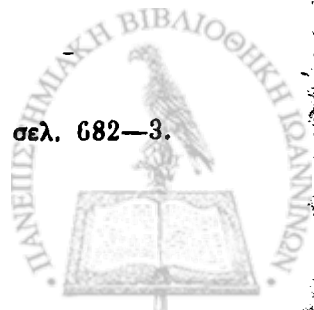

δίμου Οικουμενικοῦ Πατριάρχου Βενιαμίν τοῦ Α' τὴν 13 Μαρτίου 1945 (1).

Οὕτω λοιπὸν τὸ ἔτος 1872, εἶδε τὴν γέννησιν τῆς ἐθνικοπολιτικῆς διοργανώσεως τοῦ Βουλγαρισμοῦ, ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς Ἑξαρχειακῆς Ἐκκλησίας, τὰ δὲ λεγόμενα δημοψηφίσματα εἰς Μακεδονίαν περιέβαλλον τὴν ἐπαναστατικὴν αὐτόθι προπαγάνδαν τῶν Βουλγάρων καὶ μὲ τὸν μανδύαν τῆς νομιμότητος. Οἱ Σέρβοι, βλέποντες νὰ ἀποσπῶνται οὕτω ἀπὸ τὴν προπαγάνδαν τῶν ἠ Νύσσα καὶ ἠ Παλαιὰ Σερβία, κατηγανάκτησαν, ὅπως καὶ οἱ Μωαμεθανοὶ καὶ Ἀλβανοὶ ἕνεκα τῶν Βουλγαρικῶν ἀξιώσεων. Οὐχ ἦττον ἐξ οὐδενὸς ἐκ τῶν στοιχείων προέκυψε σύμμαχος τις ὑπὲρ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀλλ' εἶχε προπαρασκευασθῆ οὕτω πόλεμος πάντων κατὰ πάντων, πὺ ἐσκόπει νὰ ἐκβιάσῃ τὴν ἐπέμβασιν τῆς Ρωσσίας, τὸ δὲ ὑπὸ τὸν Τσενάγιεφ εἰς Μόσχαν Πανσλαβικὸν Κομιτᾶτον, ἔστειλε τὸ 1875 ἐκεῖ ἐμπιστευτικούς πράκτορας ἵνα προετοιμάσουν ἐξέγερσιν κατὰ τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας, ἣτις ἐπρόκειτο νὰ συμπαρασύρῃ καὶ τὴν Αὐστροίαν, ἐνῶ ὁ πολὺς Ἰγνάτιεφ ἔδιδεν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν εἰς τοὺς Βουλγάρους ὁδηγίας ὅπως προβαίνουν εἰς νέας, κατὰ τῶν Ἑλλήνων, βιαιοπραγίας.

Ἀπὸ τὴν πενιχρὰν αὐτὴν βιογραφίαν τοῦ ἀειμνήστου σεπτοῦ Ἱεράρχου Νεοφύτου, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ ἐπαρχία Πωγωνίου δικαίως δύναται νὰ σεμνυνῆται, διὰ τὴν περισπούδαστον καὶ τετιμημένην δυάδα τῶν ἐκλεκτῶν τῆς τέκνων, πὺ ἐμνημονεύσαμεν ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς παρούσης μελέτης, ἣτοι διὰ τὴν εὐγενῆ καὶ σεβασμίαν προσωπικότητα τοῦ σεπτοῦ καὶ εἰλικρινοῦς μύστου καὶ ἱεροφάντου τῶν Μουσῶν ἀειμνήστου ἱατροφιλοσόφου Κωνσταντίνου Ἡρ. Βασιάδου καὶ διὰ τὸν σταμύλον ἀγορητὴν τοῦ θείου λόγου καὶ διαπρύσιον κήρυκα τῶν ἀληθειῶν τοῦ Εὐαγγελίου, προστάτην τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν πίστεως καὶ τῶν ἐθνικῶν παραδόσεων, ἀείμνηστον Μητροπολίτην Δέρκων Νεόφυτον, ἀπὸ Δρυμάδες, τῆς ἰδίας ἐπαρχίας. Ἀμφότεροι, διὰ τῆς ὅλης δράσεώς των, ἀπηθανάτισαν ἑαυτοὺς καὶ τὴν ἰδιαιτέραν των πατρίδα εἰς τὴν συνείδησιν τῶν ὁμογενῶν καὶ εἰς τὰς σελίδας τῆς συγχρόνου ἱστορίας.

1. Γ. Κονιδάρη: Ἐνθ. ἀνωτ., σελ. 178. Β. Στεφανίδη: σελ. 682—3.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΜΠΟΓΚΑ

ΕΙΣ ΜΝΗΜΗΝ ΔΗΜ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ

Μιά Τουρκοελληνική εφημερίδα του
Βιλαετίου τῶν Γιαννίνων τοῦ 1895

Ὁ ἀλησμόνητος συμμαθητῆς μου Τάκης Σαλαμάγκας δημοσίευσε καὶ σχολίασε σειρά ἀπὸ φύλλα τῆς Νομαρχιακῆς ἐφημερίδας, πού ἔβγαινε στὰ Γιάννινα ἀπὸ τὰ 1868. Τῆ σειρά τῶν φύλλων αὐτῶν πού σχολίασε ὁ Δ. Σ. διανθίζοντας καὶ πλουτίζοντας τὰ σχόλια καὶ μὲ τις ἀνεξάντλητες καὶ πολύτιμες γιὰ τὴν ἱστορία τῆς πόλης μας προσωπικὲς του ἀναμνήσεις («Ἡπειρ. Ἔστια» 1962 κ.έ.), πρέπει ὁ μακαρίτης νὰ τῆ βοῆκε στὴ βιβλιοθήκη τοῦ Γιαννιώτη ἰατροφιλόσοφου Γ. Τσιγαροῦ (*). Ἡ σειρά φύλλων ὕστερα ἀπὸ τὸ 1877 ὑπάρχει κάπου; Ἄγνωστο.

Στὰ κατάλοιπα τοῦ μακαρ. Γ. Γάγαρη βοῆκα τυχαία, ἀνάμεσα σὲ φύλλα παλαιῶν Ἡπειρωτικῶν ἐφημερίδων ἑλληνικῶν, τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ, καὶ ἓνα φύλλο τῆς νομαρχιακῆς αὐτῆς ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἐφημερίδας μὲ χρονολογία 22 Μαρτίου 1895 (Τουρκικὸν ἔτος 1312 ἀπὸ Ἐγείρας). Ὑπενθυμίζω ὅτι, ὁ Γάγαρης πού ἀπέθανε στὰ 1954 καὶ γιὰ τὸν ὁποῖο δὲν ἀξιώθηκα νὰ γράψω πλατύτερα γιὰ τὸ ἔργο του ἀπὸ λόγους ἀνεξάρτητους ἀπὸ τὴ θέλησή μου, καὶ πού καταγόταν ἀπὸ τὸν Γεροπλάτανο τῆς Ἡπείρου (πρ. Ἀληζῶτι Τσιφλίκ) ἔβγαζε, ἀπὸ τὰ 1890 περίπου ἴσα με τὰ 1909, τὴ «Φωνὴ τῆς Ἡπείρου» στὴν Ἀθήνα. Ἀπὸ τις στήλες τῆς ἐφημερίδας του κατώτρωσε νὰ προστατεύη ἀποτελεσματικὰ ἐνίοτε τὰ συμφέροντα τῶν Ἡπειρωτῶν. Στὰ 1909 ἡ ἔκδοση διακόπηκε, γιατί, ὅπως σημειώνει ὁ Γάγαρης, ὁ σκοπὸς τῆς ἐφημερίδας του εἶχεν ἐκπληρωθῆ ὕστερα ἀπὸ τὸ Σύνταγμα τοῦ 1908. Ἀπὸ τότε οἱ Τούρκοι ἐπέτρεψαν πράγματι τὴν ἔκδοση στὰ Γιάννινα τῆς ἐφημερίδος «Ἡπειρος» ἀπὸ τὸν Γ. Χατζῆ (Πελλερέν).

ΔΡΩ. 1926 27. ΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ Τῆ 22 ΜΑΡΤΙΟΥ 1895 [1817] 8 ΣΕΒΒΑΛ 1312

Αἱ συνδρομαὶ προπληρώνονται. Ἐκτὸς τῶν Ἰωαννίνων πᾶσι— ἐπιπλατικὰ τὰ ταχυδρομικὰ τῆς. (Ἐπιπλοὶ συνδρομὴ γράσια 60.

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

Τὴν καταχώρησιν ἔχει ὁ ἴδιος ὁ ἱδρυτὴς καὶ ἔχει τὸ ἴδιον ἔργο. Ἐπιπλοὶ συνδρομὴ γράσια 60.

ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΣ

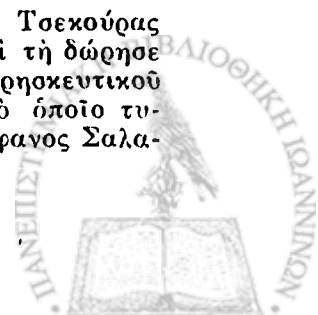
ΕΚΔΙΔΟΜΗ ΚΑΤΑ ΠΙΑΣΑΝ ΤΕΤΑΡΤΗΝ.

Πᾶσι αἰτήσι: ἀρροῦσα τῆς ἡμετέρας καὶ διὰ τὸν ἀπὸ τῆς Διεύθυνσι τοῦ Τυπογραφείου.

Τὸ Τυπογραφεῖον καὶ ἡ Κεντρικὴ Διεύθυνσι τῆς Ἡμετέρας εἰσπράττει ἐν τῇ Διευθυνσί τοῦ Βιλαετίου.

Τὸ μοναχικὸ αὐτὸ φύλλο τοῦ 1895 πού κατέχω εἶναι τετρατέλιδο, σχήμ.

* Τὴ βιβλιοθήκη τοῦ Τσιγαροῦ, ὅπως ἔμαθα, τὴν ἀγόρασε ὁ Θανάσης Τσεκούρας ἀπὸ τὴν «Τσιγαροῦ» (ἔτιμ ἔλεγαν οἱ Γιαννιώτες τὴ γυναῖκα τοῦ Τσιγαροῦ) καὶ τὴ δώρησε στὸ Σαλαμάγκα, γιατί μέσα στὴ βιβλιοθήκη ὑπῆρχε καὶ τὸ ἀρχεῖο τοῦ θρησκευτικοῦ περιοδικοῦ «Σάλπιγξ», μαζί μὲ ἓνα μικρὸ πιεστήριο, λέγει ὁ Τσεκούρας, μὲ τὸ ὁποῖο τυπωνόταν τὸ περιοδικὸ, τοῦ ὁποῖου ἰδρυτῆς καὶ διευθυντῆς ἦταν ὁ γιατρός Στέφανος Σαλαμάγκας, πατέρας τοῦ μ. Τάκη.

30X50 περίπου, και φέρει τὸν τίτλο «Ἰωάννινα», γιὰ τὸ ἑλληνικὸ κείμενο. Τὸ τουρκικὸ κείμενο βρισκόταν στὸ ἄλλο τετρασέλιδο μὲ ἀραβικοὺς χαρακτήρες, τὸ ὁποῖο ἔκοψε καὶ πέταξε ὁ Γάγαρης σὰν ἄχρηστο γιὰ τὴν ἐφημερίδα του. Δὲν γνωρίζω ἂν δημοσιεύτηκε κανένα σχόλιο γιὰ τὸ φύλλο αὐτὸ στὴ «Φωνή». Ἀλλὰ καὶ ἂν δημοσιεύτηκε εἶναι σὰν νὰ μὴν ὑπάρχει, διὰν δημοσιεύεται σὲ ἐφημερίδα. Γι' αὐτὸ καὶ ἔκρινα σκόπιμο νὰ τὸ φέρω στὴ δημοσιότητα τῆς «Ἡπειρ. Ἐστίας».

Τὸ φύλλο δὲν εἶναι πλούσιο σὲ ἐντυπωσιακὰς εἰδήσεις. Ἐμφανίζει πάντως κάποιον ἐνδιαφέρον τὸ περιεχόμενό του προβαλλόμενο σὲ χρόνον πού βρίσκεται παραπάνω ἀπὸ 70 χρόνια μακριὰ ἀπὸ μᾶς καὶ τοποθετημένο στὰ πλαίσια τῆς σκλαβιάς. Ἡ ἐφημερίδα, πρὸ τοῦ ἀρχίσει τις «εἰδήσεις τοῦ Βιλαετίου», προτάσσει τὸ πολυχρόνιο τοῦ Σουλτὰν Χαμίτ. (Παλαιότερα εἶχε τὴ στερεότυπη εἶδηση: Εἰς δόκληρον τὸ Βιλαέτιον ἐπικρατεῖ ἀπόλυτος τάξις καὶ ἀσφάλεια): «Εἶθε ὁ ὕψιστος νὰ δωρῆται πολυχρόνιον ζωὴν εἰς τὴν Α. Α(ὐτοκρατορικὴν) Μ(εγαλειότητα) τὸν Κραταιότατον, Γαληνότατον καὶ Φιλόλαον ἡμῶν Ἄνακτα εἰς τὸ ἐορτάζειν τὰς ἱερὰς ταύτας ἡμέρας (τοῦ Μπαϊραμιού ἐννοεῖται) εἰς πλείστων ἐτῶν περιόδους. Ἀμήν!».

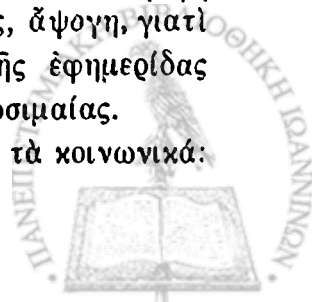
Εἶναι προφανὴς ἡ ἐπίδραση τοῦ λεκτικοῦ τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας (ὕψιστος, πολυχρόνιος, ἱερὰς ἡμέρας) στὴ μετάφραση τοῦ ἀραβικοῦ πολυχρονίου ἀπὸ τοὺς χριστιανοὺς μεταφραστάς. Ἐκεῖνο δὲ τὸ «Φιλόλαος» γιὰ τὸν γνωστὸ γιὰ τὴν αἰμοβορία του Σουλτὰν Χαμίτ, πόσο δὲ μοῦ θυμίζει τὰ ἀπὸ φόβο καλοπιάσματα ἀπὸ τις Γιαννιώτισσες τῆς τρομερῆς ἐκείνης ἀρρώστιας, ἀδελφῆς τῆς πανούκλας, τῆς «βλογιάς», πού εὐφημιστικὰ τὴν ἔλεγαν «Καλότυχη» (Καλότ'χ')!

Ἀπὸ τὸ φύλλο μαθαίνουμε δι, στὰ 1895, τὴν περιεργὴ αὐτὴ τουρκοελληνικὴ ἐφημερίδα, τὴ διηύθυνε κάποιος Ὀσμὰν Ἐφένδης ἀπὸ τὴν Πρέβεζα, γιὰτις δπως ἀναφέρεται στίς «Ἀναχωρήσεις» «ὁ διευθυντῆς τῆς ἐφημερίδος Ὀσμὰν Ἐφένδης ἔνεκα κατεπειγόντων οἰκογενειακῶν λόγων μετέβη διὰ τινὰς ἡμέρας ἐπ' ἀδεία εἰς Πρέβεζαν».

Χριστιανοὶ συνεργάτες δὲν ἀναφέρονται σὲ κανένα μέρος τοῦ φύλλου. Θὰ ὑπῆρχαν, ἴσως, ἀκόμα ἐκεῖνοι πού μνημονεύονται στὰ φύλλα τοῦ 1877, δηλ. ὁ τουρκομαθὴς Γ. Πολυχρονιάδης ἐφένδης—γιὰ τὴν μετάφραση ἀπὸ τὴν τουρκικὴν στὴν ἑλληνικὴ—ὁ μετέπειτα (1908) Καθηγητῆς μου τῶν Τουρκικῶν στὴ Ζωσιμαία, ὁ Δ. Γ. Χατζῆς πατέρας τοῦ Γ. Πελλερὲν κ.ἄ. Ἐγὼ θυμᾶμαι, γύρω στὰ 1906—1908, ἕναν κοντούλη Τοῦρκο μὲ ντουλαμᾶ, ὄνοματι Χακῆ, πού μοχθοῦσε γιὰ νὰ τυπώσῃ τὸ φύλλο, στὸ μικρὸ χειροκίνητο πιεστήριον κάτω στὸ ἡμιὑπόγειον τοῦ Χουκιμὲτ (=Διοικητήριον ἐκεῖ ὅπου σήμερον εἶναι ἡ Ζωσιμαία Βιβλιοθήκη).

Ὑστερα ἀπὸ τὸ πολυχρόνιο, ἀρχίζει ἡ περιγραφή τῆς τελετῆς τῆς γιορτῆς τοῦ Μπαϊραμιού, κατὰ τὴν ὁποία «Ἡ Α. Ε. ὁ Γενικὸς τοῦ Βιλαετίου ἡμῶν Διοικητῆς καὶ Γενικὸς Στρατιωτικὸς Ἀρχηγὸς τῆς ὀρθοπεδικῆς γραμμῆς Ἀχμέτ Χιβζῆ Πασσᾶς, μετὰ τὴν τέλεισιν τοῦ προσκυνήματος ἐν τῷ ἱερῷ τεμένει τοῦ Ἀσλὰν Πασσᾶ (Σ. Σ. στὸ Κᾶστρο, ὅπου καὶ ὁ Σιέης ὁ Μεγάλος, οὐ Μαγάλους, δπως ἔλεγαν οἱ Τουρκογιαννιώτες), ἐπανακάμψας εἰς τὸ Διοικητήριον, φέρων τὴν ἐπίσημον Αὐτοῦ στολὴν καὶ τὰ παράσημα Αὐτοῦ, παρατεταγμένου δὲ ὄντως ἐνὸς τάγματος Στρατοῦ, ἐδέξατο τὰ συγχαρητήρια ἀπάντων τῶν ἐν τέλει...». Ἐψογὴ καθαρεύουσα πού θὰ τὴ ζήλευαν καὶ οἱ ἀρθρογράφοι τῆς Ἀθήνας, ἄψογη, γιὰτις τὸ συντακτικὸ, μεταφραστικὸ καὶ τῶν διορθώσεων προσωπικὸ τῆς ἐφημερίδας «Γιάννινα—Ἰωάννινα» ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἀπόφοιτους τῆς γεραρᾶς Ζωσιμαίας.

Μετὰ τὴν περιγραφή τῆς τελετῆς τοῦ Μπαϊραμιού ἀκολουθοῦν τὰ κοινωνικά:

Ἐφίξεις

Ἐφίκοντο κατ' αὐτὰς εἰς τὴν πόλιν ἡμῶν ἐπ' ἀδεία ὁ καιῖμακάμης (ὑποποδιοικητῆς) Τεπελενίου ἐνδ. Μαλικ ἐφένδης καὶ ὁ δήμαρχος Πρεβέζης ἐνδ. Περικλῆς Μαρίνος Ἐφένδης. Ἐπίσης ἀφίκετο διὰ Πρεβέζης εἰς Ἰωάννινα ὁ ἐξελεγκτῆς τῆς Γεωργίας τοῦ Βιλαετίου ἡμῶν διορισθεὶς ἐνδ. Πάπιης ἐφένδης καὶ ἐπελάβετο τῶν καθηκόντων αὐτοῦ».

Στὴ Γεωργικῇ αὐτῇ Ὑπηρεσίᾳ τοῦ Βιλαετίου φαίνεται ὅτι ὀφείλεται καὶ ἢ σὲ ἄλλο μέρος τοῦ φύλλου δημοσιευόμενῃ διαφώτιση τῶν ἀγροτῶν Ἠπείρου γιὰ τὴν ὠφελιμότητα τῆς πατάτας σὲ συνέχεια ἄρθρων μὲ τὸν τίτλο «Καλλιέργεια τῶν γεωμήλων (πατάτας). Ἱστορικαὶ γνώσεις περὶ τῆς καλλιέργειας τῶν Γεωμήλων».

Ἀναχωρήσεις

«Οἱ ἐπ' ἀδεία διὰ τινὰς ἡμέρας εὐρισκόμενοι ἀρχιγραμματεῖς τοῦ Πρωτοδικείου Πρεβέζης καὶ Μετσόβου Νακῆ ἐφένδης καὶ Χακῆ ἐφένδης ἐπανέκαμψαν εἰς τὰς θέσεις αὐτῶν».

Διάφορα

«Εἰς τὸν Διευθυντὴν τοῦ Τεφτέρν Χακανῆ (=Δημόσιο Λογιστικὸ) Πρεβέζης ἐνδ. Ἀχμέτ Βεφῆκ ἐφένδην, ἀπενεμήθη ὁ βαθμὸς «Σελασιέ».

Ἐἰς τὸν Ἀρχιδιδάσκαλον (Διευθυντὴν) τῆς ἐν Λεσκοβικίῳ ἐφηβικῆς σχολῆς (Λύκειο) Ἀχμέτ Ζουγδῆ ἐφένδην ἀπενεμήθη διὰ τὴν ἱκανότητα καὶ τὴν φιλοπονίαν αὐτοῦ ὁ βαθμὸς τοῦ μεταβατικοῦ (ἐκτάκτου) ὑφηγητοῦ».

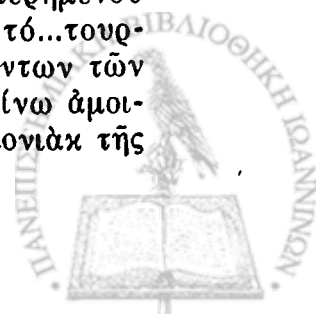
Διαφημίσεις

Δὲν λείπουν βέβαια καὶ οἱ σχετικῆς διαφημίσεις ἀπὸ τῆς ὁποῖας σταχυολογῶ δύο :

«Τὸ Τυπογραφεῖον ἡμῶν πλουτισθὲν κατ' αὐτὰς διὰ νέων χαρακτήρων καὶ διαφόρων κοσμημάτων (!), εἰδοποιεῖ ὅτι ἀναδέχεται παντὸς εἴδους τυπογραφικὰς ἐργασίας εἰς γλῶσσαν ὀθωμανικὴν καὶ ἑλληνικὴν, ἤτοι Τραπεζικὰς ἐγκυκλίους, τιμολόγια, προσκλητήρια, φακέλλους καὶ παντὸς εἴδους ἀγγελίας εἰς λίαν συγκатаβατικὰς τιμάς». Ὁ Ὄσμαν ἐφένδης εἶχε καὶ ἐμπορικὸ, ἐπιχειρηματικὸ μναλό, φαίνεται.

Ἡ δευτέρη διαφήμιση εἶναι πῶς ἐνδιαφέρουσα. Ὁ διαφημιζόμενος Γιαννιώτης, ἀφοῦ ἐξαντλεῖται σὲ κολακείας γιὰ τὸν Σουλτάνο καὶ τὸν Γενικὸ Διοικητὴ—ὡς ἔκανε κι' ἄλλοιῶς σὰν μποροῦσε—προσφέρεται νὰ δώσῃ 100 χρυσὰς λίρες σὲ ὅποιον ἀποδείξει ὅτι τὸ προϊόν του (Κονιάκ) δὲν εἶναι ἀγνό.

«Λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ γνωρίσω εἰς τὸ σεβαστὸν κοινὸν ὅτι ἐπὶ τῶν εὐκλεῶν ἡμερῶν τῆς Α. Α. Μεγαλειότητος τοῦ Κραταιοτάτου καὶ Σεπτοῦ ἡμῶν Ἄνακτος, καθ' ὡς ἡ βιομηχανία ποιεῖται γιγαντιαίαις προόδους (!) ἐν τῇ ἀχανεῖ Ὀθωμανικῇ Ἐπικρατείᾳ καὶ τῶν ἐκτελεστῶν τῶν ὑψηλῶν Αὐτοῦ διαθέσεων, οἷος ὁ διακεκριμένος ἡμῶν Γενικὸς Διοικητῆς, ὁ μηδενὸς κόπου καὶ μόχθου φειδόμενος διὰ τὴν πρόσδοον τῆς ἐμπορίας καὶ βιομηχανίας καὶ τοῦ ἡμετέρου Βιλαετίου, ἐκόμισα ἐκ Γαλλίας τελειότατα εἰδικὰ μηχανήματα πρὸς ἀπόσταξιν οἴνου γνησίου σταφυλῆς καὶ παρασκευῆς ΚΟΝΙΑΚ φυσικωτάτου καὶ ἐστερημένου παντελῶς κοινῶν βιομηχανικῶν πνευμάτων....., ὅπως δὲ ἀποδείξω ὅτι τό...τουρκικὸν κονιάκ τῆς κατασκευῆς μου εἶναι φυσικώτατον καὶ ὑπέρτερον πάντων τῶν καταναλισκομένων ἐν τῇ ἀγορᾷ μας μετὰ πολλῶν ρεκλαμῶν, προτείνω ἀμοιβὴν ἐκ λίρῶν ὀθωμανικῶν ἑκατόν, εἰς ὄντινα ἤθελεν ἀποδείξει ὅτι τὸ κονιάκ τῆς

ΣΠΥΡΟΥ ΜΟΥΣΣΕΛΙΜΗ

Τ Ο Π Ο Π Ο Β Ο *

(ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΜΟΝΟΓΡΑΦΙΑ)

Πώς έγιναν τ' άγριόγίδα

‘Ο Χριστός είχε τὰ πρόβατα. Τ' άρμεε κι' έβγαζε γάλα άσπρο. ‘Ο διάολος είχε τ' άγριόγίδα. Τ' άρμεε κι' έβγαζε γάλα κόκκ'νο σά γαΐμα.

— Έλα, λέει ό διάολος του Χριστού, ν' άρμέξ'ς και τὰ γίδια μ' μιὰ βολά.

Πααίν' ό Χριστός, κά'εται στο στρουγκολίθ' κι' ό διάολος βαρεί από πίσω. ‘Αρμέει και βγάζ' γάλα άσπρο και κάθε γίδα που περάει τή βουλών' με τή φλο'έρα τ' στα γόνατα.

Κάν' έτσ' ό διάολ'ς, γλέπ' τ' άρμεμένα γίδια βουλωμένα. Χουγιάζ' τουν άλλουνοδν στη στρούγκα και παίρ'ν τὰ πρόντ'λα. Αύτὰ είναι τ' άγριόγίδα και τὰ βουλωμένα από τὸ Χριστὸ τὰ ήμερα.

Πώς έγιν' ό κοῦκος κι' ό τρυποφράχτης

‘Ο κοῦκος ήταν άνθρωπος κι' είχε μι' άδερφή που τήν ήλε'αν Κίρκω. Αύτὸς πά'αινε μέ τσι γαΐγες κι' ή άδερφή κά'ουνταν στη στάν'.

Μιὰ μέρα χάθ'κε μιὰ γαΐγα και βήκ' ή Κίρκω νά τή σιμάσ'

Χάλεψε, χάλεψε δέν τήν ηῦρ'.

Ζυγώνοντας στη στάν' άκούει πέρα στο λόγγο «μακακακάκ, μακακακάκ» σά ν' άβλιαζ' ή γαΐγα.

Ξαναγουρίζ' νά χαλέψ'. Και πάλε δέ βρίσκει τίποτε.

Μότ' έρχεται στη στάν' άκούει τὸ ίδιο· «μακακακάκ, μακακακάκ».

Θυμών' ό άδερφὸς που πάει δυὸ βολές και δέν τήν ηῦρ'. Πιάν' δέρ' τήν άδερφή και τήν κυνηγάει από τή στάν'.

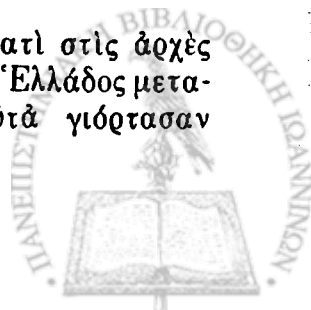
* Συνέχεια έκ του προηγουμένου, σελ. 20.

κατασκευής μου δέν προέρχεται έξ οίνου άγνοῦ σταφυλῆς... Πᾶς δέ τολμήσας (έδῶ θά ταΐριαζε νά μεταχειριστῆ ό μακ. Τσιουριδης τή μετοχή του μέλλοντος «τολμήσων»!) οϊανδήποτε παραποίησιν καταδιωχθήσεται κατά νόμον ποινικῶς.

Έν Ίωαννίνοις τῆ 11 Ίανουαρίου 1895

‘Αλέξανδρος Τσιουριδης, φαρμακέμπορος».

Τὸ «Τουρκικὸ» αὐτὸ κονιάκ δέν τὸ θυμάμαι νά πρόκοψε, γιατί στις άρχές του αἰῶνα μας οἱ Γιαννιωτες ήταν συνηθισμένοι νά πίνουν τὰ έξ Έλλάδος μεταφερόμενα κονιάκ του Μπαρμπαρέσου και του Μεταξά. Καί μ' αὐτὰ γιόρτασαν και τήν άπελευθέρωσή τους στα 1913.

Γυρίζοντας ἡ Κίρκω τ'ς ἐρημιές, παρακαλάει τὸ Θεὸ καὶ τὴν κἀν' πουλί. Εἶναι ὁ τρυποφράχτης.

Πααίν' κι' ὁ κοῦκος νὰ χαλέψ'. Τηράει, καὶ τί νὰ ἰδεῖ. Μιὰ κίσα ἀπάνου στὸ δέντρο ἔκανε «μακακακάκ» τὸ σκιόρεμα.

Μετανιωμένος γιὰ τὸ δαρμὸ καὶ τὸ κυνή'ημα τ'ς ἀδερφῆς, παρακαλάει τὸ Θεὸ καὶ τὸν κἀν' κι' αὐτὸν πουλί.

Ἄνηβαίν' στὰ τσουμπάρια καὶ τὰ ψηλὰ δέντρα καὶ χουγιάζ' τσῆ Κίρκως «Κίρκω! Κίρκω!» (κούκου! κούκου!).

Ἐκείνη τρυποφράχτης κρύβεται μέσα τσι φράχτες μὴ τῆ βρεῖ ὁ ἀδερφὸς καὶ τῆ δείρει.

Πῶς ἔγιν' ὁ Γιῶργος

Ἦταν δυ' ἀδέρφια βαλμάδες, ὁ Ἀντών'ς κι' ὁ Γιῶργ'ς.

Μιὰ μέρα πῆγ' ὁ Γιῶργος νὰ σιμάσ' τ' ἄλογα.

Ἐνῶ τᾶφερνε τὸν ρωτάει ὁ ἀδερφὸς ἂν εἶναι τα ὄλα.

Ἐκεῖνος ἀπὸ καρβάλα μέτραε κι' ἔβρισκε ἓνα λιγώτερο. Δὲν ἔβανε στὸ μέτρο ἐκεῖνο ποῦηταν καρβάλα.

—Λεῖπετ' ἓνα, τοῦ λέει.

Θυμών' ὁ Ἀντών'ς κι' ἀπάν' στὸ γινάτ' τὸν σκοτών'.

Μετράει κι' αὐτὸς τ' ἄλογα καὶ τὰ βρίσκει σωστά.

Χολιασμένος γιὰ τὸν ἄδικο φόνου τ' ἀδερφοῦ, παρακαλάει τὸ Θεὸ καὶ τὸν κἀν' πουλί. Εἶναι ὁ Γιῶργος (ὁ ξυλοπέτεινος). Κάθε νύχτα βγαίν' καὶ φωνάζ':

«Γιῶργο!!! τ' βρις τ' βρις τ' ἄλογο!».

Γιατὶ ὁ διάολος δὲν πατάει σὲ σχολειὸ

Μιὰ βολὰ ὁ διάολ'ς γίν'κε γομάρ' καὶ πάει ὄξω π' ἓνα σχολειὸ νὰ τὸν καρβαλικέψ'ν τὰ παιδιὰ νὰ τὰ γκρεμίσ'.

Τὰ παιδιὰ ἓνα ἓνα μπαίνουν ὄλα καρβάλα κι' ὁ διάολ'ς ἔσκασ' ἀπὸ τὸ βάρος, κι' ἀπὸ τότες δὲν ξαναζυγών' σὲ σκολειό.

Ἄ Μεγαλέξαντρος καὶ τ' ἀθάνατο νερό

Ἄ Μεγαλέξαντρος ἔστειλε δυὸ πουλιὰ καὶ τοῦφεραν τ' ἀθάνατο νερό. Τῶβαλε στὸ ποτήρι καὶ τ' ἀκούμπησε στὸ παραθύρ' νὰ τὸ πιεῖ ὄντας θὰ γύρ' ἀπὸ τὴν ἐκκλησιά.

Ἄ ἀδερφή του μὴ ξέροντας τὸ παίρ' καὶ τὸ χύν' ψηλὰ σὲ μιὰ μπότσ'κα.

Τὸ βλέπ' τ' ὄρνιο ψηλὰ π'τὸν οὐρανὸ καὶ κατηβαίν' καὶ πίν'.

Γυρίζοντας ὁ Μεγαλέξαντρος πιάν' καὶ δέρ' τὴν ἀδερφή. Ἐκείνη ἀπὸ τὴ λύπη τῆς ρίνεται στὴ θάλασσα.

Ἄ μπότσ'κα καὶ τῶρνιο πῶπιαν ἔμειναν ἀθάνατα. Τῆ μπότσ'κα νὰ τῆ βγάλ'ς καὶ νὰ τῆ βάλ'ς ψηλὰ στὴ φράχτη δὲ στεγνών' ποτέ. Τ' ὄρνιο πααίν' ὡς τὰ ἑκατὸ χρόνια καὶ ξανανιών'.

Ἄ ἀδερφή τ' ὄντας κἀν' κακὸς καιρὸς βγαίν' στὴν ἄκρ' τῆ θάλασσα καὶ σκούζ'.

Τὸ στοιχειὸ τοῦ Κορύλα

Ἄ ὄλα τὰ βουνὰ εἶναι τρύπια. Κρατᾶν νερό ποῦ τὸ φυλᾶν στοιχειά.

Παλιόν καιρό βήκε τὸ στοιχειὸ τοῦ Κορύλα κι' εἶπε στουὶ Ποποβίτ'ς νὰ τοῦ δίν'ν ἕναν ἄνθρωπο τὸ χρόνο νὰ τ'ς ἀφήν' τὸ νερὸ νὰ ποτίζ'ν. Δὲ δέχ'καν καὶ τὸτ'ς τὸβγαλε στὴ Γλυκὴ. (Πηγὲς τ' Ἀχέρωντα).

Οἱ Τοῦρκοι κι' ἄη-Δονᾶτος

Ὄντας πῆραν οἱ Τοῦρκ' τοῦ Σούλ' χάλασαν ὅλες τ'ς ἐκκλησιές. Πῆγαν νὰ χαλάσ'ν καὶ τὸν ἄη-Δονᾶτο. Πετάχ'κε ὁ ἅγιος μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρ' καὶ τσοῦ κυνή'σε.

Ὁ ἄη-Δονᾶτος κι' ὁ βασιλιάς τοῦ Καστριῦ

Μιά βολὰ ὄλο τὸ Φανάρ' ἦταν στὴ θάλασσα κι' ἐκεῖ ποῦνει σήμερα τὸ Καστρί ἦταν νησί καὶ κά'ουνταν ὁ βασιλιάς.

Κάποτε μπῆκ' ὁ διάολ'ς στὴν κοιλιὰ τῆς βασιλ'σας καὶ τὴν κούναε.

Στέλλ' ὁ βασιλιάς ἕνα δοῦλο μὲ τὴ βάρκα νὰ φέρ' ἀπὸ τὴ Γλυκὴ τὸν ἄη-Δονᾶτο.

Πιάν' ὁ ἅγιος τὴ γυναίκα καὶ τὴ χτυπάει μὲ τὴ βίτσα ἀπὸ τὸ κεφάλι καὶ σιακάτ'. Ὁ διάολ'ς ἀπὸ μέσα χούγιαζε κι' ἔσκουζε.

Χτυπώντας ὁ ἅγιος μὲ τὴ βέργα ὁ διάολ'ς κατήφ'κε καὶ μαζώχ'κε στὸ μικρὸ δάχτυλο τοῦ ποδαριοῦ. Μιά δίν' μὲ τὸ σκεπάρ' ὁ ἅγιος καὶ περᾶ τὸ δάχτυλο μὲ τὸ σαϊτάν'.

Ὁ βασιλιάς ἤθελε νὰ δώκ' στὸν ἅγιο πολλὰ δῶρα. Αὐτὸς τοῦ γύρεψε νὰ τοῦ δώκ' τὴ θάλασσα ἀπὸ τὴ Σπλάντζα κι' ἀπὸν' κι' ὁ βασιλιάς τοῦ τὴ χάρ'σε. Τὴν ξέρανε καὶ τὴν ἔκαμε στεργιά.

Οἱ Φαναρίσιοι ἔχουν ὀργὴ ἀπὸ τὸν ἄη-Δονᾶτο ποῦ τσ' ἔδωκε τέτιον κάμπο καὶ δὲν τῶφκιακαν οὔτε μιὰ ἐκκλησιά. Γι' αὐτὸ δουλεύουν δουλεύουν καὶ καμμιά προκοπὴ δὲν κάνουν.

Ὁ ἥλιος καὶ τὸ φεγγάρι

Ὁ ἥλιος καὶ τὸ φεγγάρ' ἦταν ὅμοια στὸ φέξιμο καὶ πολέμααν συνα-μεταξύ τους ποιὸς νὰ γέν' βασιλιάς. Ἐκεῖ ποῦ πολέμααν ἀρπάζ' ὁ ἥλιος μιὰ γελαδοκουπριά καὶ τὴ σκάζ' στὸ φεγγάρ'. Ἡ γελαδοπουπριά ἔμ'νε ἀπὸ τότες κολλημέν' στὸ φεγγάρι.

Ὁ ἄγι-'Αντώνης, ὁ ἄη-Θανάσης κι' ὁ ἅγιος Θύμιος

Ὁ ἄγι-'Αντώνης, ὁ ἄη-Θανάσης κι' ὁ ἅγιος-Θύμιος πάαιναν μαζί σ' ἕνα δρόμο καβάλα στᾶλογο. Ὁ ἅγιος-Θύμιος ἐπειδὴς ἦταν κατσιδιάρ'ς δὲν τὸν ἤθελαν οἱ γ' ἄλλοι δυὸ κοντά τ'ς καὶ γιὰ νὰ τὸν ἀλυκοτήσ'ν κόβ'ν τὰ κεφάλια τῶν δυὸ ἀλόγων του καὶ φέουν.

Ὁ ἅγιος Θύμιος ἀπὸ τὴ βιάσ' γιὰ νὰ τσοῦ φτάκ' κολλάει τ' ἄσπρο κεφάλ' στὸ κόκκ'νο ἄλογο καὶ τὸ κόκκ'νο στ' ἄσπρο. Γι' αὐτὸ ὁ ἄγι-'Αντών'ς μὲ τὸν ἄη-Θανάσ' ἔρχονται συγκρατούμενα (οἱ γιορτές τους) καὶ ὁ ἅγιος-Θύμιος ἀργότερα.

Ἡ Δρακογονατιά (Μάζι)

Ὅπως πῆδαε ὁ Δράκος ἀπὸ τὴ μιὰ ράχη στὴν ἄλλη γονάτισε στὸ σύ-

νορο Ραδοβυζιοῦ καὶ Μαζιοῦ. Φαίνεται ἔδεκεῖ καὶ σήμερα ἡ πατοῦσα τοῦ ποδαριοῦ κι' ὁ γόνας.

Οἱ Ἑλλενοὶ
(Βερνίκο)

Στοῦ Βερνίκου τὸ κάστρο κατοίκααν οἱ Ἑλλενοὶ, ἀνθρώποι ἀξιοὶ καὶ πολὺ δυνατοί. Μπροστά τους ἔμεῖς φαινομέστε μυῖγες.

Ἦντας φάν'κε ἡ καινούργια πλάση (οἱ σημερινοὶ ἄνθρωποι) ἔζηε ἀκόμα ἕνας ἀπ' αὐτουνούς τοὺς Ἑλλενοὺς (Ἑλληνας ἐδῶ δὲ σημαίνει γένος ἀλλὰ εἶδος ἀνθρώπου γιγάντων) ποὺ δὲν ἤγλεπε. Ἦταν γκαβός.

Μαζώχ'καν οἱ γ οἱ ἀθρῶπ' καὶ τὸν κοίτααν. Εἶχε κάτ' ποδάρες, κάτ' χεροῦκλες! Τέτιες για.

—Γιὰ δομοῦ τε (δότε μου) τὸ χέρ', τσοῦ λέει αὐτός νὰ ἰδῶ τὴ δύναμή σας;

Οἱ ἀθρῶπ' τῶδωκαν τὸ γυνί.

Τόπεκ' αὐτός με τὸ χέρ' του καὶ τὸ λύισε.

—Εἶστε, τσ' εἶπε, γιατί πῆρε τὸ γυνί γιὰ χέρ', δυνατοὶ καὶ σεῖς, ἀλλ' ἔμεῖς εἶμασταν ἀξιότεροι.

Οἱ Ἑλλενοὶ
(Καστρι—Φαναρίου)

Τὰ τείχια με τὰ ἔβελα στὸ Καστρι τᾶφκιακαν οἱ Ἑλλενοὶ ἄντρες μεγάλ' καὶ δυνατοί. Ἐνας ἀπ' αὐτουνούς με τὸ δαχτυλάκ' τοῦ χεριοῦ ἔρινε δέκα ἀπὸ μᾶς.

Δὲν ἠῦρισκαν νὰ φᾶν, γιατί ἔτρωγαν πολὺ καὶ πέθαναν ἀπὸ τὴν πείνα. Κάθε καθησιὰ ἔτρωε πασένας ἕνα καζάν' φαῖ κι' ἕνα φουδρο ψωμί.

Μιανῆς Ἑλλένισσας εἶχε ἀρρωστήσ' τὸ παιδί καὶ τὴ ρώτ'σε ἡ γειτόν'σα πῶς πααίν'.

—Σὰν καλλίτερα ξημέρωσε σήμερα, τ'ς εἶπ' ἐκείνη. Ἐφαε λίγο. Ἐφαε ἕνα κεφάλ' ἀπὸ βουβάλ' καὶ πέντε καρβέλια.

Αὐτουνῶν τῶν ἀνθρώπων τ'ς ἠῦβραν τὸν πάτω τὰ κουνούπια ποὺ εἶχαν μύτες σιδερένιες καὶ ποδάρια σιδερένια.

Αὐτοὶ γιὰ νὰ γλυτώσ'ν ἔφκιαναν σπίτια μέσ' στὴ γῆς ἴσια ἴσια νὰ παίρ'ν ἕναν ἄθρῶπο. Ἐκεῖ μέσα ἔμνησκαν ὄλ' τὴν ἡμέρα καὶ μοναχὰ τὴ νύχτα ἔβγαιναν μότι βασίλευ' ὁ ἥλιος. Ἐτσι λίγοι· λίγοι χάθ'καν καὶ ξεσποριάσ'καν.

Ἐκεῖ μέσα εἶχαν καντήλια γιὰ νὰ φέγγ'ν, μπότια γιὰ νερὸ κι' ἄλλα εἰδίσματα χρειαζούμενα.

Ἡ Μονοβύζα
(Τσαγγάρι)

Ἡ Μονοβύζα ποὺ κά'ουνταν στὸ κάστρο τσῆ Βέλιαν'ς ἔρχονταν στὸ Μαρκόπ'λο καὶ φορτώνονταν ἀπὸ ἕνα μεγάλο λιθάρι καὶ τὸ πάαινε ζάλικα στὴ Βέλιαν', πῶχτιε τὸ κάστρο.

Ἐνῶ πάαινε, ἀπόπερα ἀπὸ τὸ Τσαγγάρι, τῆς ἤφεραν τὸ χαμπέρι πῶς τὸ παιδί τ'ς τσῆ τὸ σκότωσαν. Παρατάει ἔδεκεῖ τὸ λιθάρ' καὶ τρέχει γιὰ τὸ παιδί τ'ς. Τὸ λιθάρ' ὅπως τ' ἄφ'κε στέκεται ὀρθὸ ὡς τὰ σήμερα.

Τὸ Λιθάρι τῆς Γύφτισσας (Μεσοπόταμο)

Ὅντες χτιοῦνταν τὸ Καστρί (Πανδοσία) τὰ ἔβελα καὶ τὰ θελέσπια τὰ κουβάλααν οἱ γυναῖκες ζάλ'κα ἀπὸ πέρ' ἀπὸ τὸ βουνό.

Ἐκεῖ πῶχτιαν οἱ μαστόρ' πέφτ' ἕνας κάτ' καὶ σκοτώνεται. Μιὰ γύφτ'σσα πού κουβάλαε κι' αὐτὴ, σὰν ἄκ'σε τὸ πικρὸ χαμπέρ', ἀπαρατάει τὸ λ'θάρ' κι' ἀρεντέβ' νὰ ἰδεῖ μὴν εἶν' κᾶνας δικ'ς τ'ς. Τὸ λ'θάρ' ἔμειν' ἔδεκεῖ στὸν τόπο καὶ λέεται «τὸ Λ'θάρ' τῆς Γύφτ'σας».

Ἡ Στρίγλα (Κοσόλιανη)

Ἡ Στρίγλα ἔμνησκε στὴ Βραστοβά. Τὴν ἔλεγαν Μάρω. Ὅντας ἦρθ' ἡ Τουρκιὰ πῆγε στοὺς Τούρκους. Σκυλεύθ'κε μ' αὐτουνοὺς καὶ κίν'σε γκαστρωμέν'. Ὅντας γένν'σε τὸ χούμπωσε στὸ Ζυγουρόσταλο καὶ βῆκε γαῖδουράκι καὶ γκάρ'ζε. Τ' ἄκ'σ' ὁ λύκος καὶ κατέβ'κε ἀπὸ τὴ ράχη νὰ τὸ φάει. Τὸν τρισκατάρατο τὸν κυνηγάει ὁ λύκος. Οἱ τζομπαναραῖοι ἔδесαν τὰ σκυλιὰ νὰ μὴ φᾶν τὸ λύκο. Εἶχε καὶ μιὰ ψυχαριά (ψυχοκόρη).

Κάθε βράδι ἡ Στρίγλα ἔτρωε ἀπὸ δυὸ στὸ χωριό. Φάει φάει ἔμ'ναν δεκάξη σπίτια. Τ' ἄλλα τὰ κατάπιε.

Ἐστειλ' ὁ Πατριάρχης στοὺς παπάδες κάθε πρωτομηνιὰ νὰ ξορκίζουν τὰ σπίτια. Ἀπὸ τὸ ξόρκισμα χάθ'κ' ἡ Στρίγλα. Τὴν ἡμέρα ἔμνησκε μέσ' στὴ γῆ, στὰ Μητσιάλια (τοποθεσία στὴ Βραστοβά) καὶ τὴ νύχτα ἔβγαινε καὶ πασπάταε. Κατάπινε ἀνθρώπους. Ὅ,τι ἔτρωε πάαινε τὴ νύχτα καὶ τὸ ξέραε στὸ μπουχαρὴ τοῦ σπιτιοῦ τῆς ὅπου ἔμνησκε ἡ ψυχαριά.

Ρώταγαν τὴν ψυχαριά: «Τί τρῶς γυιέ μ';».

—Μοῦ φέρ' ἡ μαλέκω μου (μάνα) καὶ τρώω, τ'ς ἔλεε αὐτὴ.

Πααίν'ν στὸ μπουχαρὴ καὶ βρίσκουν γαίματα καὶ πριστοῦρες. Χαλεύουν, βρίσκουν τὴν τρύπα πού ἦταν χωμένη.

—Φέρτε μου τὴν ψυχαριά τ'σοῦ λέει, θέλω νὰ τὴ δῶ. Πῆγε ἡ ψυχαριά. Τῆς ἔστριξε μιὰ φορὰ τὰ δόντια ἀπὸ μέσα καὶ πέθαν' ἀπὸ τὸ φόβο τῆς ἡ κοπέλλα. Κατόπι πῆγαν μὲ τὰ ντουφέκια, ἔρριξαν σταυρωτὰ καὶ τὴ σκότωσαν. Ἐρριξαν καὶ ζεματιστὸ νερὸ καὶ τὴν ἔκαψαν.

Ἡ Στρίγλα πεθαίνοντας καταράστ'κε. Τὰ 16 σπίτια τῆς Βραστοβάς 18 νὰ μὴ γένουν.

Ἡ Στρίγλα ἦταν ἀρρώστια, πανούκλα πού θέριζε τὸν κόσμο.

Ἡ Μονοβύζα (Γκρίκα)

Ἡ μονοβύζα ἦταν ἀπὸ τὴ γενιὰ τῶν Ἑλλένηδων. Εἶχε ἕνα βυζὶ μοναχὰ πού τ' ὄρρ'νε στὸν πλάτ' γιατί σβαρίζουνταν. Γι' αὐτὸ τὴν ἔλεαν Μονοβύζα. Κατοίκαε στὸ παλάτ' τῆς πού τῶχε στὴ Γκρίκα.

Κάποτε ἔκανε πόλεμο μὲ τ'ς ὄχτροὺς τ'ς. Τότες πολέμααν μὲ σαίτες καὶ μὲ λιθάρια. Εἶχε παραμάσκαλα δυὸ ἔβελα καὶ φορτωμένη μιὰ λιθαρένια καρσέλα ὄντας τ'ς ἔφεραν τὸ χαμπέρ' πῶς ὄχτροι ἐπιακαν τὸ παιδί τ'ς πού τῶχε μοναχό.

Ἀπολάει ἔδεκεῖ τὴν καρσέλα καὶ παρακατούλα τὰ ἔβελα κι' ἀρεντέβ'.

Μὲ δυὸ χάπερς φτάν' στὰ πλάγια τοῦ Κορύλα πάν' ἀπὸ τῆ Βέλλεν' καὶ ξεκόβ' μεγάλα κίονια γιὰ νὰ τὰ ρίξ' καταπάν' στὸ ὄχτρούς, ὅπου τ'ς ἔρχεται τὸ χαμπέρ' πῶς τὸ παιδί τ'ς τὸ σκότωσαν. Παρατάει τὰ κίονια κι' ἀρεντέβ'.

Περνώντας ἀπὸ τὴν Κρεμάλα τῆ Γκρίκας ἀπὸ τῆ μανία τ'ς γυρίζ' ἓνα ραϊδιὸ καὶ σκεπάζ' καμμιά κοσιαριά σπίτια πούηταν ἐκεῖ.

Παρέκι, στὴν καταβόθρα τῆ Λίμνης γυρίζ' ἄλλο ραϊδιὸ καὶ σκεπαίν' τὸ μῦλο. Λυσασμέν' ἀπὸ τὸ κακὸ τ'ς φτάν' στὶς Κοντάτ'ς. Γυρνάει κι' ἐκεῖ ἓνα ξέκομμα γῆς καὶ σκεπαίν' τὸ χωριό.

Ἡ Μονοβύζα

(Γαρδίκι—Φιλιατῶν)

Ἡ Μονοβύζα ἦταν βασιλ'σσα καὶ κά'ουνταν στὸν Πύργο, στὸ Γαρδίκ' τοῦ Φιλιατιοῦ. Ὅρ'ζε δλον τὸν τόπο γύρα.

Ἦρθαν κάποι'ς ὄχτροι νὰ πολεμήσ'ν. Αὐτὴ κλείσ'κε στὸ Κάστρο. Ἐστ'λε τοῦ παιδιοῦ τ'ς πούηταν στὴ Μπράνια νάρθει νὰ τῆ βοηθήσ'. Κάτου στὸν κάμπο τῶχαν καρτέρ' οἱ ὄχτροι καὶ τὸ σκότωσ'ν.

Ὄνταν τῆ τῶειπαν τῆ Μονοβύζας ρώτ'σε :

—Στὸ Μαυρόκαμπο τὸ σκότωσ'ν; Ἀπὸ τότες ἔμ'νε καὶ λέεται ὁ κάμπος «Μαυρόκαμπος».

Ἡ Μονοβύζα καταράσ'κε καὶ τῆ Μπράνια πὺ δὲ βοήθησε τὸ παιδί τ'ς. Τὰ δώδεκα σπίτια δέκα τρίγια νὰ μὴ γέν'ν. Οὔτε παπᾶς καὶ δάσκαλος νὰ καρυστήσ'.

Ἡ Μονοβύζα

(Βερνίκο)

Ἡ Μονοβύζα ἦταν γκαβῆ καὶ κά'ουνταν στὸ Κάστρο τοῦ Βερνίκου. Κλέφτες τῆ πῆραν τὸ παιδί κι' αὐτὴ ἐπειδὴς δὲν ἤγλεπε πέταε λιθάρι ὅπου μπόρειε στὰ κουτουρού. Ἐνα λ'θάρ' ἔφτακε στὸ Κάτου Ζάλογγο κι' εἶναι το κεῖ καὶ σήμερα. «Τὸ λ'θάρ' τῆ Μονοβύζας».

Ἡ Μονοβύζα

(Πόποβο)

Πῶς ἄνοιξε τῆ Σκάλα τῆς Παραμυθιάς
καὶ γκρέμισε τὴν ἐκκλησιὰ στὸ «Χάλασμα»

Ἡ Μονοβύζα ἔμνησκε τότες κοντὰ στὸν ἁη - Θανάσ', στὸ Λιμπόν' τῆ Παραμυθιάς. Κάθε μέρα ἄφ'νε τὸ παιδί τ'ς φασκιωμένο καὶ πάαινε στὴ Γκρίκα νὰ βοηθήσ' τοῦ μαστόρ'ς πῶφκιαναν ἐκεῖ τὸ παλάτ' τ'ς.

Ἡ σαρμανίτσα πὺ φάσκωνε τὸ παιδί δυὸ μεγάλα ἔβελα. Στὸ ἓνα τὸ φάσκωνε καὶ μὲ τ' ἄλλο τὸ σκέπαινε.

Στὴ Γκρίκα τῆ πῆγαν τὸ χαμπέρι πῶς τὸ παιδί, πῆγ' ὁ λύκος καὶ τὸ πῆρε.

Ἴσια, πετάει κάτ' τὰ λ'θάρια πὺ κράταε στὰ χέρια κι' ἀρεντέβ' γιὰ τὸ παιδί.

Τὰ λ'θάρια βρίσκονται ὅπως τ' ἄφησε. Φαίνονται καὶ σήμερα. «Τὰ Λ'θάρια τῆ Μονοβύζας».

Ἐρχεται στὸν ἁη - Θανάσ'. Βρίσκει τῆ σαρμανίτσα ἄδεια καὶ τὸ σκέ-

πασμα ἀναποδογυρισμένο. (Πρόκειται γιά δυό ἀρχαίους τάφους σκαμμένους σέ βράχους ἀπό τούς ὁποίους ὁ ἕνας ἀναποδογυρισμένος).

Γιά νά τόν προφτάκ', νά μὴ τση φύει, σκίζει κι' ἀνοί'ει τή Σκάλα τση Παραμυθιάς, ὅπου προτύτερα δὲν πέραε οὔτε λαγός.

Ὁ Λύκος εἶχε ἀνεβεῖ στὸν Κορύλα.

Ἄ, ἡ κασομένα ἀπὸ κοντά.

Ἐκεῖ, ἀπὸ τὴν πέρα ράχ' ἀκούει τὴ φωνὴ τοῦ παιδιοῦ μέσ' ἀπὸ τὴν κοιλιὰ τοῦ λύκ'.

—Φέα μάνα, εἶν' ἀπὸ τὸ Θεὸ νά μὲ φάει ὁ λύκος γιὰτι ζύγιασες ξοί-
κικα ἀλεύρι τὴν Καθαροδευτέρα (ἡ γυναίκα πὸυ τῷλεγ' ἦταν μυλωνέσια).

Τότ'ς αὐτὴ ἀπὸ τὸ σκασμό τ'ς ξεκόβ' ἕνα ἔβελο καὶ τὸ σφίγγ' κάτ' στὸν κάμπο, στὴν ἐκκλησιὰ στὸ «Χάλασμα» καὶ τὴ γκρέμ'σε.

—Νά καὶ σύ, τ'ς εἶπε, πὸυ σ' ἀναβα τόσα χρόνια καὶ δὲ μπόρεσες νά μὸυ σώ'εις τὸ παιδί μ'.

Ἡ Μονοβύζα (Γλυκὴ)

Ὅντας ἔχτιαν τὴν Παναίγια τση Γλυκῆς, τοῖ μεγάλες πέτρες κουβάλαε ἡ Μονοβύζα.

Εἶχε φορτωμένες δυό πέτρες καὶ στὰ χέρια κράταε τὰ δυό παιδιὰ τῆς καὶ κάτω πάαινε ὀχπάτ' ἀπὸ τὴ Χοίκα τ'ς εἶπαν «ἡ ἐκκλησιὰ τελείωσε» καὶ τ'ς ἀπόλ'κε κεῖ. Ἐκεῖ βρίσκεται καὶ σήμερ' ἡ μιά, τὴν ἄλλη ἔσπασαν οἱ Ἴταλοὶ καὶ τὴν ἔβαλαν στὸ δρόμο.

Τὸ μνημα τῆς Μονοβύζας (Πράδαλα—Μπεστιὰ)

Ἡ Μονοβύζα κράταε ἀπὸ τ'ς Ἑλλενους. Ἦταν ἀξια καὶ δυνατὴ. Μάλαζε τὸ σίδερο κι' ἔλυωνε στὰ χέρια τ'ς. Εἶχε ἕνα βυζί. Τῶρρ'νε πισώπλατα καὶ βύζαινε τὸ παιδί τ'ς πὸυ τὸ σεργιάναιε ζαλικωμένο. Ἀνάμεσα Μπεστιᾶς καὶ Λιβίκιστας εἶναι κι' ἡ σαρμανίτσα τ'ς, ἕνα μεγάλο λ'θάρ', μπίσμπιλο, πὸυ κουνιέται πέρα δῶθε ἄμα τὸ μαλάξ'ς. Ἐκεῖ ἔβαν' ὁ Μονοβύζα τὸ παιδί καὶ τὸ κούναε.

Εἶχε δυό κάστρα. Ἐνα στὴ Γουλὰ τση Πράδαλας, ὅπου κά'ουνταν ἀτὴ τ'ς καὶ τ' ἄλλο στὴ Στρούν' ὅπου ἔμνησκε τὸ παιδί τ'ς.

Μιά μέρα τση πῆγαν τὴν εἶδ'ση πὸς τὸ παιδί περικύκλωσαν ὀχτροὶ καὶ πολεμάει στὸ κάστρο κλεισμένο.

Ἐμασε κι' αὐτὴ τὸ στρατό τ'ς καὶ πάει νά τὸ βγάλ'.

Ὅντας ἔφτακε στὴ θέση «Λύπες» ὅπου εἶναι ἀγνάντια τὴ Στρούν' κι' εἶδε τὸν πόλεμο λυπήθ'κε. Γι' αὐτὸ κι' ὁ τόπος λέεται «Λύπες».

Περβατώντας ἔφτακε μὲ τούς δικούς τ'ς στὴ θέσ' «Ἀναπαυτήρι» ὅπου τση πῆγαν τὰ μαντάτα πὸς τὸ κάστρο ἔπεσε καὶ τὸ παιδί τ'ς σκοτώθ'κε, κι' ἄμα τ' ἄηκουσε ἔπεσε κατα'ῆς κι' ἔσκασ'. Ἀναπαύτ'κε. Ἀπ' αὐτὸ κι' ἡ θέση ὀνομάζεται «Ἀναπαυτήρι».

Κατόπ' τὴν ἤφεραν στὴ Μπεστιὰ καὶ τὴν ἔθαψαν. Τὸ μνημα τ'ς εἶναι τ' ἀκόμα καὶ λέεται «μνημα τση Μονοβύζας».

Τὸ φαραγκοπήδημα (Βλαχῶρι)

Τὸν παλιὸν καιρὸ ἕνας ἀντρειωμένος πήδησε καβάλα στ' ἄλογο ἀπὸ

τῆ δώθε μεριά τοῦ Καλαμαῦ στοῦ φαράγκι ἀπόπερα. Ἄπ' αὐτὸ λέγεται καὶ τὸ μέρος ἐκεῖ φαραγκοπήδημα.

Τὸ γιδομάντρι τῆς γριᾶς

Ἄπ' ἀπὸ τῆ λίμνη τῆ Παραμυθιάς μεσοπλα'ίς, κοντὰ στὴ Γρίκα εἶναι ἓνα λιθαρένιο θεοτ'κὸ μαντρί πού τὸ λέν «γιδομάντρι τῆ γριᾶς». Ἐκεῖ εἶχε μιὰ γριγιὰ τὰ γίδια τ'ς.

Ἦταν ὁ Μάρτ'ς στοῦ βγεῖ κι' ἡ γριγιὰ παινεσιάρα τὸν κοροΐδεψε.

—Μπρίτς Μάρτη μου, τοῦ λέει, τ' ἄβγαλ' ἐγὼ τὰ γιδοκάτσικά μου.

Τί νὰ τῆ κάμ' ὁ Μάρτ'ς; Παίρ' μιὰ μέρ' ἀπὸ τὸ Φλεβάρ' καὶ ρίν' ρίν' βροχὴ μὲ τὴν ψυχὴ τ'.

Μὲ τὸ καρδάρ' κατσούλα ἡ γριγιὰ μαρμαρώθ'κ' ἔδεκεῖ ὄλο μὲ τὸ μαντρί καὶ τὰ γίδια.

Πῶς χάθηκε τὸ μοναστήρι τῆς Σιμαρίζας

Στὴ Σιμαρίζα (Ἄρβαν.=Ἄγία Μαρία) ἦταν ἓνα μοναστήρ' ἐχοῦμενο. Εἶχε πολὺ βιδὸ (γιδοπρόβατα). Ἄρμεαν οἱ τζομπαναραῖοι στοῦ βουνό, ἔχυναν τὸ γάλα καὶ πάαινε στοῦ μοναστήρ'.

Εἶχ' ἀκουστὰ ὁ γούμενος πῶς ὄντας τὸ γάλα δὲν πάει στοῦ μοναστήρ' θὰ τὸ ρουφήξ' στοῦ δρόμο τὸ στοιχειό, καὶ τότες ἀπὸ τὸ στοιχειό θὰ γύρ' ὁ τόπος ἀπὸ τὴν ἄλλ' μεριά καὶ θὰ χαθεῖ τὸ μοναστήρ'.

Μιὰ μέρα, καρτερεῖ ὁ γούμενος τὴν ὀρισμένη ὥρα νᾶρθ' τὸ γάλα, τίποτε. Κραίν' στοῦ βουνό τοῦν τζομπαναραῖου καὶ τοῦ λέν: «Ἐμεῖς ἀρμέξαμαν καὶ τὸ γάλα τὸ στείλαμαν».

Κατάλαβ' ὁ γούμενος ὅτι τῶπτε τὸ στοιχειό καὶ χουγιάζ' τοὺς καλοέρ'ς νὰ φύουν.

Ἰσια ρουπᾶν ὄλ', χωρὶς νὰ προκάν'ν νὰ πάρ'ν οὔτε τρίχα.

Στὴν ὥρ' ἀπ' ἀπὸ γυρίζ' ὁ τόπος ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά καὶ τὸ μοναστήρ' δὲ δίν' φανό. Χούμπωσε. Πλακώθ'κε καὶ τὸ καζάν' τοῦ μοναστηριοῦ, πούχε δώδεκα χερούλια, γεμάτο φλωριά.

Τὸ χιόνι

Τὸ χιόν' πού πέφτ' ἀπὸ τὸν οὐρανό, παλιὸν καιρὸ ἔπεφτ' ἀλέβρ' κι' ἐπειδὴς μιὰ ὄβρια σφουγγ'σε τὰ σκατὰ τοῦ παιδιοῦ τ'ς μὲ μιὰ κόρα καθάρια σταμάτ'σε τ' ἀλέβρ' καὶ πέφτ' χιόν'.

Ἄ Μωαμέτης κι' ὁ Ἀηλιᾶς

Ἄ Μωαμέτ'ς κι' ὁ Ἀηλιᾶς ἦταν φίλ'. Ἄ Μωαμέτ'ς γιὰ νὰ μαγαρίσ' τὸν Ἀηλιά, τοῦ λέει:

—Σὰ φίλ' ποῦειμεστε πρέπ' ὁ ἓνας νὰ τρώει τὰ σκατὰ τ' ἄλλουνοῦ. Ἄ Ἀηλιᾶς δέχ'κε.

Χέξ' πρώτ' ὁ Ἀηλιᾶς μέσ' στὴ σκούφια τοῦ Μωαμέτ'. Τρώει ἐκεῖνος, κι' ὄσα πέρσεψαν τὰ βάν' ὄλο μὲ τὴ σκούφια στοῦ κεφάλ'. Ἀπὸ τὴ βρώμα τοῦ πέφτ'ν τὰ μαλλιὰ ἀπὸ τὸ κεφάλ'.

Ἄ Ἀηλιᾶς γιὰ νὰ μὴ μαγαριστεῖ φέει. Παίρ' τὰ βουνά.

Ἄ Μωαμέτ'ς μὲ τὰ χέρια στὰ μάγ'λα γιὰ νὰ κρατάει τὰ σκατὰ πού πέφτ'ν ἀπὸ τὸ κεφάλ' ἀρεντέβ' κοντὰ τ' φωνάζοντας: «Ἀηλιά, Ἀηλιά».

Γι' αὐτὸ οἱ ἐκκλησιῆς τ' Ἀηλιά εἶναι στὸ ράχες καὶ τσὶ κορφές κι' οἱ χοτζάδ'ς μὲ τὰ χέρια στὰ μάγ'λα, ἀνεβασμέν' στὰ τζαμιὰ χουγιιάζ'ν «οὐ λιά, οὐ λιά!» κι' οἱ Τούρκ' εἶναι κατσιδιάρηδες.

Τὸ ποτάμι τῆς Φατιμές

Οἱ Τούρκ' στὸν ἄλλον κόσμον γιὰ νὰ πᾶν στὸν Παράδ'σο περᾶν πρῶτα ἓνα μεγάλο ποτάμ' πού βγαίν' ἀπὸ τοῦ λόγου τ'ς τῆς Φατιμές, καὶ στὰ μπαϊράμια σφάζ'ν κριάρια νὰ τᾶχ'ν νὰ περᾶν καβάλα.

Ἡ Μπούλκω

Ἡ Μπούλκω ἦταν γουμένισσα στὸ μοναστήρ' τῆς Πράδαλας. Κλέφτες ψηλά στὸ Νερό τῆς Πρατίνας πιάν'ν, δέν'ν τὸν πιστικὸ καὶ παίρ'ν τὰ πρόβατα.

Ἐκεῖνος μὲ τὴ φλοέρα εἰδοποιεῖ τὴ Μπούλκω.

«Ἐβγα Μπούλκω στὸ Μπουλκὸ
πιάσανε τὸν πιστικὸ».

Ὁ Ἀη-Δονᾶτος κι' ὁ Βασιλιάς τοῦ Καστριῦ

Μιά βολὰ ὄλο τὸ Φανάρ' ἦταν θάλασσα κι' ἐκεῖ πού εἶναι σήμερα τὸ Καστρί ἦταν νησι καὶ κά'ονταν ὁ βασιλιάς. Κάποτε μπῆκ' ὁ διάολος μέσ' στὴν κοιλιὰ τῆς βασίλισσας καὶ τὴν κούναε. Ἐμαθ' ὁ βασιλιάς πὼς στὸ Σούλ' εἶν' ἓνας ἅγιος καλόερος, ὁ ἄη-Δονᾶτος πού μὲ τὰ λόγια τοῦ Χριστοῦ κάνει θιάματα κι' ἔστειλ' ἓνα δούλο νὰ τὸν παρακαλέσ' νάρθ'. Ὡς τὴ Γλυκὴ ὁ δούλος πάει μὲ τὴ βάρκα κι' ἀπ' ἐκεῖ κόλλ'σε μὲ τὰ ποδάργια. Ὁ ἅγιος εἶπε τοῦ δούλ' νὰ φύει καὶ θὰ πάει μανάχ'ς τ'. Κατῆφ'κε ὁ δούλος μπῆκε στὴ βάρκα κι' ἔφυε. Ὁ βασιλιάς τὸν μάλωσε πού δὲν ἔκατσε νὰ τὸν πάρ' στὴ βάρκα.

Τὴν ἄλλ' μέρα, νάτος ὁ ἅγιος καβάλα στὸ μ'λάρ'. Περπάταε στὴν κορφὴ στὸ νερό. Πιάν' ὁ ἅγιος τὴ γυναίκα καὶ τὴ χτυπάει μὲ μιὰ βίτσα ἀπὸ τὸ κεφάλ' καὶ ἴσια κάτ'. Ὁ διάολος ἀπὸ μέσα χούγιαζε κι' ἔσκουζε. Χτυπῶντας ὁ ἅγιος, ὁ διάολος κατῆφ'κε καὶ μαζώχ'κε στὸ μικρὸ δάχτ'λο τοῦ ποδαριοῦ. Μιά δίν' μὲ τὸ σκεπάρ' καὶ πέρα τὸ δάχτυλο μὲ τὸ σαϊτάνη.

Ὁ βασιλιάς θέλ'σε νὰ δώκ' στὸν ἅγιο πολλὰ δῶρα. Ὁ ἅγιος γύρεψε νὰ τοῦ δώκ' τὴ θάλασσα ἀπὸ τὴ Σπλάντζα ὡς τὴν Παραμυθιά. Ὁ βασιλιάς τὴν ἔδωκε κι' ὁ ἅγιος τὴν ξέρανε καὶ τὴν ἔκαμε στεριά.

Οἱ Φαναρίσ' ἔχουν κατάρα ἀπ' τὸν Ἀη-Δονᾶτο πού τ'ς ἔδωκε τέτιον κάμπο καὶ δὲν τῶφκιακαν μιὰ ἐκκλησιά. Γι' αὐτὸ δουλέβ'ν δουλέβ'ν καὶ δὲν προκόβ'ν».

Τὸ σύκο τ' Ἀδάμ

Ἐνῶ ἔτρωε ὁ Ἀδάμ τὸ σύκο πού τῶδωκε ἡ γ Εὔα, ἀκούει τὸ Θεὸ νὰ φωνάζ' «Ἀδάμ, Ἀδάμ». Ἀπ' τὸ φόβο τοῦ σκαλῶν' τὸ σύκο στὸ λαιμὸ καὶ τῶχ'ν σήμερ' ὄλ' οἱ ἄντροι.

(Συνεχίζεται)

Ἱερέως ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΪΣΙΟΥ

ΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΧΙΟΝΙΑΔΩΝ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ*

Δ' ΜΑΘΗΜΑΤΑ

Αὐτὰ ἐν ὀλίγοις διευτώσαμεν ἀνωτέρω περὶ τῶν Σχολείων Χιονιάδων, καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς διδασκάντων ἀειμνήστων ἐκείνων διδασκάλων.

Τώρα, ἀπὸ Ἱστορικῆς καὶ πάλιν πλευρᾶς, θὰ χαράξωμεν καὶ ὀλίγας γραμμὰς διὰ τὰ μαθήματα τὰ ὁποῖα ἐδιδάσκοντο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰς τὰ Σχολεῖα Χιονιάδων, ἵνα οὕτω ὀλοκληρωθῆ κατὰ τὸ δυνατόν ἡ ἐργασία αὕτη καθ' ὅλα αὐτῆς τὰ Κεφάλαια.

Εἰς τὸν ἀειμνήστον ἐκ Λισκατσίου διδάσκαλον Χριστόδουλον Πανταζῆν ὀφείλομεν μίαν ἀρκετὰ μεγάλην εὐγνωμοσύνην, διὰ μερικὰς περὶ τοῦ Σχολείου τούτου λεπτομερείας τὰς ὁποίας διέτύπωσεν εἰς τὴν ἐν εἶδει Ἡμερολογίου Αὐτοβιογραφίαν του, τὴν καταρτισθεῖσαν ἀρχικῶς κατὰ τὸ ἔτος 1867.

Πόσον δὲ θὰ εἴμεθα ἀκόμη εὐγνώμονες, ἂν οὗτος ἐν τῇ ἐν λόγῳ Αὐτοβιογραφίᾳ του διελάμβανεν σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ περὶ τῶν μαθημάτων τὰ ὁποῖα παρέδιδεν εἰς αὐτὸν καὶ τοὺς συμμαθητὰς του, ὁ ἀρχαῖος (ὅπως τὸν ἀποκαλεῖ) διδάσκαλος Κωνσταντῖνος Δημητριάδης. Ἀλλὰ δυστυχῶς περὶ τούτων, οὐδεμίαν μᾶς παρέχει λεπτομέρειαν, ἢ ἄλλην τινὰ πληροφορίαν.

Παρ' ὅλον ὅμως τοῦτο, εἰς μίαν ἐκ τῶν ἐν τῇ Αὐτοβιογραφίᾳ του σελίδων μεταξὺ ἄλλων διαλαμβάνει καὶ τὰ ἐξῆς: «...ἀπεσύρθη⁽³²⁾ ἔνεκα ἀσθενείας τινός, ἥτις μοὶ προῆλθεν ἐκ τῆς πολλῆς μελέτης, ὡς μὴ δυνάμενον τὸ πνεῦμα μου ἵν' ἀνθέξῃ εἰς τὰ παραδιδόμενα μαθήματα. Καθότι οἱ συμμαθηταὶ μου ἦσαν πολλῶ πλεῖον ἀνώτεροι κατὰ τὴν ἡλικίαν...»

Ἐκ τούτων ἀποδεικνύεται ὅτι εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις τοῦ Σχολείου ἐδιδάσκοντο κατ' ἀρχὰς μὲν οἱ Αἰσώπειοι μῦθοι κ.τ.λ. ἔπειτα δὲ τὰ Ἑλληνικὰ τοῦ Ξενοφῶντος, καὶ τὰ συναφῆ τῶν τάξεων αὐτῶν ἄλλα μαθήματα. Ὡς δὲ ἔχομεν ἐκ στόματος τοῦ ἀειμνήστου Πατρὸς ἡμῶν ἀποθανόντος πρὸ τριακονταετίας, εἰς τὸ Σχολεῖον Χιονιάδων ἐπὶ διδασκάλου Κων. Δημητριάδου ἐκτός τῶν ἄλλων μαθημάτων, ἐδιδάσκετο καὶ ἡ Ἀλγεβρα, καθὼς καὶ τὰ Γαλλικά.

Εἰς τὸ σημεῖον αὐτό, ἄς μὴ νομίση ὁ ἀναγνώστης ὅτι λέγομεν ὑπερβολὰς, καὶ ὅτι ὅλα αὐτὰ ποὺ γράφομεν εἶναι τοῦ ἰδικοῦ μας νοδὸς ἀποκυήματα. Τοῦτο μᾶς τὸ ἐπεβεβαίωσεν καὶ ὁ ἀειμνήστος Ἱερεὺς Παπᾶ Ζήσης Μάτσος ὁ ὁποῖος ἐταξιδεύθη μικρὸς χωρὶς νὰ προκάμῃ νὰ φοιτήσῃ καὶ εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις τοῦ Σχολείου. Οὕτω πως καὶ οἱ ἀειμνήστοι γέροντες Νικ. Λιάτσης καὶ Ἰωάν. Βούρης παρὰ τῶν ὁποίων ἔχομεν καὶ τὰς πληροφορίες.

Εἰς τὰς τάξεις τοῦ Δημοτικοῦ ἐδιδάσκοντο τὰ πινακίδια, ἔγραφον ἐπὶ τῆς ἄμμου, καὶ ὅτι βιβλία εἶχον τὸ Ἀλφαβητάριον, Προσευχητάριον, Ἀναγνωσματάριον, Ἀριθμητικὴν, Ἱερὰν Ἱστορίαν, Ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν Ἱστο-

32=ἐκ τοῦ Σχολείου Χιονιάδων.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 256.

ρίαν Πανταζή, Γραμματικὴν Γενναδίου, Ἀριθμητικὴν Μανάρη, Γεροστάθην, Γεωγραφίαν, καὶ Ζωολογίαν, καὶ ἀπὸ τὴν Γ' τάξιν, τὸ Ψαλτήριον καὶ τὴν Ὀκτάηχον.

Καὶ ἐκ μὲν τοῦ Ψαλτηρίου ἀνεγινώσκετο ὑπὸ τῶν μαθητῶν τμηματικῶς τὸ Α' Κάθισμα⁽³³⁾ καὶ τὸ ΙΘ'⁽³⁴⁾, ἐκ δὲ τῆς Ὀκτωήχου ἐψάλλοντο (ὡς μάθημα ᾠδικῆς) τὰ Ἀπολυτίκια, καὶ τὰ πρῶτα Στιχηρὰ τοῦ Ἑσπερινοῦ καὶ τῶν Αἰνῶν τῶν Κυριακῶν, εἰς τὰ ὁποῖα ὠρισμένοι μὲν μαθηταὶ ἐκανονάρχουν, οἱ δὲ λοιποὶ ἐκράτουν ἴσον.

Ἀπὸ τὴν Γ' ἐπίσης τάξιν ἤρχιζεν καὶ ἡ Τεχνολογία συστηματικά, καὶ ἀπὸ τὴν Α' Ἑλληνικοῦ ἢ σύνταξις.

Φαίνεται δέ, ὅτι μετὰ τὸ 1880 ἔπαυσαν νὰ διδάσκονται εἰς τὸ Σχολεῖον Χιονιάδων τὰ δύο αὐτὰ τελευταῖα μαθήματα ἤτοι : τὸ Ψαλτήριον καὶ ἡ Ὀκτάηχος, καθὼς καὶ τὰ πινακίδια.

Ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου οἱ ἀναγνώσται δέον νὰ ἔχωσιν ὑπ' ὄψιν τῶν ὅτι οἱ τότε διδάσκαλοι δὲν ἐδεσμεύοντο ἀπὸ κανὲν ἀναλυτικὸν πρόγραμμα, καὶ ὡς ἐκ τούτου, ἔχοντες καὶ τὰ βιβλία ἐκάστης τάξεως ἐγκεκριμένα ὑπὸ τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, ἐδίδασκεν ἕκαστος κατὰ τὸν ἰδικὸν του τρόπον, καὶ ἀπέβλεπε τὸ περισσότερον εἰς τὴν ἀπόδοσιν, ἀδιαφορῶν ἂν ὡς διδάσκαλος εἰργάζετο περισσότερον τοῦ δέοντος.

Βιβλία δὲ ἰδίως κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς τουρκοκρατίας εἰς τὰς δύο τάξεις τοῦ Ἑλληνικοῦ, ἦσαν ἡ Χρηστομάθεια, ἡ Γραμματικὴ Κατεβαίνη, τὸ Ἀναγνωστικὸν Μέγα, ἡ Ἱερὰ Ἱστορία, ἡ Κατήχησις, ἡ Ἀρχαία Ἑλληνικὴ Ἱστορία, ἡ Ἀριθμητικὴ Χατζιδάκη, ἡ Γεωγραφία Μυστακίδου, ἡ Φυσικὴ, τὸ Συντακτικόν, τὰ Ἑλληνικὰ τοῦ Ξενοφῶντος (Κύρου Ἀνάβασις), ἡ Γεωμετρία καὶ τὰ Γαλλικά, καὶ ἡ χρονικὴ περίοδος τοῦ σχολικοῦ ἔτους ἤρχιζε ἀπὸ τῆς 1ης Σεπτεμβρίου μέχρι τῶν μέσων Ἰουλίου τοῦ ἐπομένου ἔτους⁽³⁵⁾.

Ὅσον ἀφορᾷ δὲ τὸ σύστημα τῆς διδασκίᾳ ἐν τῷ Σχολείῳ τούτῳ, ἦτο τὸ ἀλληλοδιδασκτικόν. Καὶ λέγοντες ἀλληλοδιδασκτικόν, δὲν ἐννοοῦμεν ὅτι συνεχῶς καὶ εἰς ὄλας τὰς τάξεις οἱ μεγαλύτεροι μαθηταὶ ἐδίδασκον τοὺς μικροτέρους. Αὐτὸ συνέβαινε μόνον εἰς τὴν Προκαταρκτικὴν, ὅπου ἐδιδάσκετο τὸ Ἀλφαβητάριον καὶ ἠκολούθουν αἱ συλλαβαί, καὶ ὄχι ὅπως ἰσχυρίζονται πολλοὶ ἐκ τῶν διδασκάλων, ὅτι εἰς τὸ παλαιὸν Σχολεῖον ἐδιδάσκοντο οἱ μαθηταὶ τὰς συλλαβάς λ. χ. βῆτα ἄλφα=βά, ἀλλὰ β ἄ—βά. Οὐδὲ ὑπεχρεώνοντο οἱ μαθηταὶ τῶν ἄλλων τάξεων νὰ ἀποστηθίζουν τὰ μαθήματα ὅπως ἀκριβῶς εἶχον εἰς τὸ βιβλίον⁽³⁶⁾.

Ἐκ τοῦ Ἀναγνωστικοῦ τὸ ὁποῖον περιεῖχε μικρὰ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον αὐτοτελεῖ τεμάχια, ἐγένετο πρῶτον ἢ ἀνάγνωσις τοῦ μαθήματος, καὶ ἔπειτα

33—Τοῦτο ἀνεγινώσκετο καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ εἰς τὸν Ἑσπερινὸν τοῦ Σαββάτου εἰς τὸν ὁποῖον ἐκκλησιάζοντο οἱ μαθηταὶ μετὰ τοῦ διδασκάλου ἀπαραιτήτως.

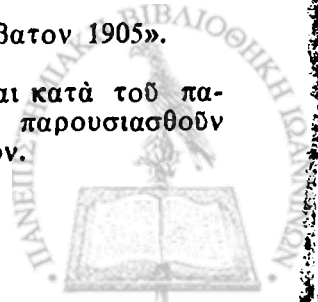
34—Εἰς τοῦτο ἐμπεριέχεται καὶ ὁ Πολυέλεος (ψαλμὸς 134 καὶ 135) ὁ ὁποῖος συμφώνως τῷ Τυπικῷ τῆς Ἐκκλησίας, ἀναγινώσκεται κατὰ τὰς ἐπισήμους ἑορτὰς εἰς τὸν Ὅρθρον.

35—Ἰδού δὲ καὶ μία ἐνθύμησις τοῦ 1905 ἔσωθεν τῆς ἐπενδύσεως Μηνιαίου Ἰουλίου ἐναποκειμένου ἐν τῷ Ἱερῷ Ναῷ ἀγ. Ἀθανασίου Χιονιάδων, ὁμιλοῦσα περὶ τῶν ἐξετάσεων, (α) καὶ ἔχουσα ὡς ἑξῆς :

«Πέτρος Γ. Χρήστου
ἐν Χιονιάσι τῇ 16 Ἰουλίου τὴν παραμονὴν τῶν ἐξετάσεων ἡμέρα Σάββατον 1905».

α=περὶ τῶν προφορικῶν ἐξετάσεων. Γραπτὰ δὲν ἐγίνοντο.

36=Καὶ τοῦτο τὸ ἰσχυρίζονται μερικοὶ, καὶ δεινῶς καταφέρονται κατὰ τοῦ παλαιοῦ ἐκείνου Σχολείου, χωρὶς νὰ μᾶς τὸ προεξοφλοῦν ὅτι δὲν θὰ παρουσιασθοῦν ἄλλοι αὔριον, νὰ κατακρίνουν καὶ τὸ ἰδικὸν τοὺς σημερινὸν Σχολεῖον.

ἐλέγετο ἡ ἔννοια αὐτοῦ εἰς τὴν καθομιλουμένην. Εἰς δὲ τὰ ἄλλα μαθήματα (Θρησκευτικά, Ἱστορικά κ.λ.), ἐλέγετο ἀπ' εὐθείας ἡ ἔννοια, χωρὶς νὰ προηγηθῇ ἡ ἀνάγνωσις.

Ἀπὸ τὴν Γραμματικὴν καὶ Ἀριθμητικὴν, ἔπρεπε οἱ μαθηταὶ νὰ γνωρίζουν τοὺς Κανόνας. Ἡ τεχνολογία ἤρχιζε συστηματικὰ ἀπὸ τὴν Γ' τάξιν μὲ συνέχειαν καὶ εἰς τὴν Δ', ἀπὸ δὲ τῆς Ε' ἦτοι τῆς Α' Ἑλληνικοῦ ἤρχιζε καὶ ἡ σύνταξις. Τὸ μάθημα τῶν Ἀρχαίων Ἑλληνικῶν ἐγράφετο εἰς τὸ τετράδιον εἰς δύο στήλας μὲ ἐπικεφαλίδας τῆς μὲν μιᾶς «Κείμενον», τῆς δὲ ἄλλοις «Ἐξηγήσεις», τὸ ὁποῖον καὶ παρεδίδοτο εἰς τὸν διδάσκαλον πρὸς ἔλεγχον.

Αὐτὰ τέλος πάντων ἐν συντομίᾳ διαλαμβάνομεν περὶ τῶν μαθημάτων εἰς τὸ Κεφάλαιον τοῦτο. Καὶ τὰ μὲν ἐξ αὐτῶν γνωρίζομεν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς μαθητικῆς ἡμῶν ζωῆς, τὰ δὲ εἰς τὴν πρὸ ἡμῶν ἐποχὴν ἀναφερόμενα, τὰ γνωρίζομεν ἀπὸ τὰς πληροφορίας τῶν Γερόντων ὅπως ἀρχικῶς διαλαμβάνομεν, καθὼς καὶ ἀπὸ τοὺς μεγαλειτέρους ἀπὸ ἡμᾶς τὴν ἡλικίαν Εὐάγγελον Διον. Εὐαγγέλου, Ἰωάννην Β. Μαντρίδην, Πέτρον Γ. Χρήστου, καὶ ἄλλους, ὡς καὶ ἀπὸ τὸν πρὸ διετίας ἀποθανόντα ἐννενηκοντούτην Κων. Ἰ. Μάτσον.

Αὐτὰ γράφομεν ἐδῶ ἀπὸ Ἱστορικῆς—πάντοτε—πλευρᾶς διὰ τὴν τακτικὴν τῶν Σχολείων Χιονιάδων ἐπὶ τουρκοκρατίας, καὶ παρακαλοῦμεν τοὺς κ. κ. ἀναγνώστας ὅπως κρίνωσιν ἡμᾶς μὲ ἐπιείκειαν διὰ τὸ ὅτι ἐτολμήσαμεν ἡμεῖς οἱ μηδαμινοί, οἱ μὴ ἔχοντες οὐδεμίαν εἰδικότητα περὶ τῶν Σχολικῶν πραγμάτων, νὰ πραγματευθῶμεν ἓνα τοιούτου εἶδους θέμα. Ὑπῆρξαμεν ὁμῶς μαθηταὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, καὶ τοῦτο νομίζομεν εἶναι εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν, ἓν ἐλαφρυντικὸν δι' ἡμᾶς.

Περαίνοντες ὅθεν εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ τὸ Κεφάλαιον τοῦτο, γράφομεν κατωτέρω καὶ διὰ μερικῶν ἄλλων ἐκ Χιονιάδων διδασκάλων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, χάριν καὶ πάλιν τῆς στενῆς Ἱστορίας τῆς ἰδιαιτέρας ἡμῶν Πατρίδος, ὡς ἀκολουθῶς ἐμφαίνεται.

Ε'

ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΙ ΕΚ ΧΙΟΝΙΑΔΩΝ

Χριστόδουλος Γ. Δημητριάδης

Οὗτος ἦτο ἀνεψιὸς (ἐξ ἀδελφοῦ) τοῦ ἀειμνήστου Ἑλληνοδιδασκάλου Κωνσταντίνου Δημητριάδου Κοσκινᾶ. Νυμφευθεὶς ἐν Πυρσογιάννη, παρέμεινεν ὡς ἐσώγαμβρος ἐν τῇ οἰκογενεῖᾳ Γκάσιου προσλαβὼν καὶ τὸ τῆς οἰκογενείας ἐκείνης ἐπώνυμον. Ἐδίδαξε δὲ εἰς διάφορα μέρη ἰδίως εἰς Δυτ. Μακεδονίαν, καὶ εἰς τὴν περιφέρειαν Κολωνίας καὶ Λεσκοβικίου μέχρι γήρατος. Οὗτος ἦτο ἀδελφὸς τοῦ ἐκ μητρὸς πάππου ἡμῶν Κωνσταντίνου Γ. Δημητριάδου.

Σημ.

Εἰς Πεντηκοστάριον τοῦ 1810 ἐν τῷ Ἰ. Ναῶ ἁγ. Παρασκευῆς τοῦ χωρίου Καντσίκου (νῦν Δροσοπηγῆς), ἀπαντῶνται δύο ἐνθυμίσεις σχετιζόμεναι μὲ τὸ ὄνομα τοῦ διδασκάλου τούτου αἱ ὁποῖαι ἔχουσιν ὡς ἑξῆς :

Ἐνθύμησις Α' ἐν ἀρχῇ

«Τοῦτο πέλει τῆς ἁγίας Μεγαλομάρτυρος Παρασκευῆς. ἐν ἔτει 1847 ἔγραψε Χριστόδουλος) ὁ διδάσκαλος».

Ἐνθύμησις Β' εἰς τὸ τέλος.

«Διδάσκαλος Χριστόδουλος Χιονιάδης 18...»

Ἄριστείδης Κων. Δημητριάδης (Διδασκάλου)

Ἄτερος πάλιν ἐκ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας διδάσκαλος ἦτο καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀειμνήστου διδασκάλου Κωνσταντίνου Δημητριάδου (Κοσκινᾶ) τὸ ὄνομα Ἄριστείδης. Οὗτος ἐδίδαξε εἰς ὠρισμένα χωρία τῆς Ἐπαρχίας Κολωνίας, συγκεκριμένως δὲ καὶ εἰς Μπέζιανην. Ἐκεῖ εὐρισκόμενος ἠσθένησε βαρέως, καὶ μεταφερόμενος εἰς τὸ χωρίον, ἀπέθανεν εἰς Ράχωβαν εἰς ἡλικίαν 25 ἐτῶν. Αἱ πληροφορίες αὗται μᾶς ἐδόθησαν ἐκ μέρους τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ Δέσπως, μητρὸς τῶν ἐξ Ἀσημοχωρίου ἀδελφῶν Ἰωάννου καὶ Χριστοφόρου Νάτση.

Ἄριστείδης Χριστοδ. Κυρζίδης

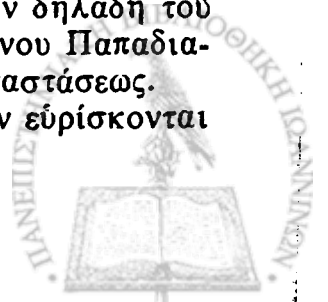
Οὗτος, κατὰ τὴν ὁμολογίαν τοῦ ἁγιογράφου Νικολ. Παπακώστα ὄντος τότε μαθητοῦ (1878-1885), ἐχηρημάτισε διδάσκαλος ἐν τῷ Σχολείῳ Χιονιάδων ἐπὶ ὀλίγους μόνον μῆνας.

Ὁ ἀείμνηστος οὗτος τελειόφοιτος τῆς ἐν Ἰωαννίνοις Ζωσιμαίας Σχολῆς, διωρίσθη διδάσκαλος τῇ προτροπῇ καὶ μεσιτείᾳ τῶν ἐν Αὐλῶνι πατριωτῶν μας εἰς τὴν Ἑλληνόφωνον μεγάλην κωμόπολιν Παλαιάν Ἄρταν. Μετ' οὐ πολὺ κατέστη οὗτος φρενήρης, καὶ οὕτω ἔκλεισε προῶρος τὸ στάδιον τῆς δράσεώς του, καὶ ἔμειναν μόνον εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ τὰ ἐκ προχείρου σατυρικά ποιήματά του, ἀπαγγελλόμενα καὶ σήμερον ὑπὸ τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου ὡς ἀναφερόμενα εἰς πρόσωπα καὶ πράγματα τοῦ χωρίου κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

Ἐκ τῶν νεωτέρων διδασκάλων δέον νὰ ἀναφέρωμεν ἐδῶ, πρῶτον μὲν τὸν γυμνασιόπαιδα Ἰωάννην Δημ. Παπαδιαμάντην, ὁ ὁποῖος τὸ μὲν σχολικὸν ἔτος 1911-1912 ἐδίδαξεν ἐν τῷ Σχολείῳ τοῦ χωρίου Μπέζιανη τῆς Ἐπαρχίας Κολωνίας, τὸ δὲ σχολικὸν ἔτος 1912-13 διωρίσθη ὑπὸ τῶν ἰθυόντων τὰ κοινὰ τοῦ χωρίου Χιονιάδων ὡς βοηθὸς τοῦ διδασκάλου Κων. Καζαμία ὄπως διδάξῃ τὰ νήπια καὶ τὴν πρώτην τάξιν, καὶ δεύτερον τὸν Δημήτριον Ἰ. Βούρην τελειόφοιτον τῆς τότε ἐν Βουρμπιάνη Ἀστικῆς Σχολῆς, ὁ ὁποῖος ἐδίδαξεν κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1910-11 ἐν τῷ Σχολείῳ τοῦ χωρίου Βοδίτσα τῆς Ἐπαρχίας Κολωνίας. Οὗτος—ἂν δὲν ἀπατώμαι—ἐδίδαξε καὶ ἐπὶ δύο ἄλλα σχολικὰ ἔτη ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ ταύτῃ.

Τέλος δὲ ἀναφέρομεν καὶ τὸν Ματθαῖον Σ. Ζωγράφον μαθητὴν τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου Βελλᾶς ὁ ὁποῖος προσελήφθη ὡς βοηθὸς τοῦ διδασκάλου Κων. Καζαμία κατὰ Μάρτιον τοῦ 1913 μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν δηλαδὴ τοῦ χωρίου ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, καὶ εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ Ἰωάννου Παπαδιαμάντη ἀποχωρήσαντος ἐξ ἀρχῆς λόγῳ τῆς ἐμπολέμου τότε καταστάσεως.

Ἐπὶ πλέον ἂς σημειώσωμεν ἐδῶ ὅτι καὶ οἱ δύο οὗτοι δὲν εὐρίσκονται ἐν τῇ ζωῇ. Ἀπέθανον εἰς ἡλικίαν 25 περίπου ἐτῶν.

ΣΤ'

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΑΙ ΤΙΝΕΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

α') Ἡ χειρόγραφος Αὐτοβιογραφία τοῦ ἐκ Λισκατσίου ἀειμνήστου διδασκάλου Χριστοδούλου Πανταζῆ, εὑρίσκετο μέχρι τοῦ 1946 εἰς χεῖρας τοῦ ἐγγόνου αὐτοῦ (ἐκ θυγατρὸς) Σπυρ. Δ. Νούτση, παρ' οὗ ἡμεῖς παρελάβομεν αὐτὴν καὶ ἀνεγνώσαμεν, ἀντιγράψαντες συνάμα καὶ ὅσα ἀνεφέροντο εἰς τὸ Σχολεῖον Χιονιάδων. Σήμερον αὕτη, εὑρίσκεται νομιζομεν εἰς χεῖρας τοῦ ἐν Ἀθήναις ἀξιοτίμου ἐκ Λισκατσίου ἀκτινολόγου Ἱατροῦ κ. Βασιλείου Κ. Χρήστου.

β') Εἰς τὸ Σχολεῖον Χιονιάδων αἱ δύο τάξεις τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου ὑφίσταντο καὶ ἐλειτούργουν μέχρι καὶ τοῦ Σχολικοῦ ἔτους 1906-1907. Κατόπιν, ὁ τότε Μητροπολίτης Βελλᾶς καὶ Κονίτσης Σπυρίδων κατὰ τὴν πρώτην ἀνὰ τὰ χωρία τῆς Ἐπαρχίας περιοδεῖαν του, κατήγγησε τὰς δύο αὐτὰς τάξεις, καὶ οὕτω ἠδίκηθησαν κατὰ πολὺ ὅλα ἐκεῖνα τὰ πτωχὰ παιδιὰ τῶν ὁποίων οἱ γονεῖς δὲν εἶχον τὰς δυνάμεις νὰ ἀποστείλωσιν αὐτὰ εἰς τὰ τότε Ἑλληνικὰ Σχολεῖα ἢ καὶ ἀλλαχοῦ.

γ') Κατὰ τὸ Σχολικὸν ἔτος 1905-1906, εἰς τὸ Σχολεῖον Χιονιάδων ἐφοίτησε καὶ ὁ ἐκ τοῦ χωρίου «Μπόροβον» τῆς Ἐπαρχίας Κολωνίας (Βορ. Ἡπείρου) μαθητῆς Πέτρος Μίγκας, ὁ ὁποῖος διέμενε καὶ ἐσιτίζετο εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Νικ. Γ. Μάτσου (Βέη).

δ') Ἐπειδὴ εἰς τὴν παροῦσαν ἐργασίαν ἀνεφέραμεν κατ' ἐπανάληψιν τὸ ὄνομα τοῦ ἀειμνήστου διδασκάλου Κων. Καζαμία, ἐθεωρήσαμεν καθήκον νὰ συμπεριλάβωμεν ἐδῶ καὶ τὰ ὀνόματα τῶν κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1906-1907 συμμαθητῶν ἡμῶν, ἐν εἴδει προσκλητηρίου.

Καὶ τοῦτο, εἰς ἐνδειξιν πρὸς αὐτοὺς ἀγάπης μὲν πρὸς τοὺς νῦν ἐπιζῶντας, εὐλαβείας δὲ καὶ σεβασμοῦ ἕνεκεν πρὸς τὴν ἱεράν σκιάν καὶ μνήμην τῶν προῶως ἀποβιωσάντων ἀειμνήστων ἐκεῖνων τριῶν συμμαθητῶν μας. Οὗτοι ἦσαν οἱ ἑξῆς:

Α') Οἱ ἐν τῇ ζωῇ εὑρισκόμενοι

- 1) Ἰωάννης Ἀπ. Τζήμας: (Εὑρίσκεται σήμερον εἰς τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας Ἀμερικῆς FLIN MITSIGAN).
- 2) Δημήτριος Ἰ. Μάτσος: (Ἐγκατεστάθη εἰς Κάτω Σουδενὰ Ζαγορίου).
- 3) Γεώργιος Δ. Παῖσιος: (Ὁ γράφων τὰς γραμμάς ταύτας).

Β') Οἱ ἀποβιώσαντες

- 4) Κων(τ)ίνος Ἰ. Βούρης: (Ἀπεβίωσεν ἐν Ἄρτῃ πρὸ τοῦ 1920).
- 5) Εὐάγγελος Θ. Ζωγράφος: (Εὑρισκόμενος εἰς Addis Abbeba Αἰθιοπίας καὶ προσδραμῶν ἵνα διαχωρίσῃ δύο διαπληκτιζομέ-ἐφονεύθη τὸ 1935 περίπου).
- 6) Λάζαρος Δ. Πρωτόγερος: (Ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν Γερμανῶν εἰς τὴν περιφέρειαν Γρεβενῶν ὅπου εἰργάζετο κατὰ τὴν κατοχὴν).

Τούτων ἡ μνήμη, ὡς εἶναι αἰωνία.

ε') Σχετικῶς μὲ τὴν μισθοδοσίαν τῶν διδασκάλων κατὰ τὸ ἔτος 1888

καὶ πρὸς πληρεστέραν ἐπιβεβαίωσιν τῶν εἰς τὸ κεφάλαιον Α' σελ. 12 ἰσχυρισμῶν μας, μεταφέρομεν ἐδῶ καὶ τὸ Δ' κατὰ σειράν ἄρθρον τοῦ διορισμοῦ Ἐκκλησιαστικῆς Ἐπιτροπῆς ἐκ μέρους τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου, ἀποτελουμένης ἐκ τῶν Ἀναστασίου Κ. Ζωγράφου ὡς Γραμματέως καὶ Ταμίου, καὶ τῶν Δημητρίου Χρήστου καὶ Ἀποστόλου Λέντζου, συμβοηθῶν αὐτοῦ (=κατὰ τὸ πρακτικόν), ὡς ἐξῆς:

Δ' «Ἄπαντα τὰ κτήματα τῆς Ἐκκλησίας θὰ ἐνοικιάζονται μὲ πλειστηριασμὸν καὶ μὲ συμβόλαιον καθὼς καὶ τὸ βουνὸν θὰ τὸ πωλῶσι (=ἐνοικιάζουσι) ὅσον τὸ δυνατόν μὲ πλειστηριασμὸν. τὰ χρήματα τὰ ὅποια θὰ λαμβάνουν ἀπὸ λάσσον τοῦ βουνοῦ, θὰ πληρώνωσι τὴν μίαν ἐξαμηνίαν τὸν διδάσκαλον τοῦ Κοινοῦ. . . ».

στ') Αἱ φωτογραφίαι τῶν δύο Σχολείων ἐλήφθησαν τὸ 1960 ὑπὸ τοῦ ἐρασιτέχνου κ. Ἰωάννου Ἀπ. Τζήμα Χιονιάδου, τοῦ εὑρισκομένου σήμερον ἐν Ἀμερικῇ. Ἄπαντα δὲ τὰ ἐν τῇ παρούσῃ παρατεθέντα κλισέ, ἐγένοντο τῇ εὐγενῇ φροντίδι τοῦ ἀξιοτίμου Καθηγητοῦ Καλῶν Τεχνῶν κ. κ. Παύλου Βρέλλη, εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις τσιγκογραφεῖον Ἰ. Μαγκούτου.

Ζ'

Ε Π Ι Λ Ο Γ Ο Σ

Ὅταν πρὸ δεκαετηρίδων κατηρτίζετο τὸ πρῶτον ἡ παρούσα ἐργασία, τότε ἡμεῖς, ἐλπίζοντες εἰς μίαν συνεχῆ καὶ ἀδιάκοπον σταδιοδρομίαν τοῦ Σχολείου Χιονιάδων, δὲν ἐφантаζόμεθα ποτὲ ὅτι μίαν ἡμέραν θὰ εὐρεθῶμεν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ χαράξωμεν τὰς γραμμάς αὐτάς, καὶ νὰ ἐξιστορήσωμεν τοὺς λόγους τῆς σημερινῆς καταστάσεως τοῦ ἀπὸ ἀπόψεως ἀριθμοῦ Μαθητῶν, ὡς καὶ τὰ αἷτια τὰ ὅποια τείνουν νὰ καταργήσουν καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν ὑπαρξίν του ὡς Σχολείου.

Καὶ ἐν ᾧ ἀνέκαθεν καὶ μέχρι τοῦ 1940 ὁ ἀριθμὸς τῶν Μαθητῶν ἐν τῷ Σχολείῳ ὑπερέβαινε τοὺς πενήκοντα, σήμερον δυστυχῶς ἐμειώθη οὗτος εἰς τὸ ἐλάχιστον.

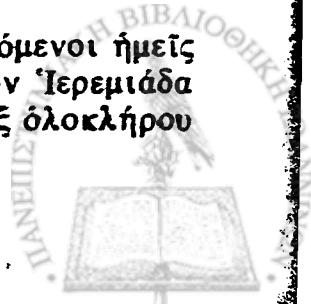
Καὶ οἱ λόγοι διὰ τοὺς ὁποίους ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ἐμειώθη, εἶναι—ὡς γνωστὸν—αἱ ἐπακολουθήσασαι μετὰ τὸ ἔτος 1940 δυσμενεῖς διὰ τὸ ἔθνος ἡμῶν περιστάσεις, ἡ κατοχὴ—δηλαδή—, αἱ ἐσωτερικαὶ ἡμῶν καθ' ἅπασαν τὴν χώραν διαμάχαι, καὶ ἰδίως τὸ παιδομάζωμα τοῦ 1948.

Καὶ ὡς νὰ μὴ ἐφθανε τέλος πάντων τὸ γεγονός αὐτὸ τῆς σημαντικῆς ἐλαττώσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Μαθητῶν, ἦλθε συνεπίκουρος πρὸς τοῦτο καὶ ἡ παρατηρουμένη σήμερον καὶ συνεχῶς αὐξάνουσα ἀστυφιλία, ἡ ὁποία ἐρήμωσε τὰ περισσότερα χωρία ἐν ἐκ τῶν ὁποίων εἶναι καὶ αἱ Χιονιάδες.

Οὕτω λοιπὸν καὶ τὸ Σχολεῖον ἐρημώθη καὶ αὐτὸ ἀπὸ μαθητᾶς, καὶ οἱ σήμερον φοιτῶντες ἐν αὐτῷ δὲν ὑπερβαίνουν τὸν ἀριθμὸν τῶν δακτύλων τῆς μιᾶς χειρός.

Αὕτη εἶναι δυστυχῶς ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων εἰς τὸ Σχολεῖον Χιονιάδων σήμερον, αὕτη εἶναι ἡ πικρὰ ἀλήθεια, χωρὶς βέβαια νὰ ἔχωμε καὶ τὴν παρήγορον ἐλπίδα, ὅτι αὔριον θὰ μεταβληθῇ ἡ κατάστασις αὕτη, καὶ ὅτι τοῦτο, θὰ ἐπανέλθῃ πάλιν εἰς τὴν προτέραν του ἀκμὴν.

Πρὸ μιᾶς τοιαύτης καταστάσεως τῶν πραγμάτων εὑρισκόμενοι ἡμεῖς σήμερον, καὶ ἀποφεύγοντες πᾶσαν ἄλλην περιττὴν καὶ ἀνώφελον Ἱερεμιάδα ἢ καὶ μεμψιμοιρίαν, εὐχόμεθα ἐκ καρδίας ὀπως διαψευσθῶμεν ἐξ ὀλοκλήρου εἰς τὰς προβλέψεις μας αὐτάς.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΕΥΘΥΜΙΟΥ

ΕΝΑΣ ΚΩΔΙΚΑΣ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΜΟΛΥΒΔΟΣΚΕΠΑΣΤΟΥ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ὁ κατωτέρω δημοσιευόμενος Κώδικας, ἢ μᾶλλον κατάλογος τῶν ἀπὸ ἀμνημονεύτων χρόνων κτιόρων συνδρομητῶν, καὶ ἀφιερωτῶν τῆς ἱστορικῆς Μονῆς Μολυβδοσκεπάστου, ἀνευρέθη ὑπὸ τοῦ βιβλιοθηκαρίου Κονίτσης κ. Ἀχιλλέως Κολλιῶ, καταγομένου ἐκ Μολυβδοσκεπάστου, καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓνα βιβλίARIO διαστάσεων 14X22 ἑκατοστῶν τὸ ὁποῖο περιέχει 20 σελίδες γραμμένες καλλιγραφικὰ καὶ εὐανάγνωστα, ἀλλ' ἀνορθόγραφα, ἀκολουθοῦν δὲ περὶ τὰ 15 ἄλλα λευκὰ ἄγραφα φύλλα.

Ἐθεωρήσαμε σκόπιμο νὰ τὸν φέρωμε εἰς τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος, διότι εἶναι ἐνδιαφέρων, τόσον ἀπὸ λαογραφικῆς πλευρᾶς, διότι περιέχει πολλὰ πρωτότυπα καὶ παράδοξα βαπτιστικὰ ὀνόματα Βυζαντινῆς προελεύσεως κ.λ.π., ὅσον καὶ ἀπὸ ἱστορικῆς, διότι ἀναφέρονται σ' αὐτὸν τὰ ὀνόματα ἐξαφανισθέντων ἢ ἐξισλαμισθέντων Χριστιανικῶν χωρίων ὅπως ἡ περίφημος Μεσαριᾶ ἢ Ράντανη καὶ λοιπά.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΕΥΘΥΜΙΟΥ

Ὁ παρὸν Κόνδικας ὑπάρχει τῆς ἱερᾶς πατριαρχικῆς καὶ Βασιλικῆς Μονῆς τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, μολιβδοσκεπάστης, εἰς Πωγωνιαννὴν τυπομένος εἰς τὸν παρόντα χρόνον ἔτους 1788.

Εὕρισκόμενος, ἡγούμενος Κύρ' Ἰωάσαφ, μοναχός, τοῦ εἰρήμένου ἔτου, καὶ ἐξερευνόμενος, παντὰ τὰ ἱερᾶ σκέβη τοῦ μοναστηρίου νὰ εὕρεθῇ κόνδικας προγεγραμμένος ἀπὸ τοὺς παλαιούς, διὰ νὰ φανερωῖν τοὺς κτίτωρας, καὶ πάντας τοὺς ἀφιερωθέντας, πράγμα ἢ χρυσίον, ἢτοι ἄλλο ἐδυνήθησαν ὁ κάθε εἰς διὰ νὰ ἔχουν τὸ μνημόσινον τῶν τὸ παντοτοινὸν καὶ δὲν εὕρεθηκεν, ἀμὴ εἰς ἓνα καποῖον πητάκιον ὅπου εὕρεθηκεν τὸ ἔτηρον, καποῖοι ἀπέδευτοι καὶ ἔγραφαν ἡτῆ ἤθελαν μὴ ἡξεύροντας τῆ διαλαμβάνη τὸ παρὸν λεγομενον, καὶ Διὰ τοῦτο, φοβηθέντες τὸ φοβερὸν λογοθέσιον, τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ Χριστοῦ ὅπου θελη δόση ἐκάστω κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. Ἐσυμβουλευθῆν τοὺς εὕρισκομένους ἀδελφούς, καὶ ἐρευνήσαμε πάντα τὰ εὕρισκόμενα, ὀνόματα ὅσο ἐδυνηθήκαμεν, καὶ τὰ ἐτυπόσαμεν, ἐκάστου ὄνομα (διαλαμβάνοντας καὶ τὸ χωρίον ὅπου κατοικᾷ) διὰ νὰ γινώσκεται καὶ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους νὰ τὰ ἀναγνώθουν, νὰ καταλαμβάνουν σαφέστατα. καὶ ἐδῶ μὲν τὰ γραφωμεν ὡς καθῶς εἶπομεν. ἡς δὲ τὴν ἱερὰν πρόθεσιν τὰ γράφομεν σύντομα, μόνον τὰ ὀνόματα διὰ νὰ μνημονεύονται εἰς τὴν ἱερὰν καὶ θεῖαν μυσταγωγίαν. διὰ τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν. διότι ἄδικον εἶναι νὰ ἀφηρώνουν οἱ Χριστιανοὶ διὰ νὰ γράφονται εἰς τὴν ἱερὰν πρόθεσιν ἢ κε παρῖσια ἔπειτα.

Οἱ εὕρισκόμενοι ἱεουργοῦντες νὰ μὴ τὰ προσφέρουν διὰ τῶν μερίδων καθῶς ἐνομοθέτησαν οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι καὶ οἱ μετὰ τοῦτο διάδοχοι, οἱ ἅγιοι πατέ-

ρες τῆς ἐκκλησίας μας ἢ τὸ νοῦν μικρὸν ἀμάρτημα αὐτῶ; δὲν ἀκούουν τὸ θεῖον καὶ ἱερὸν εὐαγγέλιον ὅπου λέγει, ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τοίθυσι ὑπὲρ τῶν προβάτων, ὁ δὲ μιστοτὸς οὐ μέλει αὐτὸν ὅτι μιστοτὸς ἐστί, καὶ διὰ τοῦτο ἄς ἀγωνηζόμεσταν ἕκαστος νὰ ἀποδίδει τὸ χρεωστοῦμενον ὅπου ἐκλήθη, διὰ νὰ ἀπολαύσῃ τὸν μισθὸν ἐκ τῆς ἀληθείας ὅς ἐστὶν ὁ Χριστός.

Ἐπιμελόμενος, καγὼ ὁ ἁμαρτωλὸς καὶ ἀνάξιος δοῦλος τοῦ Θεοῦ, καὶ πάντων τῶν ἱερῶν κληθέντων, νικόλαος ἱερεὺς ἐφυμερεύοντος τοῦ τε καιροῦ καὶ ἀγωνίζοντος ἔγραψα ὡσω ἐδηνίθηκα βοηθοῦντος τῆς θεῖας χάριτος, εὐχέσται οἱ μεταγενέστεροι.

Τὸ αὐτὸ κατάστηχον τὸ ἐσύκοσα ἀπὸ τὴν τοιχογραφία τοῦ μοναστηρίου ὅπου κῆται. ἄνωθεν τῆς μεγάλης πόρτας τῆς ἐκκλησίας. ὅπου λέγει οὕτως.

Ἀνηγέρθη ἐκ βάθρων, καὶ ἀνικοδομήθη ὁ θεῖος οὔτος ναὸς καὶ πάνσεπτος. Τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου. Διὰ σινδρομῆς καὶ ἐξόδου, τοῦ εὐσεβεστάτου Βασιλέως καὶ αοιδίμου Κωνσταντίνου τοῦ μπωγωνάτου. μετὰ δὲ χρόνου πολλοῦ ἐσαθρόθη παντελὸς, καὶ ἀνεκένισεν αὐτὸν ἀνδρόνικος κομνηνὸς καὶ μέγας δούκας ὁ παλαιολόγος. Καὶ πάλιν ἤλθεν εἰς ἔσχατον ἀφανησμόν, καὶ ἀνεκένισαν καὶ ἐζωγράφησαν αὐτὸν οἱ τιμιώτατοι μπωγωνιανίτες. Ἐτους ζ λ (1030 Ἐν μηνὸς δεκεμβρίῳ α΄.

Ἦρα ὁ Θεὸς τίνος ἐστὶν ὁ κόπος.

ΑΡΧΙΕΡΕΙΣ ΚΑΙ ΒΑΣΙΛΕΙΣ

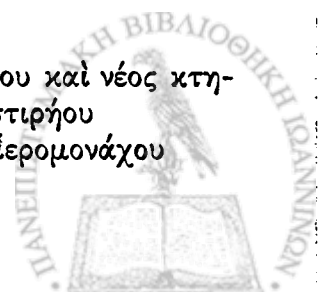
Γεναδίου ἀρχιερέως, Ἰωακείμ ἀρχιερέως, Ἡσαίου ἀρχιερέως, Ἰωακείμ ἀρχιερέως, Συμεῶν ἀρχιερέως, Γαβριὴλ ἀρχιερέως, Παχωμίου ἀρχιερέως, Ἀνθίμου ἀρχιερέως, Ματθαίου ἀρχιερέως, Φιλοθέου ἀρχιερέως.

Κωνσταντίνος Βασιλεὺς ὁ μπωγωνάτος, καὶ κτήτωρ.

Ἀνδρονήκου τοῦ κομνηνοῦ καὶ παλαιολόγου ἡς νέος κτήτωρ.

Τῶν ἱερομονάχων

Ζαχαρίου	ἱερομονάχου	Γερμανοῦ	ἱερομονάχου
νικοδήμου	»	Εὐ)λωβέζη	»
Καλλινίκου	»	Τιμοθέου	»
Καλίστου	»	μελετίου	»
Ἰωάσαφ	»	Γεναδίου	»
ἡλιοῦ	»	Συμεῶν	»
νικοδήμου	»	Ἡσαίου	»
Δομετίου	»	Ματθαίου	»
Χριστοδούλου	»	Συμεῶν	»
Θεοδοσίου	»	Ζαχαρίου	»
ματθαίου	»	σαμουήλ	»
νικοδήμου	»	Ἰωανικίου	»
παχωμίου	»	Κωνσταντίου	»
δομετίου	»	Γρηγορίου ἱερομονάχου ἀπὸ τὸν τα-	
Παῖσιου	»	ξιάρχην τῆς γούρας ἡγούμενος	
Χρισάνθου ἱερομονάχου καὶ κτήτω-		Παῖσιος ἱερομόναχος τὸ δὲ καλο-	
ρας τοῦ μετοχίου εἰς ἔτους 1778		γερικὸν	
Θεοφάνους ἱερομονάχου		παγκράτιος	
ματθαίου	»	ἡεζεκιήλ ἱερομοναχου καὶ νέος κτη-	
Εὐθυμίου	»	τόρου τοῦ μοναστηρίου	
σαμουήλ	»	πρώτου Ἀνθημου ἱερομονάχου	

Ἱεροθέου μοναχοῦ ὁ τὸ πρῶτον ὀνομα ιωάσαφ

Τῶν μοναχῶν

νεκταρίου μοναχοῦ
 μανᾶση »
 Παϊσίου »
 νικοδίμου »
 Φιλοθέου »
 Ἀθανασίου »
 νικηδίμου »
 Μακαρίου »
 Κυρίλλου »
 Παρθενίου »
 Νικολάου, Κυργιάκη
 Ἱωάσαφ μοναχοῦ
 † Νικολάου ιερέως
 Καλλεῖς
 σισῶη μοναχοῦ
 Ἱωάσαφ »
 Καλλίστου »
 Καλλίστου »

Τῶν μοναχῶν γυναικῶν

Θεοφάνης μοναχῆς

Ἀναστασίας μοναχῆς
 Καλλιχρίστης μοναχοῖς
 Καλλινίκης »
 Καλλινίκης »
 Εὐγενείας »
 διονισίας »
 Καλλινίκης »

ἀπὸ τὴν ἁγίαν Τριάδα

Γεωργίου. Παγούνο
 μηχαήλ
 Θεωδώρας
 ανθέμης
 Γγιώνμα
 Κρουστάλω
 μαγδαληνῆς μοναχοῖς
 Καλλινίκης »
 Χριστοδούλης »
 Θεοφάνης »
 Διονησίας »
 Ζαχάρος
 Ἰωάννου πέτρου βοεβόντα
 Ἰωάννου δημητρίου βοεβόνδα
 Μαρίας. δεσποίνης
 αἰκατερίνας. δεσποίνης
 Σκαρλάτου

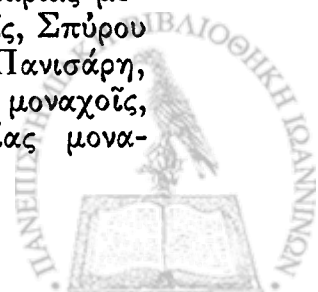
Ἐλένης Κωνσταντίνου. μάνου Νικολάου. Εὐγένω. Δέσπω, ἀναστασίου μοναχοῦ ἄσπρης, Συκλητικῆς μοναχοῖς, ἀνθεμείας μοναχοῖς.

(Μεταγενέστερα)

Χορηγον ζεπη νεος Χρηστος μαντζος κτήτορας δηὰ ἕνα φελόνη της λητουργήας και στεφανίου ἄκαιρα (ἄκυρα) τὰ ἄνωθεν ἐπειδὴ ὅπου δὲν καταχωροῦνται εἰς τὸν κονδικα τούτο, μὲ χέρι τοῦ πνευματικοῦ.

Χωρίω Διπαλήτζα

Γγίνου, νικολάου, Γεωργίου, Ἰσαρη, Ἰσαρη, δονάτος, Θώδος, Καλλινίκης μοναχοῖς, Γγίνου ιερέως, μανθέου, Γγίνου, ἀθανασίας μοναχοῖς, Καλλινίκης μοναχοῖς, Συμεών, Ἰσαρη, διονησίας μοναχοῖς, Ἀλεξάνδρος πρεσβυτέρας, Πρωτοβούλη, Πρόκου, Κόντος, Στάβρω, Ἰάνου, Ἰσαρη, ντέτου, Ἰωάννου, Γγίνου, σφράντζω, δέσπω, Ἰωάννου, Ἰσαρη, ἀγγέλω, Σφράντζου, Γεωργίου, δράκω, δαβιδ μοναχοῦ, Εὐγένω, Χρίστω, Θωμάς, πάρου, Διονισίας μοναχοῖς, Παρθενίου μοναχοῦ, Γγίνου, Παραδισιώτι, νικολάου, Κυράτζα, Ἀλεξάνδρος, δέσπω, Σφράντζου, Γγίνου, λάζως, Γεωργίου, πάρω, πάνου, Δέσπω, Δέσπω, Εὐσταθίου, πάνου, σπύρω, δέσπο, πανω, σταμω, Γγίνου, ἄσπροι, σφάντζου, δέσπος, Σιγκλητικῆς μοναχοῖς, ἀρανίτη, Δέσπο, πάνος, μπάλκος, Μιχαήλ, Θανάσι, ...γγιζέτο, πανισάρη, δήμου, Μαρίας μοναχοῖς, Παναγιώτι, Γγίνω, Φεόφου, Κυράτζα, κοντος, ἀνθέμης μοναχοῖς, Σπύρου ιερέως, μαρίας, πανταζῆ, Κόμνας πρεσβυτέρας, Δέσπος πρεσβυτέρας, Πανισάρη, Ἰωάννου, Χαΐδως, Ἰωάννου, Ἀσπρης, μυλίου, Δέσπω, Καλλιχρίστης μοναχοῖς, σούλτω, Γγίνω, στολίνω (ἢ στωίνω), Ἰσαρη, αητήνη, Δημητρίου, μαρίας μονα-

χοῖς, Καλλιητρόπης, δούκα, νεζίας πρεσβυτέρας, Ἰωάννου, Ἰωάννου, Νικολάου, Ἰωάννου, συμεών, μιχαήλ, Μανουλάκι, μυλίτζα, ἄσπρη, Εὐσταθίου, μαρίας, Γγίνου, μιχαήλ, μαργαρήτος, ζαφύρος, ζαμπέτας, θεοδώρου, Δέσπω, Γεωργίου, ἀλεξάνδρας, Φιλίου ιερέως, ζόνιος, γεράκω, Ἰωάννου, αναστασίου, Κωνσταντίνου, Θωμᾶ, Ἀνθέμης μοναχοῖς, Γγίνου, Θεοδώρας, στανκω, Γεωργίου, Καλλοπίας μοναχοῖς, μακαρίου ιερομονάχου, ελέας, Δημητρίου, ζώτου, Εὐσταθίου, ἀναγνώστου, θεονύμφης μοναχῆς, παχούνω, πρόκου ιερέως, πάνου ιερέως, Δέσπως, Ἰωάννου, Ἰωάννου, αναστασίου, Δέσπω, Σάνα, Κωνσταντίνου. (ΜΕΤΑΓΕΝΕΣΤΑΡΑ) Φιλήππου διπαλίτζα, Ζωίτζας, σάνας ἔκ μελισόπετρα.

Χωρίω μεσαριά

Γεωργίου, μαργαρώνα, Γγιώνμα, δέσπως, Ἰωάννου, Θωμα, Ἐλησάβητ μοναχοῖς, Μιχαήλ, στήλω, ράτου, Ἰωάννου, δημητρίου, στεφάνου, Γεωργίου, Θεοδώρου, σήμος, μανθέου, πάνος, κόντος, Θώμου, Γγιώνμα, Γγίνου, Ἰωάννου, Δέσποινα, Κωνσταντίνου, Δημητρίου, Εὐγένος, συμεών, πάνω, Ἰσαρη, Δημητρίου, Νικολάου, Κόντος, Μιχαήλ, Βασιλείου, Καλλινίκου μοναχοῦ, Μαρίας, Ἰωάννου, Γγιώνμα, Θεοδώρας, Ἰωάννου, πάνου, Δέσπως, Καλλίστου, Θεοδώρας, Καλλιητρόπης μοναχοῖς, δούκα, Δέσπως, ακρύβως, ἀνδρέου, Διονησίας μοναχοῖς, πάνου, Μελάχρω, Μεκούλα, Καλλινήκης μοναχοῖς, Μαρκιανῆς μοναχοῖς, Μανουσίας, εζίας. ἀλέξω, Γεωργίου, Θεοδώρας, Μιχαήλ, ιερέως, Θωμαῖς πρεσβυτέρας, δέσπος, στάμος, Παναγιώτι, Γγίνου, σφράντζου, Ἰσαρη, ἀλέξω, Εὐγένως, Δημητρίου, στάϊκος, αναστασίας μοναχοῖς, σάρβας, Ἰωάννου, δημητρίου, ανούλας, γιώνμα, Γγίνου, Χρῖστος, δέσπος, αθανασίου, Ἰωάννου, Βασιλείου, κυράτζα, Δέσποινα, πάνω, Μητροφάνους ιερομονάχου, Θεοκλήτης μοναχοῖς, Καλλινίκου μοναχοῦ, Καλλινήκης μοναχοῖς, Γγιώνμα, Θωμαῖς, ἀθανασίας μοναχοῖς, στασινῆς, ζαφήρος, βράνος, Μαρίας, Γγιώνμα, Γγίνου, Δάμω, Ἰωάννου, Χρῖστω Εὐγένω, σιγκλητικῆς μοναχοῖς, ζουπάνω, πάνω, Κόμμω, Δέσπω, πρόκω, σφάντζω, Ἰσαρη, Εὐγένω, σουσάνας, Δήμω, Κουντέσια, Ἰωάννου, Γεωργίου, Νικολάου, Δήμου, Γεωργίου, Ἀνθεμίας μοναχοῖς, Ἰωάννου, Κόντος, Δέσπος, ἀλέξος, σιγκλητικῆς μοναχοῖς, Πάνω, Κυράτζα, Χρυσάνθω, ζαφύρω, Μαργαρήτη, Γεωργίου, Γεωργίου, σήμος, Μάρω, γεωργίου, Εὐγένω, Κύρκω, μαλάμω, δημητρίου, σούλτως, Χάϊδος.

Χωρίω Αβορίτζανη

Γεωργίου, Γγίνου, Παρδησιώτου, Βαλαάμ μοναχοῦ, Δημητρίου, Ἰωάννου, Εὐγένω, Εὐσταθίου, Δημητρίου, Ἀλεξάνδρας, Θεοκλήτης μοναχοῖς, Συγκλητικῆς μοναχοῖς, Μάρθας μοναχοῖς, σιγκλητικῆς μοναχοῖς, Καλούδη, Δημητρίου, Ἀθανασίου μοναχοῦ, ζέρβα, Ἰσαρη, ἀλεξίου, Ἰωάννου, Χρῖστου, Ἰωάννου, Κυράτζα, Καλάμου, Ἄσπρη.

ἐκ χώρας Ὀστανίτζα

Τζουπάνου, Διονησίας μοναχοῖς, σίμου, Δημητρίου, αρτέμη, Θεοδώρας, Ἰωάννου, ρύνας, ζώτου, πάνου, ζώτος, Εὐσταθίου, Γεωργίου, κυράνας, μπόνκας, Δήμου, Μίχου, ἄσπρη, Δέσπω, Εὐγένω, γρηγορίου μοναχοῦ, Εὐσταθίου, γεωργίου, Ἰωάννου, Πάρρου, Θεοδώρου, Νικολάου, μίκος, μαρίας, στράτου, στάθος, πάνου, Γεωργίου, σγούρας, Θεοδώρου, Μιχαήλ, στογίου, Δηέλου, Κοήλος, στάθος, Ἰωάννου, βούλκος, Δούκα, ἀνδρέα, (τηλάδας), βογία, βούτας, Νικολάου, Δούκα, Κόντος, Μίχου, Ἰωάννου, Δέσπος, Κόστα, Μπήτα, ἀργυρος, Δημητρίου, στάμος, ἀγγέλος, Κουντέσια, Γεωργίου, Δέσπος, σοσώλη, ἄσπρη, βόγα, Ἰωάννου, βότα, Νικολάου, στάμο, Κόντος, Καλος, Ἰωάννου, Θεοδώρας, Βλάκου, ρόδος, Δέσπος, Θεοφάνους ιερομονάχου, Ἰωάννου μοναχοῦ, μανθαίου μοναχοῦ, Ἰωαννικίου μοναχοῦ, Ἰωάσαφ μονα-

χοῦ, κούτι, πάνου, Δέσπος, Καλλινίκου μοναχοῦ, Ἰωάννου, νουετέας, Ἰσαρη, μαζα-
 ράκης, Χρίστου, Ἰσαρη, Ἰσαρη, μανθαίου, Γγίνου, ζώτου, Συμεών μοναχοῦ, ἰσαρό-
 πουλος, Συμεών μοναχοῦ, Ἰωάννου, Γγίνου, Εὐσταθίου, Γεωργίου, Ἰωάννου, Γγί-
 νου, ματθαίου, Εὐσταθίου, Δέσπος, Ἰωάνου, Δεσπο, δομάτος, σφραντζου, συμεών
 μοναχοῦ, πρόκου, σφάντζου, πρώτος, Χώτου, Συμεών μοναχοῦ, Εὐσταθίου, Εὐ-
 σταθίου, ζώτου, Ἰσαρη, πρόκου, Ἰσαρη, σφραντζου, αγγουζέτος, Ἰσαρη, Συμεών
 μοναχοῦ, Γγιόνμα, Ἰσαρη, Ευγενίου μοναχοῦ, κυράτζα, σφραντζω, μάνθου, γεωρ-
 γίου, Ἰωάνου, Δέσπως, Κυράτζα, Εὐφημίας μοναχοῖς, Σίμου, Ἰσαρη, Ἰσα-
 ρη, πρόκου, Ευγένος, Ἡλία, Δέσπος, πάρου, ἄσπρη, συμάδος, Δέσπος, Δη-
 μητρίου, ματέη, Ἰωάνου, πάνου, Νικολάου, ζαφύρος, Εὐσταθίου ζαφύρος,
 Βησάνα, ράτου, ματέη, Μιχαήλ, Οξιώτη, Πάνω, Μανθέου, πρώτος, Μπογ-
 κου, Πάνου, Γεωργίου, Ἰσαρη, Συμεών μοναχοῦ, Γγιόνμα, Θεοδώρου, ἰσα-
 ράκις, Γγιόνμα, Καλλινίκη μοναχοῖς, Δέσποινα, Κόντιο, Δημητρίου, Νικολάου,
 Ντέτου, Ἰωάνου, Σιμονῆς μοναχοῖς, Μακαρίας μοναχοῖς. μυλίου, Ἰσαρη, Ἰωάνου,
 Ρωξάνας, Γγιόνμα, Θεοδώρου, Γγίνου, Θεοδώρας, Θεοδώρου, Δρόσος, Θεοδώρου,
 Κυράτζας, Εὐγένος, ἄσπρης, Ευγένος, αλεξάνδρος, Γεωργίου, Μυρώπης μοναχοῖς,
 Καλλῆς μοναχοῖς, Δέσπος, Γεωργίου, Ηλιάκη, Δημητρίου, Δημητρίου, Βασίλως,
 Δούκα, Νικολάου, Δημητρίου, ζαφύρος, Ἰωάνου, Μάνθος, Ἰωάνου, Χρυσάνθη, σάνα,
 ζότω, Γεωργίου, Μάνθω, παναγιώτη, Κατσιο, Ἰωάνου, Χρίστω, Μιχαήλ, διαμαντι,
 Βασιλική, Νικολάου, Χρίστου, βυθλέμ μοναχοῖς, Χρίστου, Χρησάφο.

Χωρίου Βλαχοκάτουω

Δημητρίου, νικολάου, Κυριακούς, νικολάου, Μιχαήλ, Δημητρίου, Δέσπος, Δέσπος,
 μηχαήλ, Ἰωάνου, Παρθενίου μοναχοῦ, Διονησίας μοναχοῖς, Ἰωάνου, ἀγγέλος, σίμω,
 Ἰωάνου, Δεσπω, μηλίας, Γγίνου.

Χώρας Δολῶ

Γεωργίου, κυράτζα.

Χωρίω σταυροσχάδι

Γεωργίου, ζαφύρω, Ἰωάνου.

Χωρίω πραίλα

Δήμο, Ἰωάνου, Ἰωάνου μοναχοῦ, ἄσπρη.

Πόλεως Ἰωαννίνων

Ἰωάνου, Κουρπάνω, Δήμω, Περυστέρα, Κωνσταντίνου καὶ δεσποίνης.

Χωρίω Καλούδι

Γεωργίου, Γγίνου, Ἰωάνου, στάσω, ντετε, δεσπο, τζάντο.

Χωρίω σέργιανη

Νικολάου

Χωρίω φραστανά

Παράσω, Κυράτζα, τέτο, Εὐγένω, Δήμου, ρούσι ιερέως

Χωρίω Ποστένιανι

Καλλινίκης μοναχοῖς, θωμά, Μάνθω, Πάνου, ἀλέξω, θανάσι, Κωνσταντίνου Χρι-
 στοδούλου, Βασιλείου, Δηόχνος, Βασιλείου. (Καὶ μεταγενέστερα) γεοργήου, βαση-
 λήου, στεφανή χοριον σ τ ρ υ υ μ έ τ ζ η.

χοριον σουλούμι

(Μεταγενέστερα) άθανασίου, ηοάνου και φανις,

Χωρίω βύσανη

Δημητρίου, Γεωργίου, στήλω, λογάρου, ζαφύρος, Κυρούση, Καταφίας μοναχοίς, Εϋγένω Θεοδωρή, τζάνη, Ίωάνου, νικολάου, ρούση,

Εϋρισκόμενα δίχως όνομα του χωρίου

Γεωργίου μοναχοϋ, σήμω, άσπρη, Μόσχω, Άσπρη, νικολάου, νικολάου, κάλης, άσπρη, μέκουλα, Πέτρο, Κωνσταντίνη, άλέξω, Δέσπω, Κυράτζα, Κύρκω, Μύλω, ΄Ρύστα, Μαρτύρω, Κωντέσια, άγγέλος, Θάνω, μαλάμω, κύρω, Κυργιάκη, Δημητρίου, ζαφύρω, Κυράτζα, μπαλάσιω, Ίωάνου, Γεωργίου, Δόμω, Βενέτω, στεφάνη, Γεωργίου, Σγουρος ιερέως, τζάνη, Δρόσο, σταμάτου † θεοχάρη, χρυσήδα, συγγκλητικῆς, μαλάμο, δήμω, πρόκω, άσπρη, στολύνω, άγόρω από μέρος Ιωάννου.

Χωρίω σκαμνέλι

Παύλου, Εϋσταθίου,

Χωρίω ζέλωβα

Δημητρίου, άναστάσι

Χορήον κάτο σουδενά

(μεταγενέστερα) Ίωάνου

Χωρίω Τζαραπλανά

Εϋσταθίου, Ίωάνου, Χρυσίδας, Δυόχνος, άσπρης, Δέσπο, Δημητρίου, Μάνω, Πάνου, Βενέτω, Άθανάσι, Ίωάνου, σταμάτος, διόχνος, (μεταγενέστερα) νικοδήμου ιερομονάχου, Χρυσάνθης μοταχῆν, Γεοργίου,

Χωρίω Δοβρά

΄Ελένη, νικολάου

Χωρίω πολιτζανη

Εϋσταθίου, Σγούρος, Νικολάου, άργύρω, άλεξίου, Βενέτος, Κύρκου, Δημητρίου, ζήρας, Ίωάνου, Κύρκοβα, Εϋστρατίου, ισβε... (ιερέως;) χάϊδω πρεσβυτερας.

Χωρίω σανόβω

Κωνσταντίνου, (Πρόκου ιερεος, δι' άλλης χηρός) Παναγήότη, γεωργήου ιερέως, θεοδοσίου, (διά ιδίας χειρός Πανταζῆ σωσάνης) (Μεταγενέστερα) άφιεροθεν τὸ καζάνι δημητρίου εις φυλ. ΙΒ' του προ...

καρσόβα χωρίω Κεράσοβο

Πέτρω, Κύρω, Μιχάλη, Θωμᾶ, Δημητρίου, στεφάνου, ιερέως, νότε, κοσταντήνου, ζήκε,

χωρίω τρέτζάνι

Χρίστω, μάρκω,

Βλάχος

(μεταγενέστερα) 1809 έγραψε τὸ όνομά του τὸ πεδή του κότε στάηκου, θανάση, άνα, Γαβρηήλ ιερομονάχου, μπέηκος,

χωρίω ρουσιά

Ίωάννου, άρέθα, δόμνος, Ίωάννου,

χωρίω μαυροβούνι

Ίωάννου.

χωρίω κρουσπάνη

Ίωάννου ιερέως, θαλάσος πρεσβυτέρας, Νικολάου Δέσπος, ἄσπρη, Ἀλεξάνδρας, Ευσταθίου.

χωρίω κουτζούφλανη

Ίωάννου. Χρυσάνθη.

χορήον κούρπηνη (μεταγενέστερα)

Θεοδοσήου, σπούληω, πανταζή, χαρήση

χωρίω περάτη

Δημητρίου, ἀλέξω, Γεωργίου, Κῦρω, δέσπο, κυράτζα.

κόντζα κασαμπάς (μεταγενέστερα)

Θεοδοσήου ἀρχηρεως, ληάληω, Ἐλένη, Ἐλένη, Ἐλένη.

χωριω ρατιμήστι

Δεσποινας, Σγούρη, σταμάτω Παναγιώτι Κύρκω, δημητρίου, κούκα, νικολάου, Δημητρίου

(κόντζα ποράτζανι) χωρίω κόντζα εκ ποράτζανη

Θόμμω Χρυσάνθη, μ... εις τῶν γονέων μου, Ίωαννου, Νάστω, Γεωργίου, Πάνου, μάνθω, Δέσπο, Χάϊδω, Ἄσπρη, Νικολάου, σταμμάτος, Ίωάννου, Χάϊδος, βασηλήου, μαργαρήτας, γεωργίου, σάνας, Παναγιώτη, ζωϊτζας, γεωργίου, σάνας βασιληκής, χάηδο.

χωρίω σκοραλέτζη

Δαμω. Κάλλη, Κασκω,

χωρίω Βολοβίστα

Μάνθου, Εὐγένω, Χρίστω, Νικολάου, Ίωάννου, χρίστω, δέσπο, Νικολάου, Ίωάννου, Ίωάννου, Γεωργίου, Πανταζή, παναγιώτι, Ίωάννου, πρόκω, ζαφύρω, θεοφίλου, Μπόγκου, Ίωάννου, Κυράτζα, Κυρίτζη, Ίωάννου, Κόντο, Παναγιώτου, σάνα, βασηλήου, Εὐσταθήου, ἀναστάση πρόκου,

χωρίω ἀχούρια

Κύρω, σούλτω, χαρίση, Γεωργίου, ἄσπρη, πανταζή, Μάνθω, αθανασίου, παναγιώτη, Δέσπο Διαμάντι, σταμάτος, χαρήση, πανταζή.

πόλεως πρεμετῆς παρισιαστικά ονόματα

Κωνσταντίνου, Ἄσπρη, Γεωργίου Κάλλης, Φραντζέσκου Ίωάννου, † Ματθαίου ιερομονάχου, νεοφύτου ιερομονάχου, ζότω. Νεζήκω, χρίστω, Κυριάκη ιερέως, μέκουλα, Μαργάρω, Κωνσταντίνου, Παναγιώτι, Χρυσάνθη, Κωνσταντίνου, ἄσπρη, Δούκα, Χάϊδω, παναγιώτι, ζώτω, ζαμπέτα, χρίστου ιερέως, χάϊδω, σούλτω πρεσβυτέρα, στεφανή, ζαφύρος, Ἡλία, νεζήκω, σγούρη, Δέσποινα, Γεωργίου, Ἐλένη πρεσβυτέρας, παναγιώτι Μιχαήλ, Χρίστου, Ματθαίου, Ματθαίου, σύμος, Κοντέσια, ζαφύρο, χρίστος, Παναγιώτι, κυριάκη, Γεωργίου, Δέσποινα, σγούρη, Βενέτω, στιλιανου, Σγούρη ιερέως, Μαρίας, Κυράτζα πρεσβυτέρας, ζαφείρω, Δημητρίου, παναγιώτι, ἀλέξω, Ίωάννου, Ίωάννου, Κοντέσια, Χρίστος, Ἀλεξίου, Βαϊνέτω, Γεωργίου, χρυσίδα, ἄσπρος, Δημητρίου, ζέρα, πάνκω, Μαρίας, ξύμος, ξώνε, τζέλιο,

χρισάνθη, ζαχάρω, ἀθανασίου, Μιχαήλ, Ἡλία, Διαμάντι. (Καί δι' ἄλλης χειρὸς μεταγενέστερα) ζότος ἱερεος ασπρης πρεσβιτέρας.

χωρίου διπαλίτζα (μεταγενέστερα)

Ἰωάννου, μαλάμος, δημητρίου, παναγιουτου, νηκολάου, ζοη, σουσάνης, μαρίας βασιλιου, γεοργίου, χριστοδούλου ἱερέος.

Περοβίτζκα χωρίων (μεταγεν.)

Δημητριου, χαϊδος.

(Παλαιά) † Ταῦτα εἶναι τῆς Βλαχίας παρισιαστικὰ

Κοστάκη, Κωνσταντίνου, ἀγκουτζα, ἀργύρος, Ἰωάννου, Δημητράσκο, Δημητρίου, Θεοδώρας, Ἰωάννης, νικολάου, ζωίτζας σάντας, Νικολάου βοεβόνδα, Κωνσταντίνου βοεβόντα, ζωῆς, Μιχαήλ, μπαλάσια, θωμᾶ Ἰωάννου, τραγώγη, Κωνσταντίνου ἱερέως, Μάρθας μοναχοῦς, μιχαήλ, Ἰωάννου, χρίστου, μάλτα, παγούνη, Δημητρίου, μαρίας, Σούλτω, σαῦτα, ἀθανασίου ἱερέως, ζαούλη, Ἰωάννου, νικολάου, Δέσπος, ζωίτζας, Ἰωάννου Εὐσταθίου, πογούνη, ἄσπρη, χάϊδος, μπαρμπούλη, Ἰωάννου, Δημητρίου, ζαχαρίας, Μαρίας, Γεωργίου, Γαρουφαλιάς, τρανταφύλω, Ἑλένη, παναγιώτι, ἀναστασίου, Γιώλμα, ἀθανασίου, Διονησίου ἱερομονάχου, Κυριάκη, χριστοδούλου, μαρίας, Γιωργίτζα, Κυρίτζη, Δημητρίου ἀναστάσι, σαῦτα, καταίρινας, Διαμάντης, λεωντίου, κωνσταντίνου, σαῦτα, Ἰωάννου, Κωνσταντίνου, ἀγγέλη, ἀλεξάνδρα, Φρατζετζίνα.

(Καί νεώτερα) μήτρο, κωνσταντίνη, σάνας, Γιάννη, μαρίας, ἀναστάσι, χρίστω, μακαρίω, κυριάκυ.

Ταῦτα τὰ ὀνόματα εἶναι τῶν κτητῶρων τοῦ μοναστηρίου μπράτου ὁποῦ τὸ ἀφύερωσαν εἰς τὴν ὑπεραγίαν θερτόκον,

ράτω, Κόμης † Καί σοφίκας, Μάϋσης, Μιχάλτζε Γκέργκη

χωρίω κεντέρη

Ἰωάννου, Σφρονίμου ἱερομονάχου, Κυριάκη, σφάνζω,

Πωλητήα πρεμετή (δι' ἄλλης χειρὸς)

Φλορίτζας

χωρίω τζάκηστα

Μάνω, Δέσπω,

χορήον γραμένου (δι' ἄλλης χειρὸς)

ἀναστάση,

χωριων Φραστανά (δι' ἄλλης χειρὸς)

νηκολάου

χωρίω ἀρρηζα

Ἰωάννου, κυράτζα, Ἀγγέλω, ἀθανασίου, Γγίνω,

χωρίω ἀγρένη

αγγελω, θάνω, μαλάμω, (καί νεώτερα) Ἰοανη, Νεπο, χριστο, σουλτο.

χωρίω σέλτζη

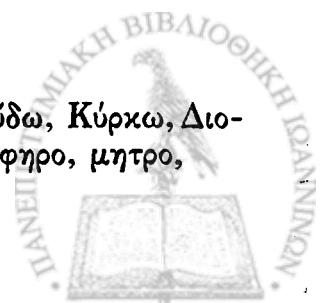
Κυρω, Δημητρίου, ἀγγέλω.

χωρίων περάτη (μεταγενέστερα)

διονισίου ἱερομοναχου, διμητρίου Ἰωάννου, δημητρίου, Εκατερήνης,

χωρίω βλάσχοβω

πέτρω, Μαρία, ἰωανη, Κυράτζα, Κύρκω, μαρία, μπέτο, Ράζα, Εὔδω, Κύρκω, Διονησίας μοναχοῦς, σούλτω. (καί μεταγενέστερα) βασήλη, δεσπο, ζαφρο, μητρο,

χωρίω λούσχηνα
 γκόκα, γκόκα
 χωρίω βρεπσκο
 άγγέλω, ξάνθω, (καί μεταγεν.) πασκάλη
 χωρίω σάλεση
 χρίστω, μάρω, ζώτω, άθανασίου, θεμελή, εϋσταθίου ιερέως, ιωάννου.
 χωρίω τερβένη
 άγγέλος,
 χωρίω ράτανη
 στάμω. (καί δι' άλλης χειρός) φηληπα
 χωρίω μπόστανη
 ζαφύρος.
 χωρίω ρομπάτες
 Μιχαήλ, ρίγος, Γεωργίου,
 χωρίω κακουσούς
 πανόρια, κάλω, πούλιο, Δούκα ιερέως, νικολάου ιωάννου, φήλης, παναγιώτι, στά-
 μος, Κυράτζας πρεσβυτέρας, πάνω, χριστοδούλης μοναχοῖς.
 χωρίω τζέρτζικω
 στάμω, Κυράτζα, Δέσπω, Κόγιο, Κυράτζα, πάνω, άσπρη, Διονησίας μοναχοῖς,
 Γεωργίου, Εϋδω, Δέσπω, άλέξω, χρύσο, άναστασίας μοναχοῖς, Εϋδω, Δέσπος, 'Ιω-
 άννου, Μίχω, Κάλη, μαργαρίτ..., Κούρω, Κύρκω, κώστα, Κώστα, μαργαρίτη μονα-
 χοῦ, Δέσπω, ούλω, Κωνσταντίνου, πάνου, 'Ελένης σῶνος,
 * (εἰς ὀπισθεν σελίδα, άνευ έπικεφαλίδος) ζώτω, "Ασπρη, Γεωργίου, γεωργίου,
 βράνου, 'Ιωάννου, σφάντζω, μπαίκος, Μιχαήλ, φώτω, πάσκο, Κυργιαζή, Εϋσταθίου,
 παναγιώτι, Δέσπος, χείδος—Κάλλης, Δέσπος
 χωρίων Μπομπήσκω
 Κωνσταντίνου, ιωάννου, χρυσάνθου μοναχοῦ.
 χωρίω γκοστεβίστη
 'Αλεξίου, Γκίκα, Δέσπο, Κηπριανῆς μοναχοῖς, άθανασίου, άθανασίου,
 χωρίω μπομποβήστα
 νικολάου, βόλτζω,
 χωρίω ζαμαρίνα
 Δήμω, μπόλω, Κυργιάκη, κάλλω, νικολάου,
 χωρίων μελισόπετρα (μεταγενέστερα)
 Εϋθυμίου, στασινή, νικολάου σουσάνης, 'Ιωάννου
 (μεταγενέστερα μετά τὸ 1900)
 ὑπερ άναπαύσεως καί συγχωρήσεως τῶν ψυχῶν αὐτῶν.
 χωρίων Διπαλίτζα
 Παναγιότης γεοργίου έν ὄρα του θανατου του άφιερσεν μιαν λυραν γρ. 107 Βα-
 σίλειος φυλυπου Δια τὸ παρασιμα αφιερσεν μιαν λυραν γρ. 107
 χωρίον Βουρπιανη
 Χρίστω, Στασανή
 Χωρίον τζαραπλανά
 Βασιλείου, ξανας, Μαρίας, ρίτας.
 'Ακολουθοῦν μεταγενέστερα ὄνόματα άνευ χωρίου γραμμένα με μολύβι κ.λ.

ΤΕΛΟΣ

'Αντεγράφη ὑπὸ 'Αναστασίου Εϋθυμίου κατὰ 'Ιούνιον τοῦ έτους 1964.
 'Εν Κονίτση τῇ 16 'Ιουνίου 1964

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Β. ΠΑΤΣΕΛΗ

ΤΟΠΩΝΥΜΙΚΑ ΔΕΛΒΙΝΑΚΙΟΥ

Φέροντες εἰς τὴν δημοσιότητα, διὰ τῶν φιλοξένων σελίδων τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας», τὴν κατωτέρω μελέτην μας ὑπὸ τὸν τίτλον «Τοπωνυμικὰ Δελβινακίου τῆς Ἡπείρου», νομίζομεν ὅτι συμπληρώνομεν μὲ αὐτὴν τὸν κύκλον τοῦ ἐνδιαφέροντός μας διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς προσφιλοῦς γενετείρας μας.

Ἀπὸ τῶν μαθητικῶν μας χρόνων, εἰς τὴν Μεγαλόνυμον τοῦ Γένους Σχολὴν, τὸ μάθημα τῆς ἱστορίας, πὺ μελετᾷ τὰς πράξεις καὶ τὸν βίον τοῦ ἀνθρώπου, ὄχι ὑπὸ τὴν στατικὴν, ἀλλὰ τὴν γενικὴν τῶν μορφῶν, ἥτοι τὸ γίνεσθαι τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς καὶ τὴν ἀνεύρεσιν τῆς αἰτιώδους σχέσεως μεταξὺ τῆς προηγουμένης καὶ τῆς ἐπομένης καταστάσεως, ἥτοι μεταξὺ αἰτίας καὶ ἀποτελέσματος, εἶχεν ἐπισύρει ἰδιαιτέρως τὸ ἐνδιαφέρον μου.

Ἀντιμετωπίζουσα οὕτω ἡ ἱστορία ἀπέραντον ποικιλίαν μορφῶν καὶ ἐκδηλώσεων τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς καὶ ἐντοπίζουσα τὸ ἐνδιαφέρον τῆς εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς τελευταίας ταύτης, βάσει τῶν στοιχείων πὺ διέσωσεν ἢ γραπτῆ καὶ προφορικῆ παραδόσιν καὶ τὰ ὁποῖα στοιχεῖα συλλέγουσα ἢ ἐπιστημονικῆ ἔρευνα, σχηματίζει τὴν εἰκόνα τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, φυσικὸν εἶναι νὰ ἐπισύρη τὴν περιέργειαν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀναγνώστου. Τοιαύτην ἰδιαιτέραν κλίσιν τρέφοντες πρὸς τὰ ἱστορικὰ γεγονότα, φυσικὸν ἐπακόλουθον ἦτο νὰ συλλέγωμεν ἕκτοτε κάθε στοιχεῖον σχετικὸν μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς γενετείρας, ὑπὸ τὴν στενωτέραν τῆς σημασίαν καὶ τῆς Ἡπείρου γενικώτερον, καταρτίσαντες οὕτω, σὺν τῷ χρόνῳ, πολῦτιμον ἀτομικὸν ἀρχεῖον τῆς ἱστορίας τῆς Ἡπείρου.

Ἐκ τοῦ ἀρχείου τούτου ἀρνούμενος στοιχεῖα, ἐδημοσιεύσαμεν μέχρι τοῦδε, κατὰ καιροῦς, ὅσον αἱ ἐπαγγελματικαὶ μας ἀσχολίαι καὶ τὰ οἰκονομικά μας ἐπέτρεπον, ὑπὲρ τὰς τριάκοντα ἡπειρωτικὰς μελέτας, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὰς κάτωθι περὶ Δελβινακίου: «Ὁ ἰατροφιλόσοφος Δελβινακίῳ τῆς Κωνσταντίνος Ἡροκλῆς Βασιάδης» (β' ἐκδοσις τῆς μελέτης ταύτης ἐπιηζυμένη (σελ. 70) ἐγένετο τὸ 1960 ἐπ' εὐκαιρία τῶν ἀποκαλυπτηρίων τῆς προτομῆς τοῦ ἀνδρός, δαπάναις τοῦ κ. Νικολ. Ε. Τσελεπῆ). «Ὁ Δελβινακίῳ τῆς δημοσιογράφος Ἀριστείδης Ρούκης» (εἰς Ἡπειρωτικά Α., Μιλτ. Οἰκονομίδου, 1938). «Αἱ Σχολαὶ Δελβινακίου ἐπὶ Τουρκοκρατίας», 1948. «Τὸ Δελβινάκιον τῆς Ἡπείρου», 1948. «Διατὶ τὸ Δελβινάκι ἐκλήθη ἠρωϊκόν;».

Ἐπὶ πλέον, εἰς τὰς φιλοξένους σελίδας τῆς «Ἡπ. Ἑστίας», ἐδημοσιεύθησαν αἱ κάτωθι περὶ Δελβινακίου μελέται μας:

«Ἐντυπώσεις ξένων περιηγητῶν ἀπὸ τὸ Δελβινάκι», 1954, σελ. 790 - 798.

«Παλαιογραφικὰ Πωγωνίου». (Ἐκ τοῦ Ἀρχείου Μάρκου Οἰκονόμου), 1954, σελ. 1028—1034 καὶ 1150—1154.

«Ὁ Δελβινακίῳ τῆς Ἱεράρχης Ε. Ψήμας», (1965. Ὑπὸ ἀνατύπωσιν).

«Ἡ συμβολὴ τῶν Δελβινακιωτῶν εἰς τὴν μάχην τοῦ Σκουλενίου καὶ τοῦ Προύθου τὸ 1821».

Πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ κύκλου τοῦ ἐνδιαφέροντός μας διὰ τὴν προσφιλεῖ γενέτειραν ἀπέμεινε τὸ θέμα τῶν τοπωνυμίων τοῦ Δελβινακίου, εἰς τὴν δημοσίευσιν τῶν ὁποίων προβαίνομεν διὰ τῆς παρούσης μελέτης.

Ὁ τοπωνυμολογία, ἐκ τῶν νεωτέρων ἐπιστημῶν, ἀποτελεῖ κλάδον τῆς φιλολογικῆς ἐπιστήμης, ἔλαβε δὲ εἰς ὄλον τὸν κόσμον μεγάλην ὄθησιν, διὰ τὴν ἀξιόλογον συμβολὴν τῆς εἰς τὴν ἐξακρίβωσιν ἱστορικῶν γεγονότων καὶ τὰς μεγάλας ὑπηρεσίας ποῦ προσφέρει εἰς τὴν Ἱστορίαν, Γεωγραφίαν, Γλωσσολογίαν καὶ Ἐθνολογίαν. Ὁ Ἄντ. Μηλιαράκης ἐχαρακτήρισε τὰ τοπωνυμικὰ διαφόρων χωρῶν ὡς «ἐπιγραφὰς γεγλυμμένας ἐπὶ τοῦ ἐδάφους» δηλαδή ὡς «περισωζόμενα τόξα κατεστραμμένης γεφύρας ἣτις μετὰγει ἀπὸ τοῦ παρόντος πρὸς τὸ παρελθόν». Τὰ τοπωνυμικὰ ὅθεν δὲν εἶναι ἀθάλαρα κατασκευάσματα, ἀλλὰ συνδέονται στενῶτα πρὸς τὴν μορφήν τοῦ ἐδάφους, τὴν φύσιν, τὴν βλάστησιν, τοὺς κατοίκους, τὴν ἱστορίαν, τὰ ἔθιμα καὶ τὰς παραδόσεις. Ἡ μελέτη τῶν τοπωνυμίων ὅθεν εἶναι σπουδαιότατη ὄχι μόνον διὰ τὴν σύγχρονον γεωγραφίαν καὶ ἱστορίαν, ἀλλὰ καὶ διὰ λαογραφίαν καὶ ἔθνολογίαν. Τὰ ὀνόματα πράγματι ἐνὸς τόπου πολλάκις χαρακτηρίζουν τὴν φύσιν καὶ τὴν μορφήν τοῦ ὀνομαζομένου τόπου καὶ μᾶς ὁδηγοῦν εἰς τὸν ἀκριβῆ καθορισμὸν τῆς γεωγραφικῆς θέσεώς του, ἐνῶ ἄλλοτε πολλὰ ἐξ αὐτῶν ἀποτελοῦν δεῖγμα μυθολογικῆς φαντασίας τοῦ λαοῦ καὶ συνδέονται πρὸς παραδόσεις καὶ παλαιὰ ἔθιμα.

Ὁ πολὺς Γερμανὸς Φαλμεράιερ, προσπαθεῖ ἀπὸ τὰς σλαβικὰς εἰς τὴν Ἑλλάδα τοπωνυμίας, νὰ ἐξαγάγῃ τὸ συμπέρασμα περὶ τῆς σλαβικῆς ἐπιδράσεως εἰς αὐτήν. Τὸ αὐτὸ προσπαθεῖ νὰ πράξῃ καὶ ὁ ἐξ ἴσου σλαυολόγος καὶ σλαυόφιλος Βάσμερ, ὅστις ὑπερτιμῶν τὴν σημασίαν τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τῶν παρομοίων τοπωνυμίων, προσπαθεῖ νὰ τὰ παρουσιάσῃ ὡς σλαβικὰ ἵνα διευκολύνῃ οὕτω τὸ ἔργον τῶν ἐχθρῶν τοῦ ἑλληνισμοῦ. Ὡς πρὸς τὰ σλαβικὰ, τοπωνύμια εἰς τὴν Ἡπειρον, ταῦτα ὀφείλονται εἰς τὸν ποιμενικὸν χαρακτήρα τῶν ἐπηλύδων σλαύων, διότι τὰ σλαβικὰ τοπωνύμια εἰς τὴν Ἡπειρον εἶναι κυρίως ὀνόματα θέσεων ἢ γεωγραφικῶν σημείων. Εἶναι ταῦτα τὰ μόνα σημεία τῆς διαβάσεώς των ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν αὐτὴν ποῦ ἀφῆκαν οἱ ἐπηλύδες καὶ ὀλιγάριθμοι αὐτοὶ ἐπιδρομεῖς, οἵτινες, σὺν τῷ χρόνῳ, ἀπερροφήθησαν ἀπὸ τὸν ἰθαγενῆ ἑλληνικὸν πληθυσμὸν, ὥστε ἐκτὸς τῶν τοπωνυμίων τούτων, οὐδὲν ἕτερον σημεῖον τῆς διαβάσεώς των νὰ ἀφήσῃ οὗτοι εἰς τὴν χώραν μας (1).

Ἡ ἠπειρωτικὴ τοπωνυμολογία προωθήθη μεγάλως διὰ τῶν μελετῶν τῶν κ. κ. Κ. Ἀμαντου (Τοπωνυμικὰ Σύμμεικτα—Ἀθηνᾶ 1910, σελ. 186—189). (Ν. Βέη—Κ. Μέρτζιου (Συμβολὴ εἰς τὴν ἐρμηνείαν τῶν ξενικῶν Ἡπειρωτικῶν Τοπωνυμίων, Ἡπ. Χρον., 1934, σελ. 190—202. Π. Ἀραβαντινοῦ (Χρονογραφία τῆς Ἡπείρου Β). Γ. Ἀναγνωστοπούλου (Μικρὰ συμβολὴ εἰς τὴν μελέτην τῶν Ἡ-

1. Δ. Ζακηθυνοῦ: «Οἱ Σλάβοι ἐν Ἑλλάδι καὶ αἱ σλαβικαὶ τοπωνυμιαί», Ν. Ἑστία, 1964, σελ. 485—490 καὶ 536—542. Ἡ ἀείμνηστος Χρηστοβασιλῆς (Ἡ Ἡπειρος καὶ τὰ ἐν αὐτῇ σερβικὰ ὀνόματα. Ἡπειρ. Ἡμερολόγιον, 1914, σελ. 44—54), παραθέτων χρυσόβουλον τοῦ Συμεῶν, ἐκδοθὲν ἑλληνιστὶ τὸ 1361, γράφει ὅτι οἱ Σέρβοι «οὐδεμίαν σερβικὴν ἀποικίαν ἐγκατέστησαν ἐν Ἡπείρῳ, τὰ δὲ σερβικὰ ὀνόματα τῶν πλείστων χωρῶν τῆς Ἡπείρου ὀφείλονται εἰς τοὺς Σέρβους χιμαριώτας, ἐξ ὧν ἄλλοι μὲν ἐδίδον τὰ ἑαυτῶν ὀνόματα εἰς τὰ χωρία καὶ ἄλλοι μετέφραζον χαρακτηριστικὰς τοποθεσίας τῶν εἰς αὐτοὺς ἀνηκόντων χωρίων...».

πειρωτικῶν Τοπωνυμίων), Ἡπ. Χρον., 1926. Ν. Πολίτη (Γνωμοδοτήσεις περὶ μετωνομασίας συνοικισμῶν καὶ κοινοτήτων ἐκδιδόμεναι ἀποφάσει τοῦ Ὑπουργείου Ἐσωτερικῶν, 1920). Ἀθ. Παπαχαρίση (Συμβολὴ εἰς τὸ τοπωνυμικὸν τοῦ Πωγωνίου, Ἡπ. Χρον., 1933). Κ. Στεργιοπούλου (Τοπωνυμικὸν τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης, Ἡπ. Χρον., 1934). Φουρῖκη (Μικρὰ συμβολὴ εἰς τὴν Ἡπειρωτικὴν Ἱστορίαν, Ἡπ. Χρον., 1928). (Συμβολὴ εἰς τὸ τοπωνυμικὸν τῆς Ἀττικῆς, Ἀθηναῖα, 1929 καὶ 1930). Χρ. Σούλη (Τοπωνυμικὸν τῶν Χουλιαριάδων, Ἡπ. Χρον., 1932). Π. Φουρῖκη (Πόθεν τὸ ὄνομα Σούλι, Ἡμερολ. Μεγάλης Ἑλλάδος, 1922). Α. Χαντῆς (Οἱ Σλάβοι ἐν Ἑλλάδι. Ἐπιστήμη, 1946, Χρηστοβασιλῆ).

Ἡμεῖς δημοσιεύοντες τὴν παροῦσαν μελέτην περὶ τῶν τοπωνυμῶν τοῦ Δελβινακίου, θερμὰς ἐκφράζομεν εὐχαριστίας εἰς τὸν μαθητικὸν μας φίλον συνταξιούχον δημοδιδάσκαλον Δελβινακίου κ. Κ. Μ. Νόννην, διὰ τὴν συμβολὴν του ὡς πρὸς τὸν προσανατολισμὸν καὶ τὴν τοποθεσίαν πολλῶν ἐκ τῶν ἀναγραφομένων τοπωνυμῶν.

Τὰ παρατιθέμενα κατωτέρω τοπωνύμια Δελβινακίου ἀναγράφονται κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν. Εὐχόμεθα καὶ θέλομεν νὰ ἐλπίζωμεν ὅτι ἡ παροῦσα ἀτελής μελέτη μας θέλει συνεχισθεῖ παρὰ νεωτέρων καὶ εἰδικῶν συμπατριωτῶν μας, πρὸς διαλεύκανσιν ἀρκετῶν σκοτεινῶν σημείων τῆς ἱστορίας τῆς προσφιλοῦς γενετέρας μας.

Ἀϊγεώργη (στόν): Ἀγιώνυμον τοπωνύμιον, ὅπου ὑπάρχει ἐξωκλήσι, τιμώμενον εἰς μνήμην τοῦ Ἀγίου Γεωργίου. Πλείσται εἶναι εἰς Δελβινάκιον αἱ ἐκ τῶν ναῶν ἀγιώνυμοι τοπωνυμῖαι. Ὁ Φαλμεράγιερ, ἀπεπειράθη νὰ στηρίξη τὴν μεγάλην διάδοσιν τῶν ἀγιωνύμων τοπωνυμῶν ἢ ἀπλῶς ἀγιωνυμῶν, εἰς τὴν ὀλοσχερῆ καταστροφὴν τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τὸν ἐκσλαυισμόν τῆς Ἑλλάδος, παραδεχόμενος ὅτι τὰ ἀγιωνύμια αὐτὰ προήλθον, ὅταν ἐξεχριστιανίσθησαν οἱ Σλάβοι, ποὺ εἶχον εἰσβάλει εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐνῶ ὁ Jirecek ἀπέδειξε τουναντίον ὅτι τὰ ἀγιωνύμια αὐτὰ δὲν ἀνήκουν εἰς τοὺς χρόνους τῆς Σλαυικῆς Ἱεραποστολῆς, ἀλλὰ εἰς τὴν περίοδον τοῦ πρώτου ἐκχριστιανισμοῦ⁽¹⁾.

Ἀϊλιᾶς: Περιογὴ πέριξ λόφου εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὁποίου εἶναι ἐκτισμένον τὸ παρεκκλήσιον τοῦ προφήτου, κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν συνήθειαν, διότι νομίζεται ἐκ παρασχετισμοῦ πρὸς τὸ μέρος τῆς ἀναλήψεως τοῦ Χριστοῦ, ὅτι καὶ ὁ προφήτης Ἡλίας ἀνελήφθη ἀπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ, ὥστε ἡ λέξις «Ἄγιος Ἡλίας» νὰ σημαίη μετωνυμικῶς κορυφὴ βουνοῦ⁽²⁾.

Ἡ ζωνηρὰ δμως τῶν Δελβινακιωτῶν εὐσέβεια δὲν περιορίζεται εἰς μόνην τὴν οἰκοδομὴν τοῦ ναοῦ, ἀλλὰ ἀποδίδει τὸ ὄνομα τοῦ Ἀγίου εἰς μνήμην τοῦ ὁποίου κτίζει ναόν, καὶ εἰς τὴν πέριξ περιοχὴν.

Ἀμελικό: Ξενῶν, ὅπου σήμερον ἡ δημοτικὴ ἀγορὰ, ἀποτελούμενος ἐξ ἑνὸς καὶ μόνου δωματίου, πρὸς διανυκτέρευσιν καὶ κατάλυμα (κονάκι) ἄλλοτε τῶν ξένων καὶ τῶν τουρκικῶν στρατιωτικῶν ἀποσπασμάτων (κοσιάδες), εἰς τὰ ὑπόγεια τοῦ ὁποίου ὑπῆρχε σταῦλος, διὰ τὴν διαμονὴν τῶν ζώων. Ἀμελικὸ ἐκαλεῖτο καὶ ὁ φόρος, διανεμητικὸς ἐπὶ πλεόν, ποὺ ἐπλήρωνον ἐπὶ τουρκοκρατίας οἱ κάτοικοι εἰς τὸν μουχτάρην ἢ Ἀμίλην, διὰ τὰ ἔξοδα φιλοξενίας τῶν ἀνωτέρω ἀποσπασμάτων, καὶ ὁ ὁποῖος μουχτάρης ἦτο ἐπιφορτισμένος μὲ τὰ καθήκοντα τῆς ὑποδοχῆς καὶ τῆς φιλοξενίας. Ἀνάγκη καθιερώσεως σοῦ ἀμελικοῦ ἦτο ἡ συχνὴ ἢ μᾶλλον καθημερινή.

1. Ἡπειρωτικὰ Χρονικά, 1934, σελ. 165.

2. Βλ. Ἱστορικὸν Λεξικὸν Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, Τόμ. Α', εἰς λέξιν.

σχεδόν άφιξις «αϋθεντικῶς ἀνθρώπων» εἰς τὸ Δελβινάκι, δι' ὑπηρεσίαν τοῦ τουρκικοῦ δημοσίου καὶ ἡ ὑποχρέωσις τῆς Κοινότητος νὰ παρέχη στέγη καὶ διατροφήν, καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς εἰς αὐτὴν παραμονῆς των⁽¹⁾.

Ἀσπρόζι: Τοπωνυμικὸν κληθὲν οὕτω λόγῳ τοῦ λευκοῦ σχήματος τῆς περιοχῆς. Ὁ ἀσπρόζης εἶναι ὁ κρανίου τόπος τοῦ Δελβινακίου, διότι παλαιότερον οἱ πρόγονοί μας ἕως ἐκεῖ συνώδευον τοὺς ξενητευομένους συγγενεῖς των καὶ ἐκεῖ ἐδίδοτο ὁ ἀσπασμὸς τοῦ ζωντανοῦ χωρισμοῦ.

Βαρκό: Τόπος ὑγρός, νερὰ στάσιμα, καὶ κατ' ἀκολουθίαν χλοερὸς, ὅπου λόγῳ αὐτῆς τῆς ὑγρασίας, τὸ χόρτον φύεται ἀφθονώτερον καὶ διατηρεῖται χλωρὸν περισσότερον χρόνον⁽²⁾.

Τὴν λέξιν «βαρκό», ὁ μὲν Μέγιστος θεωρεῖ ἀλβανικὴν, καὶ τὴν σχετίζει μὲ τὸ ἀλβανικὸν *vîace*, ὁ δὲ Μέριτζιος τὴν παράγει ἀπὸ τὸ ἰταλικὸν *varco*=πόρος⁽³⁾ (δίσδος), ἐνῶ ἡ λέξις εἶναι ἑλληνικὴ, ὅπως παραδέχονται οἱ ἀείμνηστοὶ γλωσσολόγοί μας Χατζηδάκις καὶ Γ. Ἀναγνωστόπουλος, ποὺ τὴν σχετίζουν μὲ τὸ «βαρύς», «βαρικὸς» καὶ «βαρκὸς» καὶ ὡς ἐπίθετον «βαρκὸς»⁽⁴⁾. Ἡ λέξις ἀπαντᾷται καὶ εἰς τὴν Ἀρίστην τοῦ Ζαγορίου, τὸ Πήλαιον καὶ τὴν Παρνασίδα⁽⁵⁾.

Βατσουιά: Περιοχὴ Ν.Δ. τοῦ Δελβινακίου καὶ εἰς ἀπόστασιν μιᾶς ὥρας καὶ ἐκτάσεως τριάκοντα περίπου στρεμμάτων, ὀνομασθεῖσα οὕτω ἀπὸ τοὺς θάμνους ποὺ φύονται ἐκεῖ, καὶ τοὺς ὁποίους οἱ κάτοικοι ὀνομάζουν «βατσουνιές». Ἡ δασώδης αὕτη ἔκτασις καλεῖται καὶ «βουρβαλιᾶ».

Γάλιανη: Τοπωνυμία λόφου δασώδους Ν.Δ. τῆς κωμοπόλεως καὶ εἰς ἀπόστασιν μιᾶς ὥρας, ἐκτάσεως διακοσίων περίπου στρεμμάτων, οἱ ἀγροὶ τῶν ὁποίων καλλιεργοῦνται μὲ σιτηρά. Ἄλλοτε συνοικισμὸς, τὰ ἴχνη τοῦ ὁποίου σώζονται εἰσέτι, καὶ ἰδιοκτησία τοῦ Ἀγιάν Ζουλφικάραγα ἀπὸ τὸ Ἀργυροκαστρον, ἀγορασθεῖς ἀπὸ τοὺς Δελβινακιώτας τὸ 1670⁽⁶⁾. Οἱ κάτοικοι τῆς Γάλιανης, μετοικήσαντες εἰς Δελβινάκι, ἀπετέλεσαν τὴν σημερινὴν «Κάτω Χώραν» καὶ «Μπουλάλι». Ἡ κατάληξις «νι» εἶναι σλαβικὴ. Κατὰ τὸν G. Stadtmüller⁽⁷⁾, ὅλα τὰ σλαβικὰ τοπωνύμια «ανη» ἢ «ιάνη» εἶναι ὡς πρὸς τὸν τύπον πληθυντικοὶ καὶ ἐμφαίνουσι ἔθνικα ὀνόματα καὶ ἐνδείξεις τάξεων, ἐπὶ πλέον δὲ καὶ ἀνθρώπους ποὺ κατοικοῦν εἰς ἓνα τόπον.

Γκίγκα: Κατὰ τὸν ἐκ Βησσάνης φίλον λόγιον κ. Σπ. Στούπην (Βραβεῖον Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν), πρόκειται περὶ συνθέτου τοπωνυμίου ἐκ τῶν Ἀλβανικῶν λέξεων «Γκλινκ» (Ἰωάννης ἢ Ἀργύρης) καὶ «γκά»=τοῦ ἢ ἀπὸ ἧτοι τοῦ Γιάννη ἢ ἀπὸ τοῦ Γιάννη. Οἱ Ἀλβανοὶ «Γκίνο» ἐκάλουν τὸν πρωτοστράτωρα τοῦ Μωρηᾶ (1453—1456) Μανουὴλ Κατακουζηνόν. Κατὰ τὸν Σάθαν, αὐθέντης τῆς Βαγενετίας, τμῆμα τῆς ὁποίας ἀπετέλει καὶ τὸ Πωγῶνι (1380) ἦτο ὁ Γκίνος Σπάτας. Πρόκειται ὁθεν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα περὶ ἀλβανοβλαχικοῦ τοπωνυμίου.

Γραβιά: Λόφος Β.Α. τῆς κωμοπόλεως, ὀνομασθεῖς οὕτω ἀπὸ τοὺς μικροὺς γράβους (γαύρους), δένδρον ἄγριον τῆς οἰκογενείας τῆς δρυός, λεπτόν, σκο-

1. Μ. Κόκκορου (Νοσταλγοῦ): Τὸ Ἀμελικὸν Κουκουλίον. Εἰς «Ἡπειρ. Ἐστία», 1953, τεύχος 14, σελ. 608—9. Γ. Παῖσιου: Ὀλίγα περὶ τοῦ Ἀμελικοῦ Χιονιάδων. Ἐνθ. ἀνωτ., 1954, τεύχος 21, σελ. 45—47. Κ. Λαζαρίδης: Ὁ θεσμὸς τοῦ Ἀμίλη. Ἐνθ. ἀνωτ., 1953, τεύχος 17, σελ. 951—957.

2. Κ. Στεργιοπούλου: Ἡπειρ. Χρον., 1934, σελ. 220. Γ. Ἀναγνωστόπουλου: Ἡπειρ. Χρον., 1926, σ. σ. 96.

3. Ἡπειρ. Χρονικά, 1934, σελ. 202.

4. Ἡπειρ. Χρον. Θ', σελ. 220.

5. Πρβλ. καὶ «Ἡπειρ. Ἐστία», No 109, σελ. 423.

6. Ν. Πατσέλης: Τὸ Δελβινάκι τῆς Ἡπείρου, σ.σ. 47.

7. Ἡπειρ. Χρονικά Θ., σελ. 160.

λιόν και ὄχι ὑψηλόν, πού εἶναι κεκαλυμμένος. Κατὰ τὸν Διονύσιον, ὁ γράβος λέγεται καὶ κάριπος (carrinus) ἑλληνιστὶ δὲ ζυγία⁽¹⁾. Φυτώνυμος ὄθεν τοπωνυμία, εἰς τὰς ὁποίας τὸ ὄνομα παραμένει καὶ ἀφοῦ λείπει τὸ φυτὸν πού τοῦ ἔδωσε τὸ ὄνομα. Ἐὰν δὲ κτισθῇ τὸ μέρος, τὸ χωρίον προσλαμβάνει καὶ τὴν φυτώνυμον τοπωνυμίαν, διότι, κατὰ τὸν ἀείμνηστον Σ. Μενάρδον, τὰ ὀνόματα τῶν διαφόρων τοποθεσιῶν εἶναι τρόπον τινὰ φυτώρια τῶν ὀνομάτων τῶν κωμῶν, ὅπως π.χ. ἔχομεν εἰς τὴν Ἑπειρον χωρίον «Ἀσφάκα» πρὸς Β. τῶν Ἰωαννίνων καὶ εἰς τὰς κάτωθεν τῶν Ἀσπραγγέλων (Δοβρᾶς) ὑπωρείας τοῦ Μιτσικελίου. «Καρνές» εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ἰδίου ὄρους. «Μηλιά» εἰς τὸ Μέτσοβον. Χάνι «Φτελιάς» πανδοχεῖον πρὸς Ν. τῶν Ἰωαννίνων, λαβὼν τὸ ὄνομα ἀπὸ τὴν πλησίον πτελέαν.

Γκουγκᾶς : Ἀνδρωνυμικὸν τοπωνύμιον, ἴσως ἐκ τοῦ κτίτορος τοῦ εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ἐν λόγῳ ἔξωκλησίου τοῦ προφήλου Ἥλιου. Ἴσως νὰ πρόκειται περὶ παραφθορᾶς τοῦ ὀνόματος «Γκούγια», μέλος τῆς οἰκογενείας τοῦ ὁποίου, ὁ Εὐστράτιος Γκούγιας, λαβὼν μέρος εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν, ἐφονεύθη εἰς τὴν μάχην τῶν Σαλώνων. Κατὰ τὸν ἐκ Βησσάνης φίλον ἱστορικὸν κ. Σπ. Στούπην, εἰς τὸ χωρίον Παλαιόπυργος τοῦ Πωγωνίου ὑπάρχει ἔξευγενισμένον ὄνομα «Γκουγκάκης».

Δραγατισιά : Εἶδος περιπτέρου ἀπὸ κλάδους δένδρων ἢ καὶ ἐπὶ δένδρων, ὅπου ἔμενον ἄλλοτε, ἐπὶ τουρκοκρατίας, οἱ φύλακες τῶν ἀγρῶν καὶ τῶν ἀμπέλων, οἱ λεγόμενοι «δραγάτες». Ἡ λέξις εἶναι ἀρχαία ἑλληνική, κατὰ δὲ τὸν ἀείμνηστον Ἀρβανιτόπουλον σώζεται καὶ τὸ ῥῆμα «δραγατεύομαι»⁽²⁾.

Κάτω Χώρα—Πάνω Χώρα : Συνοικισμοὶ ἄλλοτε ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἀπηρτίζετο τὸ Δελβινάκι, μὲ ὄριον τὸ «μεσοχωρί». Ἰνδείξεις σπουδαία διὰ στάδια ἐγκαταστάσεως ἀπὸ ἱστορικῆς ἀπόψεως. Μὲ τὴν βοήθειαν παρομοίων τοπωνυμῶν, εἶναι δυνατὴ ἡ παρακολούθησις τῶν κινήσεων τῶν διαφόρων ἐγκαταστάσεων κατὰ τὰ διάφορα στάδιά των ἀπὸ ἱστορικὴν ἔποψιν. Εἰς τὴν Ἑπειρον ὑπάρχουν πολυάριθμα τοιαῦτα τοπωνύμια, ὅπως Ἄνω καὶ Κάτω Βίτσα, Ἄνω καὶ Κάτω Πεδινὰ (Σουδενὰ) εἰς Ζαγόρι⁽³⁾.

Ὡς πρὸς τὴν προφορὰν, παρατηροῦμεν ὅτι ἕκαστον τῶν τοπωνυμῶν τούτων προφέρεται εἰς δύο λέξεις, τῶν ὁποίων τονίζονται καὶ τὰ δύο συνθετικὰ (Ἐπάνω Κάτω). Βαθμηδὸν ὁμως κάθε λέξις ἐχωρίσθη εἰς τὰ συστατικά της, ὅπως διεμορφώθησαν αὐτὰ μετὰ τὴν σύνθεσιν, βοηθούσης ἴσως καὶ τῆς συγχνῆς χρήσεως.

Ἡ λέξις «χώρα» σημαίνει κτηματικὴν περιοχὴν καὶ χρησιμοποιεῖται εἰς τὰς ἡπειρωτικὰς ἐπιγραφὰς τοῦ ΙΕ καὶ ΙΖ αἰῶνος, παύει δὲ τὸν ΙΗ⁽⁴⁾.

Κλέφτη (στοῦ) : Ἀνδρωνυμικὸν τοπωνυμικόν, ὀπλαρχηγοῦ «κλέφτη» κατὰ τὸν Γ. Γαζῆν, φονευθέντος εἰς Σάλωνα τὸ 1824. Πρόκειται περὶ τοῦ Δελβινακιώτου Εὐστρατίου Γκούγια.

Κλοκός : Συνοικισμὸς Δελβινακίου, σωζόμενος μέχρι τοῦ 1755, καὶ τοῦ ὁποίου τὴν περιοχὴν ἠγόρασαν ἀργότερον οἱ Δελβινακιῶται Ντέντος, Νταπονάτες καὶ Κλάπης⁽⁵⁾.

Κόκκινου (στοῦ) : Δασώδης λοφώδης ἔκτασις πρὸς Β. τοῦ Δελβινακίου καὶ εἰς

1. Πρὸβλ. Ψάλη : Δεκ. Ἄρχ. 35.

2. Πρὸβλ. Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς, 1913, σελ. 26—28. Ν. Ἀνδριώτης : Ἐτυμολογικὸν Λεξικὸν τῆς κοινῆς νεοελληνικῆς, σελ. 56.

3. Ἑπειρ. Χρονικά, 1934, σελ. 160.

4. Κ. Σάθα : Τουρκοκρατούμενη Ἑλλάς, σελ. 309—311.

5. Ν. Πατσέλης : Τὸ Δελβινάκιον τῆς Ἑπείρου, σελ. 48.

ἀπόστασιν μιᾶς καὶ πλέον ὥρας, κληθεῖσα οὕτω ἐκ τοῦ χρώματος τοῦ χρώματος. Ὑπάρχει καὶ μεταξὺ Πυρσόγιαννης καὶ Στράτσιαννης, εἰς δὲ τὴν Βούρμπιανην ὑπάρχει ἡ περιοχὴ «στὸ Κοκκινόχωμα» (1).

Κολοδίτη (στοῦ): Ἀνδρωνυμικὸν τοπωνύμιον ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ πρώτου οἰκιστοῦ τῆς περιοχῆς Γεωργίου Κολοδίτη (λόγῳ καταγωγῆς του ἐκ τοῦ χωρίου «Κολοδὲ» τῆς ἐπαρχίας Πωγωνίου).

Κονάκι: Τοπωνύμιον, ὅπου σήμερον τὸ Δημόσιον Ταμεῖον. Λέξις τουρκικὴ σημαίνουσα μέγαρον, διοικητήριον, ἀλλὰ καὶ σταθμός, κατάλυμα. Οἶκημα, ὅπου ἄλλοτε ἐφιλοξενοῦντο οἱ Τούρκοι στρατιῶται καὶ ἄτακτοι Ἀλβανοί, οἱ ὅποιοι πρὸ τῆς κτλσεῶς του «ἐφιλοξενοῦντο» ὑπὸ τῶν κατοίκων, ὑποχρεωμένων πρὸς τοῦτο μονίμως.

Κουτσομούλια: Σύνθετον τοπωνύμιον ἢ πρώτη λέξις τοῦ ὁποίου σημαίνουσα «μικρὸς» ἀπαντᾶται συχνά, ὅπως «κουτσοχώρι» ἤτοι μικρὸ χωριό, ἐνταῦθα «μικρὸς μύλος» λειτουργῶν μόνον τὸν χειμῶνα, ἐν σχέσει μὲ τὸν «Λέπενο» λειτουργοῦντα καθ' ὅλον τὸ ἔτος καὶ ἀπὸ τὰ ρέοντα ὕδατα τοῦ ὁποίου λειτουργοῦν τὰ «κουτσομούλια».

Κουτσόκρανον: Ὁρεινὴ ἔκτασις εἰς τοὺς πρόποδας τῆς ὁποίας καλλιεργοῦνται ὀλίγοι ἀγροί. Ἡ λέξις εἶναι σύνθετος, τῆς ὁποίας τὸ πρῶτον συνθετικὸν τοῦ τοπωνυμίου εἶναι λέξις τουρκικὴ, «κιουτσούκ» σημαίνουσα «μικρὸς», καὶ ἡ ὁποία προτάσσεται συχνὰ τῶν οὐσιαστικῶν μὲ σκοπὸν περιοριστικὸν τοῦ μεγέθους ἢ τῆς σημασίας των, ὅπως «κουτσοχώρι» (μικρὸν χωριόν), «κουτσοχώραφο» (χωράφι μικρᾶς ἀξίας καὶ σημασίας), «κουτσομούλια» (μικρὸς μύλος εἰς Δελβινάκι), ἐν σχέσει μὲ τοὺς μεγάλους «Λέπενο» καὶ «Ραγώζια».

Κρίπουνας: Σκωπτικὸν προσωνύμιον, κατὰ τὸν Γαζῆν, ἰσχυρογνώμονος (κεφάλι κριπούνη) ὄπλαρχηγοῦ ἐδρεύοντος εἰς τὴν ἐν λόγῳ περιοχὴν. Πρόκειται ὅθεν περὶ τοπωνυμίου ἐξ ἀνδρωνυμικοῦ.

Καζᾶ λάκκος: Ἀνδρωνυμικὸν τοπωνύμιον, ὅπως σώζεται καὶ εἰς τὸ Μπονιτσκό «Παππαλάκκα», ἐνθα ἐφονεύθη κάποιος παππᾶς, ἢ «Λακκιά Κιτσώνα» εἰς Βῆσσανην, κατὰ τὸν κ. Στούπην.

Κουτσουπιὰ: Περιοχὴ ἐντὶ α συναντῶνται αἱ ἀπὸ Δελβινακίου καὶ Πωγωνιανῆς πρὸς Ἰωάννινα ἀμαξίται ὁδοί, κληθεῖσα οὕτω ἐκ τοῦ ὀνόματος φυτοῦ «κουτσουπιὰ» εὐρισκομένου εἰς τὴν συμβολὴν των καὶ τὸ ὁποῖον εἶναι κοινὴ ὀνομασία τῆς κερωνοειδοῦς κερκίδος ἢ κερασφόρου κερωνίας τῶν ἀρχαίων.

Λακκιές: Κοιλὰς καλλιεργουμένη μεγάλης ἐκτάσεως μεταξὺ Δήμου Δελβινακίου καὶ Κοινότητος Βησσάνης, διεκδικουμένη παρὰ τῆς τελευταίας, καὶ μετὰ πολυετείς ἀγῶνας δικαστικοὺς ἐπιδικασθεῖσα, ἐν τέλει, εἰς Δελβινάκιον. Τὸ τοπωνύμιον νοεῖται ὡς κάτι σύνθετον, διὰ τοῦτο καὶ ὁ πληθυντικὸς(2). Ἡ εὐρύτης τῆς περιοχῆς τὴν ὁποίαν καλύπτει τὸ τοπωνύμιον, ὑπαγορεύει τὴν εἰς τὸν πληθυντικὸν προφορὰν του.

Λιτάραινα Ἄνω καὶ Κάτω: Ὁρεινὴ ἔκτασις εἰς τοὺς πρόποδας λοφωδῶν ἐκτάσεων, ἐνθα καλλιεργοῦνται ἀγροὶ μὲ σιτηρά. Κατὰ τὸν Γεωργακᾶν (3), κάθε τοπωνύμιον εἰς «αινα», ὅταν ἀνάγεται εἰς κύριον ὄν, ἑλληνικὸν ἢ ἀρχαῖον ἢ Βυζαντινὸν ἢ νεώτερον, εἶναι καὶ ἐκεῖνο ἑλληνικόν. Οὕτω ἀπὸ

1. Χ. Ρεμπέλη: Κοινοτώτικα, σελ. 265.

2. Ἄθ. Παπαχαρίση: Συμβολὴ εἰς τὸ τοπωνυμικὸν τοῦ Πωγωνίου. (Ἠπειρ. Χρονικά, 1933, σελ. 144.

3. Περιοδ. «Ἀθηνᾶ», 1938, σελ. 19.

τὸ ἐπώνυμον «Βρανᾶς»—Βράναινα, ἀπὸ τὸ «Ἀργύρω»—Ἀργύραινα (Μύκονος). Πρόκειται ὄθεν περὶ ἀνδρωνυμικοῦ ἐπωνύμου.

Λέπενο : Τοπωνύμιον, ἔνθα ἄλλοτε ἤκμαζε κεφαλοχώρι ἐξ ὀκτακοσίων περίπου οἰκογενειῶν, παρὰ τὸ παρεκκλήσιον τοῦ Ἁγίου Νικολάου καὶ Ἁγίας Παρασκευῆς, μὲ μέγα μοναστήριον καὶ ἐκτεταμένας γαίας, καταστραφὲν τὸ 1644 ἀπὸ τοὺς Σπαχῆδες, οἱ ὁποῖοι τὸ ἔκαυσαν καὶ ἠνάγκασαν τοὺς κατοίκους νὰ διασκορπισθοῦν, ἄλλοι εἰς Ρωσίαν, ἄλλοι εἰς Τουρκίαν, ἰδρύσαντες ἴδιον χωρίον ὑπὸ τὸ ὄνομα «Πεγεεντίκιοϊ» καὶ ἄλλοι εἰς τὸ σημερινὸν «Λέπενο» τῆς Αἰτωλοακαρνανίας⁽¹⁾. Ἐρείπια τοῦ Λεπένου σώζονται καὶ σήμερον καθὼς καὶ τὸ ὑδραγωγεῖον του, ἐπισκευασθὲν τὸ 1858⁽²⁾.

Χωρίον «Λέπενο» ὑπῆρχεν ἄλλοτε καὶ πλησίον τοῦ Περάματος τῶν Ἰωαννίνων, διαλυθὲν, καὶ τὸ ὁποῖον μέχρι τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἦτο ἰδιοκτησία τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων⁽³⁾.

Λευτοκαριές : Τοπωνύμιον λόγῳ τῶν πολλῶν λεπτοκαρυῶν ποῦ φύονται εἰς τὴν ἐν λόγῳ περιοχὴν.

Λούτσα : Τοπωνυμία κληθεῖσα οὕτω λόγῳ κυκλοτεροῦς καὶ ἀβαθοῦς δεξαμενῆς πληρουμένης ἀπὸ τὰ νερὰ τῆς βροχῆς, διὰ τὸ πότισμα τῶν ζώων. Ἡ τοπωνυμία ἀπαντᾶται καὶ εἰς τὸν πληθυντικόν, εἰς Δελβινάκι ὅμως μόνον εἰς τὸν ἐνικόν. Ὁ Μέγιστρός παράγει τὴν λέξιν ἀπὸ τὸ ἀλβανικὸν lutse, καὶ τοῦτο ἀπὸ τὸ ἀλβανικὸν luteum, καθὼς καὶ ὁ Μέρτζιος ἀπὸ τὸ lucē, ποῦ εἰς τὴν ἀλβανικὴν σημαίνει τέλμα, βόρβορος ἢ ἀπὸ τὸ σλαβικόν luxa=τέναγος⁽⁴⁾. Τὸ τοπωνύμιον ἀπαντᾶται καὶ εἰς τὴν Παρνασσίδα⁽⁵⁾ καὶ Ὑδραν⁽⁶⁾.

Λυκότρυπα : Σηλαιῶδες κόλλωμα ἐπὶ τῆς Α. πλευρᾶς τοῦ λόφου τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, εἰς τὸ ὁποῖον τὸν χεινῶνα ἐμφωλεύουν λύκοι καὶ ἀλώπεκες.

Μεσσαριά : Τοπωνυμία ἄλλοτε συνοικισμοῦ, παραγομένη, κατὰ τὸν Χατζιδάκην, ἀπὸ τὸ ἐπίθετον «μέσος», ποῦ σημαίνει τὰ ἐν μέσῳ, τὰ ἐντός, τὰ μεταξύ, ἐκ τοῦ μεσάρης, ἀπὸ τὸ ὁποῖον προέρχονται καὶ πολλὰ ἄλλα τοπωνυμῖα ἅπλα καὶ σύνθετοι⁽⁷⁾. Ἄλλοι παράγουν τὴν λέξιν ἀπὸ τὴν τουρκικὴν λέξιν «μεζάρι»=χωράφι, νεκροταφεῖον ἢ τύμβος, προέλευσιν τὴν ὁποῖαν ἀποκλείομεν⁽⁸⁾.

Κατὰ τὸν Μηλιαράκην⁽⁹⁾, ποῦ πρῶτος ἠσχολήθη μὲ τὸ ἐτυμολογικὸν τῆς λέξεως, ἡ λέξις εἰσήχθη ὑπὸ τῶν Φράγκων καὶ Ἐνετῶν καὶ προέρχεται ἀπὸ τὰ «μασσέρια», ποῦ σημαίνει κτῆμα μὲ ἔπαυλιν. Ἐκαλεῖτο δὲ «μεσσάριος» ὁ γεωργὸς ποῦ καλλιιεργεῖ τὴν μασσάραν καὶ κατοικεῖ εἰς αὐτὴν⁽¹⁰⁾. Τὴν ἀποψιν ὅμως αὐτὴν ἀντέκρουσεν ὁ Χατζηδάκης, ἡ ἀποψὶς τοῦ ὁποῖου εἶναι πιθανότερα.

Κατὰ τὸν ἀείμνηστον Μητροπολίτην Παραμυθίας Ἀθηναγόραν⁽¹¹⁾,

1. I. Λαμπρίδου : Πωγωνισακά, σελ. 7. Ν. Πατσέλη : Τὸ Δελβινάκιον τῆς Ἠλείου, σελ. 38—39. Κ. Στεργιοπούλου : Ἐνθ. ἄνωτ., σελ. 65.

2. Ν. Πατσέλη : Ἐνθ. ἄνωτ., σελ. 43.

3. I. Λαμπρίδου : Ἐνθ. ἄνωτ., σελ. 15.

4. Ἠπειρ. Χρονικά, 1934, σελ. 193.

5. Ἀθηνᾶ Μ.Δ. :

6. Ἀρχεῖον Ὑδρας, τόμ. 6ος, σελ. 462.

7. Γλωσσικαὶ Μελέται Α. σελ. 115. Περὶ καὶ Ἀθηνᾶν, τόμ. ΣΤ, 1894 καὶ ΚΑ 253.

8. Κ. Μέρτζιος : Εἰς Ἠπειρ. Χρονικά Θ., σελ. 201.

9. Δελτ. Ἱστορ. Ἐθνολ. Ἐταιρ., τόμ. Δ., σελ. 423—474.

10. Χατζηδάκης : Ἐνθ. ἄνωτ.

11. Φῶς ἀπὸ τὰ βᾶθη τῶν ὑδάτων, τεῦχος 4ον, σελ. 14—15.

ἡ τοπωνυμία «μεσσαριά» σημαίνει τόπον κατάρρευτον ἀπὸ ὕδατα καὶ συνεπῶς εὐφορον, καὶ παράγεται ἀπὸ τὸ Μέσ—Μέσα, πὸν σημαίνει ὕδωρ. Ἡ τοπωνυμία ἀπαντᾶται καὶ εἰς Σῦρον, Ἄνδρον, Κύδνον, Κρήτην καὶ εἰς Κασικὰ, πλησίον τῶν Ἰωαννίνων, ὅπου τὸν μὲν χειμῶνα ἀναβρῦει νερὸ ἀφθονον, τὸ δὲ θέρος, λόγῳ τῆς ὑγρότητος, ἀναφύεται ἐν ἀφθονίᾳ χόρτον πρὸς βοσκήν τῶν ζώων⁽¹⁾.

Μεσορράχη: Τοπωνυμία πὸν δίδεται συνήθως εἰς ράχες πὸν περιλαμβάνονται μεταξὺ δύο ἄλλων ράχεων ἢ κοιλάδων. Ἐνταῦθα πρόκειται μᾶλλον περὶ τοῦ δευτέρου, ὅπως «μεσογιόφυρα», ὀνομάζεται ἢ ἐπὶ τοῦ Ἄψου γέφυρα, ὅπου διέρχεται ἡ ἀμαξιτὴ ὁδὸς τῆς Ἠλείρου «Ἰωαννίνων—Κορυτσᾶς», πὸν ὀνομάσθη οὕτω ἐπειδὴ κεῖται μεταξὺ δύο γεφυρῶν, ἤτοι τῆς ἐπὶ τοῦ Σαρανταπόρου καὶ τῆς ἐπὶ τοῦ Μπουραζάνι, πὸν συμβάλλουν εἰς τὸν Ἄψον ποταμόν⁽²⁾.

Μεσοχώρι: Πλατεία εἰς τὸ κέντρον τῆς κωμοπόλεως, ὅπου συνήθως συγκεντρῶνται οἱ κάτοικοι καὶ χορεύουν κατὰ τὰς πανηγύρεις. Εἰς τὸ Δελβινάκι, ὠρισμένον μέρος τοῦ μεσοχωρίου λέγεται καὶ χοροστάσι.

Μπολιάνιτσα: Τοποθεσία Ν.Α. τοῦ Δελβινακίου, καὶ ὄροπέδιον ἔνθα ὑπάρχει παρεκκλήσιον τιμώμενον ἐπ' ὀνόματι τῆς Γενέσεως τῆς Θεοτόκου. Ἡ λέξις «μπολιάνιτσα», κατ' ἄλλους εἶναι σλαβική, σημαίνουσα περιοχὴν ὀμαλὴν ἐκ τῆς λέξεως Poljana, κατ' ἄλλους προέρχεται ἀπὸ τὴν σλαβικὴν λέξιν «μπόλι» ἤτοι ἀσθενής, διὰ τὸν λόγον ὅτι ἡ τοποθεσία αὕτη ἐχρησίμευεν ἄλλοτε ὡς ἀπολυμαντήριον δι' ὄσους προήρχοντο ἀπὸ ἐπαρχίας πὸν εἶχον προσβληθεῖ ἀπὸ μεταδοτικὰς νόσους. Κατ' ἄλλους, τέλος, ἡ λέξις «μπολιάνιτσα» προέρχεται ἀπὸ τὸ «πολὺ ἄνασσα», τίτλος ἀπονεμόμενος εἰς τὴν Θεοτόκον⁽³⁾. Ὁ ὑπ' αὐτῆς ναὸς ἐκτίσθη τὸ 1630, ἐμεγεθύνθη δὲ εἰς τὴν σημερινὴν του κατάστασιν τὸ 1871, τὸ δὲ κωδωνοστάσιον προσετέθη πρωτοβουλίᾳ καὶ φροντίδι Αἰκατερίνης Π. Κοσούφη, πολὺ ἀργότερον.

Μπραχνδίλα: Ἀνδρωνυμικὸν τοπωνύμιον ὀπλαρχηγοῦ, κατὰ τὸν Γ. Γαζῆν.

Μπρίμπα: Ὅμοιος ὡς ἄνω.

Νεζερός: Τοπωνυμία παρὰ τὴν ἀμαξιτὴν ὁδὸν Ἰωάννινα—Δελβινάκι, καὶ τὴν ὀμώνυμον λίμνην. Λέξις παραγομένη ἀπὸ τὸ «ἔξερο» πὸν σημαίνει «λίμνη»⁽⁴⁾.

Ἐκτὸς τῶν λιμνῶν, ἡ τοπωνυμία ἀναφέρεται καὶ εἰς τοὺς συνοικισμούς. Παρὰ τῷ λαῶ, διατηρεῖται ὁ γεωγραφικὸς ὄρος, πὸν σημαίνει «λίμνην», μὲ τὸ ὄνομα δὲ αὐτὸ ὀνομάζει οὗτος ὄλας τὰς λίμνας, ὁ δὲ γεωγραφικὸς ὄρος ἐπολιτογραφηθῆ εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν κατὰ τὸν μεσαίωνα⁽⁵⁾.

Νιάμα: Σλαβικὸν τοπωνύμιον ἐκ τῆς βουλγαρικῆς πιθανῶς, κατὰ τὸν Σπ. Στούπην, λέξεως «νέμα» σημαίνουσης ξηρότοπος. Περιοχὴ ἄνωθεν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου Χούνης ἄγονος καὶ πετρῶδης ἔνθα εὐδοκίμει μόνον ἡ ρήγανη.

Παλιόρρογκο: Τοπωνυμία, πὸν ἔχει σχέσιν ἢ μὲ τὴν ἄλβανικὴν rogë=πὸν σημαίνει τὰ μεταξὺ πεύκων καὶ ἐλάτων ἀρκετὰ μεγάλα διαστήματα, ἢ μὲ τὴν λατινικὴν rocus=πυρὰ καὶ τὴν ταυτόσημον ἰταλικὴν rogo=πυρὰ, ὅπου ἐκαίοντο οἱ αἰρετικοὶ⁽⁶⁾.

Τὸ τοπωνύμιον αὐτὸ προέρχεται μᾶλλον ἀπὸ τὰ ρόγγια, ὅπου εἰς

1. Ἀθηναγόρα: Ἐνθ. ἄνωτ. Μηλιαράκη: Ἐνθ. ἄνωτ.

2. Κ. Στεργιοπούλου: Ἠπειρ. Χρονικά, 1937, σελ. 227—228.

3. Ν. Πατσέλη: Τὸ Δελβινάκιον τῆς Ἠλείρου.

4. Ἀν. Κεραμοπούλου: Τί εἶναι οἱ Κουτσόβλαχοι, σελ. 15. Ἰ. Λαμπρίδου: Ἠπειρωτικὰ Μελετήματα ΣΤ., σελ. 8.

5. Κ. Στεργιοπούλου: Ἠπειρ. Χρονικά, 1937, σελ. 248.

6. Κ. Μέρτζιου: Εἰς Ἠπειρ. Χρονικά, 1934, σελ. 187.

τὴν Λάκκαν—Σοῦλι ὀνομάζουσι τὰ χωράφια ποῦ προέρχονται ἀπὸ τὰς ἐκ-
χερσίσεις μὲ τὴν βοήθειαν τῆς πυρκαϊᾶς, ὅποτε ἡ σπορὰ γίνεται ἀμέσως
καὶ εἶναι μεγάλης ἀποδόσεως, συνηθέστατον ἄλλοτε εἰς τὴν Ἑπειρον,
ἀπαγορευόμενον ὅμως σήμερον ὡς καταστρέφον τὰ δάση. Ἡ τοποθεσία
ὥστε «παλιόρρογκον» θὰ ἦτο ἄλλοτε δάσος, μεταβληθεῖσα ἀργότερον εἰς
«ρόγγι» (1).

Κατὰ τὸν Χατζηδάκη ὑπάρχει καὶ ρῆμα «ρογκίζω», ποῦ ση-
μαίνει κόπτω τοὺς θάμνους, διὰ τὸ παρασκευάσω καλλιεργήσιμον ἄγρον
«ρόγγι» (2).

Πλασάβιτσα : Τοπωνύμιον σλαβικῆς προελεύσεως, καὶ ἄλλοτε συνοικισμός, τοῦ
ὁποῖου οἱ κάτοικοι, μετοικήσαντες ἀργότερον εἰς Δελβινάκι, ἀπετέλεσαν τὴν
σημερινὴν συνοικίαν τῆς «Πάνω Χώρας».

Προσήλιο : Τοποθεσία λοφοσειρᾶς εἰς τοὺς πρόποδας τῆς ὁποίας καλλιεργοῦνται
μερικοὶ ἄγροι, ἐκτάσεως γενικῶς διακοσίων περίπου στρεμμάτων, κληθεῖσα
οὕτω ἀπὸ τὴν θέσιν τῆς εἰς τὴν ὁποίαν ὁ ἥλιος ἀνατέλλει ἐνωρίτερον καὶ
δύει βραδύτερον ἢ εἰς ἄλλας περιοχάς.

Χωρίον «Προσήλιο» ὑπάρχει καὶ εἰς τὴν ἐπαρχίαν Δωδώνης
τοῦ Νομοῦ Ἰωαννίνων, ὁμοίως εἰς Κοζάνην, εἰς ὁμώνυμον ἐπαρχίαν καὶ
εἰς τὴν ἐπαρχίαν Παρνασίδος τοῦ νομοῦ Φωκίδος.

Ρονίτσα : Ὄροσειρὰ πρὸς Ν.Α. τῆς κωμοπόλεως, διακρινομένη εἰς «πάνω» ὑ-
ψηλοτέραν καὶ «κάτω» χαμηλοτέραν Ρονίτσαν. Σχετικῶς ἀναφέρομεν
ὅτι εἰς τὴν Ἑλλάδα ὅσα τοπωνύμια σχηματίζονται ἀπὸ ὀνόματα προσώ-
πων, ἐμφανίζονται εἰς πατρωνυμικὰ μὲ τὴν κατάληξιν «ίτσα» π.χ. Γεωρ-
γίτσα, Σενίτσα. Ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους ὅμως αὐτοὺς πατρωνυμικοὺς σχημα-
τισμοὺς εἰς «ίτσα», πρέπει νὰ διακρίνωμεν μερικὰς λέξεις τῶν ὁποίων ἡ
κατάληξις εἰς «ίτσα» ἔχει ἐτυμολογικὴν ἄλλην προέλευσιν π.χ. Γορίτσα
«ὄρος», Γρανίτσα «ὄριον σύνορον».

Κατὰ τὸν ἀείμνηστον Ε. Κουρίλαν, ἡ κατάληξις «ίτσα», «ίτσα» προ-
έρχεται ἀπὸ τὰ διπλᾶ σσ, ττ, π.χ. «κότσυφος» παρ' ἀρχαίους «κόττυφος» (3).

Ρούγα : Λέξις ἰταλικῆς προελεύσεως, δηλοῦσα συνοικίαν, κατὰ δὲ τὸν καθηγη-
τὴν κ. Κ. Στεργιόπουλον, στενὴν τοποθεσίαν, διάβασιν. Ἡ πρώτη ἐρμη-
νεῖα εἶναι ἐπικρατεστέρα (4).

Ρουμάνι : Πυκνὸν καὶ ἐντελῶς ἀκαλλιέργητον δάσος, κατὰ τὴν ἑλληνοαλβανι-
κὴν διάλεκτον (5).

Σιάδια : Τόπος ἴσιος, ὁμαλὸς ἢ ἄλλως πως ἰδιοτοπία. Ἐπειδὴ τοιοῦτοι ὁμαλοὶ
τόποι συναντῶνται εἰς πολλὰ μέρη, διὰ τοῦτο διαστέλλονται μὲ τὴν προσ-
θήκην ὀνομαστικῶς διορισμοῦ εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκουν. Εἰς Δελβινάκι ἔχο-
μεν σχετικὴν τοπωνυμίαν «στοῦ Γιά νν' τὸ σιάδι» (6), λοφίσκος Β.Δ.
τῆς κωμοπόλεως καὶ εἰς ἀπόστασιν μιᾶς ὥρας ἐκτάσεως πεντήκοντα στρεμ-
μάτων, οἱ ἄγροι τῶν ὁποίων καλλιεργοῦνται μὲ σιτηρά.

Σιόποτο : Τοπωνυμία παρὰ τὸ ῥεξοκλήσιον τοῦ Ἁγίου Νικολάου, προερχομένη,
κατὰ τινὰς ἀπὸ τὴν Σερβικὴν καὶ Βουλγαρικὴν «σοπότ», ποῦ σημαίνει
γῆν νεροῦ, περιοχὴν πλησίον ποταμοῦ. Ὁ Ἀραβαντινὸς ὅμως ἐρμηνεύει
αὐτὴν ἀπὸ τὸ «εἰσότοπον» ἢ «σηποτόν», διὰ τὸ ἀνυδρον τῶν ἐδα-

1. Χρ. Σοῦλη : Ἑπειρ. Χρονικά, τόμ. 7ος, σελ. 239.

2. Ἐκθεσις τοῦ ὑπὸ τῆς Γλωσσικῆς Ἑταιρείας προκληθέντος διαγωνισμοῦ τοῦ
1912. Ἀθηνᾶ, 1913, σελ. 284.

3. Τὸ Κράτος τῆς Ἀληθείας. Ἀθήναι, 1924, σελ. 284—285.

4. Ἑπειρ. Χρονικά, 1933, σελ. 117.

5. Περιοδ. Ἀθηνᾶ, 1929, σελ. 93.

6. Γ. Ἀναγνωστοπούλου : Εἰς Ἑπειρ. Χρονικά, 1926, σελ. 92.

φῶν ἐπὶ τῶν ὀποίων εὐρίσκοντο (1). Ἡ γραφή «σιο» εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν ἀποδίδει τὴν προφορὰν, ὅπως περίπου γερμ. scho, ἀγγλ. cho γαλλ. cho. Ἡ λέξις ἀναφέρεται εἰς τὴν Ἠπειρον, εἰς κείμενα τοῦ 1454, 1479 καὶ 1558 (2).

Ἡ τοπωνυμία αὕτη ἀπανιᾶται εἰς Κεράσοβον Κονίτσης, Κουκουῶλι Ζαγορίου, εἰς Μελισσουργούς, Μόλισταν, Δ. καὶ Β.Δ. τοῦ Ἀργυροκάστρου, Καλάβρυτα, Αἰτωλίαν, Κοζάνην, περιοχὴν Λαρίσης (ὄνομα βουνοῦ) (3).

Σκάπετο: Κατὰ τὸν ἀείμνηστον Μητροπολίτην Παραμυθίας Ἀθηναγόραν (τὸν ἀπὸ Μεγάλων Πρωτοσυγγέλων) ἡ ρίζα «Σκ» καὶ αἱ συναφείς αὐτῇ πρὸς παραγωγὴν ὀνομάτων προσώπων καὶ τόπων ἔχει πάντοτε σχέσιν μὲ πολύτιμα μέταλλα. Οὕτω σκιρτητῆς ἐκαλεῖτο ὁ πάγχρυσος Διονύσιος Βόκιχος, Σκέφρος, υἱὸς τοῦ Ταῦγέτου, ὅπου μεταλλεῖα σιδήρου, Σκαρίνα, Κύπρου τῆς χρυσοφόρου, Σκουτάριον Λακωνίας παρὰ τὸν χαλκοτρόφον Ταῦγετον, Σκουριώτισσα, μεταλλεῖον χαλκοῦ εἰς Κύπρου, Σκούπα Ἄρτης, ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Ἀράχθου, ὅπου πλούσια μεταλλεῖα (4).

Σκέμπια: Τοπωνύμιον, ἔναντι τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, καὶ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ πρὸς Ἰωάννινα, κληθὲν οὕτω ἀπὸ τοὺς ἀποτόμους ἐκεῖ βράχους τῆς. «Στὰ σκέμπια τ' Ἀϊ-Θανάση». Ἡ λέξις φαίνεται ἀλβανικὴ σημαίνουσα βράχον ὄρθιον, θρόνον. (Ἄλβ. σκάμπι=πέτρα, βράχος) (5).

Στάλλος (σ τ ὸ σ τ ἄ λ λ ο): Τοπωνυμία, ὅπου μεγάλα καὶ βαθύσκια δένδρα ἢ ἐνίοτε καὶ ἴσκιοι κατασκευαζόμενοι ἐπίτηδες, διὰ νὰ ἀναπαύωνται (σ τ α λ λ ἰ ζ ο υ ν=ἴστανται ὑπὸ σκιᾶν) τὴν μεσημβριαν, κατὰ τὸ θέρος, τὰ πρόβατα. Κατὰ τὸν Μέρτζιον, ἡ λέξις παράγεται ἀπὸ τὸ Ἰταλικὸν «στάλλα»= μέρος ὅπου φυλάσσονται τὰ ζῶα (6).

Ἀπὸ τὸ «σ τ ἄ λ λ ο ς» ἦτοι ἴσκιος, ποὺ σταλλίζουν τὰ ζῶα τὸ καλοκαίρι (ὄρθια), ἔχομεν τὸ ρῆμα «ξερὸ σταλλιᾶζω» ἦτοι ἴσταμαι ὄρθιος ὥστε ἀπὸ τὴν ἀκινήσιαν οἱ πόδες μου μετεβλήθησαν τρόπον τινὰ εἰς πασσάλους, σταλίκια, ἀναίσθητα ὡς ξύλα.

Ἐπίσης ὑπάρχει καὶ τὸ ρῆμα «σταλικοπόδιασα» δ.λ.δ. ἀπόστασα στεκόμενος ὄρθιος (7).

Μεταφορικῶς «στάλλος τοῦ σπιτιοῦ»=ὁ ἀρχηγός, ὁ προστάτης καὶ οἶονεὶ ὁ στολισμὸς τοῦ σπιτιοῦ.

Σταυρός: Τοπωνυμία παρὰ τὴν εἴσοδον τῆς κωμοπόλεως, ὅπου διασταυροῦνται δύο ὁδοὶ καὶ εἰκονοστάσιον. Ἡ τοπωνυμία αὕτη εἰς πολλὰ χωρία ἐδίδετο πρὶν κατασκευασθῶν τὰ εἰκονοστάσια, ὅπότε εἰς τὰς εἰσόδους τῶν χωρίων, καὶ εἰς ὄλην σχεδὸν τὴν Ἠπειρον, ἔστηνον ξυλίνους σταυροὺς, διὰ νὰ προφυλάξουν τὰ χωρία ἀπὸ τὰ κακοποιὰ στοιχεῖα (8).

Στὲς καρυές: Φυτῶνυμος τοποθεσία, λόγῳ φυτεύσεως καὶ ὑπάρξεως πολλῶν καρυῶν. Ἐνίοτε προστίθεται καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἰδιοκτήτου τῆς τοποθεσίας

1. Χρονογραφία Β., σελ. 154.

2. Ἀφιέρωμα εἰς Χρ. Σούλην: σελ. 150. Κ. Μέρτζιον: Ἠπειρ. Χρονικά, 1934, σελ. 192. C. Sathas: Documenta inedita relatifs à l'histoire de la Grèce au moyen-âge. Paris, 1880—1890, σελ. 214—5, 220, 302.

3. Κ. Στεργιοπούλου: Ἠπειρ. Χρονικά, 1933, σελ. 110, 123, 139 καὶ 1938 σελ. 174. Πρβλ. Γεώργακα: Σλαβικὴ ἐπίδραση στὸ τοπωνύμιον τῆς Ἠπείρου. Εἰς Ἀφιέρωμα εἰς τὴν Ἠπειρον, εἰς μνήμην Χρ. Σούλη, σ.λ. 150.

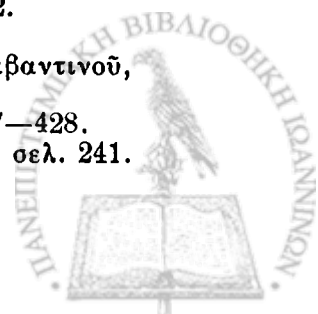
4. Ὁ Ὀμηρικὸς Κόσμος—Ὁ ὕσκουδάμα Θράκης, σ.σ. 21—22.

5. Θωμοπούλου: Πελασγικά, Ἀθήναι, 1912, σελ. πε).

6. Δ. Σάργου: Παρατηρήσεις εἰς τὸ ἠπειρωτικὸν γλωσσάριον τοῦ Ἀραβαντινοῦ, σελ. 30.

7. Ἀθ. Παπαχαρίση: Εἰς «Ἠπειρ. Ἐστία», Μάϊος 1961, σελ. 427—428.

8. Χρ. Σούλη: Τοπωνυμικὸν τῶν Χουλιαράδων: Ἠπειρ. Χρον., 1932, σελ. 241.

δπου τὰ ὁμώνυμα δένδρα, «στὲς καρυὲς τοῦ Δεληγιάννη». Πολλάκις καὶ μάλιστα ὅταν ὁμιλεῖ κανεὶς διὰ τὸ χωράφι του μόνον ποῦ κεῖται εἰς τὴν τοποθεσίαν καρυὲς (1).

Σωτήρα (Στὴν ἄη Σωτήρα): Τοπωνυμικὸν Ἀγιώνυμον, ὅπου εὐρίσκεται τὸ ἐξωκκλήσιον τοῦ ὁμωνύμου ναοῦ.

Εἰς τὰς ἁγιονυμικὰς τοποθεσίας δὲν γίνεται χρῆσις τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ τοῦ ἁγιος—ἁγία, μετ' αὐτῶν δὲ τίθεται τὸ χαρακτηριστικὸν Σωτήρ. Εἰς τὴν Κρήτην (εἰς Μύρθιο) ὑπάρχει τοπωνυμία «στὸν Ἀἰσταυρωμένο» (2).

Ταξιάρχης: Ἀγιωνυμικὸν τοπωνύμιον, ἔνθα σήμερον τὸ νεκροταφεῖον Δελβινακίου. Ὁ ἐν αὐτῷ ναὸς μετὰ γυναικωνίτου, ἄνευ ὁμῶς ἀρχιερατικοῦ θρόνου, εἶναι ἐκ τῶν νεωτέρων, ἀνακαινισθεὶς τὸ 1893, παρὰ τοῦ ἀοιδίμου Θωμᾶ Ι. Γκιώχα. Τὸ τοπωνύμιον τοῦτο ὑπονοεῖ σήμερον τὸ ἐκεῖ νεκροταφεῖον. «Ὅλοι θὸ πᾶμε στὸν Ταξιάρχη» ἦτοι ὅλοι θὰ ἀποθάωμεν».

Φράξο: Περιοχὴ Β.Δ. τῆς κωμοπόλεως περὶ τὴν ἡμίσειαν ὥραν, ἐκτάσεως πενήκοντα περίπου στρεμμάτων κεκαλυμμένη μεθ' ἑλαιοῦ, καστανάς καὶ μερικὸς ἀγρούς, κυρίως ὁμῶς ἀπὸ τὸ δένδρον «φράξος», τὰ φύλλα καὶ οἱ κλάδοι τοῦ ὁποῦ χρησιμοποιοῦνται ἀπὸ τοὺς κατοίκους πρὸς βαφήν τῶν ὑφασμάτων.

Φραντζάτο: Τοπωνύμιον, συνήθως εἰς ὑψηλὸν μέρος, ὅπου οἱ φύλακες ἐκάθηντο τὸ καλοκαίρι συνήθως καὶ ἐπέβλεπον τοὺς ἀγρούς καὶ τὰς ἀμπέλους. Ἡ λέξις προέρχεται ἀπὸ τοὺς βυζαντινοὺς οἵτινες ἐκάλουν οὕτω τὸ περίπερον ὅπου, κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους, ἐκάθηντο οἱ αὐτοκράτορες τῆς Κωνσταντινουπόλεως μετὰ τὴν ἀκολουθίαν των, κατὰ τὰς ἐορτὰς τοῦ τρυγητοῦ, ποὺ ἐλάμβανον χώραν τὸ φθινόπωρον εἰς τὴν μικρασιατικὴν ἀκτὴν, συνήθως ἔναντι τοῦ Βυζαντίου (3).

Χιλιόμοδι: Τοπωνύμιον, σύνθετον κατὰ τὸν Γαζῆν, δοθὲν λόγῳ τῆς μεγάλης εὐφορίας τῆς περιοχῆς, ἀπὸ τὸ «χίλια» καὶ «μόδιον». Τὸ δεύτερον μέρος τοῦ τοπωνυμίου «μόδιον» εἶναι μονὰς βάρους σίτου ποικίλης χωρητικότητος. Χιλιόμοδι ὑπάρχει καὶ εἰς τὴν Κορινθίαν ὡς ἔδρα ὁμωνύμου κοινότητος μετὰ 1400 κατοίκους.

Χοροστάσι: Τοποθεσία πρὸς τὴν Ν. πλευρὰν τῶν παλαιῶν ἐκπαιδευτηρίων Δελβινακίου, κληθεῖσα οὕτω διότι, εἰς παλαιότεραν ἐποχὴν, ἐγίνοντο εἰς αὐτὴν οἱ κοινοὶ χοροὶ κατὰ τὰς ἐορτὰς, λόγῳ τῆς ὁμαλότητος καὶ τοῦ ἀρχετοῦ ἐδάφους, καταλλήλου πρὸς τοῦτο.

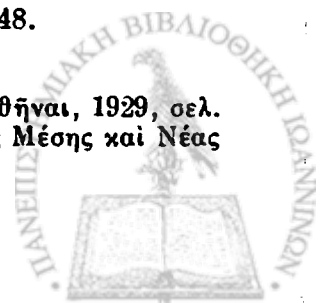
Χούνη: Κοίλη κατωφέρεια ἐν εἴδει χοάνης, τῆς ὁποίας ἡ βᾶσις εἶναι εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους. Θέσις τρόπον τινα χωνοειδῆς δ.λ.δ. ἀποκεκρυμμένη καὶ ἀθέατος. Πρόκειται περὶ τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς λέξεως χώνη (χοάνη)(4).

1. Ἀθ. Παπαχαρῖση: Εἰς Ἡπειρ. Χρονικά, 1933, σελ. 148.

2. Χατζηδάκη: Ἐνθ. ἄνωτ., σελ. 7.

3. Ἡπειρ. Ἑστία, τεύχ. 40—41, σελ. 791.

4. Π. Φουρίκη: Συμβολὴ εἰς τὸ τοπωνύμιον τῆς Ἀττικῆς, Ἀθῆναι, 1929, σελ. 96. Πρὸβλ. καὶ Περγαίβοῦ: σ.σ. 373. Λεξικογραφικὸν Ἀρχεῖον τῆς Μέσης καὶ Νέας Ἑλληνικῆς, Ἀθηνᾶ 27 (1915), σελ. 39.

ΝΙΚΟΥ ΧΡ. ΤΣΑΚΑ

ΠΑΡΓΑ - ΣΤΕΡΙΑ*

(Λ Ε Ξ Ι Λ Ο Γ Ι Ο Ν)

Α'. Βραβείον τῆς ἐν Ἀθήναις Γλωσσικῆς Ἑταιρείας

ἡ βορὸς (δ) καὶ ὄβορδς (δ): περιφροῦμα μάνδρας τῆς αὐλῆς τοῦ σπιτιοῦ.

ἡ λιοσ (δ): ἡλιάνθος.

ἡ λιοσ ἢ βροχή. Φράση πού χρησιμοποιοῦν οἱ ὀμάδες τῶν παιδιῶν στὰ παιχνίδια. Φτύνουν τὴν μιὰ πλευρὰ πλακίτσας (πού εἶναι βροχή) καὶ τὸ ἄβρεχο ἡλιος καὶ στρίβουν στὸν ἄερα. Ἐκεῖνος πού πετυχαίνει διαλέγει «πουλιά» (συμπαίχτες) κ.λ.π.

ἡ μορο (τό): γαιόμορο.

ἡ πατο (τό) σνθ. στὸ πληθ. ἡπατα (τὰ) (ἐκ τοῦ ἡπαρ. Ἀφορᾷ τὸν κοιλιακὸ χῶρο ἀπὸ τὸ διάφραγμα καὶ κάτω. Πρβλ. «μοῦ πέσανε τὰ ἡπατα (κουράστηκα), «μοῦ κόπηκαν τὰ ἡπατο (φοβήθηκα)».

θαμάζω καὶ θιαμάζω (ρ): θαναμάζω. Ἄλλ. λ. θάμα, θιάμα καὶ θιάμασμα (τό). Πρβλ. «ποιὸς εἶδε τέτοιο θιάμασμα, παραξενιά μεγάλη».

θαμπούρα (ἦ): ὀμιχλώδης ἀτμόσφαιρα. (μείωσι τῆς ὀράσεως (μόνιμη ἢ παροδική) ἀπὸ ἀσθένεια τῶν ματιῶν, ζαλάδα κτλ.

θάμπωμα (τό): λυκόφως καὶ λυκαυγές. Πρβλ «θάμπωμα», «μπρὶν ἀπ' τὸ θάμπωμα», «μέσ' στὸ θάμπωμα».

θανατὰς (δ): χάρος Πρβλ. «Ὁ Σπῦρος τῆς Λένης εἶναι τοῦ θανατᾶ», «τὸν μετέλαβε ὁ παπᾶς, εἶναι τοῦ θανατᾶ».

θανατικὸ (τό): ἐπιδημικὴ ἀρρώστεια (πανούκλα, χολέρα, ἐξανθηματικὸς κ.λ.π.) πρβλ. «μὲ τούτη (τῆ) βρώμα καλὰ πού δὲν ἔπεσε θανατικὸ».

θανατοὐλίτης (δ): κακὸ σπειρὶ πού ἄλλες (παλῆς γυναῖκες) τὸ περιγράφουν

κατάμαυρο, νὰ βγαίνει στὸ μπράτσο καὶ ἄλλες κόκκινο μὲ ἄσπρο κεφάλι, πού προηνοῦσε τὸ θάνατο.

θαραπεία καὶ θεραπεία (ἦ): γελωτοθεραπεία. πρβλ. εἶχαμε μιὰ θαραπεία σήμερα στὸν καφενέ», Ρ. θα (ἦε) ραπεύομαι, μέλλ. θὰ θαραπαῶ, παρατ. ἦ ἄορ. θαραπαύτηγε καὶ θαραπάηκα. θαραπαμὸς (δ) καὶ θεράπειο (τό): ἡσυχία πρβλ. «βρήκα θαραπαμὸ», «βρήκα τὸ θεράπειο μου».

θέ: μόριο χρησιμοποιούμενο πρὸ τοῦ ρήματος καὶ τοῦ συνδέσμου «νὰ» στὸν μέλλοντα. πρβλ. «θὲ νᾶρθω», «θὲ νὰ λησμονήσω», «θὲ νὰ ρίξω» κλπ. [πρόσθεμα σὲ τοπικὰ ἐπιρρήματα (ὄπως κυλ—θενες) πρβλ. ἀλλοῦθε, ἐκεῖθε, ἐδῶθε, κάτουθε, ὄπουθε, ὄπως καὶ ἀλλοῦθενες, ἐδῶθενες, ἐκεῖθενες κλπ.

θειδς (δ) θειὰ (ἦ): θεῖος, θεία.

θέλ(η)μα (τό): ἡ δωρεὰν ἢ μὲ ἀμοιβὴ ἐκτέλεσι μικροεκδουλεύσεως. πρβλ. «θὰ μοῦ κάνης ἕνα θέλημα μέχρι τὸ σπῆτι, Κωστάκης», «τώρα δὲν ἀδειάζω, ἔχω θέλημα». Ἄλλ. λ. θελ(η)ματάρης (δ):=αὐτὸς πού κάνει κατ' ἐπάγγελμα θελήματα (ἀστυθεράπων). [τὸ κάνει τὸ θέλημα: φράσ. πού λέγεται γιὰ μικρῆς ἡλικίας ἄτομο πού, ἐνῶ δείχνει ἀθῶο, εἶναι ξύπνιος σεξουαλικῶς (δηλ. μπορεῖ νὰ μεταφέρει μηνύματα ἀπὸ ἐραστὴ στὴν ἐρωμένη του).

θελδς (δ): ἐπίθ. θολδς οὖσ. φελλδς.

θεμέλιωμα (τό): ἡ συνήθεια νὰ σφάζεται κόκκορας, ἀρνὶ κλπ., στὸ θεμέλιο λίθο κτίσματος γιὰ «στερέωμά» του. Ἄλλ. κουρμπάνι (βλ.λ.).

θεμελιωμένος (δ): μὲ γερά θεμέλια. ἄνθρωπος μὲ σωματικὰ ἀλλὰ καὶ ψυ-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 284.

χικά χαρίσματα. πρβλ. «άντρας θεμελιωμένος».

θ έ ν α και θ α ν ά (βλ. θέ).

θ έ ο—πρώτο συνθετικό πολλῶν λέξεων. πρβλ. θεοπάλαβος, θεότρελλος, θεοσκοτωμένος (νά τόν σκοτώση ὁ Θεός), θεοκατάρατος κλπ.

θ ε ο μ π α ί χ τ η ς και θεομπέφτης (ὁ) επίθ. αὐτὸς ποὺ κοροϊδεύει τὸν Θεὸ (Θεὸς + ἐμπαίζω).

θ ε ο τ ι κ ὸ (τό): κάθε κακὸ ποὺ προέρχεται ἀπὸ θεία τιμωρία. Θεοτικά (τά): αὐτὰ ποὺ ἀνήκουν στὸ Θεὸ (σκευή ἱερά, ἐκκλησίες· ἀκόμα ἐπιδημίες σεισμοί, κεραυνοί).

θ ε ρ ι α κ λ ῆ ς (ὁ): ἐκείνος ποὺ ἔχει πάθος μὲ κάτι (ἀλλ. βιτσιόζος) πρβλ. «εἶναι θεριακλῆς στὶς γυναῖκες». Ἄλλ.λ. θεριακ(ι)λῆμι (τό). πρβλ. «δὲ μορφεῖ νὰ τὸ κόψη, τοῦγινε θεριακιλῆμι».

θ ε ρ ι ὸ (τό): θηρίο. πρβλ. «θεριὸ ἀνήμερο».

θ έ ρ μ ε ς (οἱ): ἔλνοσσία ἀλλὰ και ψηλὸς πυρετός.

θ έ ρ μ ι σ μ α (τό): ὄρος τῶν λιουτρονβιαραίων, ποὺ σημαίνει ζεμάτισμα μὲ βραστὸ νερὸ και δεύτερη πίεσι στὸ πιεστήριο τοῦ ἀλεσμένου ἐλαιοκάρπου.

θ έ ρ ο ς (ὁ): θερισμός.

θ η λ ι ά ζ ω (ο): πνίγω μὲ βρόγχο ἢ μὲ τὰ χέρια. πρβλ. «ἢ γίδα μου κρεμάστηκε ἀπ' τὸ σκοινὶ και θηλιάστηκε», «ἂν σὲ πιάκω μωρέ, σὲ θήλιασα». Ἄλλ. λ. θήλιασμα (τό), θηλιασμένος (ὁ) κ.λ.

θ η λ ύ κ ι (τό): κουμπότρουπα ἢ ὑποδοχή (μὲ γαῖτα) για δέσιμο κουμπιού ἢ κόπιδας κ.ἄ. [«στὸ κουμπὶ και στὸ θηλύκι» φράσι ποὺ σημαίνει ἄψογο ντύσιμο.

θ η μ ω ν ι ά (ἡ): μεγάλος σωρὸς ἀπὸ κομμένο τσιγάμα (βλ.λ.) ἢ ἄλλα χορτάρια.

θ ρ ά κ α και θ ρ α κ ι ά (ἡ): σωρὸς ἀπὸ ἀναμμένα κάρβουνα, ὅ,τι μένει ἀπ' τὸ κάψιμο τῶν ξύλων.

θ ρ ά σ ο ς (τό): εὐξεία τῶν δένδρων. πρβλ. «μὲ ἕναν τενεκὲ κοπριά πῆρε (ἢ ἔριξε) ἀμέσως θράσος».

θ ρ ο φ ῆ (ἡ): ἡ τροφή ἀλλὰ και τὸ ἔσωτερικὸ τῶν ζηρῶν καρπῶν κ.λ.π.

θ ύ μ η σ ι (ἡ) μνήμη, ἀνάμνησι.

θ υ μ η τ ι κ ὸ (τό): μνημονικὸ πρβλ. «Ἐ-

χει καλὸ θυμητικὸ» [—ἔχω ἢ μοῦρχεται: ἐπιθυμῶ πολὺ κάτι.

θ υ μ ι ά ζ ω (ο): θυμιατίζω. Ἄλλ. λ. θυμιατὸ και θυμιατῆρι (τό), θυμιάμα (τό).

ἱ γ γ λ α (ἡ): μάλλινο ἢ πέτσινο ζωνάρι ποὺ κρατάει τὸ σαμάρι, δεμένο γύρω-γύρω ἀπὸ τὴν κοιλιά τοῦ ὑποζυγίου.

*ἱ κ ρ ά μ ι (τό): τουρκ. λ. τιμή, φιλοδώρημα [κάνω ὁμολογῶ ἀλλὰ και περιποιούμαι.

ἱ λ ι α μ έ τ ι (τό): τουρκ. λ. συνήθ. στὸν πληθ.: ἱερὰ πράγματα, ἀπόκρυφα, μυστήρια.

*ἱ λ ι ά μ ι (τό): τουρκ. λ. ἀπόφασι, δικαστικὴ ἀπόφασι.

*ἱ λ τ ι ζ ά μ ι (τό): τουρκ. λ. πάχτωμα, ἱ μ ά ν ι (τό): τουρκ. λ. πίστι, θρησκεία. πρβλ. «ἀπὸ πέρα ἀπ' τὸ ποτάμι (ἐνν. τὸν Καλαμᾶ) ἄς (οὔτε) ντίνι ἄς ἱμάνι».

*ἱ μ ζ ά ς (ὁ): τουρκ. λ. μονογραφή

*ἱ μ ι ν ά τ ι (τό): τουρκ. λ. βοήθημα.

*ἱ μ ο υ ρ ά τ ι (τό): τουρκ. λ. δικαίωμα. (ἱ) μ π ρ έ τ ι (τό): τουρκ. λ. φόβος, τρομάρα. πρβλ. «πῆρα ἱμπρέτι», τοῦδωκα τὸ ἱμπρέτι.

*ἱ ν α έ τ ι (τό): τουρκ. λ. οἶκτος, ἔλεος.

ἱ ν β ά λ ι ν τ ο ς (ὁ): Ἴτ. λ. invalido ἀνάπηρος [ἐμπορ. χωρὶς ἀξία.

(ἱ) ν ι ο ρ ά ν τ ε ς (ὁ) (προφ. ἱγνοράντες): Ἴτ. λ. ignorante.: ἀγράμματος, ἀμαθῆς, κτηνώδης.

ἱ ν τ α ρ έ ς (ὁ): τουρκ. λ. διοικητήριο, φρουραρχεῖο.

ἱ ν τ σί ρ κ α: ἐπίρρ. περίπου, σχεδόν. Ἴτ. λ. in circa.

*ἱ ν φ ο ρ μ ά ρ ω (ο): Ἴτ. λ. informare πληροφορῶ, κατατοπίζω, ἐνημερώνω.

*ἱ ρ α ν τ έ ς (ὁ): τουρκ. λ. διάταγμα.

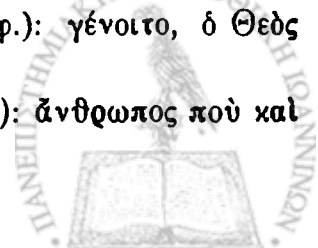
ἱ ρ ά τ ι (τό): τουρκ. λ. εἰσόδημα (πρβλ. λ. διακονία).

*ἱ ρ τ ζ ι (τό): τουρκ. λ. ντροπή. πρβλ. «μοῦ πῆρες τὸ ἱρτζι (μὲ ντρόπιασε)»

ἱ ς α: προειδοποιητικὸ ἐπιφώνημα για συγχρονισμό προσπαθειῶν σὲ μεταφορᾶ (ὀμαδικῶς) βαρειοῦ ἀντικειμένου. πρβλ. «ὄλοι μαζὺ παιδιὸ! ἱσαα».

*ἱ σ ι α λ λ ά χ (ἐπίφ.): γένοιτο, ὁ Θεὸς νὰ δώση. Τουρκ. λ.

ἱ σ κ ι ω μ έ ν ο ς (ὁ): ἀνθρωπος ποὺ και

μέ τὴν παρουσία του μπορεῖ νὰ προκαλέσῃ κακό.

Ἰσκιωτικὸς (δ): ἐπίθ. τὸ ἀνίθιτο τοῦ προηγουμένου.

*Ἰσμέτι (τό): τουρκ. λ. ὑπηρεσία, ἐξυπηρέτησι, διευκόλυνσι.

Ἰσνάφι (τό) τουρκ. λ. βλ. συνάφι.

Ἰσόβια (τά):=... Εἰτόδιαι (τῆς Θεοτόκου).

*Ἰταέτι (τό): τουρκ. λ. ὑποταγή πρβλ. «θὰ τὸν βάλω στὸ Ἰταέτι μου», «μπῆκε στὸ Ἰτατέτι τοῦ ἀγᾶ».

*Ἰτζι (τό): τουρκ. λ. ἄδεια πρβλ. «τράβα στὸ μπαξέ μου καὶ φάε, μὲ τὸ ἴτζι μου, ὅ,τι θέλεις».

Ἰτς: τουρκ. ἄρνητ. καθόλου ἐντελῶς. πρβλ. «δὲν θέλω ἴτς τίποτε»

*Ἰφαντές (δ) τουρκ. λ. ἀναφορά.

(Ἰ)φλοέντζα (ῆ): γρίπη, κατάρρους συνάχι (Ἰτ. λ. influenza).

*Ἰχτιτζᾶς (δ): τουρκ. λ. ἀνάγκη.

κάβα (ῆ): ἀποθήκη σὲ ὑπόγειο. Ἰτ. λ. cava.

καβαλλάρης (δ): μεγάλη γρεντιὰ στὴν ὁποία στηρίζονται τὰ ὑπόλοιπα ξύλα τῆς στέγης. [(στὴ ροφτική) τὸ σημεῖο πὺ ἐνώνονται τὰ (μ) ποδουνόρια τοῦ παντιλονιοῦ.

καβαλλέτο (τό): ξύλινο κατασκευάσμα γιὰ τὴ στήριξι διαφόρων ἀντικειμένων π.χ. καβαλλέτα τοῦ κρεββατιοῦ κλπ. (Ἰτ. cavalletto)

καβαλλορίκι (τό): οἱ ἐσωτερικὲς ραφὲς τῶν ρούχων πὺ γίνονται μὲ τὸ χέρι.

καβάλλος (δ): τὸ σημεῖο τοῦ παντελονιοῦ πὺ βρίσκεται κάτω ἀπὸ τὰ σκέλη.

*καβάσης (δ): τουρκ. λ. κλητήρας πρβλ. «τῶστειλε τὸν κυβάση στὸ σπίτι (ἐνν. γιὰ κατάσχεσι)».

καβούκι (τό): ὄστρακο τῆς χελώνας, τῶν σαλιγκαριῶν κλπ. «μπῆκε στὸ βαβούκι του» φράσι πὺ σημαίνει μεγάλο φόβο.

καβούλι (τό), τουρκ. λ. δοκιμή. Χρησιμεύει μόνο γιὰ τοὺς πωλητὰς καὶ τὴν πώλησι πεποनिῶν καὶ καρπουζιῶν. Πρβλ. «ἐδῶ πεπόνι μὲ καβούλι. Πάρτε κόσμοι,οι,οι,οι,» (δοκιμάζονται μὲ μικρὸ τριγωνικὸ κόψιμο).

καβουράκι (τό): ξυλουργικὸ ἐργαλεῖο. βλ. σημαδούρα.

καβουρ(ν)τίξω (ρ): τουρκ. λ. ξεροψαίνω. πρβλ. «καβουρντίξω κρομμύδια, καφέ». Ἄλλ. λ. καβουρ(ν)τισμένος (δ), καβουρ(ν)τιστήρι (τό) (βλ. καὶ λέξι μπρουστουλής—λάρω). καβουρμάς (δ) εἶδος τσιγαρισμένου φαγητοῦ.

καγιᾶς (δ) καὶ λίσβας (δ): ἀργιλῶδες χῶμα.

καγκελοφρύδης (δ): ἐπίθ. αὐτὸς πὺ ἔχει ὠραία τοξωτὰ φρύδια

καδένα καὶ καδίνα (ῆ). ἀπὸ τὴν Ἰτ. λ. cātena: ἀλυσίδα. πρβλ.

«τεσσεροκάδινος σταυρὸς κρεμιέται στὸ λαιμό σου, ὄλοι φιλοῦνε τὸ σταυρὸ, κι' ἐγὼ τὸ μαγουλό σου»

καδινάρισμα (τό): ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ μανικιοῦ στὴ θέσι του ἀπὸ τὰ ράφτη. Ἄλλ. λ. καδινάρω (ρ), καδιναρισμένος (δ).

καδινάτισο (τό): τὸ χερούλι ἀπὸ τὰ παραθυρόφυλλα γενικῶς καὶ ἰδίως τὸ σχέδιο πὺ ἀνοίγει μὲ περιστροφικὴ κίνησι.

καδρόνι καὶ καρδρόνι (τό) (Ἰτ. quadrato-drone τετραγωνισμένο ξύλινο δοκάρι.

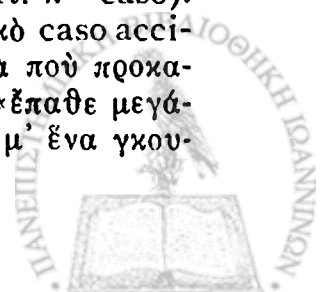
καζάνι (τό): τουρκ. λ.):λέβης. Ἄλλ. καζάνια (τά): οἱ λέβητες τῶν βαποριοῦ, καζάνι τῆς μπουγάδας, καζάνι τοῦ λαμπίκου (βλ. λ.) καζανιάζω (ρ): βάζω στέμφυλα γιὰ ἀπόσταξι. Πατοκαζανιά (ῆ): ὄνθρωπος βρωμερὸς (λερωμένος ἠθικῶς σὰν τὸν πάτο τοῦ καζανιοῦ).

καζάντιο (τό): τουρκ. λ. κέρδος. Ρ. καζαντάω «πάω γιὰ καζάντιο», ζενητεύομαι γιὰ νὰ κερδίσω χρήματα, ὅποτε «γυρίζω καζαντισμένος».

*καζᾶς (δ): τουρκ. λ. διοικητικὴ περιφέρεια (ἐπαρχία).

καζέρμα (ῆ): στρατώνας. [Χαρακτηρισμὸς μεγάλης οἰκοδομῆς. πρβλ. «μωρὲ σπίτι, σωστὴ καζέρμα». Ἀπὸ τὴν Ἰτ. λ. caserma.

καζίκι (τό) (ἀπὸ τὴν Ἰτ. λ. caso): περίπτωσι, συμβάν, περιστατικὸ caso accidente). Στὸ Π. Ἰ. περιστατικὰ πὺ προκαλοῦν γελοιοποίησι. Πρβλ. «ἐπαθε μεγάλο καζίκι, τὸν κολυμπήσανε μ' ἓνα γκου-

βὰ ζούτσες». Στὴν τουρκικὴ: παλούκι, μ' αὐτὴ τὴ σημασία λίγο γνωστὴ λέξι.

κ ά ζ ο (τό): καζίκι.

κ ά ζ ο ς (ό): ἡ θέσι τοῦ κωτσιοῦ (στὸ ὁμώνυμο παιχνίδι) μὲ τὴν ὁποία ὁ παίχτης κερδίζει τὸ κομποδεμένο μαντῆλι, μὲ τὸ ὁποῖο χτυπάει στὰ χέρια ἐκεῖνον ποὺ χάνει. (βλ. λ. τσέρλα (ἦ), ψωμᾶς) (ό).

κ ά ζ ω (ο): νομίζω (εἰκάζω, ἀπ' τὸ ὁποῖο καὶ προέρχεται). πρβλ. «μοῦ κάστηκε ὅτι βρόντηξε ἡ πόρτα».

κ α θ α ρ ῆ (ἦ): πόρνη. Πρβλ. «ποιανοῦ θὰ κρίνης μωρὴ ροσποῦ, μωρὴ καθαρῆ».

κ α θ ά ρ ι ο (τό): ψιλαλεσμένο σταρίσιο ἀλεῦρι, γιὰ διάκρισι ἀπὸ τὸ καλαμποκίσιο.

κ α θ ί κ ι (τό): (ἀπὸ τὸ κάθωμαι): τὸ δοχεῖο τῆς νύχτας—συνηθισμένος γαροκτηρισμὸς τιποτένιου ἀνθρώπου.—

κ ά θ ο μ α ι (ο). παρ. (έ) καθόμουνα—σουνα,—τανε, (καὶ θονταν),—μαστε, καὶ—θομάστενε,—σαστε καὶ ἐκαθοσάστενε,—θότανε. Μέλλ. θὰ κάτσω,—τσης,—τση—τσουμ—τσουτε—τσουνε. Ἄδρ. ἔκατσα,—τσεσ,—τσε,—τσαμε,—τσατε, τσανε. Ἄλλ. λ. κασιδ (τό), καθούμενος (ό): καθισμένος πρβλ. «ὀρθὴ καὶ μὴ καθούμενη».

κ α ί λ α (ἦ): φλόγωσι, κάψιμο, ἔντονη ἐπιθυμία. παρβ. «ἔχω καίλα στὸ λαιμό», παραγ. λ. καρδοκαίλα καὶ καρδοκαψίλα (ἦ) ἢ καρδοκάψιλας (ό).

*κ α ί λ η ς (ό): τουρκ. λ. ἀγνώμων, ἀλλὰ καὶ τεμπέλης.

κ α ἱ μ α κ ά μ η ς (ό): τουρκ. τίτλος μὲ πολιτικὴς καὶ στρατιωτικὴς ἀρμοδιότητες. Διοικητὴς ἐπαρχίας π.χ. ὁ καἱμακάμης τοῦ Μαργαριτιοῦ.

κ α ἱ μ ά κ ι (τό): ἡ κορφὴ (ἀλλ. πάντα) τοῦ γάλατος, τῆς γιασούρης, ἢ τοῦ καφέ κλπ. Ἄλλ. λ. καἱμακλῆς (ό) καὶ καἱμακλίδικος (ό).

κ α ἱ μ π ρ ῆ κ α ἱ λ ό (γ) ο υ σ ο υ: φράσι ποὺ σημαίνει ἀποδοκιμασία π.χ. «πῶς τῶκανες αὐτὸ καὶ μπρὲ καὶ λόου σου;» (κι' ἐσύ;).

κ α ἱ π ε: ἐναντ. σύνδεσμος. πρβλ. «νόμου ἐσὺ τὰ λεφτὰ καίπε ξαίρω γὼ τὶ θὰν τὰ κάνω», «ὁ Μῆτσος εἶναι καλὸς καίπε ὁ Γληγόρης...».

*κ α ἱ π ι (τό): τουρκ. λ. ἐξαφάνισι. «ἔγινε καίπι»: τῶσκασε, χάθηκε.

*κ ά ἱ τ ι (τό): τουρκ. λ. θεώρησι.

κ ά κ α (τά): ἀποπατήματα μικροῦ παιδιοῦ. σύνφ. λ. κάκαλα. κακαλάκια καὶ κακαλέτσια (τά).

κ α κ α β ώ ν ω (ο): ἀποτυφλώνω, ξεγυλάω πρβλ. «τὸν κακαβώσανε καὶ τοῦ τὴ γώσανε», «αὐτὸν δὲν τὸν κακαβώνεις εὐκολα».

κ α κ α ρ ά ν τ ζ α (ἦ): κόπρανο μικροῦ ζώου (γίδας, προβάτου, λαγοῦ, ποντικοῦ). [—δὲν ἔμεινε: «δὲν ἔχω τίποτε (συνεπῶς οὔτε κοπριές).

κ α κ ά ρ ι σ μ α (τό): ἡ φωνὴ τῆς κόττας Ρ. κακαρίζω. πρβλ. «Ἄλλοῦ τὰ κακαρίσματα κι' ἄλλοῦ γεννᾶν οἱ κότες».

κ α κ α ρ ώ ν ω (ο): (εἰρων) πεθαίνω. Πρβλ. «Τώρα Λευτέρης; τὰ κακάρωσε ἀπὸ πρόπερσιν».

κ ά κ ι α (ἦ): ἔχθρα, μῖσος. κάκιας (ό) = ἔχθρός.

κ α κ ο —: πρῶτο συνθετικὸ πολλῶν λέξεων π.χ. κακοβάνω: κάνω κακὰ προμαντέματα, κακολογᾶω: κατηγορῶ ἄδικα, κακοπορεύω, κακοπαντρεύω, κακοκαίρης (πουλί), κακογνωμιὰ (ἦ): ξεροκεφαλιά. πρβλ.

«ἀγάπη ποῦχα κι' ἔχασα ἀπ' τὴν κακογνωμιὰ μου. τὴν ἄλλοινη καὶ καίγει' ἢ [καρδιά μου]

κ α κ ο δ ι ά θ ε τ ο ς (ό): ἀδιάθετος, ἐλαφρὰ ἀσθενής.

κ α κ ο κ α ί ρ η ς (ό): τὸ πουλλὸ κοκκινολαίμης, γιὰτὶ ἐμφανίζεται μὲ τὰ πρῶτα κρῦα.

κ α κ ο μ ο ύ τ σ ο υ ν ο ς (ό): ἀσχημομούτης.

κ α λ α ἱ τ ζ ω (ο): κασιτερώνω. Τουρκ. λ. Ἄλλ. λ. καλαῖ (τό): κασιτέρος, καλαῖσμένος, ἀκαλαῖστος (ό), καλαῖσμα (τό): ἡ ἐνέργεια τοῦ κασιτερώματος. Π.χ. ὁ καλα(ἰ)ντζῆς φωνάζει: «γαλκώματα, μπακίρια γιὰ καλαῖσμα».

κ α λ α μ ο π ό δ α ρ ο ς (ό): λιανοπόδαρος.

κ α λ α μ π α λ ί κ ι (τό): θόρυβος ἀπὸ πολλὸ κόσμον ἢ πολλὰ συγκρουόμενα ἀντικείμενα [—κια (τά): οἱ ὄργεις.

(Συνεχίζεται)

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Ὁ Ἀναμενόμενος

Κίτρινος, Λευκός ἢ Μαῦρος
ἐρχεσαι ταξιδευτῆς ἀπὸ τὴν ἴριδα τῶν ψυχῶν μας
νὰ φωλιάσεις στὴν καρδιά τῶν πραγμάτων καὶ τῶν ὄντων,
Νὰ δώκεις φωνή στ' ἄψυχα.
Νὰ κάνεις τὴν πέτρα νὰ τραγουδήσει τὴν παρουσία σου.
Ἡ ἀβροδάχτυλη ἀγῆ σὲ προμηνάει
Σὲ προμαντεύουν οἱ δρόμοι μὲ τὰ κλάξον τῶν αὐτοκινήτων
οἱ συρμοὶ μὲ τὰ διαπεραστικά τους σφυρίγματα
καὶ τ' ἀεροπλάνα μὲ τοὺς μνηθμούς των
τραγουδᾶν τὸν ἐρχομό σου.
Οἱ ἀχθοφόροι μύρμηγκες
τὰ φιλάρεσκα ἔντομα
καὶ τ' αὐτοκρατορικὰ τριαντάφυλλα
γονυπετοῦν καὶ ψάλλουν τὴν παρουσία σου!
Ἀνάερες, φτεροπόδες ὄρχηστρίδες οἱ μέλισσες
χτυποῦν τὰ κρόταλα τῶν φτερῶν
καὶ σ' ἀνυμνοῦν.
Τὰ κρῖνα... "Α! τὰ κρῖνα...
Ποιὸς σὲ ζωγράφισε στὰ τρυφερά τους πέταλα
ποιὰ παρθένος ἀδρα σὲ μεταμόρφωσε—μουσικὸ ἄρωμα;
Ἐκαμες ἀκάτιο τὸ στεναγμὸ τοῦ κόσμου
καὶ ταξιδεύεις κι' ἐρχεσαι
σὸ πὸν στολίζεις τὴν ἀνοιξη
κι' ὠραίζεις τὰ θέρη μὲ τὴν τὴν πᾶμπλουτη συγκομιδὴ
τῶν ρόδινων χαμογέλιων;
Ὡσαννὰ ὁ ἐρχόμενος!
Τὴν πρώτη μέρα τῆς παρουσίας σου δοξολογοῦμε
στὴν αἰωνιότητα τῆς προσμονῆς μας.
Μπορεῖ νὰ βρεῖς κάποιες πόρτες κλειστές.
Προσπέρασε κι' ἔλα σὲ μᾶς:
Ἀνατολὴ στὴ νύχτα τῶν τηλεβόλων
ἀναστόμωση στὸ βεληνεκὲς τῶν πυραύλων!
Ὡσαννὰ στὴν Ἀνάσταση τῶν Λαῶν!

ΠΕΤΡΟΣ ΟΛΥΜΠΙΟΣ

CARL SANDBURG

Ἐνάντια εἰοῦ πολέμου τὶς φωταγίες

Θᾶναι ἓνα ὄπλο σκουριασμένον στὸν τοῖχο,
 Ἄγαπημένη.
 Τοῦ τουφεκιοῦ οἱ ἀύλακιες θὰ βοστρυχῶνονται
 Μὲ ψίχουλα
 Σκουριᾶς.
 Μιὰ ἀράχνη θὰ φκιάνει φωληᾶς ἀσημένιο
 Κομπολόϊ στὴ σκοτεινότερη, ζεστότερη γωνιά του.
 Ἡ σκανδάλη καὶ τὸ ὀφθαλμοσκόπιο
 Κι' αὐτὰ θὰ εἶναι σκουριασμένα
 Κι' οὔτε χέρια θὰ γυαλίζουνε
 Τὸ ὄπλο, καὶ στὸν τοῖχο θὰ κρέμεται.
 Ἀντίχειρες καὶ δάχτυλα θὰ δείχνουν
 Ἀφηρημένα καὶ τυχαῖα πρὸς τὸ μέρος του.

Θὰ συζητιέται ἀνάμεσα σὲ μισοξεχασμένα.
 Ἄμποτες νᾶταν ξεχασμένα πράματα.

Θὰ λένε τῆς ἀράχνης: Τράβα!
 Καλὰ κάνεις τὴ δουλειά σου...

(Μετ. ΝΙΚΟΥ ΣΠΑΝΙΑ)

"Ορδρος ὁ πρῶτος

Ἦ ὦ πρῶτος φθόγγος, ἦχος φλογισμένος
 ἀπὸ τῆς σκέψης τ' ἄκρα τὸ μεθύσι
 στὴν ἀρμονία τῶν χρωμάτων. Ἡ ζήση
 ὑφάδι τῆς καρδιᾶς, ὁ νοῦς λευτερωμένος.

Μ' τ' ἄστρον τὴν φεγγοβολὴ πλασμένος
 —τοῦ ἡλιοῦ ζύμη πρώτη, δίχως δόση—
 ὁ λόγος, τὴν ψυχὴ του ἔχει ἀφίσει
 στὴν σάρκα τὴν φθαρτή. Πηλὸς εὐλογημένος!

Τῆς γῆς ἡ ὥρα, ὥρια! Στὴν πορεία
 τοῦ χρόνου, ἀχτιδόλουστη παρθένα
 ὑψώθη καὶ ἀγκάλιασε τὸν ἓνα.

Καὶ γίνηκεν ὁ ἔρωτας λατρεία
 σὰν τῆς Βαβέλ γκρεμίστηκαν τὰ κάστρα
 καὶ ἐγειτόνεψεν ὁ νοῦς μὲ τ' ἄστρα.

ΝΙΚΟΣ Α. ΤΕΝΤΑΣ

Μία συνθήκη ανέντιμη

Ένα σκούρο καράβι μές στη νύχτα σφυρίζει
 κι' ο ύπνος απόψε δέν ήρθε
 ταξιδεύει σέ κίτρινα φύλλα
 πού κυλοῦν στο μεγάλο ποτάμι,
 σάν γαλέρες κουρσάρικες μ' αποτρόπαια κάτεργα
 πού κρατᾶνε στὰ σπλάχνα τους
 ἄλυσόδετους σκλάβους
 σέ κλουβιά σιδερένια.
 Στὸ κενὸ αἰωροῦνται σημαίες,
 πού χτυποῦν τοὺς καπνοὺς καὶ τὰ μάτια τῆς νύχτας,
 μὰ τὰ κίτρινα φύλλα
 προχωροῦν μές στὰ μαῦρα νερά,
 μὲ φορτίο τὴν πίκρα τῶν ἀνθρώπων πού υπέγραψαν
 μιὰ συνθήκη ανέντιμη,
 μπρὸς στὴν δύναμη ποῦδειξαν
 οἱ ὀρδὲς τῶν βαρβάρων.
 Δέν θ' ἀφήσω τὸ ὕψωμα
 γιὰ νὰ βλέπω τὸ ἄλλο στρατόπεδο,
 νὰ μετράω τὴ δίψα του,
 νὰ κινῶ ἐφεδρεῖες,
 νὰ ὑψώνω τὰ φράγματα στὶς μικρὲς διαβάσεις,
 νὰ τοῦ κλείνω τὸ δρόμο πού θὰ φέρει στὴν ἄλωση.
 Δέν θ' ἀφήσω τίς μαῦρες γαλέρες
 νὰ ζυγιάζουνε λάθος τὸ χρόνο.
 Θὰ ξεπλένω τὸν ἄνεμο, τὸν μεγάλο ὀρίζοντα
 γιὰ ν' ἄρχεται νὰ σεργιανᾶ ἡ μουσικὴ
 —ἀνυπόταχτη δύναμη—
 μπρὸς στοῦ πριμιὸ κατάρτι μου
 καὶ νὰ κόβω λουρίδες τὸ φῶς
 νὰ τ' ἀπλώνω μπροστὰ στοῦ μουράγιο
 ἐκεῖ πού βρίσκονται σ' ἀναμονή
 «τὰ πρόβατα ἐπὶ σφαγῆ»
 καθὼς γινότανε καὶ ἄλλοτε
 ὅταν περνούσανε οἱ βάρβαροι τὰ σύνορα.

ΑΛΕΞΗΣ ΖΕΡΒΑΝΟΣ

Ἐκ τῆς ἀνεκδοτῆ συλλογῆς: «ΕΝΑΣ ΠΙΘΗΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΙΕΤΑΙ»

ΑΡΣΕΝΗ ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΥ

Ο ΟΙΚΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ

«Εὐποιήσης γὰρ τὰ μέγιστα τὴν πόλιν, εἰ μὴ τοὺς ὀρόφους ὑψώσης ἀλλὰ τὰς ψυχὰς αὐξήσης. Ἄμεινον γὰρ ἐν οἰκίμασι μικροῖς μεγάλας ψυχὰς οἰκεῖν ἢ ἐν μεγάλαις οἰκίαις ταπεινὰ φωλεῦειν ἀνδράποδα». Ἐπίκτητος

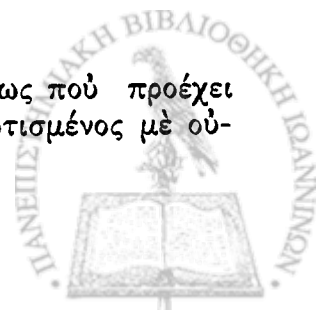
Α'

Ἡ πάλη τοῦ Νέου μὲ τὸ Παλιὸ εἶναι κάτι, ποὺ δὲν εἶναι οὔτε νέο, οὔτε παλιό. Εἶναι, σὲ κάθε ἐποχῇ, ἓνα βῆμα τῆς πορείας, ποὺ διαλεκτικὰ γεννάει τὴν ἱστορία. Ρίζα τῆς πάλης αὐτῆς εἶναι ἡ Ἀνάγκη, ποὺ ἀπαιτεῖ, σὲ κάθε ἱστορικῇ στιγμῇ, ἓνα πλαίσιο ἀρκετὰ ἐλαστικό, κατὰ τὸν ἀγῶνα τοῦ ἀνθρώπου γιὰ τὴν ἐπιβίωση. Ὅταν τὸ παλιὸ εἶναι ξύλινο ἢ ἔξαλλο τὸ νέο, τὸ κοινωνικὸ σῶμα παρουσιάζει διαταραχές, ποὺ τὸ ἀναγκάζουν, εἴτε νὰ ἀτροφῆσιν, εἴτε νὰ σπαταλήσιν ἐνέργεια πυκνὴ, γιὰ νὰ πετύχῃ ἀποτελέσματα πενιχρά. Αὐτὸ συμβαίνει πάντα, εἰς πείσμα τῶν γελοίων μύθων γιὰ δῆθεν μεταβατικὰς ἐποχές, γιὰ ἐποχές δηλαδὴ μικρὰς καὶ οὐδέτερες, ποὺ θεωροῦνται σὰν ὑπόβαθρο τῶν ἄλλων, τῶν μεγάλων καὶ κραυγαλέων.

Ἡ μελέτη τῆς πάλης αὐτῆς, σὰν ἱστορικῆς διαδικασίας, εἶναι κάτι τὸ ἐξαιρετικὰ τραχὺ, ἀκόμη καὶ γιὰ τὸν εἰδικό, γιατί σὲ θέματα, ποὺ ἀντικείμενό τους δὲν εἶναι πράγματα, μὰ ἡ κοινωνία, δηλαδὴ ἓνα πολυσύνθετο ἔμβιο ὄν, ἡ γνώση ποτε γεωμετρικὸ εἶναι κάτι τὸ σχεδὸν ἀνέφικτο. Καὶ γιὰ μᾶς, τοὺς μέσους ἀνθρώπους, ἂν καὶ ἡ πάλη αὐτὴ ἔχει σημασία ὑπαρξιακὴ, δὲν ὑπάρχουν ὄπλα, ἐκτὸς ἀπὸ τίς καθαρὰ ἀνακλαστικὰς ἀντιδράσεις, γιὰ νὰ τὴν ἀντιμετωπίσουμε, ἂν καὶ ξέρουμε ὅτι βασικὰ ἀνθρώπινα συμφέροντα ἐξαρτῶνται πάντα ἀπὸ αὐτὴν ἢ ἐκείνη τὴν ἐκβασή της. Ἐνα πρᾶγμα ὅμως εἶναι βέβαιο: ὅτι στὸν ἀγῶνα μεταξύ νέου καὶ παλιοῦ, νικητὴς βγαίνει πάντα τὸ νέο, χρωματισμένο ὅμως, περισσότερο ἢ λιγώτερο, ἀπὸ τὸ παλιό. Ἡ διαπίστωση εἶναι πανάρχαια. «Ἀνάγκη δὲ ὡσπερ τέχνης αἰεὶ τὸ ἐπιγιγνόμενον κρατεῖν» λέει ὁ Θουκυδίδης. Καὶ στὸν Γουλιέλμο Τέλλο τοῦ Σίλλερ, ἔτσι ἐκφράζει τὴν πικρὴ του ἀπογοήτευση γιὰ τὴν θλιβερὴ αὐτὴ διαπίστωσή του ὁ γέρος Ἀττινγγαζουζεν:

*«Μὲ δύναμη τὸ Νέο ὀρμάει, καὶ τὸ Παλιό,
τὸ Σεβαστό, μᾶς φεύγει, καὶ ἄλλα φτάνουν χρόνια.
Γενιὰ καινούργια ζεῖ, ποὺ ἀλλοιώτικα νογᾶει.
Κι' ἐγὼ τί κάνω τώρα ἐδῶ; Χαθῆκαν ὅλοι ἐκεῖνοι,
ποὺ ἡ δράση κι' ἡ ζωὴ μαζί τους μ' εἶχαν δέσει.
Μέσα στὴ γῆ βαθειὰ θάβεται ἡ ἐποχὴ μου.
Χαρὰ σὲ κείνον ποὺ τὴν νέα δὲν θὰ γνωρίσῃ».*

Εἶναι μοιραῖο καὶ φυσικὸ τὸ Νέο νὰ ἐπικρατῇ. Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ προέχει στὸν ἀγῶνα αὐτὸν τὸ δραματικὸ, εἶναι νὰ βγαίνη ὁ νικητὴς διαποτισμένος μὲ οὐ-

σιαστικώτερη ιστορική πείρα, σὲ ἀκραιᾶ δηλαδή ἀνάλυση, μὲ περισσότερο ἀνθρωπισμό.

Τῆς δραματικῆς αὐτῆς διαμάχης, πού ἀποβλέπει πάντα σ' ἓνα πιὸ βολικὸ modus vivendi, ὁ χαρακτήρας εἶναι πολυσήμαντος, ἀφοῦ αὐτὴ διεξάγεται παράλληλα στὸν τομέα τῶν ἠθῶν, τῆς διατροφῆς, τῆς παιδαγωγίας, τῆς μόδας, τῶν τρόπων παραγωγῆς καὶ διανομῆς, τῶν μεθόδων διακυβερνήσεως. Διεξάγεται ἀκόμη μὲ πείσμα,—σὲ ὅτι ἀφορᾷ στὸν προορισμὸ του καὶ τὴ μορφὴ του,—στὸν τομέα τοῦ οἰκισμοῦ.

Ἡ πόλη εἶναι πλᾶσμα ὀργανικό. Τὴν γέννησαν οἱ ἀνάγκες τοῦ ἀνθρώπου. Γι' αὐτό, ὡς τὰ τέλη περίπου τοῦ 18ου αἰῶνα, μεγάλωνε μὲ μιὰ διαδικασία ἀργή, μὰ σίγουρη,—ἀφοῦ ὁ βραδύς ρυθμὸς δίνει σχεδὸν πάντα λύσεις πιὸ θετικές καὶ λιγώτερο ἐπικίνδυνες,—καὶ ἐμόρφωνε τοὺς πνεύμονές της καὶ τὸ κυκλοφοριακὸ της σύστημα, ἀν ὄχι ἐπιστημονικὰ καὶ σκόπιμα, ἀν ὄχι μὲ σχέδια καὶ πολεοδομίες, τουλάχιστο μὲ τὴν δημιουργικὴ φαντασία καὶ μὲ πόθο γιὰ τὴν ἀνεση. Ἀπὸ τίς ἀρχές ὅμως τοῦ 19ου αἰῶνα, τάσεις πιεστικές, ἀπόρροια τῆς βιομηχανικῆς ἐπανάστασης καὶ τῆς καταπληκτικῆς αὔξεσης τοῦ πληθυσμοῦ, ἀνατρέπουν τὴν εἰδυλιακὴ αὐτὴ πορεία.

Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς νορμανδικῆς εἰσβολῆς, ἕως τὸ 1600, μέσα δηλαδή σὲ ἕξι περίπου αἰῶνες, διπλασιάζεται ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἀγγλίας.

Ἀπὸ τὸ 1600 ἕως τὸ 1800, στοὺς δύο δηλαδή ἐπόμενους αἰῶνες, ὁ πληθυσμὸς αὐτός, (ὁ πληθυσμὸς τοῦ 1600) τριπλασιάζεται.

Τὸν 19ον αἰῶνα, τριπλασιάζεται ὁ πληθυσμὸς τοῦ 1800. Καὶ ἡ αὔξηση αὐτὴ γίνεται μὲ τρόπο καταφανῶς ἀσύμμετρο, ἀφοῦ διογκώνεται τρομακτικὰ ὁ πληθυσμὸς τῶν πόλεων, ἐνῶ παράλληλα μειώνεται ὁ πληθυσμὸς τῶν χωριῶν. Αὐτὴ ἡ πρωτόφαντη δημογραφικὴ πίεση στίς πόλεις ἀντιμετωπίστηκε στὴν ἀρχὴ τελείως ἐμπειρικά, καὶ μὲ τὴν ἀνθρωπιστικὴ (!) προϋπόθεση, ὅτι τὰ πλάσματα, πού ἔτρεχαν πρὸς τὰ μεγάλα κέντρα γιὰ ψωμί, ἦταν ἓνα εἶδος ἀνθρωποειδῶν, πού μποροῦσαν νὰ σταυλίσουν τὴν ἐργατικὴ τους δύναμη, μαζί μὲ τὴν φυματίωσή τους, σὲ ὑπόγεια καὶ τρῶγλες, καὶ νὰ χορτάσουν τὴν πείνα τους μὲ τὰ οἰκονομικὰ μέσα πού τοὺς συγχωροῦσε ὁ σιδερένιος νόμος τῶν ἡμερομισθίων τοῦ μακαρίτη Λασάλ. Πέρασαν ὅμως γρήγορα οἱ ἀγαθοὶ αὐτοὶ καιροί. Διαιτολόγοι, ὑγιεινολόγοι, πολεοδόμοι, βιολόγοι, δίδαξαν, μὲ ἀκαταμάχητο διδακτικὸ οἴστρο, τοὺς νεόζυμους εἰλωτες, ὅτι τὸ ὀξυγόνο χρειάζεται, ὅτι ἓνας ὠρισμένος ἀριθμὸς θερμίδων καὶ κάποια δόση χαρᾶς εἶναι κίνητρα εὐνοϊκὰ γιὰ τὴν ἀπόδοση τῆς ἐργασίας, καὶ ὅτι μέσα στὸν κατοικήσιμο χῶρο, κάποια κυβικὰ μέτρα ἀέρα εἶναι ἀπαραίτητα γιὰ κάθε ἀνθρώπο. Προτοῦ ἡ ἐπιστήμη ἀνακατευτῆ, κανεὶς δὲν ἤξερε τέτοια πράγματα. Γι' αὐτό, στὸν χρυσὸν αἰῶνα τῆς Ἀθήνας, τὰ σπίτια δὲν εἶχαν οὔτε ἀνακουφιστήρια οὔτε παράθυρα. Τὸ δυστύχημα εἶναι ὅτι ὁ σημερινὸς ἀνθρώπος τὰ ξαίρει, καὶ ἔτσι στὴν οὐσιαστικὴ ζημιὰ πού τοῦ γίνεται, προστίθεται καὶ ἡ φθορὰ ἀπὸ τὴν ψυχολογικὴ πίεση αὐτῆς τῆς πικρῆς γνώσης. Ἔτσι, ἐγίνε πλέον κοινὴ συνείδηση, ὅτι πρέπει νὰ ἀναζητηθοῦν φάρμακα δραστικὰ ἐναντίον αὐτῆς τῆς ἀρρώστειας, πού ὑπονομεύει σωματικὰ καὶ ψυχικὰ τὴν ἀνθρώπινη ὕπαρξη, μέσα στὰ τεράστια στρατόπεδα συγκεντρώσεως, —κυψέλες τὰ λέει ἡ αἰσιόδοξη κοινωνιολογία,—πού ἴδρυσε ἡ βιομηχανικὴ μας ἐποχὴ. Τὸ μεγάλο φάρμακο, ἡ ἐλάττωσις δηλαδή τοῦ πληθυσμοῦ, δὲν χωρεῖ πιά, ἀφοῦ γιὰ νὰ ἰσχύσει, γιὰ νὰ ξαναγυρίσει δηλαδή ἡ Ἀγγλία π.χ. στὸν πληθυσμὸ πού εἶχε τὴν ἐποχὴ τῆς νορμανδικῆς κατάκτησης, θὰ ἔπρεπε νὰ ἐξαφανιστοῦν οἱ γιατροί, μὲ ὄλο τους τὸν ἐπιστημονικὸ ὀπλισμὸ καὶ νὰμποῦν πάλι στὸ προσκήνιο οἱ σιτοδεῖες, ἡ ἀναρχία, οἱ λοιμοί, ὅπως τὸ περίφημο Black Death, ἡ φοβερὴ πανώλης, πού θέρισε κατὰ τὸν 14ον αἰῶνα τὸ ἓνα τρίτο τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Εὐρώπης. Νὰμποῦν στὸ προσκήνιο καὶ νὰ κυριαρχήσουν ἀν-

εμπόδια, χωρίς όρρους και έμβόλια, με μόνους ώχρους αντίπαλους τὰ μάγια, τις μαγγανείες και τήν δεισιδαιμονία. Μπορούμε όμως να αναθέσουμε στην πείνα και τις έπιδημίες τήν φροντίδα να τακτοποιούν τὸ πλεόνασμα τοῦ πληθυσμοῦ, σὲ μιὰ εποχή ὅπου ἡ έπιστήμη ισχυρίζεται ὅ,τι μπορεί, ἐὰν φυσικά ἡ πολιτική τῆς τὸ έπιτρέψει, να θρέψη και να στεγάση ἀνθρωπινὰ τὸν πληθυσμὸ τῆς γῆς;

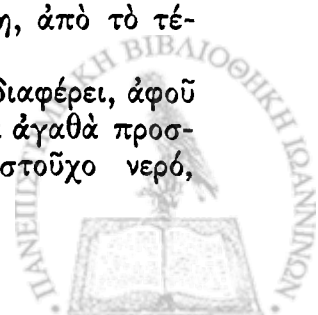
Β'

Τὸ κάθε θέμα μπορεί, ἀπὸ πολλές πλευρές, να ἐξεταστῆ. Ἐδῶ, ἄς μᾶς έπιτραπῆ να θεωρήσουμε ειδικὰ τὸ θέμα τοῦ μεγάλου οἰκισμοῦ, ὄχι ἀπὸ πλευρές, ὅπου καμμιά ἀρμοδιότητα δὲν μᾶς συγχωρεῖται, δηλαδή τεχνικές, οἰκονομικές κτλ., μὰ μόνον ἀπὸ τήν πλευρὰ τήν καθαρὰ ἀνθρώπινη, ἀπὸ τήν πλευρὰ πὸ τὸ θεωροῦν οἱ ἀπλές ψυχές σὲ ὄλες τις μοντέρνες Βαβυλῶνες. Σὲ κάθε τεράστια μυρμηκιά, ὅπου μιὰ νέα μορφή δουλείας γεννήθηκε και ἀνθεῖ, ἡ δουλεία σ τ ἡ ν α ὕ τ α π ά τ η ὅ τ ι ζ ο ὕ μ ε κ α λ ύ τ ε ρ α μέσα στις μεγάλες πολιτεῖες, στις κακοήθεις αὐτὲς νεοπλασίες, ὅπου ἀμελοῦνται βάνουσα οἱ βασικές ψυχικές και φυσιολογικές ἀνάγκες τοῦ ἀνθρώπου.

Αὐτὸ τὸ κήρυγμα ἀποστασίας γράφεται γιὰ ν' ἀλλάξουν ριζικὰ τὰ κακῶς κείμενα; Γιὰ να κατανεμηθῆ σύμμετρα ὁ πληθυσμὸς μέσα στην μᾶζα ὀξυγόνου και πράσινου τῆς χώρας; Γιὰ να ξαναγυρίσουμε στοὺς μικροὺς εἰδυλλιακοὺς οἰκισμοὺς, πὸ εἶχαν ἄλλωστε κι' αὐτοὶ τὰ φριχτὰ τους βάσανα; Οὔτε στην καρδιά μας καλλιεργοῦμε τόση προπέτεια, οὔτε στὰ γουδιά μας τρίβουμε τέτοιους ρωμαντισμοὺς. Ἄς μένουν μακριὰ μας τὰ Σολέντα και τὰ Ἐλδοράδα, μαζί με τις κάθε λογῆς οὐτοπίες!.. Ἄς ζητήσουμε ὅμως τουλάχιστον ὅ,τι εἶναι δ υ ν α τ ὸ ν να γίνη γιὰ να μπορέση να ἀποτινάξῃ ὁ ἀνθρωπος τὸν ζυγὸ μιᾶς φοινικῆς σκοπιμότητας.

Chi non puo quel che vuol, quel che puo voglia. (Ἐκεῖνος πὸ δὲν μπορεί να πετύχη ἐκεῖνο πὸ θέλει, ἄς θέλει ἐκεῖνο πὸ μπορεί), λέει ὁ Ντὰ Βίντσι. Οἱ τεχνικοὶ ζητοῦν βέβαια να λύσουν προβλήματα τῆς ειδικότητάς τους, σχετικά με τοὺς ἀσφυκτικούς οἰκισμοὺς, πὸ δημιουργεῖ μπροστὰ στὰ μάτια μας ἡ νέα οἰκονομία. Ὁ μέσος, ὅμως, ἀνθρωπος θέτει κι' αὐτὸς τὸ πρόβλημά του. Νοιώθει πὸς πλησιάζει ὁ καιρὸς ὅπου θὰ ἀνεβαίνει με ἐλικόπτερο στὸ τσιμεντένιο κιβώτιο πὸ θὰ τὸν στεγάξει, και ὅπου ὁ ἄμεσος γείτονάς του θὰ τοῦ εἶναι τόσο ξένος ὅσο οἱ ἰθαγενεῖς τῆς Παταγονίας. Προαισθάνεται ὅτι πολὺ σύντομα θὰ ἀναγκάζεται να ταξιδεύη, γιὰ να ἀντικρύση ἕνα πραγματικὸ δέντρο μέσα στὸν χημικὸ πολιτισμὸ πὸ ὀρμάει, και ὅτι ἀντὶ τοῦ Τουμπὰ τῶν θρύλων, πὸ ἕνα ἄλογο, καλπάζοντας, ἤθελε ἕκατὸ χρόνια να βγῆ ἀπὸ τῆ σκιά του, θὰ ἀρκεστῆ στὰ πενιχρὰ κακτοειδῆ τῆς γλάστρας του, ὅπως ὁ μέγας Ταρταρίνος με τὸ νάνο Μπαομπάμπ. Βέβαια, οἱ μπροστάρηδες τοῦ κοπαδιοῦ ισχυρίζονται, ὅτι οἱ πρακτικές ἐκπολιτιστικές ἀνάγκες τοῦ ἀνθρώπου ἱκανοποιοῦνται στοὺς νέους τεράστιους οἰκισμοὺς. Συμβαίνει ὅμως τὸ ἴδιο με τις ψυχικές του ἀνάγκες; "Ὅλα ἀλλάζουν στὸν κόσμο, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἄντρα και τῆ γυναῖκα, εἶπε ὁ Ντιούραντ, ἐκτὸς δηλαδή ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα ἔνστικτα. Γι' αὐτὸ, μέσα στην κοιλιὰ τοῦ κήτους, ὁ νέος ἀνθρωπος δὲν μένει τόσο ἱκανοποιημένος, ὅσο ὁ βιβλικὸς Ἰωνᾶς. Πράγματι, τί προσφέρει ἡ μεγάλη πόλη στὸν πολίτη τὸν μέσο, στὸν ἀποχειροβίωτο, στὸ μεροδούλι, δηλαδή, και στὸ μισθὸ; Γιατί οἱ ἄλλοι, αὐτοὶ, πὸ τὰ συμφέροντά τους ἔστησαν τοὺς τερατώδεις μοντέρνους οἰκισμοὺς, βρίσκουν τὸν τρόπο να ἀπομακρύνονται ὀλοένα και περισσότερο, με τήν ἐκδρομή, τὸ ταξίδι, τήν κρουαζιέρα, τήν ἔπαυλη, ἀπὸ τὸ τέρας πὸ ἔχουν δημιουργήσει.

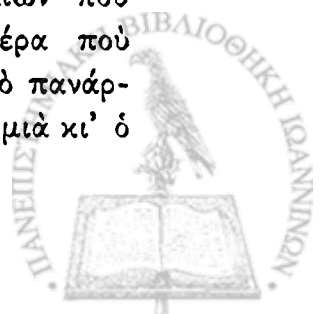
Ἡ πόλη, ἄς ποῦμε ἡ Ἀθήνα,—γιατί αὐτὴ περισσότερο μᾶς ἐνδιαφέρει, ἀφοῦ κατάντησε ἡ φαγέδαινα τοῦ ἑλληνικοῦ Ἔθνους,—πολλὰ ἀντιλεγόμενα ἀγαθὰ προσφέρει στὸν κάτοικό της: Τρῶγλες γιὰ να σταυλίζεται, ἄφθονο ἀσβεστοῦχο νερό,

φτηνὸ θέαμα, γιὰ νὰ λαγαρίση τὸ ἦθος του. πορνεία, γιὰ νὰ ἐξαγνίση τὰ ἦθη του, αἰθουσες διαλέξεων, ὅπου φοιτοῦν λίγες χιλιάδες ἄνθρωποι σὲ δυὸ ἑκατομμύρια κατοίκους, θέατρα καὶ συναυλίες, ὅπου φοιτοῦν ἄλλοι τόσοι, ἐπιστήμη, πού τὸν ἐμποδίζει νὰ πεθαινή στὴν ὥρα του, χωρὶς νὰ κολάζεται. Καὶ τί τοῦ ἀρνεῖται; Τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, τὸ ὄξυγόνο, τὸ ἰσορροπημένο νευρικό σύστημα, τὴν ἀνάπαυση τοῦ πράσινου, τὴν χαρὰ νὰ βλέπη πού καὶ πού *Suih specie aeternitatis* τὸν κόσμο, τὸ γάργαρα δηλαδὴ νερὸ τῆς ἀληθινῆς ζωῆς. Χωνεῦει ἄνθρώπους ζωντανούς ἢ πόλη καὶ ξερνάει οἰκτρὰ νευρόσπαστα, καχεκτικὲς συναρτήσεις τῶν τραπεζογραμμάτων, ἄνθρώπους πού ἰδρωκοποῦν, σπρώχνονται, ἀσθμαίνουν καὶ σκοτώνονται, χωρὶς καμμιά ἔξαρση, χωρὶς γνήσια χαρὰ.

Αὐτὰ τουλάχιστο συμβαίνουν σὲ μᾶς ἐδῶ, γιὰτι εἴμαστε λαὸς χωρὶς φαντασία. Ὅπως πελαγοδρομοῦμε σὲ ὁποιοδήποτε θέμα φτάση στὴν περιοχὴ τῶν αἰσθητηρίων μας, χωρὶς νὰ κατορθώνουμε νὰ ἐπωφεληθοῦμε ἀπὸ τὴν συμπυκνωμένη πεῖρα τῶν ἄλλων, πεῖρα κερδισμένη μέσα σὲ πολλοὺς αἰῶνες ἀγῶνων, ἔτσι καὶ στὸ νευραλγικό θέμα τοῦ οἰκισμοῦ, μὲ σταυρωμένα χέρια, παραδινόμαστε στὴ διάκριση τῆς μοίρας. Καλὰ - καλὰ δὲν ἔχουμε ἀκόμη συνειδητοποιήσει τὸ τί θὰ πῆ ἡ πόλη καὶ τὸ ὅτι αὐτὴ εἶναι μιὰ κατάστασις ἀνάγκης. Ἀκόμη δὲν νοιώσαμε πῶς τὸ φριχτὸ αὐτὸ δεσμοτῆριο, πού ἡ ἀβρὴ εἰρωνεία τὸ ὀνόμασε κυψέλη, εἶναι ὁ στῖβος τῆς δικῆς μας μορφῆς δουλείας, γιὰτι ἡ κάθε ἐποχὴ ἀπεργάζεται μιὰ μορφὴ δουλείας, πού προσιδιάζει στὰ μέσα της καὶ στὴν βούλησὴ της.

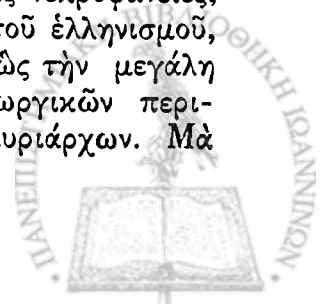
Δὲν μᾶς λείπει ὅμως μόνον ἡ φαντασία. Φαίνεται πῶς τὸ δικό μας, τὸ ἑλληνικό εἶδος, δὲν ἔχει οὔτε τίς στοιχειώδεις προσαρμοστικὲς ἰκανότητες, πού ἀποτελοῦν ἀμείλικτο βιολογικό αἶτημα. Λέμε «φαίνεται», γιὰτι ἡ ἀλήθεια εἶναι μᾶλλον ὅτι συμφέροντα οἰκονομικὰ τεράστια, συνειδητὰ ἀντιμάχονται μὲ ἐπιτυχία, χάρη σὲ βολικὲς πολιτικὲς συνθήκες πού ἔχουν ἐξασφαλίσει, τὴν καθολικὴν ἀξίωση τοῦ λαοῦ γιὰ μιὰ ὑγιέστερη διαβίωση, ἀφοῦ φυσικὰ τὴν ὑγιέστερη αὐτὴ διαβίωση τὴν ἔχουν ἤδη ἐξασφαλίσει στοὺς δικούς τους φορεῖς. Ἀπὸ αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ γεγονός ἀπορρέει καὶ ἡ νόμιμη ἀξίωσή μας νὰ ἔχουμε γνώμη σ' ἓνα ζήτημα, πού σὲ πρώτη ἐξέτασις, φαίνεται νὰ ἀνήκει καθαρὰ στοὺς εἰδικούς. Δὲν καταπατοῦμε ὅμως μ' αὐτὸ ξένα οἰκόπεδα· γιὰτι ὁ εἰδικὸς προσφέρει μὲ τὸ ἀζημίωτον τίς τεχνικὲς του ὑπηρεσίες, γιὰ νὰ πραγματοποιηθοῦν ὄχι δικοὶ του, μὰ δικοὶ μας σκοποὶ, γιὰ νὰ ἰκανοποιηθοῦν δικές μας, — τῆς λαϊκῆς μᾶζας, δηλαδὴ, — ἀνάγκες. Δὲν ἀποβλέπουμε μόνον στὴν ἀπλῆ διατήρησή μας στὴ ζωὴ. Ἀπαιτοῦμε καὶ τὴν πνευματικὴν καλλιέργεια καὶ τὴν ἐτοιμότητα γιὰ συγκίνηση, τὴν δόνηση τοῦ αἰσθήματος, τὸν πόθο νὰ μὴν μονωθοῦμε σ' ἓναν ἐχθρικό κόσμο, νὰ μὴν πεθάνουμε μόνοι. Ἡ διαισθησις ὅμως μᾶς ψιθυρίζει ὅτι ἐμεῖς, οἱ μέσοι ἄνθρωποι, καταντήσαμε, καὶ γιὰ τὸν εἰδικὸ καὶ γιὰ τὸν ἐντολοδότη του, ἀμελητέα ποσότητα. Μέσα στὰ μεγάλα ἀστικὰ κέντρα παλεύουν ὁ ὑστερικός πόθος γιὰ τὸν εὐκόλο πλουτισμὸ καὶ ἡ λογικὴ ἀξίωσις τῆς μᾶζας γιὰ ἓνα *minimum* ὑγείας, ψυχαγωγίας καὶ ἀσφάλειας. Σὲ ἄλλες χώρες, ἡ πάλῃ κατάληξε σὲ κάποιον συμβιβασμὸ, πού χωρὶς νὰ ἀνακόπη τὸν βάρβαρο ρυθμὸ τῆς ζωῆς, μετριάζει τὴν ἀπάνθρωπη τραχύτητά του. Στὸ τέρας ὅμως τοῦ ἀττικοῦ λεκανοπεδίου, πού περισφίγγει μέσα στὸν κάθε ἄλλο παρὰ μητρικό του κόλπο τὸ τέταρτο τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, στὴν μεγάλη μας πρωτεύουσα, πού δὲν τὴν γέννησαν φυσιολογικὰ οἱ τεράστιες βιομηχανικὲς μονάδες, μὰ ἡ τεχνητὴ συγκέντρωσις σ' αὐτὴν μιᾶς ἀρρωστης πολιτικῆς ζωῆς, καὶ ἡ ἀκαταπόνητη κοινωνικότητα τοῦ Ἑλληνα, δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιο. Φαίνεται πῶς ἡ εὐτυχία ἑκατομμυρίων Γραικῶν εἶναι ποσὸ εὐθέως ἀνάλογο πρὸς τὸν ἀριθμὸ τῶν κεφαλιῶν πού βλέπουν κάθε μέρα, καὶ ἀντιστρόφως ἀνάλογο πρὸς τὴν ποιότητα τοῦ ἀέρα πού ἀναπνέουν. Μὰ γιὰ τὸν ἀέρα, τί μᾶς νοιάζει; ὑπάρχει ὁ मिθριδατισμός, τὸ πανάρχαιο φάρμακο. Ἐκτίσαμε, λοιπόν, κι' ἐμεῖς τὴν ὠραία μας πολιτεία καί, μιὰ κι' ὁ

Λύσανδρος έχει από καιρό κατεδαφίσει τὰ τείχη της, τῆς ἐπιτρέψαμε νὰ ξεχυθῆ λεβέντικα καὶ γραφικά, ὡς τὰ ριζὰ τῶν ὠραίων βουνῶν τῆς Ἀττικῆς. Τρέμει ἀπὸ ἀγωνία τὸ ἀρχαῖο Κλέος· ἡ Γλαύκα δὲν βρίσκει πιά ἤσυχο τόπο γιὰ νὰ κουρνιασῆ, καὶ ἡ Ἀθηναῖα ἡ γλαυκῶπις δὲν βλέπει, γιὰ ν' ἀκουμπῆσει, καμμιὰ ἱερὴ ἐλιά. Αὐτὴ ἡ τεράστια οἰκοδομικὴ μᾶζα ἀσκεῖ μιὰ τρομακτικὴ πίεση ἐπάνω σ' ἓνα κέντρο τριῶν περίπου τετραγωνικῶν χιλιομέτρων. Πρὸς τὸ κέντρο αὐτὸ ἀτενίζου ἐκατομύρια μάτια. Ἐκεῖ ἀξιολογεῖται ἡ ἐργασία, ἐκεῖ γεννάει τὸ χρῆμα, ἐκεῖ πάλλει ἡ καρδιά τῆς πόλης, ἐκεῖ βρίσκει τὴν τελειώσή του τὸ ρουσφέτι, μαγγανεύονται οἱ παρανομίες, ἀνθίζει ἡ συναλλαγὴ καὶ βρίσκει καλύτερη τιμὴ ἢ τρυφερὴ σάρκα καὶ πιὸ γενναία ἱκανοποίησις ἢ λαιμαργία καὶ ὁ πόθος. Καὶ ἐπειδὴ ἐνδιαίτημα ἀπαιτεῖ καὶ ἡ Κακία, ὅπως καὶ ἡ Ἀρετὴ, στὸ κέντρο τῆς ἀττικῆς Βαβυλώνας, ἄρχισαν νὰ ὑψώνονται πελώριες Insulae, ὅπου ἡ βουλμία δὲν ἀφήνει νὰ χάνεται οὔτε μέτρο ἐμβαδοῦ. Ὅλα αὐτὰ χωρὶς ἄλλη ἀντίσταση, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ἀνασχετικούς στεναγμούς τῶν παλαιῶν, γιὰτι θεωρεῖται σκέτος λυρισμὸς τὸ νὰ ἀσχολεῖται κανεὶς μὲ τὸ ὄξυγόνο, ὅταν ἀκούεται τὸ εὐφρόσυνο κουδούνισμα τῶν ἀργυρίων. Τώρα ἄς βάλῃ τὸ χέρι του ὁ Θεός, γιὰ νὰ σώσῃ τὸν κόσμον ἀπὸ τὶς ἀρρώστειες καὶ τὶς ψυχώσεις. Μαζὶ ὅμως μὲ τὸ Θεό, ἄς ἀγωνιστοῦμε κι' ἐμεῖς, γιὰ νὰ πάψῃ τὸ κέρδος νὰ στέκῃ στὴν κλίμακα τῶν ἀξιῶν ψηλότερα ἀπὸ τὴν τιμὴν, καὶ ἡ κτηνωδία ψηλότερα ἀπὸ τὸν ἀνθρωπισμό. Γιὰ νὰ καρποφορήσουν ὅμως οἱ προσπάθειές μας, εἶναι ἀναγκαῖο νὰ ἐπωφεληθοῦμε ἀπὸ τὴν ξένη πείρα.

Γ'

Πόλεις ὑπάρχουν παντοῦ, μεγάλες καὶ μεγαλύτερες ἀπὸ τὴ δική μας ἀμαρτωλὴ μὲ τὸ μεγάλο ὄνομα. Μερικὲς τὶς γέννησε ἡ πίεσις τῆς βιομηχανικῆς ἐποχῆς. Τὶς περισσότερες ὅμως, ἰδιαιτέρως στὴν δυτικὴ Εὐρώπῃ, τὶς ἔφερε μαζὶ της, σὰν φυσιολογικὰ πλάσματα, ἡ ἱστορικὴ ροὴ ἀπὸ τὴν καρδιά τοῦ Μ. Αἰῶνα. Μεγάλωσαν, κύτταρο τὸ κύτταρο, σὰν ζωντανοὶ ὀργανισμοί, ὅπου ἡ φαντασία, ἡ αἰσθητική, ἡ ἰδεολογία κάθε ἐποχῆς ἀπόθεσε τὴ σφραγίδα της, προτοῦ τὴν παραδώσῃ στὴν ἐπόμενη. Ἐκεῖ, μέσα σ' ἓνα πλαίσιο σχετικῆς ἐλευθερίας γιὰ κάποιες τουλάχιστο ἀπὸ τὶς κοινωνικὲς ομάδες, μέσα στὸ κλειστὸ καθεστῶς τῶν νομικῶν Τάξεων, ὑψώσαν οἱ διαφορὲς ἐποχὲς τὶς Ἐκκλησίες καὶ τὰ Δημαρχεῖα τους, τὰ μέγαλα τῆς ἀρχοντιᾶς, θεάτρα, Πανεπιστήμια, δημόσια κτήρια, ἀπὸ πέτρα ἀκατάλυτη, ἀφοῦ στόχος τους ἦταν ἡ διάρκεια, μέσα στὸν φτηνὸ συρφετὸ τῶν σπιτιῶν ἀπὸ εὐτελὲς ὑλικό. Ἀκόμη καὶ στὶς καθαρὰ φρουριακὰς πόλεις, ποὺ τὰ τείχη τους ἀποτελοῦσαν ἓνα πλαίσιο μονωτικὸ, δημιουργῶντας στενότητα γῆς, τὸ εὐγενικὸ κτίσμα, ποὺ ἀντιπροσώπευε τὴν κοινοτικὴν ζωὴν τῆς πολιτείας, εἶχε δικαίωμα στὸν ζωτικὸ του χῶρον, ποὺ τοῦ ἐπέτρεπε νὰ θεραπεύῃ, μαζὶ μὲ τὶς πρακτικὰς, καὶ τὶς αἰσθητικὰς ἀνάγκες τοῦ πολίτη. Αὐτὰ ὅμως συνέβαιναν στὶς πόλεις μὲ ἀπτὴ ἱστορία, δὲν συμβαίνουν ὅμως καὶ μὲ τὶς δικὰς μας. Αὐτὲς ἔχουν ὅλες σχεδὸν ἱστορικὰ ὀνόματα, γιὰ λόγους ὅμως εἰδικούς, πολὺ γνωστούς, ἢ ἐγγραφῆ τῶν πόθων τους καὶ τῶν ἔργων τους, τῆς ἀκμῆς καὶ τῆς παρακμῆς τους ἔπαψε νὰ ἀποτυπώνεται σὲ στέρεο ὑλικό ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς κατὰπτωσις τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ κόσμου. Ἔτσι δὲν διατηροῦν παρὰ ἐρείπια καὶ παραδόσεις. Καμμιὰ δὲν εἶχε τὴν μοναδικὴν τύχην τῆς Ρώμης ποὺ εἶναι, βασικά, ἀστικὸ κέντρο ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ποὺ ἡ Λύκαινα βύζαξε τὸν Ρωμύλον, καὶ ποὺ μέσα στὸν περίβολό της ἀποτυπώθηκαν οἱ περιπέτειες ἐνὸς σπουδαίου λαοῦ σὲ ἀθάνατο ὑλικό, σὲ μιὰ ζωὴν, χωρὶς νεκροφάνειες, τριῶν χιλιάδων ἐτῶν. Οἱ δικὰς μας, οἱ ἀρχαῖες πόλεις τῆς ἀκμῆς τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἢ σβήστηκαν τελείως ἀπὸ τὸν χάρτη τοῦ κόσμου, ἢ φυτοζώησαν ὡς τὴν μεγάλην μας ἐπανάστασιν σὰν ἀσήμαντοι οἰκισμοί, σὰν κέντρα φτωχῶν γεωργικῶν περιφερειῶν, κάτω ἀπὸ τὸ αὐστηρὸ μάτι σκληρῶν καὶ μισαλλόδοξων κυριάρχων. Μὰ

ἀκόμη καὶ στὴν ἐποχὴ τῆς μεγάλης τους ἀκμῆς, οἱ πόλεις αὐτὲς μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὴν Ἀθήνα, ἀπὸ λόγους βιοθεωρητικούς καὶ κοσμοθεωρητικούς, ἀμελοῦσαν τὴν ἄνεση τοῦ ἀστοῦ καὶ φρόντιζαν μόνον γιὰ τὴν μνημειακὴ παρουσίαση τῆς ἰδίας τῆς πολιτείας καὶ τῶν κοινοτικῶν ιδεωδῶν. Σ' ἓνα του κεφάλαιο ὁ Ἡρόδοτος, μιλῶντας γιὰ τὶς διαφορὰς τοῦ τρόπου ζωῆς μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Αἰγυπτίων, γράφει γι' αὐτοὺς τοὺς τελευταίους: «εὐμαρὶη χρέονται ἐν τοῖσι οἴκοισι, ἐσθίουσι δὲ ἕξω ἐν τῆσι ὁδοῖσι». Στὸ σπῖτι λοιπὸν τὶς σωματικὰς τους ἀνάγκας οἱ Αἰγύπτιοι, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς Ἕλληνας, πού προτιμοῦσαν, φαίνεται, τὸ ὑπαιθρο, μὲ ὅλες τὶς φυσικὰς ἐπιπτώσεις αὐτῆς τῆς συνήθειας στὴν ὑγεία, τὴν κοσμιότητα καὶ τὴν καθαριότητα. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἴδιο τὸ ἰδιωτικὸ σπῖτι ἦταν ἄθλιο, ὅπως εὐκόλα διαπιστώνει κανεὶς διαβάζοντας ἓνα ὁποιοδήποτε σύγγραμμα πού ἀσχολεῖται μὲ τὸν ἰδιωτικὸ βίον τῶν Ἀρχαίων. Τὰ λίγα καὶ στενὰ κουφώματα δὲν ἐπέτρεπαν στὸ φῶς καὶ στὸν ἀέρα νὰ ἀπολυμαίνουσι τοὺς κατοικήσιμους χώρους, πού τοὺς ἐπνίγαν οἱ καπνοὶ τῆς γωνίστρας καὶ τῶν ἐλλυχνίων καὶ πιθανὸν καὶ ἡ δυσσομία τῶν ἀπλυτων σωμάτων ἐλευθέρων καὶ δούλων, σὲ μιὰ πολιτεία πού δὲν εἶχε νερό. «Ἡ δὲ πόλις, γράφει ὁ Ἡρακλείδης, ξηρὰ πᾶσα, οὐκ εὐυδρος, κακῶς ἐρρυμοτομημένη, διὰ τὴν ἀρχαιότητα. αἱ μὲν πολλὰ τῶν οἰκιῶν εὐτελεῖς, ὀλίγαι δὲ χρήσιμοι». Ὁ ξένος δὲν θὰ πίστευε ποτὲ ὅτι αὐτὴ εἶναι ἡ Ἀθήνα ἡ ὀνομαστή. Ἀλλὰ βλέποντας τὰ δημόσια κτίρια, «μετ' οὐ πολὺ πιστεύσειεν ἄν τις». Αὐτὰ τὰ δημόσια κτίρια ἀνάγκασαν καὶ τὸν Ἀθηνολάτρη Κικέρωνα νὰ ἀναφωνήσῃ στὸ De Finibus: «Σ' αὐτὴ τὴν πόλιν, ὅπου νὰ βάλῃ κανεὶς τὸ πόδι του, τοῦ μιλάει ἓνα κομμάτι ἀπὸ τὸ παρελθόν». Μὰ χρειαζόνταν ἀσφαλῶς γι' αὐτὸ καὶ ἡ ἀρχαιομάθεια καὶ ἡ δημιουργικὴ φαντασία καὶ κάποια διαπίδυση, καρπὸς μιᾶς ἀκατανίκητης νοσταλγίας τοῦ παρόντος πρὸς τὸ παρελθόν, προσόντα πού δὲν ἔλλειπαν ἀσφαλῶς ἀπὸ τὸν ὀνομαστὸν ῥήτορα, καὶ πού δὲν θὰ πρεπε ἀσφαλῶς νὰ λείπουν, ἀπὸ ὅσους ἀντίκρυζαν τὶς ἑλληνικὰς πόλεις τὴν ἐποχὴ τῆς παρακμῆς, καὶ ἰδιαίτερα στὴν περίοδο τῆς τουρκοκρατίας. Ὅταν τὸ εὐφρόσυνο ἔτος 1821 γεννήθηκε γιὰ μᾶς στὴν σκηνὴ αὐτοῦ τοῦ κόσμου, οἱ ἀραιοὶ κάτοικοι τοῦ τόπου μας ζοῦσαν σὲ ἄθλια χωριά, πού παρουσίαζαν συχνὰ μιὰ φυσικὴ γραφικότητα, μιὰ πού τοὺς ἦταν ἄγνωστο τὸ νόημα τοῦ μνημείου. Τὸ δημόσιον κτίριον ἔλλειπε, ἡ ἐκκλησία ἐπρεπε νὰ εἶναι ἓνα πενιχρὸ καὶ συνεσταλμένο κτίσμα, τὸ σχολεῖον ἦταν ἀνύπαρκτο, καὶ οἱ ραγιαδες εἶχαν ἄλλες φροντίδες ἀπὸ τὸ νὰ κτίζουν κοινοτικὰ καταστήματα. Ἄν δὲν ὑπῆρχαν τὰ ἀραιοὶ βυζαντινὰ κατάλοιπα καὶ ἡ θελκτικὴ κομψότητα τοῦ μιναρέ, οἱ ἄθλιοι συνοικισμοὶ θὰ ἔκαναν τὴν ἐντύπωση σταθμοῦ νομάδων, πού εἶχαν πρόχειρα ριζώσει στὴ γῆ. Εἶχαν ὅμως ἓνα ἀνεκτίμητο πλεονέκτημα οἱ συνοικισμοὶ αὐτοί: τοὺς ἀφθονοὺς ἐλεύθερους χώρους, πού χάρη σ' αὐτοὺς, ἡ πολεοδομία θὰ εἶχε ὅλη τὴν ἄνεση νὰ βάλῃ τάξιν στὸ χάος, καὶ νὰ διαμορφώσῃ ὑποδειγματικὰς μικρὰς πόλεις.

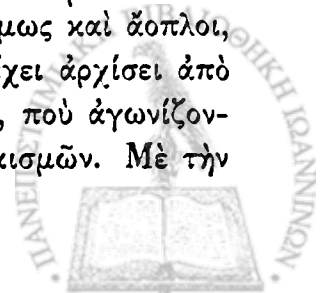
Δυστυχῶς, ὥρμησαν ἀμέσως στὴ σκηνὴ ἡ κερδοσκοπία καὶ ἡ ἀσυνειδησία, σὰν φυσικὰς ἐπιπτώσεις τῆς μεγαλοϊδεατικῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, πού κατεδίκαζε σὲ μαρασμὸν τὴν ὁρμὴν γιὰ ἐσωτερικὴ ἀνόρθωση, καὶ ἀπορροφοῦσε τὴν δραστηριότητα καὶ τὶς φροντίδες τοῦ ἔθνους. Ἡ μεγάλη ἰδέα, ἔκφραση νόμιμων ἀσφαλῶς ἑθνικῶν πόθων, ἦταν ἐξ ἴσου ἀσφαλῶς καὶ ἓνα εὐφυὲς μέσο γιὰ νὰ κοιτάξῃ ὁ λαὸς μόνον μακρὰ, ἀδιαφορῶντας γιὰ τὰ ἐν πρὸςί, πού ἦταν ἄθλια, καὶ σκότωσε στὸν τόπον μας τὶς τόσο γόνιμες, μικρὰς πρακτικὰς ἰδέες, πού ἔστησαν στὰ πόδια τῆς τῆς νέας Εὐρώπης. Ἦταν ἓνα βαρὺ ποτό, πού ἐθόλωσε τὸ ὥραϊον παράγγελμα: νᾶ φ ε καὶ μέ μ ν α σ' ἀ π ι σ τ ε ῖ ν, καὶ θυσίασε τὴν Οἰκονομία στὰ ὄνειρα. Πολλὴ ἀμέλεια, πολλὴ ὀλιγοπιστία καὶ πολλὴ ἀφέλεια καλλιεργήθηκαν κάτω ἀπὸ τὴν σκιά τῶν ὀνείρων αὐτῶν, ἐπίσης ὅμως πολλὴ ὑποπτη δραστηριότητα. Στὴν ἀρχή, μὲ κάποια συστολή, μὲ κάποιο μέτρο· στὶς μέρες μας, ἄν καὶ ἡ μεγάλη ἰδέα ἔσβησε, χωρὶς ἀνασκοπὴ καμμιὰ. Μὲ τὴν ἀξία ἑνὸς τετραγωνικοῦ

μέτρου γῆς στὸ κέντρο τῶν Ἀθηνῶν, ἀγοράζεις στὸ Ζαγόρι ὀλόκληρο σπίτι μὲ τεράστια αὐλή, γιατί στήν πρωτεύουσα, ἐπειδὴ τοκοφορεῖ ἡ γῆ, δὲν ἐννοοῦν ν' ἀφήσουν ἀνεκμετάλλευτο οὔτε τὸ ἐμβαδὸν τῆς γλάστρας. Καὶ ὁμῶς, στὰ πρῶτα τῆς μετεπαναστατικῆς βήματα, γνώρισε ἐμπνευσμένους ἀρχιτέκτονες, δικούς μας καὶ ξένους, ποὺ ἄρχισαν νὰ δίνουν στὸ οἰκιστικὸ χάος τοῦ μικροῦ οἰκισμού τὴν μορφή μιᾶς πολιτισμένης πολιτείας. Ὁραῖα νεοκλασικὰ κτίρια, μὰ καὶ σπίτια ἰδιωτῶν, ποὺ εἶχαν ἐπίγνωση τῆς σημασίας τῆς ἀρχοντιᾶς, ἄρχισαν νὰ ὑψώνονται δημιουργῶντας λαμπρὲς προοπτικὲς γιὰ τὸ μέλλον τῆς. Μὰ γρήγορα βάλθηκαν νὰ φυλλοροοῦν τὰ ὠραῖα ὄνειρα, γιατί οἱ ἐσμοὶ τῶν κερδοσκοπῶν καὶ τῶν οἰκοπεδοφάγων ἐγκαινίασαν τὸ θλιβερό τους ἔργο. Ἐγίναν φυσικὰ καὶ ἄλλα σφάλματα. Στριμώχτηκαν, γιὰ λόγους, ποὺ μόνον σὲ σοφολογιωτάτων μυαλὰ ἦταν δυνατὸν νὰ εὐδοκιμήσουν, τὸ ἓνα κοντὰ στὸ ἄλλο, κτήρια ἐπιβλητικὰ, ποὺ, ἂν εἶχαν μονωθῆ σὲ δικό τους ἀτομικὸ χῶρο, θὰ μπορούσαν νὰ γίνουν πυρῆνες δημιουργίας πλατειῶν ἀληθινῶν, ὅπως ἐκεῖνες ποὺ συναντᾶει κανεὶς στὶς παλιὲς εὐρωπαϊκὲς πόλεις, χάσμα τῶν ματιῶν, αἰσθητικὴ χαρὰ καὶ ἀνάπαυση τῶν αἰσθήσεων.

Στὴν λεωφόρο Πανεπιστημίου καὶ μόνον, τὸ ὁμώνυμο ὠραῖο καὶ λιτὸ οἰκοδόμημα, θεωρήθηκε ἀναγκαῖο νὰ πλαισιωθῆ ἀπὸ τὰ ἐπιβλητικὰ, βέβαια, μὰ πολὺ βαρύτερα μέγαρα τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης καὶ τῆς Ἀκαδημίας, γιὰ νὰ συμπληρωθῆ ἴσως ἓνα πνευματικὸ τρίπτυχο, ὄνειρο κάποιου σοφοῦ δασκάλου, διανοητικὴ κατασκευή, ποὺ πραγματοποιοῦσε ποιὸς ζέρει ποιὸ ἀρχαιοπρεπὲς σχῆμα. Ἐὰν τὰ κτίσματα αὐτά, μαζὶ μὲ ἄλλα ἀξιόλογα τῆς ἴδιας λεωφόρου, εἶχαν ὑψωθῆ σὲ διαφορετικὰ σημεῖα τῆς νέας πρωτεύουσας, ἴσως ν' ἀπόδιωχναν μακριὰ, σὰν ἀκάθαρτα πνεύματα, τοὺς ἀχόρταγους μαγγανευτὲς οἰκοδομικῶν τεράτων, — γιατί ζῆ πάντα στήν ἑλληνικὴ καρδιά κάποια σπίθα σεβασμοῦ, — καὶ νὰ γινόνταν ἡ ἀφετηρία γιὰ μερικὲς ἀληθινὲς πλατεῖες, εἶδος σχεδὸν ἄγνωστο στήν καινούργια μας Βασιλεύουσα. Γιατί ἡ Ὁμόνοια δὲν εἶναι μόνον κλεισμένη στοὺς πεζοὺς, μὰ παρέχει καὶ τὴν ἐντύπωση, τουλάχιστο τῆ νύχτα, ὅτι εἶναι πεδῖον ἀσκήσεων τῆς πυροσβεστικῆς ὑπηρεσίας. Ὅσο γιὰ τὸ Σύνταγμα, εἶναι ἓνα ἀπλὸ κέντρο διερχομένων, ἓνα τεράστιο σταυροδρόμι, χωρὶς τὴν ὀργανικὴ ἐκείνη διάρθρωση ποὺ συγκροτεῖ ἓνα ἀρχιτεκτονικὸ πλᾶσμα. Τὸ ἴδιο λάθος ἐγινε μὲ τὴν σύζευξη Πολυτεχνείου καὶ Μουσείου. Καὶ τί νὰ πῆ κανεὶς γιὰ τὸ Ἐθνικὸ Θέατρο. Μιὰ πραγματικὰ ὠραία οἰκοδομή, χωρὶς ὁμῶς ἔχνος ὀπτικῆς προσπέλασης, καὶ κτισμένο σὲ δρόμο κατηφορικὸ, ποὺ τοῦ καταστρέφει στὴ ρίζα τίς λαμπρὲς ἀναλογίες. Ἐτσι ὁ περαστικός, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ τὸ χαρῆ σὰν ἀρχιτεκτόνημα, ἀντιπαρέρχεται, ὅπως κανεὶ γιὰ τὰ γειτονικὰ μεγαθήρια.

Στὰ λάθη αὐτά ἔχει προστεθῆ ἡ ἀσυγχώρητη ἀνεκτικότητα ἀπέναντι τῆς ἀσυνείδητης κερδοσκοπίας. Ἀκόμη καὶ στὶς βόρειες ἐπαρχίες, ποὺ ἔχουν μόλις ἐδῶ καὶ μισὸν αἰῶνα ἐλευθερωθῆ, οἱ πόλεις, πλούσιες, ἂν ὄχι σὲ κτηριακὸ πλοῦτο, πάντως ὁμῶς σὲ κήπους καὶ σὲ πράσινο, ἀπογυμνώνονται σιγά-σιγά, ἀπὸ τὴν κερδοσκοπικὴ βουλιμία ἐργολάβων καὶ ἰδιωτῶν, ἀπὸ ὅ,τι ἀποτελοῦσε τὸ βασικὸ τους θέλημα. Μὰ τὸ φραγγέλιο τοῦ κέρδους δὲν διώχνει μόνον τὸν ἀέρα καὶ τὸ φῶς ἀπὸ τὰ ἀστικὰ κέντρα. Ἡ μανία τοῦ τόκου, ποὺ κεντρίζει τὸν καταλυτικὸ του ζῆλο, τὸ σπρώχνει στὸ νὰ ζηλώση καὶ τὰ τελευταῖα ἀκόμη σημάδια τῆς ἱστορίας, τὴν τελευταία πενιχρή, μὰ καθημερινὴ ἐπαφὴ τοῦ λαοῦ μὲ τὸ παρελθόν του, αὐτὴ τὴν ἐπαφή, ποὺ εἶναι ἀπαραίτητη γιὰ τὴν διατήρηση τῆς ἐθνικῆς αὐθεντικότητος. Καὶ ὅλα αὐτὰ γίνονται χωρὶς ἀντίσταση. Μόνον μερικοὶ φωτισμένοι πολῖτες, μαζὶ μὲ λίγους εὐσυνείδητους εἰδικούς, τόλμησαν, ἀνίσχυροι ὁμῶς καὶ ἄοπλοι, νὰ ἀρχίσουν καὶ ἐδῶ ἓναν ἀγῶνα, ποὺ στὶς πολιτισμένους χώρες ἔχει ἀρχίσει ἀπὸ καιρό. Σὲ ὅλες σχεδὸν τίς εὐρωπαϊκὲς πόλεις, ὑπάρχουν σωματεῖα, ποὺ ἀγωνίζονται γιὰ νὰ διατηρηθῆ ἡ φυσικὴ καὶ ἱστορικὴ φυσιογνωμία τῶν οἰκισμῶν. Μὲ τὴν

κραυγή dénoncez les vandales ξεσηκώνουν στη Γαλλία τους πληθυσμούς έναντι των κερδοσκοπών και των έργολάβων που έπιβουλεύονται την φύση και την τέχνη, και αυτή η μαζική άμυνα έχει αποδειχθή λαμπρός ανασχετικός φραγμός έναντι του άμοραλισμού, που χαρακτηρίζει τις ποικίλες οικονομικές βδέλλες. Έτσι, έδω και πολλά χρόνια, δοκίμασε ο μακαρίτης Μαβίλης, ώπλισμένος με το πενιχρό σπαθί της ποίησης, να έμποδίση την κατεδάφιση της ιστορικής Βασιλικής Πύλης, της γνωστής στην Κέρκυρα με το όνομα Πόρτα Ριάλα. Δεν το κατώρθωσε κι έκδικήθηκε ποιητικά μ' ένα σοννέτο.

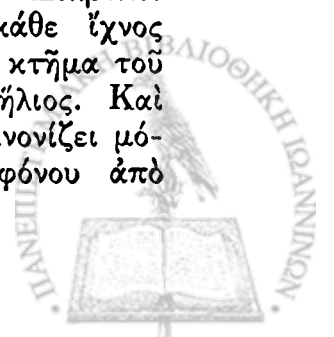
*Και σένα (λέει στην Πύλη) άντρείας σύμβολο, σκουτάρι
της Λευτεριάς, σ' έγκρέμισαν οί σκλάβοι
κι' οί αδύνατοι, σ' έφάγαν οί έργολάβοι,
σαν τὰ σκουλήκια τὸ νεκρὸ λιοντάρι.*

Η άποτυχία του Μαβίλη δείχνει πόσο αδύνατα είναι τὰ ποιητικά όπλα έναντι των μεταλλικών, προπάντων όταν αυτά είναι φκιασμένα από πολύτιμο μέταλλο. Μά θα ρωτήση κανείς: Τί σημαίνει έπιτέλους ή λέξη: πόλη; Ποιόν καλεΐται ή πόλη να έξυπηρετήση; Δεν πρέπει κι' αυτή, όπως κάθε τι που ύπάρχει για τον άνθρωπο, να ακολουθη τους Νόμους, αν όχι της προόδου, τουλάχιστο της αιώνιας αλλαγής, και με ποιό δικαίωμα οί ρωμαντικοί Ίδαλγοί θέλουν να σταματήσουν την εξέλιξή της, και να την καθηλώσουν σε μορφές που δεν έξυπηρετούν την σύγχρονη ζωή;

Για να δώση κανείς κάποια ύποφερτη άπάντηση σ' όλα αυτά τὰ έρωτήματα, πρέπει πρώτα να ξεκαθαρίση τὸ ακριβές περιεχόμενο της έννοιας: σύγχρονη ζωή και να σταθμίση με ακρίβεια τὸ βάθος της ύποκρισίας που κρύβει. Γιατί ουσιαστικά δεν ύπάρχει σύγχρονη ζωή, μά σύγχρονες ζωές. Η κάλυψη και μόνον αυτού του πληθυντικού με τον ενικό του, είναι αρκετή για να δείξη, ότι, κατά βάσιν, δεν ύπάρχει πρόθεση πραγματική να λυθη άνθρωπινά τὸ ζήτημα του οικισμού. Την σύγχρονη ζωή ζοϋν και όσοι κυκλοφοροϋν με αυτοκίνητα, και όσοι πηγαίνουν με τὰ πόδια τους.

Την σύγχρονη ζωή ζοϋν και όσοι κατοικοϋν σε μέγαρα και όσοι κατοικοϋν σε τρώγλες.

Την σύγχρονη ζωή ζοϋν και όσοι τρέφονται με του πουλιού τὸ γάλα, και όσοι με πραγματικό άγώνα χορταίνουν την πείνα τους, ντύνονται με εϋτελή ρετάρια, που πληρώνουν με δόσεις, κι' όταν αγοράσουν καινούργιο πουκάμισο, δεν έχουν αρκετό σαποϋνι για να πλύνουν τὰ πόδια τους. Ανάμεσα σ' αυτές τις δυό άκραίες κατηγορίες, κλιμακώνονται άλλες, με ποσοτικές πάντα και όχι ποιοτικές μεταξύ τους διαφορές. Στην κορυφή της πυραμίδας βρίσκονται οί πολίτες οί λίγοι. Στις κατηγορίες της βάσης βρίσκονται οί πολίτες οί πολλοί. Ο καθένας τους ζή τη σύγχρονη ζωή, κανένας όμως δεν μπορεί να άρνηθη ότι ή σύγχρονη ζωή των μέν είναι ακριβώς τὸ αντίθετο της σύγχρονης ζωής των άλλων. Δεν μπορεί, φυσικά κανείς να άρνηθη ότι κάτι τὸ παρόμοιο συμβαίνει πάντα, με δυό όμως σημαντικές διαφορές: Σε παλαιότερους καιρούς ήταν πρώτα - πρώτα μικρότερο τὸ οικονομικό άνοιγμα της ψαλίδας μεταξύ των τάξεων. Και ύστερα οί τάξεις αυτές είχαν τουλάχιστο ένα κοινό σημείο έπαφής: πήγαιναν στις ίδιες εκκλησιές, έκαναν τις ίδιες προσευχές και έτρεφαν τον ίδιο φόβο για τον Διάβολο. Σήμερα, αυτά τὰ τελευταία σημεία κοινής ευθύνης έλειψαν, όπως και κάθε ίχνος κοινωνικής ζωής. Και έτσι, χωρίς σοβαρή αντίσταση, ο δρόμος έγινε κτήμα του ισχυρότερου, όπως και ο οϋρανός και ή πρασινάδα, και τὸ φῶς και ο ήλιος. Και ο ισχυρότερος διαπλάσσει την πόλη όπως τον συμφέρει. Έτσι, δεν κανονίζει μόνον την άξία του τετραγωνικού μέτρου γής, μά και τὸ αντίτιμο ενός φόνου από

τροχοφόρο ἢ εἰς ἀκρωτηριασμόν, καὶ ἐξασφαλίζει τὸ δικαίωμα νὰ μὴ σέβεται τὴν κοινὴν ἡσυχίαν, ἢ νὰ πείρῃ τὸν πεζὸν σὰν κινναέριον. Homo, homini Lupus, καθὼς ἔλεγε ὁ μακαρίτης Χόμπς.

Δ'

Αὐτὰ τὰ ἀπαιτεῖ καὶ τὰ ὀρίζει ἡ πρόοδος. Καὶ καθὼς φαίνεται, ἡ πρόοδος θὰ φάτῃ τὴν πόλιν, ὅπως τὴν ζέρομε ἐμεῖς οἱ ποῖλοι, καὶ ὅπως τὴν θέλομε. Ἀλλὰ νομίζομε, ὅτι ἂν πρέπει νὰ κατηγορήσῃ κανεὶς τὸν Κρόνο ἐπειδὴ ἔφαγε τὰ παιδιὰ του, ἄλλο τόσο θὰ ἔπρεπε νὰ κατηγορήσῃ κανεὶς τὰ παιδιὰ, ἂν ἤθελαν νὰ φάω τὸν Κρόνον. Γιὰ μᾶς, ἡ πόλις πρέπει νὰ εἶναι μιὰ μητέρα. Γενήθηκα καὶ μεγάλωσα μαζί με τοὺς ἄθρῳπους. Ἡ κάθε τις πέτρα, τὸ κάθε τις δοκάρι, στήνονται γιὰ νὰ ὑπηρετήσουν τοὺς κατοίκους της. Ἀπὸ τὸν ἰδιωτικὸν κῆρρον, ὡς τὸν καθεδρικὸν γὰρ, τὸ καθεὶ εἶχε σκοπὸν νὰ ἐξυπηρετήσῃ μιὰ τοὺς ἀνάγκη, νὰ ἐπιστημάτῃ μιὰ χαρὰ τοὺς ἢ νὰ σφραγίσῃ κάποια λύπη τους. Μεγάλωσα, με τὸ πέρασμα τῶν αἰώνων, ζεπροβοδῶντας ἄθρῳπικὰς γενεάς, πού τὴν εἶχαν ἀγαπήσει, καὶ πού τοὺς εἶχε παρασταθῆ, με ἀμέριστῃ συμμετοχῇ, στὸν γοῦνδ ἀπὸ κόσμον. Ἡ πόλις ἔστιν γιὰ τὸν πολίτη ἢ πόλιν του: μιὰ μητρικὴ προστασία, μιὰ σκέπη θερμῆ. Ἦταν ἐπίσης γι' αὐτὸν μιὰ σχολὴ ὑμορφιάς, γιὰ τὴν ὕψωνε ἡ φαντασία καὶ ἡ τέχνη. Ἡ κάθε γωνιά της, ποτισμένη με τὴν γοητεία τοῦ γρόνου, τὸ κάθε της σημερικὸ κτήριο, στημένον με ἀπλοχερικὰ ἀπὸ τὸ κέρι τῆς ἔκσεως ἢ τὴν εὐλάβειαν τοῦ πιστοῦ, ἔστιν γιὰ τὸν ἀπὸ ἀσορικὴ συναισθηματικὸν κραδασμοῦ, εἰας ἀκόμα δεσμὸς μ' ἕνα πλάσμα πού ἀντιπροσώπευε γι' αὐτὸν τὴν αἰωνιότηταν σ' αὐτὴ τῇ γῆ: πλάσμα φίλον καὶ δικὸν του, πού τοῦ προστάτευσεν τὴν ζωὴν με τὰ τεῖχη του καὶ τὴν ὕψων τὸν με τὴν αἰσθητικὴν ζεστασίαν, ἀπὸ πού δημιουργοῦν οἱ γῆρσοι καὶ ὄχι οἱ συμβρατικὸι δεσμοί. Στὴν ἐποχῇ μας ἀπὸ τὸ ὕψωνικὸν κλίμα εἶναι ἄρρωστο. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ὁ τερικὸς πολιτισμὸς χάρισε, στοὺς νέους μας οἰκισμοὺς, ἀνέσεις ἄρρωστες στοὺς κατοίκους τῶν παλαιῶν. Μὲ πόσο θυμὸς βαρὺ τίμημα! Ἡ σημερινὴ μεγαλοπόλις κατάντησε ἕνα monstrum horrendum ingens, ὅπως τὸ μυθικὸν κῆρρον τῶν Ἑβραίων, πού τὸ θανάτωσε ὁ θεὸς γιὰ νὰ μὴν καταπιῇ τὸν κόσμον. Ἀδιαφορεῖ γιὰ τὴν αἰσθητικὴν καλλιέργειαν τῶν κατοίκων της. Ποὺς σκοτίζεται γιὰ προσόψεις σήμερον, ἀπὸ τὸ κτήριο ζυγίζεται μόνον σὰν ἐπαιδευμένον κεφάλαιον, πού ἀξίζει ὅσο ὁ τίκος πού ἀποφέρει; Ἀπὸ ποιά ἀπόστασι νὰ χαρῆ κανεὶς μιὰ ὠραία πρόσοψη, ὅταν οἱ δρόμοι μοιάζουν με τὰ στενὰ τοῦ Κολοράντο, καὶ ὅταν ἀπέναντι σὲ κάθε κτίσμα, σὲ λίγων μέτρων ἀπόστασι, ὕψωνεται ἕνα ἄλλο, τὸ ἴδιον τεράστιον καὶ τὸ ἴδιον ἀπρόσωπον; Ποιά aequitas animae θὰ τὸν ἀναγκάσῃ νὰ σταθῆ μπροστὰ σ' ἕνα ὠραῖον κτίσμα, ὅταν σὲ κάθε στιγμῇ τὸν ἀπειλεῖ με θάνατον τὸ τροχοφόρον; Οἱ παλαιοὶ κάτοικοι τῶν πόλεων ὅτε τις ἀψιθυμίας τῶν διαβάσεων εἶχαν γινώρσει, ὅτε τὸ αἰσθητικὸν μειονεξίας ἀπέναντι τῆς μηχανῆς, πού εἶναι ἀσορικὸς ἢ αἰτία ἀπὸ μυριάδες καρδιοπάθειες. Γινικεὰ φροντίδα τῶν δημοτικῶν ἀρχόντων δὲν ἔστιν τὸ ἱπποδάμειον σύστημα, οἱ δρόμοι πού τέμνονται σὲ γωνία ὀρθή, ἀπὸ τὸ σύστημα πού σκοπῶνει τὴν γραφικότητα πρὸς ὕψων τῆς πλήξεως καὶ τῆς ἀνάας. Ἀλλοτε ὁ δρόμος ἀπῆκε στὸν πεζόν, τώρα ἀπῆκει στὸν τροχοφόρον, πού θέλει νὰ τρέχει, σκοτώνοντας πού καὶ πού, ἀπὸ τὴν ἄμειλητῆ μηχανιότηταν πού λέγεται ἄθρῳπος. Παρ' ὅλα αὐτὰ, τέτοια εἶναι ἡ εἴξι τοῦ γῆματος, ὅστε ἄθρῳποι, πού κατοικοῦν σὲ μικρὰς ἡσυχὰς συνοικίας, καταλαμβάνονται ἀπὸ πραγματικὴν ὕστεριαν, ὅταν ἀγωνίζονται γιὰ νὰ μεταβληθῆ σὲ πολυσύχναστη λεωφόρον ὁ ἡσυχὸς τοὺς δρομῶνας, ὄχι γιὰ ν' ἀποκτήσουν, ὅπως ὁ μεσαιωνικὸς ἀσθῆς, pignon sun rue, μὰ γιὰ νὰ ἀξιοποιηθῆ οἰκονομικὰ τὸ οἰκόπεδόν τους καὶ νὰ φερῆται στὴν γῆρτικὴν ἢ ζωὴν τους. Αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ νοσοτροπία διευκολύνει στὸν τύπον μας ἐκείνοισ πού χαράζουν τὴν πόλιν με βαθεῖες πληγές, γιὰ νὰ ἐξυπ-

ρετηθοῦν καλύτερα τὰ μηχανοκίνητα τετράποδα. Ἄλλοῦ, γιὰ νὰ ἀποφύγουν τὴν κυκλοφοριακὴ ἀσφυξία, δημιουργοῦν νέα ἀστικά κέντρα με ὀργανικὴ ὑφή, με διοικητικὴ αὐτονομία, με τὰ παιδευτικὰ τους ἰδρύματα, με κέντρα ψυχαγωγίας, δείχνοντας ἔτσι κάποιον σεβασμὸ γιὰ τὸ δυστυχημένον δίποδο ποῦ λέγεται Πολίτης, ποῦ πρέπει νὰ εἶναι τὸ πᾶν σ' ἓναν εὐνομούμενον τόπον, ἐνῶ σὲ μᾶς τὸ κατάντησαν νὰ μὴν εἶναι ἀπολύτως τίποτε. Τέτοια ζητήματα ἄρχισαν βέβαια νὰ συζητοῦνται κι' ἐδῶ, γιὰτὶ ὑπάρχουν στὴ χώρα μας πολλοὶ φωτισμένοι καὶ πολλοὶ τίμιοι ἄνθρωποι. Μὰ ἡ ἀντίδρασή τους ἔχει καθαρὰ θεωρητικὴ σημασία. Σὰν στόματα ἀδύνατα ἤχου ἰσάλπιγγές τους καὶ οἱ πολεμικές τους σημαῖες φουσκώνουν με τὸν ἀέρα τῶν ἀνεμιστήρων. Δὲν ἔχουν δυστυχῶς τὴν δύναμην νὰ κρατήσουν φραγγέλιο, γι' αὐτὸ ἡ ἀντίδρασή τους κατανατᾷ ἓνας χάρτινος ἀνασχετικὸς φραγγμός, ἓνα πρόσκαιρον αἰθρίασμα. Ἐν τῷ μεταξύ ὁ κόσμος ὁ πολὺς, ποῦ οἱ ἀνάγκες τῆς ζωῆς τὸν καθηλώνουν στὸ Κέντρο, ἔχει κυριευθῆ ἀπὸ τὸν πόθον τῆς φυγῆς. Κάθε μέρα ἀργίας, τοὺς βλέπει νὰ ξεχύνονται πρὸς τὴν ὑπαιθρον, γιὰ νὰ πιάσουν, ὅπως ὁ Ἀνταῖος, λίγο καθαρὸ χῶμα, καὶ νὰ ἀνασάνουν τὸν ἀέρα τοῦ Θεοῦ, καὶ ὄχι τὶς ἐξαιμίσεις τῶν κινήτρων. Καὶ στιγματίζουν με τὴν ἀνοιχτὴ τους παλάμην τὴν πόλιν τοῦ μαρτυρίου τους, ὅπως οἱ Βυζαντινοὶ ἐστιγματίζαν τὶς μοιχαλίδες.

Ε'

"Ὅπως εἶπαμε στὴν πάλη τοῦ Νέου με τὸ Παλιό, τὸ Νέο ἀναπόφευκτα θὰ νικήσῃ. Γιὰ μᾶς, τοὺς πολλοὺς, ἐκεῖνο ποῦ ἀπομένει, εἶναι νὰ προσπαθήσουμε νὰ βάλουμε χαλινὸ στὴν ἀκατάβλητὴ του ὀρμή. Νὰ δεχτοῦμε βέβαια τὴν σπουδαία καινούργια προσφορά του, ποῦ ἐξυπηρετεῖ τὴ ζωὴ, μὰ νὰ ἀντιδράσουμε στὴν ἀναίδεια καὶ τὴν ξετσιπωσιά ποῦ σέρνει κατ' ἀνάγκην μαζί του, ἀφοῦ ἐλαύνεται ἀπὸ τὸν ἄκρατον ἀτομικισμό τοῦ αἰῶνα. Νὰ τὸ ἐμποδίσουμε, με ἄλλα λόγια, νὰ ποδοπατήσῃ τὸν γραπτὸ καὶ τὸν ἄγραφο νόμον, γιὰ νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὸ στυγνὸ ἀτομικὸ συμφέρον. Καὶ νὰ καταλήξουμε, ἀφοῦ ἀπαμβλύνουμε τὴν αἰχμὴ τῶν ὀπλων του, σὲ κάποιον συμβιβασμὸν μαζί του, με βάση τὸ status quo καὶ ὄχι με τὸ ἀνεδαφικὸ αἶτημα νὰ ἐπανορθωθοῦν τὰ φριχτὰ ἐγκλήματα ποῦ ἔγιναν ἕως τώρα εἰς βάρος τῶν μεγάλων μας οἰκισμῶν καὶ ἰδιαίτερα τῆς Πρωτεύουσας. "Ὅχι νὰ ξαναχτιστοῦν τὰ ὠραῖα παλαιὰ σπίτια ποῦ ἔχουν κατεδαφιστῆ, οὔτε νὰ χωρίσουν τὰ ἐπιβλητικὰ κτήρια, ποῦ ἔσμιξε ἀνόητα ἡ κλασικὴ ψύχωση. Οὔτε νὰ ἀνασυρθοῦν ἀπὸ τὶς βαθεῖες πηγᾶδες, ὅπου τὶς βύθισε ἡ ἀδιαντροπία, οἱ μικρὲς βυζαντινὲς ἐκκλησίες, αὐτὰ τὰ σπάνια κομψοτεχνήματα, ποῦ θὰ ἦταν κόρη ὀφθαλμοῦ γιὰ κάθε πολιτισμένη πόλιν. Οὔτε νὰ κατεδαφιστοῦν οἱ φριχτὲς κατασκευὲς ποῦ ἔστησε στὴν Ἀθῆνα ὁ μεσοπόλεμος με τὶς ἀηδεῖς φιγοῦρες τους ἀπὸ τσιμέντον καὶ γύψον. Οὔτε νὰ ἐξαλειφθοῦν ἀπὸ τοὺς τοίχους τῶν νέων κτισμάτων πολυτελείας τὰ κωμικὰ ἐπιτεύγματα τῆς μοντέρνας, ἐπὶ ὑψηλοῦ ἐπιπέδου, γλυπτικῆς, ποῦ λησμονῶντας ὅτι τὸ ἔντονον φῶς μας ἀπαιτεῖ ἤγκους, ὄχι χάραξη, γιὰ τὸ διακοσμητικὸ μοτίβον, γεμίζουν τοὺς τοίχους με σχεδιάσματα, ποῦ με τὴν πάροδον τῶν χρόνων καὶ τὴν βοήθεια τῆς σκόνης, θυμίζουν ἀηδῆ μυγοφτύσματα. "Ὅχι ἀσφαλῶς τέτοιες ἀπαιτήσεις! Οὔτε ἐπίσης μᾶς ἐπιτρέπεται, σὲ μᾶς ἀοπλους καὶ ἀνειδίκευτους πολῖτες, νὰ προβάσουμε λύσεις ποῦ δὲν ἔχουμε τὴν δύναμην νὰ ἐπιβάλουμε ἢ θέσεις ποῦ δὲν μπορούμε νὰ ἀποδείξουμε. Οὔτε νὰ καταφύγουμε σὲ μιὰ ἄκαρπην καὶ ἀνιαρῆ δεοντολογία, οὔτε νὰ ἀναλυθοῦμε σὲ θρήνους γιὰ ὅ,τι ἔχει ἀνεπανόρθωτα χαθῆ. Οὔτε νὰ ἀπαιτοῦμε τέλειες λύσεις στὰ πολεοδομικά μας προβλήματα, ἀφοῦ ἔχουν τεθῆ στραβὰ στὴν ἴδιαν τους τὴν ἀφετηρία. «Πῶς γὰρ οἶον τε τοῦ τέλους τυγχάνειν, μὴ οὐ τῆς ἀρχῆς εὐστοχῆσαντα», λέει ὁ ἀρχαῖος Πολύβιος. Μποροῦμε μόνον νὰ ἐκφράσουμε με ἔμφαση πόθους καὶ διαμαρτυρίες, καὶ νὰ καταστήσουμε ἀντιληπτό,

σέ δους βλέπουν τὸν κόσμον μέσα ἀπὸ τὸ πρίσμα τοῦ ἀτομικοῦ καὶ μόνον συμφέροντος, ὅτι πολὺ σύντομα ἢ ἐργασία τοῦ ἀνθρώπου, πηγὴ τοῦ δικοῦ τους πλούτου, θὰ πάυσῃ, νὰ ἀποδίδῃ μέσα σ' ἓνα περιβάλλον ψυχικῆς μόνωσης, φυσικοῦ καμάτου καὶ θανάτου κάθε αἰσθητικῆς ἀξίας. Σ' αὐτὸ τὸ τελευταῖο σημεῖο ἄς μᾶς ἐπιτραπῇ, νὰ σταθοῦμε μιὰ στιγμή. Τὸ αἶτημα γιὰ ὁμορφιὰ δὲν εἶναι «ἐρεσγελία ἀνωφελοῦς ἀργίας». Στους θολοὺς καιροὺς, ὅπως εἶναι οἱ δικοί μας, ἡ ὁμορφιὰ ἔχει σημασία καθαρὰ σωστικῆ, εἶναι ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος τῆς ζωῆς. Δὲν ψάξει ἀπλῶς τὸν ἄνθρωπον τὸν διαποτίζει. Καὶ τώρα, πού ξεφτίζει, λουρίδα τῆ λουρίδα, ἡ ψυχή τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἀτονοῦν ἀρχαῖοι δεσμοί, ἀκόμη καὶ μέσα στὴν ἴδια τὴν οἰκογένεια, κάτω ἀπὸ τὰ πλήγματα ἑνὸς ἀπογαλιωμένου ἐγκεντριτισμοῦ, παρηγοριὰ γιὰ τὸν πολίτη, ἀπομένουν οἱ φροντίδες τῆς κοινότητος γι' αὐτόν, ἰδιαίτερα ἐκεῖνες πού ἀποβλέπουν στὸ νὰ τοῦ χαρίσουν ἓνα minimum ψυχικῆς εὐφορίας, πού θὰ ἀμβλύνῃ τὴν σκληρῆ βιοπάλη. Αὐτὴ τὴν ψυχικὴ εὐφορία προκαλεῖ κάθε ὁμορφιὰ καὶ γραφικὴ γωνιά, κάθε λουρίδα πράσινου, κάθε παρτέρι λουλουδιῶν, κάθε ἀνοιχτὸς γῶρος μέσα στὴν καταθλιπτικὴ πολιτεία.

Πρέπει νὰ σταθοῦμε καὶ σὲ κάτι ἄλλο. Στὸ ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀξιῶσουμε μόνον τὸ δυνάτον καὶ νὰ ἀντιμετωπίσουμε τὴν δημιουργημένη κατάστασι, μὲ πνεῦμα ἀντικειμενικόν, ὄχι σὰν ἱππότες τοῦ παλιοῦ καιροῦ, μὰ σὰν προσγειωμένοι ἄνθρωποι τοῦ καιροῦ μας. Νὰ ζητήσουμε δηλαδὴ, ὅταν θὰ πρόκειται νὰ δοθοῦν λύσεις σὲ θέματα ζωτικὰ γιὰ τὴν πόλιν, νὰ περνοῦν πρῶτα ἀπὸ τὸ πρίσμα τῶν συμφερόντων τοῦ μέσου ἀνθρώπου, αὐτοῦ πού οἱ πρόγονοί του τὴν ἴδρυσαν, πρὶν ἐφευρεθοῦν οἱ φάμπρικες καὶ τὰ αὐτοκίνητα, σὰν στέγη, καὶ ὄχι σὰν δεσμοτῆριο τῆς ψυχῆς καὶ τῆς σάρκας τους. Θέλουμε οἱ ἀρμοδιότητες τῶν εἰδικῶν πρῶτα - πρῶτα νὰ ἀσκηθοῦν πρὸς τὸ συμφέρον τῆς μάζας, γιὰ νὰ μὴ τὴν ἀφύσουμε νὰ ζήσει στὴν κοιλιὰ τοῦ κήτους μὲ νεκρὴ τὴν καρδιά, μὲ ἀφιονισμένη θέλησι, μὲ ματωμένη σάρκα, οἰκτρὸ ἐργαλεῖο ἑνὸς καινούργιου ζυγοῦ, ἐνῶ πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι τῆς θὰ κοσμοποιοῦν οἱ ὀνομαζόμενοι εἰδικοί, γιὰ τὸ συμφέρον τῶν ἐχόντων καὶ τῶν κερδοσκοπῶν. Γιὰ νὰ τὸ πετύχουμε αὐτὸ ἀρκεῖ νὰ χρησιμοποιήσουμε τὴ δύναμή μας σὲ μιὰ, νόμιμη, βέβαια, μὰ ἀκοίμητη καὶ τραχεῖα ἀντίδρασι.

Ἄν δὲν τὸ κάνουμε αὐτὸ ὁ Λεβιάθιν ἐρχεται. «Ἐκ στόματος αὐτοῦ ἐκπορεύονται ὡς λαμπάδες καιόμεναι καὶ διαρριπτοῦνται ὡς ἐσχάρας πυρός. Ἐκ μυκτήρων αὐτοῦ ἐκπορεύεται καπνὸς καμίνου καιομένης πυρὶ ἀνθρώπων. Ψυχὴ αὐτοῦ ἄνθρωπος, φλόξ δὲ ἐκ στόματος αὐτοῦ ἐκπορεύεται».

Αὐτὸς θὰ γίνῃ ἡ ψυχηγωγία μας, ὁ ἀέρας μας, ἡ ζωὴ μας.

Αὐτὸς θὰ γίνῃ ἡ Πόλις μας.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Θ. ΓΚΑΤΖΑΡΟΥ, Καθηγητοῦ

ΣΑΠΦΩ, ΤΟ ΛΕΣΒΙΟ ΑΗΔΟΝΙ

ΕΝΑ ΓΛΥΠΤΟ ΚΑΙ ΕΝΑ ΠΕΖΟΤΡΑΓΟΥΔΟ ΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΝΝΗΣ
ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΔΟΣ ΑΡΙΕΤΤΑΣ ΦΩΡΜΠΣ ΟΛΙΒΕΡ

Ἀντιπνευματικὲς καὶ ἀνοικτίρμονες γιὰ τοὺς Ἕλληνας διανοητὲς θεωροῦνται—καὶ εἶναι—οἱ συνθῆκες τῆς ζωῆς στὴ μεγάλη καὶ πλούσια τούτη χώρα. Γι' αὐτὸ καὶ λίγοι ἀνθίστανται ἀκόμη στὸ ἄναντι «ρεαλιστικὸ» ρεῦμα, ποὺ σαρώνει τοῦ Νέου Κόσμου—καὶ τοῦ δικοῦ μας κόσμου, τοῦ Ἑλληνικοῦ—τὸ λυρισμὸ, τὴν ἁρμονία καὶ τὴν ἔξαρση. Ὁ συγγραφέας τοῦ κειμένου αὐτοῦ, ποὺ κυριολεκτικὰ μάχεται ἀπὸ δύο περίπου δεκαετίες τώρα γιὰ τὴν ἐπιβίωσι τοῦ ἐδῶ Ἑλληνισμοῦ, εἶναι ἀνάμεσα στοὺς λίγους... Ἡ κριτικὴ μελέτη «Σαπφῶ, τὸ Λέσβιο ἀηδόνι», γραμμὴν ἀπὸ τὸν Βορειοηπειρώτη καθηγητὴ καὶ λόγιον κ. Βασίλειον Γκάτζαρο, συνδέεται πνευματικὰ ὄχι μονάχα μ' ἓνα γλυπτὸ ἔργο κι' ἓνα πεζογράφημα τῆς Harriette Forbes Oliver, ποὺ ἐνσαρκώνουν τὴν ἀπέραντη ἐλληνολατρεία τῆς πρὸς κάθε τι τὸ δικό μας, κλασσικὸ ἢ σύγχρονον, ἀλλὰ ταυτίζεται καὶ μὲ τὴν ἔντονη νοσταλγία τοῦ ξηνητεμένου ὁμογενοῦς συγγραφέα. Ὁ κ. Β. Γκ. ταξινομεῖ μὲ ἐκδηλῆ, ἀλήθεια, στοργὴ καὶ ὁμορφιὰ τὸν φυσικὸ καὶ ἰδεατὸ ἑλληνικὸ κόσμον ὅπως τὸν συλλαμβάνει ἢ πάλλουσα ἔθνικὴ του ψυχὴ κι' ὅπως τὸ ἀπαιτεῖ, στὴν ἐκδήλωσίν της, ἡ καλλιτεχνικὴ εὐαισθησία τῆς Ἀμερικανίδος καλλιτέχνιδος.

ΜΙΧΑΛΗΣ ΜΑΝΟΣ

Ξερριζωμένο ἀπὸ τὰ σπλάχνα τῆς ὄροσειρᾶς, ποὺ ὀρίζει τὰ βόρεια σύνορα τῆς Γεωργιανῆς Πολιτείας καὶ προχωρεῖ μεγαλόπρεπα ὡς τὴν καρδιά τῆς Τεννεσσή, ἓνα τριανταφυλλένιον κομμάτι μάρμαρον, περνάει ἀπὸ τὴ λεπτὴ διαδικασία μιᾶς εὐγενικῆς σύλληψης, γιὰ νὰ ἀποθανατίσῃ μὲ τὴν ἐπίζηλον περιποίηση τῆς σμίλης στὴν τελικὴν του μορφή, ἐκεῖνον ποὺ ὁ Πλάτων ἀποκαλεῖ «Λέσβιον Ἀηδόνιν», τὴν Αἰολίδα λυρικὴν ποιήτρια Σαπφῶν τῆς Ἀρχαιότητος.

Πλαγιασμένο σὲ μίαν γωνιά, μέσα στὸ δεντρόφυτον κῆπον ἐνὸς παλαιοῦ ἀρχοντικοῦ τῆς Ἀτλάντας, τὸ μάρμαρον αὐτὸ, γίνεται πολύτιμον εὕρημα καὶ κτῆμα τῆς Γεωργιανῆς καλλιτέχνιδος Ἀριέττας Φώρμπς Ὀλιβερ, ποὺ μὲ τὴν γλυκύτερη διάθεσιν ὑποτάσσεται ὑπομονητικὰ, γιὰ τέσσερα ὀλόκληρα χρόνια, στὶς ἀυστηρὲς τῆς ἀπαιτήσεις, γιὰ νὰ ἀξιωθεῖ τελικὰ νὰ καμαρώσῃ τὸ ἰδανικὸν τῆς ὄνειρον, ὀλοκληρωμένην πραγματικότητα.

—«Ὅραμα καὶ ἰδέαν τὸ ὄνειρό μου αὐτὸ, τονίζει ἡ μεγάλη καλλιτέχνις Ἀριέττα Φώρμπς Ὀλιβερ, τὸ εἶδα σάν μίαν αὐθόρμητον σύλληψιν ποὺ ἀκολούθησε τὴν ἀστραπιαίαν παρέλασιν τόσων πολλῶν συγκινήσεων καὶ συναισθημάτων ποὺ ἔννοιωσα, ὅταν γιὰ πρώτη φορά ἐπεσκέφθηκα τὴν Ἑλλάδα».

Καὶ τὰ λόγια αὐτὰ ἤχησαν σάν προμήνυμα ἔντονης μουσικῆς ἐπάνω σὲ τύμπανον, σάν χαλαζόσφαιρες ἐπάνω σὲ τσίγκινον σκεπὴν ποὺ ζαφνιάζει

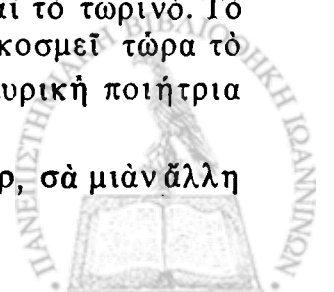

καὶ ἀφυπνίζει στοχασμοὺς καὶ ἀναμνήσεις, γιὰ νὰ τὰ διαδεχθῆ μιὰ στιγμιαία σιωπὴ ποὺ βυθίζει τὴν θηλυκὴ αὐτὴ ἀμερικανικὴ προσωπικότητα σὲ μιὰ νέα κατάσταση περισυλλογῆς σκέψεων καὶ αἰσθημάτων, γιὰ νὰ ξαναρχίσῃ σὲ λίγο μὲ ἀπαλότερο τόνο, σὰν σὲ προσευχητικὸ μοτίβο: «Τὰ θαύματα τῆς Δημιουργίας στὴν ἔνδοξη καὶ πανώρῃ ἐκείνη χώρα προβάλλονται, ὄχι μόνον στὴ συνηθισμένα ζωντανὴ ἐκείνη εἰκόνα ὅπου καθαρὰ διακρίνεται ἡ θεία ἐπέμβαση μὲ τὴ σοφὴ τῆς τελειότητα, ἀλλ' ἐπίσης στὸ βαθμὸ τῆς ἔκστασης καὶ τοῦ δραματισμοῦ. Ἐκεῖ τὰ πράγματα εἶναι ζωντανά. Ἔχουν ψυχὴ. Ἐγγίζεις τὴν ὑπαρξὴ τους. Νοιώθεις τὴν πνοὴ τους. Ἔχουν φωνή. Διηγοῦνται κάποια ἱστορία, κάποιον θρύλον. Καὶ ὅλα δὲν ἀπέχουν παρὰ ὀλίγα βήματα τὸ ἔν' ἀπὸ τ' ἄλλο, σὰν σὲ χειροπιαστὸ χορὸ ἱστορικῆς ἀλληλεγγύης ποὺ σὲ ὑποβάλλει σὲ ρέμβη καὶ θαυμασμό. Ἐδῶ μιὰ ἀνθοστόλιστη κοιλάδα. Στὴν πλαγιά τῆς μιὰ βρύση, ποὺ σκέπτεσαι ψευδαισθητικὰ μέσ' τὴ φιλοσοφικὴ σου ἀδιέξοδο, ὅτι ἐκεῖ ἀσφαλῶς θὰ σβύνουν τὴν δίψα τους θεοί, νεράϊδες, ἥρωες ποὺ ἐνώνουν τὸ ἀμνημόνευτο τοῦ χρόνου μὲ τὸ παρόν. Στὴ μέση, τὸ πεδίο κάποιας ἔνδοξης μάχης—ἀνεξάντλητο ἀρχαῖο παράγγελμα ποὺ ἐπαναλαμβάνεται αἰώνια, ὅταν νέα θυσία θὰ κτίσει νέο βωμὸ στὶς ἑλληνικὲς ιδέες ἀπὸ τίς ὁποῖες διδάσκονται οἱ παγκόσμιες ἐλεύθερες συνειδήσεις... πρὸ πέρα κάποιον ἱστορικὸ μνημεῖο. Στὴν ἄκρῃ, σὲ κάποιον ὕψωμα, λίγες μαρμάρινες κολῶνες, ἀπομεινάρια κάποιου ἐρειπωμένου ἀρχαίου ναοῦ, κάποιου μαντείου ἢ κάποιου θεάτρου, κάποιου ἀθλητικοῦ στίβου ἢ κάποιου ἄλλου θεσμοῦ ποὺ σοῦ ἐμπνέουν προσκύνημα καὶ σεβασμό. Ἐκεῖ μακρὰ, ἀμοιβαῖο τὸ ταίρισμα μεταξὺ βουνοῦ καὶ θάλασσας. Καὶ ὅταν μὲ τὸ ἡλιοβασίλεμα τὰ βουνὰ κατεβάζουν τὴ σκιά τους, φωτοστέφανος πλαισιώνει τὴν ἱερά γῆ τῶν Ἑλλήνων μέσ' τ' ἀθάνατά τῆς δειλινά. Γοητεία σκορπάει μὲ τίς λεπτές του γραμμὲς τὸ ἐναλλασσόμενο ἑλληνικὸ τοπεῖο καὶ τὰ ἄφθονα θέλητρα τῆς ἑλληνικῆς φύσεως μαγεύουν μὲ τὴ ποικίλη διακύμανση τῶν χρωμάτων τους.

Ἐρωτικὴ πρόκληση σὲ παιγνιδιάρικο χορὸ στήνουν οἱ δαντελλένιες ἀκρογιαλιές μὲ τ' ἀπαλὸ τὸ κῦμα καὶ μουσικὴ συνοδεία τὰ βότσαλα. Λουλουδένια τὰ νησιὰ ποὺ ξεπροβάλλουν μέσα ἀπὸ τὰ καταγάλανα νερά τῶν ἑλληνικῶν θαλασσῶν. Ἐνα χρῶμα ποὺ συναγωνίζεται ἐκεῖνο τ' οὐρανοῦ ποὺ τὰ θωρεῖ, ἐνῶ μοναδικὸ καὶ ἀνυπέρβλητο τὸ φῶς τὸ ἑλληνικὸ φωτίζει, μὲ τὴν κληρονομικὴ του λαμπρότητα, ὅλο τὸν κόσμον».

Στὸ σημεῖο αὐτὸ ἡ ἑλληνολάτρισσα Ἀμερικανίδα καλλιτέχνης ἐγείρει τὴν φωνὴ τῆς σὲ τόνο ποιητικῆς ἀπαγγελίας καὶ ἐπιλέγει: «Ποτέ μου δὲν θὰ λησμονήσω τὸ ξαλάφρωμα ποὺ ἔννοιωσα στὴν ἐξομολόγησή μου μὲ τίς ἑλληνικὲς αὔρες ποὺ ἀνύψωσαν τὴν ψυχὴ μου σὲ τέτοια ἐπίπεδα ὅπου ἀποκορυφοῦνται ἡ ἀναπτέρωση τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδιάς γιὰ μιὰ ἄμεση δράση καὶ δημιουργία. Γιὰ πρώτη φορὰ στὴ ζωὴ μου ἔννοιωσα τέτοια πνοὴ ἀναζωογόνησης, μιὰ τόσο ἀνάλαφρη καλλιτεχνικὴ προσγείωση σὲ τόπο τόσο φιλικὸ ὅπου ἡ φιλοξενία εἶναι τόσο φυσικὴ, ἀπλή, πλήρης, ἀνυστερόβουλη καὶ ὅπου οἱ παραδοσιακὲς τῆς ρίζες εἶναι τόσο πανάρχαιες, ὥστε οἱ τόσες πολλὲς συγκινήσεις μου, ποὺ ταυτόχρονα ἔννοιωσα, νὰ μοῦ ἀξιῶνουν ἐπιτακτικὰ νὰ βρεθῶ ἀναπόδραστα καθηλωμένη σ' ἕνα καθῆκον νὰ φέρω σὲ πέρας ἕνα ἔργο ποὺ θὰ ἐκδήλωνε στοὺς ἀγαπημένους μου νησιῶτες τῆς Λέσβου μιὰ ταπεινὴ μου ἀνταπόδοση γιὰ τὸ χρέος μου, τὸ ἀρχαῖο καὶ τὸ τωρινό. Τὸ γλυπτό μου αὐτὸ ἔργο—ἡ ἀναδημιουργημένη μου Σαφῶ—κοσμεῖ τώρα τὸ τοπεῖο ὅπου ἀνέπνευσε καὶ ἐμεγαλουργήσε ἡ μεγάλη αὐτὴ λυρικὴ ποιήτρια τῆς ἑλληνικῆς Ἀρχαιότητος».

Καὶ σβύνοντας ξαφνικὰ τὴ φωνὴ τῆς, ἡ Ἀριέττα Ὀλιβερ, σὰ μιὰν ἄλλη

Θρακική άμαζόνα πού, ένῶ τρέχει καλπάζοντας πάνω στό λευκό της άλογο, σταματάει άπότομα μπροστά στην έκστατική εικόνα πού διαγράφεται άπό μιá καινούρια φυσική άποκάλυψη με όλοζώντιανο τό χρωματισμό τής έξαύλωσης, τής άνάπαυσης και τής γαλήνης.

Άκολουθεϊ κατάνυξη σε στιγμές σιωπηλής περισυλλογής!

Έως εδώ έχομε, την εικόνα τής ανθρώπινης προσωπικότητας με την ψυχική της έξαρση και τις άρετές της, πού έκδηλώνονται στον παραπάνω ύμνο για την Ελλάδα. Έναν ύμνο, πού ή Άμερικανίδα καλλιτέχνιδα άποθανατίζει με τή μεγάλη της προσφορά, με την τέχνη τής σμίλης της πού έρμηνεύεται σ' ένα μάρμαρο προϊόν τής γενέτειράς της, και τέλος με τό συμβολικό ταίριασμα του βάρου πού άποτελείται άπό λέσβιο βράχο στό βαθύ τριανταφυλλι και άπό τό Γεωργιανό μάρμαρο, στό ίδιο αλλά άνοιχτότερο χρώμα, πάνω στό όποιο σμιλεύτηκε ή άθάνατη ποιήτρια Σαφώ, των έλληνικών ιστορικών χρόνων.

Τό Γεωργιανό αυτό μάρμαρο, ήταν τής τύχης γραμμένο, να ένσαρκώση όχι μόνον τα λεπτά όνειρα, τους παλμούς και τις καλλιτεχνικές φιλοδοξίες τής φημισμένης αυτής καλλιτέχνιδος, αλλά επίσης έναν άθλο ύποταχθέντα στη ζηλευτή θυσία, στην όποία τόσο θεληματικά ύποβλήθηκε ή Άριέττα Φώρμπος Όλβερ, ή διακεκριμένη αυτή έργάτρια της σμίλης και των χρωμάτων πού τόσο δυνατά αγάπησε ό,τι κλασσικό και σύγχρονο ελληνικό.

Τό έργο της παριστάνει τή Σαφώ καθισμένη επάνω σε βράχο, άτενίζουσα τα παράλια τής άρχαίας Λυδίας. Μιά χλαμύδα πέφτει άπό τον άριστερό της ώμο με πτυχές, χαραγμένες και βαμμένες στό βαθύ θαλασσι και στην ράχη του ένα ρόδο σαν πόρπη. Τα μαλλιά της σχηματίζουν δεσμίδες πού κατεβαίνουν εμπρός και πίσω σε βοστρύχους και μιá κορδέλλα καταλήγει στους κροτάφους, όπου δυό κόκκινα ρόδα με φύλλα τρανταφυλλιās πλαισιώνουν τον άριστερό, και ένα όμοιο τριαντάφυλλο με δάφνινα φύλλα τον δεξιό. Με τό άριστερό της χέρι κρατάει συμβολική λύρα σε έρυθροπόρφυρο και χρυσό χρώμα και με τό δεξιό τό πλήκτρο άπό φύλλο πραγματικού χρυσού. Και τα νύχια άμφοτέρων των άκρων είναι βαμμένα έλαφρά άπό μιá ποικιλία χρωμάτων. Τα χρώματα όλων αυτών των άντικειμένων πού τόσο πολύ έλάτρευσε ή άρχαία ποιήτρια, είναι άνεξίτηλα. Κάτω δε και στην άριστερή πλευρά του αγάλματος—σαν έπίγραμμα—είναι βαθειά χαραγμένοι στό μάρμαρο με φύλλα χρυσού οί παρακάτω στίχοι τής Σαφούς πού διεσώθησαν και άπευθύνονται προς τον Άλκαϊο, γραμμένοι στην Αϊολική διάλεκτο, στην όποία και οί δύο λυρικοί Μυτιληναϊοι ποιητές έγραψαν:

*Αι δ' ήχες έσλων ίμερον ή κάλον
και μη τι τ' ειπην γλώσσ' εκύκα κάκον,
αϊδως και νυν σ' ούκ ειχεν όππατ',
αλλ' έλεγες περι τῷ δικαίῳ,*

Μεταφέρω επίσης εδώ την άπόδοση των στίχων αυτών στην Νεο-ελληνική κατά μετάφραση του Μυτιληναίου καθηγητή Χρίστου Παρασκευαΐδη, ό όποιος άσχολήθηκε με τή μελέτη τής Αϊολικής ποιήσεως πού πρώτα - πρώτα έκαλλιεργήθηκε στό νησί του Λέσβου:

*"Αν ήταν άπεγάδιαστος ό πόθος σου κι' άθῶος
και λόγος δέν τριγύριζε κακός στη γλώσσ' επάνω,
δέν θα κρατούσε χαμηλά άπό ντροπή τα μάτια
μόν' θάλεγες έλεύθερα στό νοῦ σου κείνο πῶχεις.*

Στίχοι που κατά προτίμηση της εκλεκτής γλύπτριας έχαραχθησαν στο πρωτότυπό τους επάνω στο μάρμαρο επιγραμματικά, για να υπενθυμίζει στα σποραδικά, ανεύθυνα νεώτερα και επιπόλαια χαριεντίσματα που εκπηγάζουν από την επαγγελματική αντιζηλία των κωμικών των κλασσικών χρόνων και των μετέπειτα Ρωμαίων, πώς ή ηθική υπόσταση της λυρικής ποιήτριας και των στίχων της μεσουρανεϊ πεντακάθαρα.

Μέσ' απ' τὰ κρυστάλλινα νερά του Αιολικού λυρισμού κυλούν οι λυγεροί Σαπφικοί στίχοι των Ἀσκληπιάδων, των Ὑμνων, των Ἐλεγείων και των Ἐπιθαλαμίων με συναρπαστική χάρη και ἐγκόσμια ὠμορφιά και χωρίς καμμιὰ ἠθική ἐπιληψιμότητα. Πάθος χαρούμενο ἢ μελαγχολικό σ' ἀπαράμιλλη τρυφερότητα και βαθύτατο αἶσθημα χαρακτηρίζει, βέβαια, τὰ τραγούδια της που δίδαξε στὴ μουσική και ποιητική της σχολή, ἀλλά ὁ ἔρωτάς της που τόσο ἔντονα διακρίνεται στους στίχους της, εἶναι ἀγνός στὴν ἔκφρασή του, ἀθῶος στὴν ἐκδήλωση, παρθενικός που ἐξαίρεται ἀπὸ θρησκευτική εὐλάβεια. Καὶ τίποτε τὸ μεμπτό ἠθικά. Οἱ παρθένες που παρελαύνουν στὰ τραγούδια της διατρανώνουν τὴν Ἄνοιξη τῆς ζωῆς στὸ θεῖο της μεγαλεῖο και σὰν διημιουργική δύναμη χωρίς σεμνοτυφία ἢ ἄνομη διανόηση. Ἐρωτὰς συνυφασμένος με τὴν ἀνθρώπινη ζέστη και ἀγάπη, με τὴ λατρεία πρὸς τὴ φύση και τὶς ὠμορφιές της, με τὰ νειᾶτα—τὶς λαχτάρεις και τὶς ἐκδηλώσεις τους στὴν ἰδέα μιᾶς ἀνθίσης που μέλλει νὰ δέσει τους καρπούς της, μὰ ἐπίμονα καθυστερεῖ για νὰ μὴ χάσει τὴν αἴγλη, τὸ χυμό, τὸ σφρίγος της στὸ ἐπακόλουθο ἐργαστήρι τῆς ὀριμότητας.

Ἡ «Ἄνοιξη τῆς ζωῆς» μένει αἰώνια στὴ Σαπφική σύλληψη και ἰδανική. Ὁ δὲ ἔρωσ που εἶναι τὸ προϊόν τῆς σύλληψις αὐτῆς, εἶναι ἡ πνοὴ αὐτῆς τῆς ζωῆς ἄσπιλη και ἀμόλυνη που διαιωνίζει με τὸ ἐλπιδοφόρο της μήνυμα τὴ χαρά, τὴ λαχτάρα, τὴ συγκίνηση, και τὴ φιλοδοξία κάθε ἀνθρώπινης προσδοκίας, που ἀρχίζει ἀπὸ τὴ στιγμή που ὁ ἄνθρωπος αἰσθάνεται αὐτούσια τὴν ὕπαρξη και τὴν ὄντοτά του και μέχρι τὴν ὥρα που περιπλέκεται με τὶς φουσκοθαλασσιές τῆς ζωῆς.

Ἐτσι, χωρίς νὰ ἀποκρούει τὴ φυσική του διαδοχή, ἡ Σαπφῶ, ἀποφεύγει τὸ στάδιο τῆς καρποφορίας στὴ φιλοσοφική συνέπεια μὴ τύχει και τὸ ἀντικαταστήσει ἢ ἀπογοήτευση. Ἡ ἀνησυχία αὐτὴ εἶναι ἐκείνη που ποτίζει με τὰ γλυκὰ πικρὰ δάκρυα τῆς μελαγχολικῆς νοσταλγίας τὸ περιβόλι τῶν ἀναμνήσεων της. Καὶ ἡ ἀνησυχία αὐτὴ εἶναι τόσο παντοτεινὰ ἀνθρώπινη, ὅσο εἶναι τὰ νειᾶτα στὴν νοσταλγική τους ἀνάμνηση. Εἶναι κάτι που ἔχουν ἀπαθανάτισει τὰ Σαπφικά τραγούδια.

Τὴν παρέκκλιση αὐτὴ ἀπὸ τὴν κύρια γραμμὴ τῆς μελέτης μου ἐθεώρησα ἐπιβεβλημένη, με τὴν πρόθεση νὰ καταδείξω, ὅτι τὸ ἐπίγραμμα που χάραχθηκε στὸ ἄγαλμα τῆς Σαπφῶς εἶναι ἀξιοσημεῖωτο προτέρημα ἐκλογῆς για τὴν ἱστορική ἀλήθεια που πρόκειται νὰ ἰκανοποιῆ τὸν ὀρθολογισμό, τὴ νοημοσύνη και τὴ διανοητική δίψα τοῦ ἐπισκέπτη.

Ἡ ἔκταση ὅμως τῶν πληροφοριῶν, που ἔχω ἀποκομίσει γύρω ἀπὸ τὴν ἐντύπωση και καλλιτεχνική ἰκανοποίηση που προξένησε τὸ γλυπτό αὐτὸ ἔργο τῆς Ἀμερικανίδος καλλιτέχνιδος, εἶναι πολὺ περιορισμένη. Θετικά γνωρίζω μόνον ὅτι ἡ Ἀριέττα Ὀλιβερ κατέχει ἐξέχουσα θέση μεταξὺ τῶν διακεκριμένων Ἀμερικανῶν καλλιτεχνῶν. Ἄλλ' αὐτὸ δὲν δύναται νὰ προδικάσει, κατ' ἀπόλυτο λόγο, μιὰ ἐπιτυχία που πέφτει σὰν θέμα μέσα στὰ ὄρια τῆς φιλοδοξίας τῶν τεχνοκριτῶν. Ἐλάχιστα σκόρπια φύλλα τοῦ 1960, που ἀνήκουν στὸν Ἀθηναϊκὸ και Λέσβιο τύπο, ἀπὸ ἐκεῖνα βέβαια που περιήλθαν στὴ διάθεσή μου, λέγουν πολὺ ὀλίγα και χωρίς κριτικά σχόλια. Ἡ δὲ

εικόνα της, όπως την συνέλαβε ο φωτογραφικός φακός, με διδάσκει ολιγώτερο. Έτσι μου λείπει κάθε υπεύθυνη διαφώτιση σχετική με την απόδοση της σμίλης της Γεωργιανής καλλιτέχνης στην έρμηνεία της Σαπφικής προσωπικότητας που, σαν καλλονή και μεγίστη ποιητική μορφή, προσαγορεύτηκε «Δεκάτη Μούσα» ή Πλατωνικά, «Λέσβιο Ἀηδόνη».

Ἡ ιστορική παράδοση αναγνωρίζει την άθνατη ποιήτρια των λυρικών στίχων ωραιότατη, γεγονός το οποίο δεν είναι άμφισβητήσιμο και φαίνεται καθαρά κι' από την προς αυτήν έρωτικήν έξομολόγηση του ποιητή Ἀλκαίου:

*Ἰόπλοκ ἄγνα μελλιχόμειδε Σάπφοι
θέλω τί τ' εἶπην, ἀλλά με κωλύει αἶδως,*

*[Μενεξεδένη, ἀμύριστη, γλυκοχαμογελοῦσα Σαφώ,
κατ' ἔχω νά σοῦ εἰπῶ, μὰ ἀπό ντροπή σωπαίνω].*

καί που ἡ ἀπάντηση τῆς ποιήτριας ἐχαράχτηκε ἐπιγραμματικά στό ἄγαλμά της, ἀλλά ἡ πραγματική της εἰκόνα λείπει. Ἀτυχῶς, μέχρι τώρα, ἡ ἀρχαιολογική σκαπάνη δέν κατώρθωσε νά φέρη στό φῶς τῆς ἡμέρας τήν ἀληθινή της μορφή σ' ἓνα γλυπτό ἔργο τῆς ιστορικής ἢ τοῦλάχιστον τῆς κλασσικής περιόδου.

Μ' ὅλα ταῦτα, ἡ σμίλη καί ὁ χρωστήρας πολλῶν νεωτέρων καλλιτεχνῶν μέ ρομαντική διάθεση καί ἐμπνευσμένων ἀπό τήν ἱστορία, τοὺς θρύλους καί τὰ διασωθέντα τραγούδια τῆς περίφημης λυρικής ποιήτριας, ἐφιλοτέχνησαν μερικά ἔργα τῆς Σαπφῶς, ὅπως τὰ ἀγάλματα τοῦ Gros (1801), τοῦ Claude Ramscy (1801), τοῦ Durret, τοῦ P. N. Beauvallet, τοῦ G. Dieboft, τοῦ G. Grootaers, τοῦ Clesinger, καί τὸ πιό φημισμένο ἀπ' ὅλα, τοῦ Pradier, πού βρίσκεται στό Μουσεῖο τοῦ Λούβρου. Στό Μουσεῖο τῆς Νεαπόλεως ὑπάρχουν ἐπίσης μιὰ ζωγραφική εἰκόνα καί μιὰ ὀρειχάλκινη προτομή πού ὑποτίθεται ὅτι εἶναι τῆς Σαπφῶς, ἔργα τοῦ Herculanum, καί στό Βατικανό ἓνα μαρμάρينو ἄγαλμα πού ἀποδίδεται σέ ἀρχαῖο γλύπτη. Ὅλα ὁμως αὐτά τὰ ἔργα τέχνης ἐκφράζουν τήν κατ' εἰκασία, μὰ ἱστορικά καλλιτεχνική, σύλληψη τῶν ἐργατῶν τους ἢ ἓνα προαιρετικό συμβιβασμό μεταξύ ὑποθέσεως καί ἀρχετυπίας. Κατὰ συνέπεια, ἐάν ὑποτεθῆ πῶς ἡ ἔλλειψή μου σέ συγκεκριμένες πληροφορίες γύρω ἀπό τήν ὑπαρξη στή Ρώμη χάλκινου ἀγάλματος τῆς Σαπφῶς τοῦ 4ου π.Χ. αἰῶνα, ἔργο τοῦ γλύπτη Σιλανίωνα, πού μεταφέρθηκε ἐκεῖ ἀπό τὸ πρυτανεῖο τῶν Συρακουσῶν, δέν μέ διαψεύδει γιά τὸ ἀντίθετο, τότε ἡ χρήση ὑπό τῆς Ἀριέττας Ὀλιβερ τῆς Σαπφικής μορφῆς ἀπό ἀρχαῖο νόμισμα γιά πρωτότυπο, δικαιολογεῖται ἀπόλυτα, γιατί, περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλο, αὐτὸ μπορεῖ νά θεωρηθῆ ὡς ἡ αὐθεντικώτερη ὑπάρχουσα πηγὴ.

Ἄς σημειωθῆ ἀκόμη ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ὅτι ἡ Ἀριέττα Φώρμπος Ὀλιβερ σάν ζωγράφος καί γλύπτρια κατατάσσεται στή σχολή τοῦ ἐξπρεσσιονισμοῦ. Ἀρχή, θεωρία καί ἐφαρμογὴ τῆς σχολῆς αὐτῆς εἶναι ἡ ἐλεύθερη ἐσωτερικὴ ἔκφραση τοῦ ἀτόμου μέ τήν ὑποκειμενικότητα, τίς συγκινήσεις καί τίς αἰσθήσεις του.

Ἡ Ἀριέττα Ὀλιβερ λοιπόν, σάν ἐξπρεσσιονίστρια καί ὀλίγο συμβολική, στὰ ἔργα της δέν ἐγγίζει τήν ἀντικειμενικότητα τοῦ ἀτόμου στίς ἐξωτερικές του λεπτομέρειες, ἀλλά ἐλαφροπατώντας περνάει μέσα ἀπό τὰ ἐγκόσμια καί ὄρατὰ καί εἰσέρχεται στὰ πνευματικά καί ἀόρατα. Μ' αὐτὸν τρόπο, ἡ Ἀμερικανίδα καλλιτέχνης, συλλαμβάνει τήν ἐσωτερικὴ ἔκ-

φρουση του ατομισμού και την ένσαρκώνει στη σκιαγράφηση μιᾶς νέας ἐξωτερικῆς εικόνας πού αντικατοπτρίζει τὸ ἄτομο σὰν ἰδέα, ψυχὴ καὶ σύμβολο. Γιατὶ ἡ ζωὴ δὲν εἶναι ἐκεῖνο πού βλέπομε σὰν ἐπιφάνεια, ἀλλὰ ἡ ἐπιμελημένα κρυμμένη ἢ φυσικὰ ἀόρατη εἰκόνα της.

— «Εἶδα τὸ Λονδῖνο καὶ τὸ Παρίσι σὰν θριαμβευτικὴ ἐξέλιξη τῆς ἀνθρώπινης πάλης μὲ ἀφειρητρία τῆ σκοτεινῆς περιόδου τοῦ μεσαίωνα. Τῆ Ρώμῃ ὀλιγώτερο σὰν Ἀναγέννηση καὶ περισσότερο σὰν κλασσικὴ ἀντιγραφή, μὰ ἐθαύμασα τὴν Ἀθήνα διότι ὁ σύγχρονος πολιτισμὸς καὶ νεωτερισμὸς δὲν μπόρεσε οὔτε θὰ κατορθώσει νὰ ἐπισκιάσει τὸ ἀρχαῖο κάλλος στὴν ἔκσταση καὶ στὴν πρωτοτυπία του. Νὰ γιατί ἡ κλασσικὴ τέχνη, μοναδικὴ στὸν κόσμον σὲ σύλληψη καὶ ὡμορφιά, δὲν μπορεῖ νὰ ἐπαναλαμβάνεται, μπορεῖ μόνον νὰ ἀντιγράφεται. Καὶ δὲν σκέφθηκα ποτὲ μιὰ ἀντιγραφή», τονίζει, μὲ ἔμφαση καὶ αὐτοπεποίθηση, ἡ Ἀριέττα Φώρμπερ Ὀλιβερ.

Μέσα σ' αὐτὰ τὰ πλαίσια ζεῖ λοιπὸν καὶ ἀποδίδει ἡ τέχνη τῆς ἑλληνολάτρισσας Ἀμερικανίδος καλλιτέχνης. Καὶ ἡ τέχνη της δὲν ἐρμηνεύει τύπους κατὰ γράμμα, ἀλλὰ συναίσθημα καὶ ἰδανικότητα. Τὰ ἔργα της, σὲ ζωγραφικὸς πίνακες, ἀνέρχονται στὰ πεντακόσια περίπου. Πολλὰ ἀπ' αὐτὰ εἶναι ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὶς φυσικὲς καλλονές, τὴ μυθολογία καὶ τὰ ἑλληνικὰ νησιά. Ἀπὸ τὰ γλυπτὰ της δὲ ἔργα, πού ἀνέρχονται σ' ἑξήντα, ἓνα εἶναι τὸ ἄγαλμα τῆς Σαπφούς, τὸ ὁποῖο ἡ μεγάλῃ καλλιτέχνις τὸ περιέβαλε μὲ μεγαλύτερο ἐνδιαφέρον, μὲ τὴ γνωστὴ θυσία πού παραπάνω ἀναφέρθηκε, μὲ μητρικὴ στοργή. Τὸ ἄγαλμα τῆς Σαπφούς, τοποθετημένο τώρα στὸ λόφο ἀπέναντι ἀπὸ τὸν Ἀπέλειο χῶρον, ἀπ' ὅπου ἡ λυρική ποιήτρια ἀγνάντευε τὴν Αἰολίδα γῆ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, καθρεφτίζεται στὰ γαλανὰ νερὰ τοῦ Αἰγαίου. Ὀλίγες ἑκατοντάδες μέτρα ἀπὸ τὴν ἀριστερὴ ἐξοδὸ τῆς πόλεως, τῆς Μυτιλήνης, ὁ παραλιακὸς δρόμος φέρνει τὸν ἐπισκέπτη κοντὰ του. Γύρω του ἓνα μαγευτικὸ τοπεῖο, πού τὸ συγκροτεῖ μιὰ καταπράσινη λοφοσειρὰ μὲ σκόρπιες ἐλῆες καὶ πεῦκα πού κατεβαίνουν πρὸς τὴ θάλασσα, δίνει ξεχωριστὴ γοητεία στὴ δεσπόζουσα θέση του. Καὶ ἐνῶ ἀπέναντι—δίπλα ἀπὸ τὸ Φάρο— κάτω στὴν ἀκρογιαλὰ χάσκει ὁ «γῆϊνος βάτραχος», πού ὁ σύγχρονος Μυτιληναῖος, διακεκριμένος λογοτέχνης καὶ ἀκαδημαϊκὸς Στρατῆς Μυριβήλης ἀπέδωσε στὴν ἱστορία τοῦ παραδοσιακοῦ θρύλου τοῦ λαοῦ γιὰ παντοτεινά, μυστηριακὴ ρίχνει ἀπὸ ψηλὰ τὴ σκιά του τὸ μισοχαλασμένο Γενοβέζικο κάστρο.

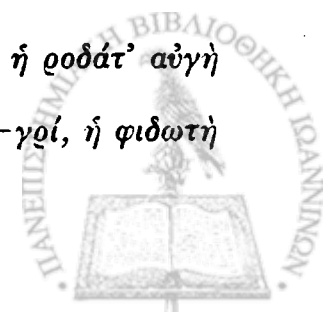
Τὸ ἄγαλμα τῆς Σαπφούς, ἡ πολύτιμη αὐτὴ προσφορὰ τῆς Ἀριέττας Ὀλιβερ πού ἐγίνε τὴν 24ῃ Μαΐου τοῦ 1960, ἡμέρα τῶν γενεθλίων της, συμπληρώνει τώρα κάποιον κενὸ. Κάτι πού ἔλλειπε ἀπὸ τὸν τόπο του καὶ πού φιλοτέχνησε ἡ Γεωργιανὴ καλλιτέχνης στὸ ἀτελιέ της στὴν Νέα Ὑόρκη, μὲ τὴν ἴδια θερμὴ μιᾶς νέας κόρης τοῦ παλαιοῦ καιροῦ πού στὸν ἀργαλειό της ὕφαινε τὰ ἰδανικά της ὄνειρα, μὲ μουσικὴ συνοδεία τὸν ὕμνον της πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ μ' ἐπώδὸ τὸ ἀκόλουθο πεζοτράγουδο, πού αὐθόρμητα ἐνεπνεύσθηκε μὲ τὸ γλυκοχάραμα τῆς ἀναχωρήσεώς της ἀπὸ τὴ Λέσβο, τὴν 28ῃ Ἰουλίου τοῦ 1960, ἐπομένῃ τῆς ἐπίσημης τελετῆς τῶν ἀποκαλυπτηρίων:

Α Υ Γ Η

Μενεξεδί, τώρα δὲ στὸ λόφο σου, Σαπφώ μου, τὸ φῶς ἀπλώνει

Κι' ἀκόμα δὲν ἐφάνηκε στὰ γαλήνια νερὰ τοῦ Ἰούλη

ἡ ὁσάτ' αὐγὴ
ἡ ἀομάδα τῶν γοῖ—γοῖ, ἡ φιδωτὴ

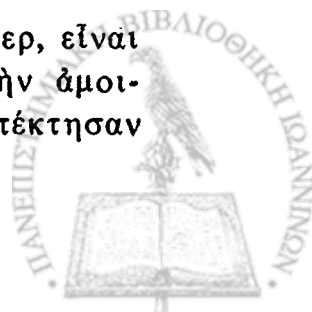
Μέσ' τῇ θλίψῃ τοῦ ἀποχωρισμοῦ, ὦ Λέσβο, ἡ καρδιά μου,
 τὸ λέει, ἡ βαρειά
 Πῶς δὲν ὑπάρχει ἄλλη ἀπόφαση καμμιά.
 Σὰν γιὰ μένα ἀπ' τὸν Πειραιᾶ θάρθει μιὰ ταχειά,
 ὄχι πειὰ οἱ γρι—γρί, σιλουέττα ἄλλη
 Νὰ μ' ἀδράξει μὲ βιά ἀπ' τὸν ἐξώστη μου καὶ τοῦ λιμανιοῦ
 τὴν ἀγκάλῃ
 Καὶ θὰ μιλήσει, στὴ δική μας τῇ γλῶσσα, ἡ μιὰ στὴν ἄλλη:
 «Στὸ καλὸ Μυτιλήνη, στὸ καλὸ Λέσβο, στὸ καλὸ
 νέοι καὶ παλῆοι θερμοὶ φίλοι»
 Κι' ὅταν γοργὰ τὰ κύματα θαλάσσιο δρόμο θὰ χαράξουν
 «Κόρη μου» Σαπφῶ, στὸ διάβα μου κοντὰ ἀπ' τὸ γιαλό,
 Στῆς ἐπιστροφῆς μου τότε τίς ἄριστες σκέψεις κοντὰ ἐδῶ
 Ὅπου ἡ καρδιά μου νοιώθει σὰν στὸ δικό μου πατρικὸ
 Πιστοὶ φρουροὶ σου, Σαπφῶ, ἄς εἶν' οἱ γκριζοπράσινες ἐληές
 καὶ τ' ἀπαλὰ τὰ κύματα νανουριστοὶ τραγουδιστές σου
 Παντοτεινὸ θὰ βλέπω μπροστά μου τ' ὄραμα σου
 ὅσα, πρὶν σὲ ξαναδῶ, φεγγάρια κι' ἂν περάσουν
 Καὶ ὅπως τώρα πειὰ ξεκούρασμα θὰ βρίσκεις
 σὲ οἰκεῖα τοπία κλασσικὰ
 Θερμὰ θὰ σὲ θωπεύουν οἱ ἀνατολίτικοι ἥλιοι
 καὶ τὰ μελτέμια θὰ σὲ φιλοῦν δροσιστικά.
 Σ' ἐνάντιο ἄγριο κῦμα, φρόντισε νὰ μὴ θολώσει
 τ' ὄραμά σου,
 Προσεκτικὰ θὰ βοσκολογῶ ἐγὼ τὸ λόφο σου
 πᾶν' ἀπ' τὴν πλώρη,
 ὦ! σὺ κόρη μου «ἀναδημιουργημένη», θᾶχῳ
 πηγῇ πνοῆς τῆς νέας μου ζωῆς, τὴν παρουσία σου
 ποὺ ἐμψυχώνει.

«Δὲν εἶμαι ποιήτρια—τονίζει ἡ μεγάλη καλλιτέχνις—καὶ οἱ στίχοι μου αὐτοὶ δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ τὸ αὐθόρμητο ξέσπασμα τοῦ συναισθηματικοῦ μου κόσμου ποὺ ἐκδηλώθηκε σὲ λόγια».

Στὴν ταπεινὴ μου φιλοδοξία ν' ἀποδώσω τοὺς στίχους καὶ στὴν ἑλληνικὴ—ποὺ τόσο πολὺ ταιριάζει στὴν ἱστορικὴ του συνέχεια—τὸ μετέφρασα, ὅπου στάθηκε δυνατό, ἔμμετρα, κάτι ποὺ λείπει ἀπὸ τὸ πρωτότυπο. Τὸ ρυθμὸ καὶ τὴν παρήχησή του προσπάθησα νὰ διατηρήσω κἄπως καὶ ἐφ' ὅσον ἡ ἔλλειψη τοῦ μέτρου καὶ ἡ ἰδιότυπὴ του συνοχὴ ἐπέτρεπαν, ἀλλὰ ἐκεῖνο ποὺ νομίζω ὅτι ἔμεινε ἀκέραιο, εἶναι τὸ νόημα καὶ τὸ αἶσθημα ποὺ κλείνουν μέσα τους οἱ στίχοι.

Μὲ τὸ τραγούδι της αὐτὸ ἡ Ἀριέττα Φώρμπς Ὀλιβερ κλείνει τὸ μεγάλο κύκλο τῆς πολύτιμης προσφορᾶς της. Σ' αὐτὸ περισυλλέγει μὲ στοργὴ ὅ,τι οἱ νέες ἀτμόσφαιρες, οἱ νέες φιλίες καὶ οἱ νέες ἀναμνήσεις τῆς ἔδωσαν: τίς ιδέες, τίς ἀγάπες, τίς θρησκευτικὲς καὶ τίς συγκινήσεις της ποὺ τὴν συνέδεσαν τόσο δυνατὰ μὲ τὴν ἑλληνικὴ γῆ, ὥστε νὰ τὴν αἰσθάνεται σὰν τὴ δική της τὴν πατρίδα.

Ἔτσι, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο, ἡ Ἀριέττα Φώρμπς Ὀλιβερ, εἶναι Ἑλληνίδα. Εἶναι Ἑλληνίδα γιατί, σὰν Ἀμερικανίδα, πιστεύει στὴν ἀμοιβαιότητα τῶν ἰδανικῶν τῶν δύο χωρῶν ποὺ μὲ τὸ ἴδιο πνεῦμα κατέκτησαν

ΑΘΑΝ. ΖΙΑΓΚΟΥ

ΟΙ ΣΚΛΑΒΩΜΕΝΕΣ ΚΕΡΑΣΙΕΣ

Γεννήθηκα και μεγάλωσα δίπλα στα σύνορα. Διακόσιες περίπου καλοκαυμμένες δρασκελιές τόπο από το σπίτι μας τελειώνει το Έλληνικό κι αρχινάει τ' Αρβανίτικο, ακριβώς εκεί στη «Ράχη του Χότζα», που ήταν στημένη ή άσπρη πυραμίδα με σημαδεμένα στις δύο της πλευρές δυο κεφαλαία γράμματα, «Ε» από δώθε και «Α» από κείθε μεριά. Σε κείνη κεί πάνω την ράχη ήταν χτισμένα και τα δυο φυλάκια, το Έλληνικό με τα κόκκινα κεραμύδια, κι αντίκτρα του στα 150 μέτρα τ' Αρβανίτικο σκεπασμένο με τις στακτιές βαριές πλάκες. Κάτω στα πόδια της ράχης, αρχινάει και ξαπλώνεται ο κάμπος της Δερόπολης, που να χιλιοτραγουδισμένος από τους συντοπίτες μου και, καταμεσίς του κάμπου, κυλάει ένα φιδίσιο ποτάμι που ομοιάζει περισσότερο μ' άσπρο πελώριο ζωνάρι, μαθές από τα χαλίκια που ροβολούν από την γύρω κακοτοπιά.

Αντίκτρα, εκεί που τελειώνει ο κάμπος κι αρχινούν τα γκριζόμαυρα, από τις πολλές ασφάκες, βουνά, τα Ακρο-

κεραύνια δπως μᾶς τάλεγε ο δάσκαλος, εκεί στην άγκαλιά τους θαρείς, είναι άραδιασμένα τα χωριά της Δερόπολης. Χωριά μικρά και μεγάλα, π' άπόμειναν με τον κόσμο και τις Έκκλησιές τους από κείνα τα χρόνια που τα πρωταντίκρυσαν στ' Αρβανίτικο κουμάντο... ως τα τώρα και ποιός ξέρει σάν πόσο άκόμα...

Κάθε Κυριακή και γιορτή πρωί και στους έσπερινούς, άκούγαμε έμεις από δώθε τις καμπάνες από πέρα... Τό Βουλευράτι είχε την πιό μεγάλη καμπάνα, την ξεχωρίζαμε από το ήχηρό βαρύ της χτύπημα...

Στο φυλάκιο της Παναγιᾶς, δπως το λέγαμε, γιατί πιό δώθε μέσα στα δέντρα ήταν το ξωκκλήσι της, περνούσαμε τις ώρες τηςσχόλης μας έμεις τα παιδιά του χωριού. Είχαμε πάντα φιλιές με τους 4—5 Αρτινούς ευζώνους και μερεμετιόμασταν και πότε - πότε με καμμιά φέτα κουραμάνα, που μᾶς φαίνονταν «μόσχος και βασιλικός» μπροστά στο δικόμας τ' άνακατωμένο με καλαμποκά-

και θεμέλιωσαν την ιδέα του «Καλού και Ωραίου», της «Έλευθερίας», και, της «Δημοκρατίας».

Νά γιατί οί αγαπημένοι της νησιώτες της Μυτιλήνης την μετωνόμασαν έλληνικά «Χαρίκλεια» αντί «Αριέττα» που τους είναι όνομα όλιγο γνωστό. «Χάρις» και «Κλέος» σε συνυπαρκτό συμβίωμα που συνδέουν τ' όνομά της, συμβολικά και τόσο φυσικά, κατ' ευθείαν με την έλληνική αρχαιότητα, αλλά και με την άγάπη του λαού της έλληνικής γης, ταιριάζει πειό καλά στη λαϊκή φιλοσοφία.

Και μέσ' από το βάθος των αιώνων, ιδεατή, και σάν μιá σύλληψη ένσαρκωμένη στο Γεωργιανό μάρμαρο, ή Σαφφώ, ένώ θά παρακολουθή σιωπηλά την αρχαιολογική σκαπάνη που εκεί πολύ κοντά και μόλις χθές έφερε στο φώς το αρχαίο της Θεάτρο, πνοές λουλουδιών και αῦρας σε άρωματισμένο συνδυασμό θά χαράζουν και νέο μουσικό πεντάγραμμο δπου, με το γλυκοχάραμα, κάποιιο μικροσκοπικό αηδόνη, μιμούμενο το λυρικό χείμαρρο της άθάνατης ποιήτριας, θά συνθέτη και νέο ύμνο στην άειθαλή έλληνική αιωνιότητα.

λευρο. Δεν ξέρω γιατί τόσο πολύ μᾶς συμπαθοῦσαν οἱ εὐζωνοί, ἴσως γιατί μᾶς φόρτωναν ταχτικά τις βαλέρες στὸ γαῖ-δουράκο τοῦ φυλακίου καὶ τις γιομίσαμε ἀπὸ τὴ βρύση τοῦ χωριοῦ. Ἐγὼ κι' ὁ Βασίλης εἴμασταν οἱ πιὸ ταχτικοὶ μουσαφιρέοι στὸ φυλάκιο. Σὰν πόσες φορές δὲν γυρίσαμε στὸ χωριὸ νὰ βροῦμε αὐγά, τυρί, κοτόπουλα γιὰ τοὺς εὐζώνους...

Ἔστερα ἀπὸ κάθε μεγάλη δουλειά... ἡ πληρωμὴ ἦταν νὰ ρίξωμε στὸ σημάδι. Κρατοῦσε ὁ εὐζωνας τὸ ντουφέκι κι' ἐμεῖς σημαδεύαμε καὶ τραβούσαμε τὴν σκανδάλη. Ἐνα ἄδειο σκουριασμένο σαρδελοκούτι καμιὰ σαρανταριά μέτρα πάνω σὲ μιὰ ἀσφάκα στηριγμένο, ἦταν τὸ σημάδι... Ὁ φίλος μου ὁ Βασίλης, θυμᾶμαι, μιὰ δυὸ φορές χτύπησε ἡ σφαῖρα του τὸ σημάδι καὶ μοῦ ἔκανε τὸν παλληκαρά... Ἀλλὰ καὶ μετὸν δάσκαλό μας τὸν Σωκράτη συχνὰ πηγαίναμε περίπατο στὸ φυλάκιο. Τότε ἐγὼ μετὸν Βασίλη κάναμε ἐκεῖ τὸν νοικοκύρη στ' ἄλλα παιδιά.

Πέρα ἀπὸ τὸ σύνορο, πίσω ἀπὸ τὸ Ραντατοβούνι, εἶναι ἡ Ἐπισκοπή. Εἶναι τὸ χωριὸ ποὺ κατοικοῦσε τότε ἡ θειά μου ἡ Χαρίκλεια, γιατί στὰ χρόνια τῆς Τουρκιάς ποὺ ἦταν ἓνα Βιαλέτι ὁ τόπος μας, πολλές κοπέλες πῆγαν νύφες στ' ἀπεναντι χωριά κι' ἀπόμειναν χωρὶς νὰ ἴδουν ποτὲ τὸ Ἑλληνικό, ὅπως τὸ εἶδαν οἱ μανάδες μας ἀπὸ δῶθε.

Μιὰ βουκέντρα ἥλιο μετὰ τὰ πόδια εἶναι ἡ Ἐπισκοπή, σὰν εἶχες βέβαια τὸ «πασαπόρτι» στὴν τσέπη... ἄλλοιως, σκά... σκά... σοῦ ἔλεγαν οἱ Ἀρβανῖτες στὸ φυλάκιο καὶ ἐπανώτιζαν τὰ χέρια, δείχνοντας ὅτι, σὰν δὲν τοὺς ἀκούσης καὶ διαβῆς κρυφὰ τὸ σύνορο, θὰ σὲ πιάσουν καὶ θὰ σὲ πᾶν δεμένο στὸν «καπιτέρη τους»

Θάταν πρὸς τὰ τέλη του ὁ Μᾶης, θαρρῶ, ποὺ πήραμε κείνη τὴν ἀπόφαση μετὸν φίλο μου ἐκεῖ στ' σύνορο κάτω ἀπὸ ἓνα πελώριο Σφενδάμι.

Ἀποφασίσαμε νὰ πᾶμε στὴν Ἐπισκοπή, γιὰ νὰ φᾶμε κεράσια στὶς κερασιές τῆς θειᾶς Χαρίκλειας... Ἦταν τρεῖς πελώριες κερασιές στὴν αὐλὴ τοῦ σπι-

τιοῦ της, ποὺ τις εἶχα γνωρίσει τὸν προηγούμενο χρόνο μετὸν παγαιμὸ τῆς μάνας μου ποὺ μ' εἶχε πάρει κοντά της. Τὸ εἶχε πῆ ὁ παπὸς μου τις μέρες ἐκεῖνες: Θὰ κοκκίνισαν τὰ κεράσια τῆς Χαρίκλειας. Δεν δίνουν πασαπόρτι δμως, π' ἀναθεμάτους, νὰ πεταχτοῦμε νὰ φέρωμε ἓνα - δύο καλάθια... Ἴσως αὐτὴ ἡ κουβέντα τοῦ παπποῦ μετὰ ξεσήκωσε κι' ἀρχίσαμε τὴν συμφωνία τότε μετὸν φίλο μου... Νὰ πᾶμε κρυφὰ στὴν Ἐπισκοπή χωρὶς «πασαπόρτι». Συμφωνήσαμε καὶ πήραμε τὸ ἓνα μονοπάτι πάντα σκυμένοι, γιὰ νὰ μὴν μᾶς ἴδουν οἱ Ἀρβανῖτες. Ἄχνα δὲν βγάλαμε ἀπὸ τὸ στόμα μας, οἱ κατακκόκινες κερασιές ὀρθώνονταν στὴν φαντασία μας καὶ μᾶς τραβούσαν σὰν τρεῖς μεγάλοι μαγνῖτες κατ' ἐπάνω τους.

Εἶχαμε μπῆ μέσα στὸ σύνορο περὶπου χίλια μέτρα, ὅταν ξαφνικὰ ἀκούσαμε μιὰ δυνατὴ κι' ἀκατανόητη φωνὴ κάτι νὰ μᾶς λέη, ψηλὰ ἀπ' τὴν ράχη στὴν πλαγιά τοῦ Ραντατοβουνοῦ. Μουλῶσαμε κάτω ἀπὸ ἓνα γάβρο καὶ κυτταζόμασταν φοβισμένα. Δεν πέρασαν παραλίγα λεπτὰ ὥσπου νὰ φθάση πηδώντας μετὰ τις ξεσχισμένες του τσαροῦχες κείνος ὁ Ἀρβανίταρος στρατιώτης. Μᾶς ἄρπαξε ἀπὸ τὰ παρδαλὰ χωριάτικα πουκάμισά μας, μᾶς κούνησε δυὸ τρεῖς φορές στὸν ἄερα, μιλώντας μας ἄγριωπὰ στὴν γλῶσσα του καὶ τελειώνοντας μᾶς τίναξε ἀπὸ ἓνα γερό μὰ καὶ τσουχτερὸ ἄρβανίτικο χαστούκι... καὶ μᾶς τράβηξε στριφτὰ τ' αὐτιά... Καταλαβαίναμε πᾶ ὅτι τὰ κεράσια τῆς θειᾶς Χαρίκλειας δὲν ἐπρόκειτο νὰ τὰ γευτοῦμε... Ὁ τόπος ποὺ πατούσαμε δὲν ἦταν ἑλληνικός...

Κείνη τὴν ὥρα, ἡ καμπάνα ἀπὸ τὸ Βουλευράτι χτυποῦσε ἔσπερινό... Μᾶς ἔφερε κείνος ὁ τσαρουχᾶς Ἀρβανίτης ὡς τὸ σύνορο, κάτι μᾶς εἶπε ἄγρια - ἄγρια καὶ γύρισε πίσω...

Τὸ βράδυ δὲν εἶπαμε τίποτε στὶς μανάδες μας ἀπ' ὅσα συνέβησαν, μὰ καὶ στοὺς φίλους μας εὐζώνους δὲν σταματήσαμε τις ἐπισκέψεις...

Κάθε μέρα σχεδὸν κάναμε ἀτέλειωτες συζητήσεις μετὸν φίλο μου, βλέπον-

τας αντίκτρα τὰ χωριὰ τῆς Δερόπολης. Γιατὶ τὸ σύνορο νὰ εἶναι σταματημένο ἐδῶ στὴν Παναγιὰ μας, κι' ὄχι πέρα μακρὰ στὰ βουνὰ μὲ τὰ μαῦρα σύννεφα πρὸς τὴν Χειμάρρα, ὅπως λέγαν οἱ μεγάλοι τὰ μέρη ἐκεῖνα...

Γιατὶ νὰ μὴν μᾶς ἀφήναν λεύτερα οἱ Ἀρβανιτᾶδες νὰ πᾶμε κανένα ἀπόγεμα ὡς τὸ Βουλευράτι νὰ ἰδοῦμε σὰν πόσο μεγάλη ἦταν κείνη ἡ καμπάνα ποὺ ἀκούγονταν ὡς δῶθε στὸ ἑλληνικό...

Πέρασαν τὰ χρόνια... καὶ χωρίσαμε μὲ τὸν φίλο μου. Ἄλλοι εὐζωνοὶ ἦρθαν κι' ἔφυγαν στὸ φυλάκιο τῆς Παναγιᾶς μας. Γράφαμε γράμματα ὁ ἓνας στὸν ἄλλο σὰν μεγαλώσαμε... Πόσες φορές δὲν μοῦ θύμησε τὸ χαστούκι τοῦ Ἀρβανίτη.

Ἦρθαν καιροὶ δύσκολοι γιὰ τὴν Πατρίδα ποὺ κόντεψε νὰ σκλαβωθῆ κ' ἡ ἐλεύθερη, ὅπως κείνη ἡ σκλαβωμένη μὲ τὶς κερασιές τῆς θειᾶς Χαρίκλειας... Γίναμε ἄντρες κι' ἡ πατρίδα μᾶς φώναξε στὸ χαλασμό τοῦ 1946—49 στρατιῶτες. Ἐγὼ στὰ βουνὰ τῆς Μακεδονίας, ὁ φίλος μου στὰ Βουνὰ τοῦ Πίνδου μας, τῆς Μουργκάνας...

Μοῦ ἔγραφε σ' ἓνα του γράμμα:

—Βρισκόμαστε δίπλα στὰ σύνορα, κοντὰ στὴν Ἐπισκοπή, ἀπὸ τὴν μεριὰ τῆς Κακαβιάς. Πιστεύω οἱ κερασιές τῆς θειᾶς χαρίκλειας θὰ εἶναι τώρα δλάνθιστες—ἦταν Ἀπρίλης—κύτταξε πρὸς τὸν Μαῖ μὲ Ἰούνι νὰ πᾶμε στὴν Ἐπισκοπή τὴν λευτεργιά μιὰ καὶ μεγαλώσαμε, νὰ ψάξωμε νὰ βροῦμε καὶ κείνον τὸν τσαροῦχα Ἀρβανίτη, ποὺ εἶχαμε φάει τὰ χαστούκια, γιὰ νὰ τοῦ ποῦμε «τούντα τιέτα» θαρρῶ ἔτσι λένε αὐτοὶ τὴν καλημέρα...

Αὐτὸ ἦταν τὸ τελευταῖο γράμμα τοῦ ἀκριβοῦ μου φίλου...

Πέρασα κάποτε μὲ τὸ τάγμα μου ἀπὸ τὰ βουνὰ τῆς Μουργκάνας. Εἶναι

ἓνα γέρικο βυζαντινὸ μοναστήρι ἐκεῖ, πρὸς τὸ χωριὸ τῆς Ἁγίας Μαρίας.

Πέντε θεόρατα κυπαρίσια σκιάζουν τὸν περίβολο, καὶ μέσα στὰ κλαδιὰ τους χιλιάδες σπουργίτια ξεσηκώνουν τὸν γύρω νεκρὸ κόσμο...

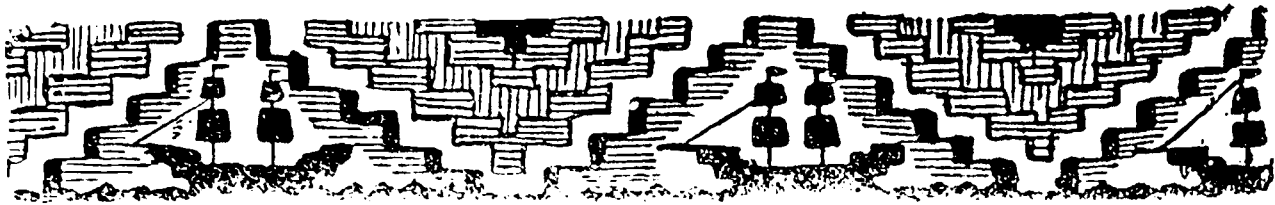
Ἐκεῖ στὴν ἄκρη, κάτω ἀπὸ τὸ μεσιανὸ κυπαρίσι, βρίσκονταν οἱ δεκατρεῖς τάφοι τῶν παλληκαριῶν... Ἐψαξα ἀνάμεσα στοὺς πρόχειρους ξύλινους σταυροὺς καὶ διάβασα τ' ὄνομα τοῦ Βασίλη... μισοσβυσμένο τ' ἄχαρου...

Στὸ κατάξερο ἀπὸ τὴν σκιά χῶμα εἶχαν κατορθώσει νὰ ζήσουν δυὸ τρία γαλάζια χαμολούλουδα... συμάζεψα κι' ἐγὼ λίγα ἀγριολούλουδα ἀπὸ τὸν αὐλόγυρο τοῦ μοναστηριοῦ καὶ τ' ἄφησα κάτω ἀπὸ τὸν σταυρό. Ἐσκυψα καὶ φίλησα τὰ χῶματα τῆς λεύτερης Πατρίδας μου ποὺ σκέπαζαν πιά αἰῶνια τὸν φίλο μου... Σὰν σηκώθηκα ἄθελα κύτταξα πέρα μακρὰ πρὸς τὴν σκλαβωμένη Δερόπολη, θυμήθηκα τὴν Ἐπισκοπή, τὴν θειὰ Χαρίκλεια, τὶς σκλαβωμένες κερασιές... ἔχυσα πολλὰ δάκρυα κείνη τὴν ἡμέρα...

Χθὲς βρῆκε δρόμο κι' ἦρθε τὸ γράμμα, ποὺ ἔγινε αἰτία νὰ μοῦ θυμίσῃ ὅλα ταῦτα... Πέθανε ἡ θειᾶκο στὴν ἐξορία, ποὺ τὴν εἶχε ἐδῶ καὶ πέντε χρόνια ἡ Ἀρβανιτιά... Βρῆκε δρόμο καὶ πέρασε τὸ σύνορο τὸ μαῦρο μαντάτο... Τὴν κλάψαμε... πληρώσαμε τὸν παπᾶ νὰ ψάλῃ ὅλη τὴν νεκρώσιμο, γιὰτὶ ξέρομε καλὰ ὅτι τὴν κατέβασαν στὸ χῶμα χωρὶς ἓνα: «Κύριε συγχώρεσον τὴν δούλη σου...».

Τὴν κλάψαμε πολὺ... δὲν εἶδε τὸ ἑλληνικό... κι' ὅμως, χρόνια πολλὰ, τὸ καρτέρεσε... γέρασε, ἀπόστασε νὰ καρτερᾷ κι' ἔφυγε μὲ τὸ μαῦρο φαρμάκι στὴν καρδιά... γεννήθηκε σκλάβα, καὶ σκλάβα μεγάλωσε... Γέρασε καὶ πέθανε, πέθανε σκλάβα ἡ κοῦμενούλα μας...

ΣΑΡΑΝΤΟΥ ΠΑΥΛΕΑ

Σ Ε Ι Σ Α Χ Θ Ε Ι Α

(ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ Β')

(ΣΤΗ ΜΝΗΜΗ ΤΟΥ ΔΗΜ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ)

Πάντα πλέκουμε μιὰ στέγη γιὰ νὰ προφυλαγώμαστε, πάντα πλέκουμε ἓνα Θεὸ καὶ πάντα τὸν χαλοῦμε. Εἶμαστε ἐγωιστὲς καὶ γι' αὐτὸ δυστυχησμένοι. Ἔχουμε ἓνα «Ἐγὼ» γεμᾶτο καπνοῦς καὶ καπνίζομαστε. Ἀπευθυνόμαστε σ' ἓνα ἀκροατήριον μ' ἄδεια καθίσματα κι ὅταν εἶναι ἀκόμη γεμᾶτα καὶ μάλιστα μᾶς χειροκροτοῦν.

Μιμούμεθα τὴ Φύση γιὰ νὰ γίνουμε ἓνα φαινόμενο δύναμης. Φραγμένοι ἢ ἀπλωμένοι σ' ἓνα τρισμέγιστο θάρρος ἢ στὴν ἀντίστροφή του ὅψη δὲν κατορθώνουμε ν' ἀποκτήσουμε οὔτε μιὰ σταγόνα συνειδητῆς γαλήνης. Οὐρανέ, πότε θὰ σὲ φτάσουμε μὲ τὰ φτερὰ τῶν σκουληκιῶν μας; Οἱ ἀκνόνες μποροῦν τ' αὐγὰ πάνω στὴ θήκη τῶν κυμάτων τους νὰ ἐκκολάψουν.

Ζυγιάζουμε τὴν ὑπομονή μας. Μετροῦμε τὶς ἀμέτρητες ὑπάρξεις μας. Ἀνάβουμε τὸ λύχνον μας μέσα σ' ἓνα σκοτάδι. Ἀστραπὲς τὸ τεμαχίζουν. Ἀγωνιζόμαστε μὲ τὸ αἷμα μας, ἐναντίον ὅλων τῶν προγόνων μας, ἥρωες ὅλοι ἀντοχῆς, ἀφανεῖς ἥρωες χωρὶς τῆς δειλίας τὴν οὐσία. Θ' ἀποξενωθοῦμε ἀπ' αὐτὸ τὸ τραγικὸ κι ἄχρηστο ὑλικό, ποῦ συνέχεια μᾶς χαλᾶ καὶ μᾶς γκρεμίζει.

Ὁ θάνατος νάτος ἀνθίζει ὡς ἐξοχὴ μὲ δαδοφόρες σάλπιγγες φωτός. Ἄς σπουδάξουμε πάντοτε νὰ βροῦμε τὰ ἐμβόλια ἐναντίον ὅλων τῶν ἀσθενειῶν καὶ τῶν φόβων. Ἄς διωλίζουμε τὶς ἡμέρες μας ἀπὸ τὰ μικρὰ ζητήματα, ἀπὸ τὶς φαντασίες τῶν φόβων καὶ τῶν φαινομένων, τ' ἄλογα τῆς αὐγῆς φλόγες ὄρθιες χρεμετίζουν. Ἄς κρατηθοῦμε στὴν ἀλήθεια ὅπως ἡ συννεφιά κρατεῖ στὸ βᾶτο τὴ χελώνη.

Στὴ μουσικὴ ἄς ξαναγυρίζουμε ὅπως ἡμέρες κοπιαστικὲς στὸ σπίτι τους! Ἄς σβήνουμε σιγὰ - σιγὰ σὰν ἓνα τραγούδι ὀλοένα καὶ πιὸ μακρινὸ πιὸ εὐχαριστημένο στὴν ὑποχρεωμένη τὴν καμπὴ τοῦ δρόμου.

Πειθαρχημένε μας ἤλιε ἀπὸ ἔσένα εἶμαστε δεμένοι, μᾶς φωνάζεις καθὼς τὸ πουλί, τὸ ἄλογο ἢ τὸ ἀμφίβιο ζῶο καὶ σὲ ὑπακοῦμε, μᾶς λέγεις μὲ ποιοὺς τρόπο ἀλλάζουν τὰ πεῦκα τὸ φλοιό τους, πῶς τὶς νέες φοροῦν πάλι πευκοβελόνες, πῶς γεμίζουν τὴν ἐποχὴ τῶν βροχῶν ἀπὸ μικρὲς βροχοσταγόνες καὶ ἔρχεται ὁ ἄνεμος τῶν μικρῶν πουλιῶν καὶ τὶς χαλᾶ καὶ τὶς χαλᾶ καὶ τὶς χαλᾶ ἀπότομα καὶ ξαφνικά. Μὴ μᾶς κατηγορεῖτε ἀπὸ τὶς ἐξέδρες σας, μαῦροι ἄνθρωποι τυφλοί, φανατισμένοι.

Κρατῶ μιὰ ἐφημερίδα ἐπαρχίας. Στὴ δευτέρη σελίδα τῶν νεονόμων ἢ φωτογραφία, δίπλα τους ἢ εἰκόνα ἑνὸς νεκροῦ. Χαμογελαστὴ ἢ νύμφη,

σοβαρός ὁ Νυμφίος. Ἡ πρώτη κατάσταση, ἀγῶνας γιὰ σύνθεση, ἢ δεύτερη, μιὰ θεὰ ἄλλη μετὰ ἀπὸ τῆ διάλυση τῆς λήθης. Καὶ οἱ δύο καταστάσεις θὰ γίνωνν ἀνάλυση καὶ σύνθεση. Ὁ ἄντρας καὶ ἡ γυναίκα καὶ ὁ νεκρὸς πᾶνε σὲ μιὰ νέα σύνθεση τρίτη. Ξεκινοῦν ὅλοι γιὰ τὴ νεότητα, πηγαίνουν νὰ γίνωνν παιδιὰ. Ἐκλείσει ὁ νεκρὸς στὴ θήκη τὸ «θέλω» καὶ τὸν συνεπῆρε ἓνα ἄλλο τελειότερο ἢ ἀτελέστερο «θέλω».

Δὲν ἔχω τὴ δύναμη τὰ δάση νὰ περπατῶ κι ὡς μ' ἐνθουσιάζουν μὲ τὸν πλατυὸν ἐνθουσιασμό τους, μὲ τὴ δαιμονιζόμενη σύγκρουση τῶν κλαδιῶν τους, νὰ ταξιδεύω δὲν μπορῶ σὲ πέλαγα μὲ τὶς περιήφανες τὶς ἀπόλυτες τὶς μοναξιές τους στεφανωμένα, ὅταν τὰ κύματά τους ἀφροστροβιλίζουν σὲ ἀμμουδιές ἢ σὲ βράχους. Ὅταν τὸ ἄνθος τελειωθεί, ἀνατέλλει ὁ καρπὸς του. Σὰ βαρύνει τὸ σύννεφο, τὴ θλίψη του ραντίζει. Σὰν ἐμφανίζεται ἡ λευτεριά, οἱ ἥρωες ἀνταμώνουν τοὺς ἀνδρεῖους κι ὅταν κατεβαίνει ὁ Θεὸς στὴ γῆ, οἱ κήρυκές του φοβοῦνται τὴν ἀλήθεια καὶ βγαίνουν σὺνανγα - σὺνανγα, πρὶν ἢ μέρα του χαράξει καὶ κρυφά, κρυφά, δειλά, νὰ μὴν τοὺς πάρουν εἶδηση, τὸν παίζουν ἀπὸ τὸ χαμόσπιτό του καὶ μέσα σὲ σκοτεινὴ βροχὴ μὲ βουβὸ μῖσος τὸν σταυρώνουν.

Ἐτοιμάζομαι ν' ἀντιμετωπίζω τὴν ἡμέρα σωστά. Νά, ὁ γυροφόρος ἄνεμος κατεβαίνει τραγουδῶντας ἀπὸ τὰ πευκόδασα μὲ κίτρινα νέφη γύρης. Ἀγαπῶ τὴ γυναίκα, γιὰτὶ ἐπιστρέφω στὴν πραγματικότητα τοῦ ἑνός. Τὸ Σύμπαν ἓνα πελώριο ρόδιο, τὰ Σύμπαντα διαφορετικὰ ὑπερμεγέθη ρόδια. Τὰ σπάζει ὁ Θεός, τ' ἀνοίγει, νὰ χαρεῖ τὴ λάμψη ἀπ' τὶς ἄπειρες σφαῖρες τῶν ρουμπινιῶν τους.

Τὰ σπῖτια μας εἶναι γνάλινα. Τὰ καλοκαίρια γνάλινα, γαλάζια. Τὰ σπῖτια μας εἶναι ἀπὸ γναλί καὶ παίζει ἓνας ἀτλαζένιος ἄνεμος μὲ τὶς δύο πλεξίδες τῶν μαλλιῶν σου. Τὸ φῶς εἶναι γνάλινο νὰ πεισματῶνει μὲ τὸ γναλί του τὶς πεταλοῦδες τὶς κλεισμένες. Παίζει ὁ γαλάζιος ἄνεμος καὶ φιλεῖς φιλεῖ τὶς δύο πλεξοῦδες τῶν μαλλιῶν σου.

Θὰ μὲ φωνάζει ὁ Ὀδυσσεύς. Ἡ ὥρα του φτάνει, θὰ ῥθει. Θ' ἀκούσω τὸ κάλεσμά [του. Εἶμαι ἔτοιμος ἀπὸ χρόνια σ' αὐτὴ τὴν ἐτοιμασία. Προσπάθησα νὰ μὴν τὸ σκέφτομαι, ὅτι θὰ ῥθει ὁ Ὀδυσσεύς. Ἀποφάσιζα σὰν παιδί παιχνίδια τὶς ἡμέρες μου νὰ βλέπω καὶ τὴ Δηιδάμειά μου ν' ἀγαπῶ. Μὰ δὲν ἤμουν κρυμμένος πίσω ἀπὸ φορέματα γυναίκας ἢ κρυφῶνες, γνώριζα πὼς ὁ Ὀδυσσεύς θὰ ῥθει καὶ τὸν ἤθελα, τὸν καλοῦσα κιόλας κάποτε νὰ μὲ πάρει στοὺς πλατιοὺς κάμπους τῆς ἱερῆς τῆς Τροίας.

Ἀπὸ τὸ βάθος τῆς σκόνης μας καὶ τῶν ἄλλων μου προσώπων θὰ σᾶς φωνάζω, νὰ χαίρεστε, νὰ χαίρεστε πατῶντας στερεὰ κάθε σκλαβιά σας, νὰ χαίρεστε, τὴ γῆινή σας νὰ φαιδρύνετε τὴν καταδίκη σας. Ἀς λησμονήσουμε δλους τοὺς ἥρωες, ὡς ξεχάσουμε ὅλες τὶς Ἱστορίες τοῦ Κάιν καὶ τοῦ Ἀβελ καὶ ὡς εὐθυμήσουμε μακρὰ ἀπὸ τοὺς πολιτισμοὺς καὶ τὶς ἱστορίες τῶν ἐγκλημάτων μας καὶ τῶν παρανοησέων μας.

Δὲν ἀγαπῶ τοὺς ἄλλους, τὸν ἑαυτό μου ἀγαπῶ. Πίσω ἀπὸ τὰ μάτια σου βλέπω τὰ παιδικὰ θρανία μου, τοὺς ἡλιολουσμένους ἐλαιῶνες, τοὺς μικροὺς κάμπους δπου γυρίζουν μὲ τὸ χτύπημα τῆς ἐσπερινῆς καλοκαιριάτικης καμπάνας ἐσωστρέφοντας τοὺς κύκλους τοὺς ὀκνοὺς τῶν βημάτων τους τὰ βόδια.

Κόλλησα πάνω στὸ χῶμα μου, κόλλησα πάνω στὸ χῶμα μου καὶ πονῶ

καὶ πονῶ, προσπαθῶ ν' ἀποσκορακιστῶ. Γέμισα χῶμα τὴν ψυχὴ μου
καὶ στενάζω καὶ βογγῶ σὰν ἄνθρωπος ἀπὸ βασιὰ ἐρείπια θαμμένος.
Πῶς νὰ βοηθηθῶ; Ἀνθρώπινη ἐρημιά, τὸ ξέρω, δὲν ἀκοῦς, οὔτε
θ' ἀκούσεις τὴν κραυγὴ μου; Ἀκίνητοι θεατές, δὲν κατανοεῖτε
παρὰ τὸ δικό σας συσπειρωμένο ἐλατήριο τῆς μαρτυρικῆς σας
ἐκτεταμένης ἀγωνίας.

Αὐτὸ τὸ δάσος ἔχει πράσινες δαντέλλες γύρω στὰ μεγάλα του τὰ δέντρα του τὰ αἰώνια
πὺρ κατηφορίζουν μακρὰ ἀπὸ τὶς κορφές τῶν κεραυνῶν. Στὸς κορμούς τους
πὺρ σωμαίνου τὴ σιωπὴ νεκρῶν ἀγαπημένων μικρὲς ὑπάρξεις ἀνεβαίνουν
προσαρμοσμένες μὲ τὴν προφύλαξη στὸ χῶμα τοῦ κορμοῦ τους. Δὲν τὶς
αἰσθάνεται τὸ δέντρο τὸ αἰώνιο, ὅπως ἐμᾶς δὲ μᾶς αἰσθάνεται ἡ Γῆ καὶ μᾶς
καταπίνει. Μαθήματα ξεγνοιασιάς καὶ ἀδιαφορίας μαθαίνω ἀπὸ τὸ δάσος
αὐτὸ τὸ αἰώνιο, ὅπου στὰ ψηλὰ κλώνια του φωλιές ἄγνωστων πουλιῶν
νανουρίζονται μέσα στὴ ζεστασιὰ τῶν νεοσσῶν τους, σ' αὐτὸ τὸ δάσος
τὸ πλεγμένο ὀλόγυρα μὲ τὶς πράσινες τὶς ὀλόφωτες τοῦ ἡλιου τὶς
δαντέλλες.

Οἱ ἄνθρωποι, μηχανήματα Ἀνάλυσης καὶ Σύνθεσης τοῦ Θεοῦ.
Γνωρίζω πὺρ πετᾶ αὐτὴ ἡ ἀπογείωση τῶν γερακιῶν, πὺρ κατευθύνεται,
σὲ ποιὸς τόπους φωλιάζει. Ἐγὼ ἰδεῖ τὸ πουρνάρι στὸ ἀσήμι του νὰ λάμπει
μεταμορφωμένο, ξέρω τὴν πέτρα δταν θυμᾶρι εὐωδιάζει, τοῦ πεύκου
τὴ ζεστὴν ὄσμή, κυματίσματα γαλανὰ ἀπὸ πανύψηλα χελιδονί-
σματα, τὰ βουίσματα τῶν ἐντόμων τὰ διακρίνω μὲ ἀκριβεία,
τὸ ἀστεῖο σύννεφο δταν χτυπᾶ μὲ τὸ κατάσπρο τόξο του τὸν ἡλιο.

Ὅταν ζῶ στὰ βουνά, κατεβαίνω στὶς λίμνες, τὴ θάλασσα τὴν
πατρικὴ μου νὰ μνημονέψω.

Τὰ δέντρα καὶ τὰ πουλιὰ εἶναι ριζωμένοι ἄγγελοι.

Τὸ ποτάμι εἶναι ἓνα νερέσιο ρολοῖ μὲ τὸ τακτικὸ του μουρομούρισμα.
Τὸ ποτάμι καὶ ἡ καταγωγὴ τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ θάλασσα
καὶ τὰ φουντωμένα τραγοῦδια τοῦ κάμπου καὶ ἡ ἐκκόλαψη
τοῦ ἀνέμου σὲ λόφους σὰν πουλι πὺρ τὴ θήκη του
τουπᾶ. Θὰ βγῶ στὴν πεδιάδα κάτω ἀπὸ τὸ μέγα αἰτὸ
τ' οὐρανοῦ τὸν ἡλιο ἐκεῖ ὅπου προσγειώνονται τώρα
οἱ πελαργοὶ γιὰ νὰ μὲ καταπιεῖ καὶ νὰ καταπιῶ τὴν
ἀδστηρὴ τῆς τὴ γλυκιά, τὴ γόνιμή τῆς ἀπεραντωσύνη.

Ἐσεῖς, δάση μου περήφανα, ψηλόκορμα, ψηλοθώρητα
πὺρ ἀνεβαίνετε τὸν ἀπλησίαστο φανταστικὸ μας οὐρανὸ νὰ φτάστε
ξέρετε τὸ τραγοῦδι σας νὰ γεμίζετε καὶ ν' ἀδειάζετε τὸ δεσμὸ ἀπὸ
τὴν προσταγμένη θέση σας, καὶ πηγαίνετε ψηλὰ καὶ τὸν ἡλιο,
τὸ σκληρὸ πατέρα μας, τὸν ἀδιάφορο τὸν χαιρετᾶτε
μὲ ἀγέρωχα βουητά, καὶ δταν ἡ νύχτα σκεπάζει μὲ τὸ ἀσήμι
τοῦ γεμάτου φεγγαριοῦ τὸ πνιχτὸ παράπονό σας
σιγὰ - σιγὰ σωμαίνετε καὶ μιλάτε τόσο
πὺρ τὸ φῶς καὶ τὸν οὐρανὸ σὰν ὄνειρο
στὸν ὕπνο τῆς κατοικημένης φωλιάς νὰ περπατᾶτε.

Μὰ ἐγώ, δάση μου, τὸν πόνο μου πονῶ
 κι ἐσεῖς δὲ δέχεστε νὰ μοῦ τὸν πάρετε καὶ νὰ ταξιδέψτε,
 γιατί ἔτσι ὅπως εἶστε λεβεντόκορμα θυμίζετε λιμάνι ὄλα σας
 μὲ καρᾶβια ἀραξοβολημένα, ἀλλὰ τὸ καθένα σας
 πλοῖο ὀλάομενο νὰ ταξιδεύει εὐτυχισμένο
 σχιζοντας ἄσχιστους ἀφρούς. Ὡ δὲ δέχομαι νὰ
 φαντάζομαι πὼς ταξιδεύω, ἀφοῦ εἶμαι σὰν ὅπως κι ἐσεῖς, δάση μου,
 αἰώνια ριζωμένος καὶ μὲ τὴν παρουσία μου ἐδῶ καὶ μὲ τὴν
 ἀπουσία.

Παροδικό μου εἶναι τὸ σχῆμα μου, Μεσογειακὲ μου ἀγέρα, πὸν λύνεις
 τοῦ δάσους τὴ σιγὴ μὲ τὶς συμφωνίες τῶν φύλλων, μὲ τοῦ καρπού τὴν
 πτώση, μὲ μιὰ κραξιά πουλιού σὰ φουντωμένη τῆς χαρᾶς μέσα στὴ
 ρεματιὰ ἀγγελία μὲ τὴν πράσινὴ της κόμμωση, μὲ τὴ σκεπὴ τῶν
 τραγουδιῶν τὴ φυλλοφόρα.

Ἔχω τὸ θάρρος θάρρους, ὅταν γεμίζει πράσινες ζῶνες καὶ μεσημερια-
 νούς τραγουδιστᾶδες στὰ δέντρα τῶν θερισμῶν καὶ τῶν θερινῶν
 προβάτων.

Σταθμεύουμε, ἀλλάζουμε καὶ πάντα νέες φυλακὲς, νέες στολὲς
 ὀρισμένες ἀπὸ τὰ πρὶν ἀναγκαστικὰ φοροῦμε.

Πὼς ν' ἀναγνωρίσουμε τὰ ἴχνη μας στὰ πέλαγα τῶν ὄντων;
 μικρό μου νυχτοπεταλουδάκι στὸν τοῖχο τῆς κάμαράς μου
 πετωμένο, μικρούλι, σὰ χαλικάκι ποταμιού
 νυχτοπεταλουδάκι; Πὼς θὰ ὑποφέρουμε αὐτὸν τὸν
 ἀδιάκοπο ἐγκλιβωτισμὸ τῆς ψυχῆς μας;

Ἄς πᾶμε τώρα ἐκεῖ ὅπου σκοτεινὲς τραγουδᾶνε οἱ παλιὲς
 ἀποθήκες τοῦ νεροῦ στὸ βουνό. Ἐκεῖ τὰ πλατάνια θά'χουν
 μεγαλώσει καὶ πυκνώσει τὸ τραγούδι τους. Τὰ ξερόφυλλα
 θά'χουν γίνει στοῖβες, στοῖβες βαθιὲς ὅπου κάποτε ξαπλώ-
 σαμε ἀγκαλιασμένοι στὴν ἄβυσσο τῶν σωμάτων μας,
 ἐκεῖ ὅπου τ' ἄνθη μιλοῦν μὲ τὶς ρίζες καὶ τοὺς ὑποθετικὸς
 νεκρούς μας.

Ὅταν πέθανε ἡ γειτόνισσά μας, ἡ κόρη τους ἡ Πηελόπη διηγόταν τὸν ξαφνικὸν
 ἔπνο τῆς μάνας της στὸ Κρατικὸ Νοσοκομεῖο στὶς ἐκπληκτες γυναῖκες
 σὰ νὰ τοὺς ἔλεγε γιὰ μιὰν ἀνακάλυψη νέων χωρῶν, ἄλλω τόπων, τόσο φυσικά,
 καὶ ὁ μικρός της Μιχαλάκης μὲ θυμὸ ξέσχιζε τὶς ἀγγελίες τῆς κηδείας
 γιὰ νὰ μὴ θεωρεῖται ἀπὸ τ' ἄλλα παιδιὰ ἐλαττωμένος
 πὸν δὲν εἶχε μητέρα ὅπως κι αὐτά, γιατί στὸ βάθος δὲν ἐνωθε
 τὴν ἀφαίρεση αὐτὴ σὰν μιὰ θεόρατη πρόσθεση.

Ποτὲ δὲ θά'χουμε ἄλλη φορὰ τὴ μνήμη αὐτῆς τῆς γῆς.
 Εἴμαστε ἀχθοφορικὲς ὑπάρξεις εἰδώλων.

Πόσα χιλιόμετρα ἄπλωνε τὸ τραγούδι του στὸ πλάγι μας τότε τὸ δάσος;
 ὅταν περνούσαμε τὰ μεγάλα βοσκοτόπια
 μὲ τὶς μικρὲς κοιλάδες, πόσα χιλιόμετρα ἐκεῖνο τὸ δάσος
 καθὼς βράδναζε, βράδναζε γύρω μας τὸ μυστηριακὸ τραγού-
 δι του, πόσα χιλιόμετρα - χιλιόμετρα μὲ ἄνεση τότε μὲ
 τὸ τραγούδι του λειτουργοῦσε;

Μιλᾶτε μου, μιλᾶτε μου, μικρὲς πηγές, μικρὲς πηγές πηγοῦλες
γιὰ νὰ σχεδιάζω τῆς γαλήνης ἕνα κορησφύγετο
γιὰ νὰ κρεμῶ μετὰ ἀπὸ τὴν μπόρα μέσα μου ὅπως στὸν οὐρανὸ
γιὰ τὴν εἰρήνη, τὴν εἰρήνη ἕνα πλουτοφόρο μέγα οὐράνιο
τόξο.

Αὔριο θὰ πλησιάσουμε τοὺς Ἀριθμούς. Αὔριο θὰ
εἰσέλθουμε στὴ θεία τὴν Ἀρμονία, ἢ στὶς θεῖες Ἀρμονίες.

Εἶμαστε σφαιρὲς μοναξιάς. Ἡ ἐποχὴ μου δὲν ἤξερε κανένα σεβασμὸ γιὰ τὸν ἄνθρωπο.
Φαντάσματα τῆς στιγμῆς, σκοτώνουμε ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, παραλογικὰ μηδενικά,
ἐργαλεῖα μίσους οἱ ἄνθρωποι σήμερα, ἐνῶ ὁ ἥλιος εἶναι ἕνα ἀδιάφορο
φωτεινὸ ἐγερτήριο ἀγαθοποιό, ξυπνητήριο τῶν πουλιῶν καὶ τῆς
πεταλούδας. Μᾶς καίνε γύρω οἱ ἄνθρωποι τοῦ μίσους καὶ τὰ σπίτια
μας παίρνουν φωτιὰ καὶ φωτίζουν τὴ νύχτα μὲ τὰ σώματα τῶν
σανιδιῶν τους, ἐλεύθερα καπνίζουνε καὶ γυρίζουνε στὴ στάχτη τους
μαζὶ μὲ μᾶς καὶ τὰ παιδιὰ μας, γιατί ὄλοι οἱ δρόμοι ἔχουν ναρκοθετηθεῖ
κι ὄλες οἱ πυροσβεστικὲς ἀντλίες ἔχουν πιὰ σωπάσει.

Πῶς παράγεται τοῦ ἀνέμου ἡ νεότητα; Μέσα στὸ μεγάλο Μυστήριο
δὲν ψελλίσαμε οὔτε μιὰ συλλαβή. Ἡ γνώση μας εἶναι μιὰ νέα καταχνιά.

Μᾶς σφίγγει ἡ ἄγνοια ὅπως ὁ κισσὸς παλιὸς τοίχους.

Μιλοῦμε ἀκόμη τὴ φωνὴ τῶν νηπιῶν. Δὲν ξέρω, ἂν ζῶ ἢ ἂν ὀνειρεύομαι.

Πάνω μου βουτίζουν τὰ χινοπωρινὰ μελίσσια. Κουνῶ τὸ πεῦκο καὶ
θυμώνουν μέσα στὴν πραότητα τῆς ἡλιόχαρης ἡμέρας.

Θέλω νὰ βρῶ τὴν ἀλήθεια νὰ ἐπουλώσω τὶς πληγὲς τοῦ πολέμου μου.

Ὁ θάνατος δὲν εἶναι ἕνας ἰδιαιτέρως σάκκος ὕπνου. Ὁ Θεὸς εἶναι τῶν

θανάτων μας ἡ ἀποθήκη. "Ἄς μείνουμε μόνοι μέσα στὸ ὄλοστρογγυλο

σφαιρικό μας εἶδωλο, ἄς συνηθίζουμε νὰ βαστάζουμε λίγο τὸ

ῶριμο αὐτὸ εἶδος τῆς εὐτυχίας. Κάθετοι εἶναι οἱ βράχοι καὶ θυμώνουν

περισσότερο τὸ κόκκινο θυμωμένο χειμαρρῶσιο νερό. Ἀκοῦτε, ἀκοῦτε παίζει

ὄλη τὴ νύχτα ὄλη τὴν ἡμέρα αὐτὴ τὸ λειτουργικὸ του τὸ λαγοῦτο.

Παίζει ὁ φίλος μας ὁ Αἴολος τὸ λειτουργικὸ του τὸ λαγοῦτο κι ὅλα γεμίζουνε

τὰ σταμνιά τους τὰ δέντρα μὲ τραγούδια, τὸ χόρτο τὸ ξερὸ στολίζει τὴ

γιορτινὴ τὴ φορεσιά του τὴν ἀργυρῆ, τὴ χρυσαφένια καὶ λυγιέται

καὶ ψιθυρίζει σὰν κῶμα ἀλάλητο σ' ἀπάνεμες ἀκτῆς,

παίζει ὁ Αἴολος τὸ ταμποῦρο του, φυσᾷ μ' ὄλες τὶς πίπιζές του

καὶ τὰ δάση του μουγκρίζουνε, οἱ μοναξιὲς τῶν ἀγριμιῶν ζαρώνουν

καὶ ὀνειρεύονται τ' ἀγριοπούλια στὸν ὕπνος τους ἀντάρες κι' ἀμάχες

καὶ οἱ κέδροι φωνάζουν κι ὄλες οἱ βελανιδιές, κι ὅλα τὰ ἐλάτια

πάνω στὰ σκοτεινὰ βουνὰ σὰ μοιρολογίστρες σὲ φέρετρα ἀπὸ ἀδιά-

φορους νεκροὺς γεμάτα. Παίζει ὁ φίλος μας ὁ Αἴολος τὸ λειτουργικὸ

του τὸ λαγοῦτο καὶ δὲ μάθαμε, δὲ μαθαίνουμε νὰ ξυπνήσουμε,

νὰ ζήσουμε ἐλεύθεροι μέσα στὸ πλατὸ φῶς καὶ τὴν ἡμέρα,

ὅπου ποιμαίνει τὰ ποίμνιά της μὲ τὴν πλούσιά της χλόη

καὶ φιλοξενεῖ κίτρινα πουλιὰ κατάχρυσα γιὰ νὰ τῆς τραγουδᾶνε

τὴν ὀμορφιά, ἐνῶ οἱ κορμοὶ τῶν δέντρων της ἀκίνητοι

χωμένοι μέσα στὶς ρίζες τους σταθεροὶ - σταθεροὶ σωπαίνουν.

Σκοτώσαμε τὴ μάνα αὐτὴ ἐμεῖς οἱ πολιτισμένοι ποδὲς τὴν κλαῖνε τώρα
γύρω τὰ παιδιὰ της, γιατί μᾶς ἔχει σκοτεινιάσει τὰ μάτια τοῦ χρυσαφιοῦ
ὁ φόβος καὶ ἡ ἀπληστία.

Όταν λέμε ότι πέθανε κάποιος, ως λέμε πήγεν ή σκιά να βρει ένα άλλο πρόσωπο, ή άλλο προσώπειο πάλι.
Δέν έκλειστη πίσω μας καμιά θύρα, αλλά λησμονήσαμε εϋθύς την αίθουσα του ήλιου για έναν άλλο ήλιο. Προσανατολιζόμαστε άλλου, όταν πεθαίνουμε.

Αν πεθαίναμε τώρα, δε θα μπαίναμε αϋριο σε στρατιωτικά βαγόνια, να πολεμήσουμε τους αδερφούς μας, μαύρους ή λευκούς, αφού τον ίδιο πλάστη, Θεό ή Δαίμονα έχουμε ως πατέρα, δε θα μιλούσαμε και δε θ' ακούγαμε για έλευθερίες για δικαιοσύνες που έμας άνεσεις μας παρέχουν και τα συμφέροντά μας τα σκεπάζουν, ενω τους άλλους τους δίνουμε προλήψεις, παραλογισμούς, δούλους της εργασίας τους θέλουμε, υπηρέτες του Θεού για να έθισθουν να μένουν υπηρέτες μας, υπηρέτες των Κυρίων.

Αν πεθαίναμε, θα σωζόμασταν δια παντός από την έλεημοσύνη των πιστών, τα κηρύγματα των εϋσεβών και των ιεροαστόλων, θα γλυτώναμε από τις ξένες στρατιωτικές αποστολές, και την κυριαρχία του δολλαρίου, του ρουβλίου ή της στερλίνας, δε θα διακωμωδούσαμε την τόλμη των αστροναυτών μας, όταν αφήνουμε τα παιδιά της γης να πεινούν εμπρός στις άχεροκαλύβες τους, θα διαφεύγουμε την ποινή αυτή της ζωής, αν έλευθερωνόμασταν από τη βία του βούλεσθαι.

Εδω κατοικει ό κότσυφας μέσ' τα βαθιά φυλλώματα στο ρέμα της πηγής σπέρνει τους άπροσδόκητους σπόρους της φωνης του. Κάποιος καρπός γυρίζει στο χωμα και το πέσιμό του τη σιωπή σα να την τρέφει.
Ακούω τα φτερουγίσματά του. Κάποτε με περιγελα και μου πετα με την κατάμαυρη κίνηση των φτερών του πρόωρα φύλλα και καρπούς.
Μαζεύονται πάλι τα πουλιά της άποδημίας στους χώρους τ' ουρανού. Την άντοχή των μικρών τους δοκιμάζουν. Ακούω τα κηρύγματά τους. Σε λίγο οι φωλιές θα ναι άδειες και σκοτεινές σαν τα μουντά κύματα στ' άκρογιαλι μας κάτω.
(Ναι, τα μαλλιά σου και τα μάτια σου είχαν μια άπόχρωση φωτιās).
Ναι, τα θυμάμαι άκόμη, την δρυή τους τη βουβή και την όμορφιά σου να χει κάτι από το Αγγουσιάτικο φεγγάρι όταν στολίζει με την άσπρη της σιγής του λαμπράδα θημωνιές ξανθές ή κορνδαλλών λόφους.
Ναι, όλη τη νύχτα κάποτε χιονίζε στα βουνά κι έβροχε στους κάμπους και τα δέντρα είχαν χέρια νυφιάτικα μέσα στο χιόνι δπου άναβε όλοπόρφυρη ή πείνα στών άγοιμιών τα μάτια και σ' αγαπούσα και μ' αγαπούσες.

Με γέννησε ένας βράχος ξερός της Μάνας, αδάμαστος, κοφτερός, λεπίδι του ήλιου, με τις τοικυμίες όλες στα πόδια του σχισμένες. Το μυαλό μου είναι πάντα άστραφτερό σαν μια καλοκαιρινήν αίγλη, τόσο που μπορω ν' ακούω το έλαφρό θρόϊσμα των μικρών άγοισταχυών το χειμώνα πάνω στα βουνά και να το παρομοιάζω με τον ήχο από την εργασία των μυρμηγκιών σ' ένα ωριμο του θέρους άκίνητο μεσημέρι.

(Συνεχίζεται)

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΜΑΣ ΕΠΙΒΙΩΣΗ

Δέν θά δύνονταν, ή 'Εταιρεία 'Ηπειρωτικῶν Μελετῶν, νά εἶχε ὀργανώ-
σει ἕνα πανελλήνιο συνέδριο τῶν λογοτεχνῶν, γιά μιᾶ πρώτη, ἔστω, προ-
καταρκτική συζήτηση τοῦ προβλήματος τῆς πνευματικῆς ζωῆς στή χώρα
μας; Ὅμως, παρὰ τίς δυνατότητες πού διαθέτει καί, ἀκόμα, παρὰ τήν ὑπάρ-
χουσα, σέ πανελλήνια κλίμακα, ἀναγνώριση τῆς πνευματικῆς ἀκτινοβολίας
μιᾶς παράδοσης στά Γιάννινα, δέν ἔγινε γι' αὐτό οὔτε μιᾶ συζήτηση. Καί,
τώρα, πού τήν ἔμπνευση καί τήν πρωτοβουλία γιά τὸ πρῶτο πανελλήνιο
λογοτεχνικό συνέδριο τήν πῆρε ὁ Σύνδεσμος Γραμμάτων καί Τεχνῶν Θεσσα-
λίας, εἶναι καθήκον ὄλων μας νά συγχαροῦμε καί νά συντρέξουμε, μέ ὄλες μας
τίς δυνάμεις, τήν ἱστορική ὄντως προσπάθειαν αὐτή τοῦ ἀρτισύστατου Συνδέ-
σμου Γραμμάτων καί Τεχνῶν Θεσσαλίας (ἔγινεν μόλις πρὶν ἀπόναν χρόνον). Γιά
νά θεμελιώσουμε ἕνα καλὸ ξεκίνημα γιά τήν κατοχύρωση, τήν ἀξιοποίηση καί
τήν ἀνάπτυξη τῆς πνευματικῆς δημιουργίας στὸν τόπο μας. Εἶναι πρὸς τι-
μὴν τῆς Λάρισας καί τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων τῆς Θεσσαλίας πού, σκο-
πεύοντας πολὺ πῶς πέρα ἀπὸ τίς ἄμεσες καί, ἐν ταυτῶ, περίπου περιορισμέ-
νης ἀξίας πολιτιστικῆς ἐκδηλώσεις, πού κατακλύζουν—δυστυχῶς χωρὶς οὐ-
σιαστικώτερα ἀποτελέσματα στήν πνευματικὴ ἀνασυγκρότησή μας—ὀλό-
κληρη τήν ἀλλοιῶς ἀδύνατη χώρα μας.

Τοῦλάχιστον, ὡς γίνεи παράδειγμα, ὡς γίνεи ἐνθάρρυνση καί κοινὴ
ἀφ'ετηρία, ἢ πρωτοβουλία τοῦ Σ.Γ.Τ. Θεσσαλίας, διότι—ἐννοεῖται—εἶναι
ὑπόθεση ὄλων τῶν Ἑλλήνων λογοτεχνῶν. Γιατί, εἴταν πιά καιρὸς, στήν ἐ-
ποχὴ τούτη τῶν ὀργανωμένων βημάτων σέ ὄλες τίς ἐκδηλώσεις, σε ὄλες τίς
τάξεις καί σέ ὄλους τοὺς τομεῖς τῆς κοινωνικῆς μας ζωῆς, νά ξεφύγουμε
(ἐμεῖς οἱ ταλαίπωροι καί...ἀνεπάγγελτοι (!!!) λογοτέχνες) ἀπ' τὴν ρωμαντικὴ
μακαριότητα τῶν λογοτεχνικῶν μας σωματείων. Τὰ προβλήματα, πού θά πρέ-
πει νά λυθοῦν ἐδῶ, εἶναι καί πολλὰ καί «ειδικῆς φύσεως». Ὅμως, ἡ λύση
τοὺς ἐξαρτᾶται ἀποκλειστικὰ ἀπὸ ἐμᾶς τοὺς ἰδίους. Γι' αὐτό, κρίνω σκόπιμο
νά ἐκθέσω, ἔστω ἐν συντομίᾳ, κάποιες σκέψεις πού, ἐδῶ καί δέκα χρό-
νια, μ' ἔκαναν νά προβληματίζουμαι πάνω στὸ θέμα τοῦτο. Καί τὸ κάνω τώ-
ρα, ἐπ' εὐκαιρίᾳ, πιστεύοντας πῶς, ἐν ὄψει τοῦ ἐν λόγῳ συνεδρίου τῆς Λά-
ρισας, ὑπάρχει τὸ ἔδαφος πρόσφορο καί τὸ κλίμα εὐνοϊκὸ γιά νά καρποφορή-
σουν. Μέχρι τώρα, τίς σκέψεις μου αὐτὲς τίς εἶχα ἀνακοινώσει καί συζη-
τήσει μέ πολλοὺς πνευματικοὺς ἀνθρώπους καί, κατὰ κάποια συνέπεια, μπο-
ροῦν νά θεωρηθοῦν ἀρκετὰ ὄριμες καί, ὅπωςδῆποτε, δοκιμασμένες θετικά.
Μάλιστα, ἐγὼ πιστεύω, κατ' ἀρχήν, πῶς ἕνα τέτοιο συνέδριο θά ἔπρεπε νά
εἶναι καθαρὰ προσπάθεια τῶν λογοτεχνῶν τῆς ἐπαρχίας. Γιατί, ἡ Ἀθήνα ἔ-
χει γίνεи—κοινὴ συνείδηση πλέον—ἕνα ξεχωριστὸ κράτος πού ὑπάρχει, εἰδι-
κώτερα στὸν πνευματικὸ τομέα, μονάχα μέ τὴν ἀπομύζηση καί τὸν ἀνα-
μυρικόςμο τῆς ζωντανῆς φλέβας τῆς ἐπαρχίας. Ἐτσι, ἐξειδικευμένο κάπως
τὸ θέμα τοῦτο, θά μπορούσε ἴσως νά ἔχει σκληρότερο ἔδαφος γιά τὴν θεμε-
λίωση τῆς προσπάθειας. Ὑστερα, οἱ λογοτέχνες τῆς ἐπαρχίας, βασικὰ ἀπει-

ραχοι ἀπ' τὴν ἀφομοίωση καὶ τὴν ἐξουθένωση τῆς «κάστας», ἐξακολουθοῦν (ὁ καθένας στὴν περιοχὴ του) νὰ συνιστοῦν μιὰν ἀφάνταστα μεγάλη δύναμη. Γιατὶ εἶναι, στὶς περισσότερες περιπτώσεις, αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ποὺ συντηροῦν καὶ τὸ πνευματικὸ κλίμα καὶ τὴν ποιότητα μιᾶς καλῆς δημοσιογραφίας, ἐνῶ, παράλληλα, ὁ χῶρος μέσα στὸν ὁποῖο κινοῦνται, εἶναι ὀρατὸς καὶ ἐλέγχεται πρὸ εὐκόλα. Καί, τὸ σπουδαιότερο, εἶναι δυνάμεις ὀγιεῖς. Ἔχουν ἐπαφὴ μὲ τὸν ἄνθρωπο (τὸν σημερινὸν Ἕλληνα) καί, σὰν εὐαίσθητοι δέκτες μὲ κάποια ρίζα πατρίδας καὶ ἐθνικῆς φυσιογνωμίας, γεύονται γόνιμα τὴν ἐμπειρία ἀπ' τὶς φοβερὲς μεταπτώσεις κι' ἀπ' τὰ κενὰ τῆς ἀλλαγῆς ποὺ ἐπιβάλλει ἡ σύγχρονη πραγματικότητα ἐνὸς αἰῶνα τεχνικοῦ ἔπους. Ἀπ' τὴν ἐπαφὴ, ποὺ ἀξιῶθηκα νὰ ἔχω μὲ τὸ σύνολο σχεδὸν τῶν λογοτεχνῶν τῆς ἐπαρχίας, εἶμαι βαθύτατα εὐτυχῆς, γιατί, σὲ μιὰ τόσο κρίσιμη γιὰ τὸν οἰκουμενικὸν ἄνθρωπο ἐποχὴ σὰν τὴν δική μας, στὴν ἀφάνεια—δυστυχῶς, χίλιες φορὲς δυστυχῶς) τῆς ἐλληνικῆς ἐπαρχίας, ὑπάρχουν δυνάμεις ἀπρόσιτης ὠραιότητος καὶ κοσμογονικῆς ἔντασης. Ὑπάρχει, ἀκόμα, μιὰ καινούργια δραση καὶ μιὰ μεγάλη συνείδηση νεοευρωπαϊκῶν διαστάσεων ποὺ, χωρὶς ἀντίρρηση, θὰ εἶταν ἱκανὲς νὰ φτιάξουν μιὰ καινούργια ἐλληνικὴ πορεία κι' ἓναν ἐντελῶς νέον ἐλληνικὸν ἄνθρωπο. Ἐν τούτοις, ἡ ἀπραξία ποὺ ἐπιβάλλει ἡ ἀνάγκη μιᾶς βιοπάλης ἀφόρητα σκληρῆς καὶ ἡ ἀδιάφορη, ἡ ἀπαθῆς παραγνώριση τῆς ἀξίας τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν, ποὺ φέρουν μαζί τους τὴν ψυχὴ καὶ τὴν μνήμη τοῦ ἔθνους μας, ὀδηγεῖ στὴν ἀτροφήση, στὴν συρρίκνωση καί, τελικά, στὴν φθορὰ χωρὶς ἴχνη. Καί, παρὰ τὸ γεγονὸς πὼς αὐτὴ ἡ ἀλήθεια εἶναι, λίγο-πολύ, περίπου ἀπόλυτα γνωστὴ καὶ δίχως ἀντίλογο, μέχρι τώρα, δὲν ἔγινε οὔτε μιὰ χειρονομία γιὰ τὴν διαφύλαξη καὶ τὴν ἀξιοποίηση τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν. Κάποιες μεμονωμένες ἀπόπειρες, ποὺ ἐπιχειρήθηκαν κατὰ τόπους ἀπὸ φωτισμένους συναδέλφους, ἔμειναν μονάχα μιὰ δυνητικὴ εὐχὴ μέσα στὰ σιδηρὰ πλαίσια τῆς τοπικῆς ἀπήχησις ἢ, τὸ χειρότερο, ἀρπάχτηκαν ἐν μέσημβρία ἀπ' τοὺς «παράγοντες» (τοὺς ὁποίας ἐπωνυμίας) ποὺ, σῶνει καὶ καλά, ἐννοοῦν νὰ εἶναι ἡ κηδεμόνες ἢ οἱ μόνες πηγὲς ζωῆς στὸν τόπο τους.

Ἔτσι, λοιπόν, φτάσαμε ὡς ἐδῶ, χωρὶς καμμιάν ἱστορία ἀγῶνων καί, βραδυποροῦντες ἀπελπιστικά, ὑπερφαλαγγισθήκαμε ἀπ' τοὺς συνδικαλισμένους κλοιοὺς ὄλων τῶν ἐπαγγελμάτων. Καί τόσο πολὺ καρφώθηκε, αὐτὴ ἡ ἀχρησία, στὴν κοινὴ συνείδηση, ὥστε νὰ μὴν ἀναγνωρίζεται ἢ, τὸ ἡπιώτερο, νὰ μὴν κατανοεῖται πὼς καὶ ὁ λογοτέχνης θὰ πρέπει νὰ λογιζεται ὡς ἓνα ἐπάγγελμα (τοῦλάχιστον ὡς ἐπάγγελμα ποὺ θὰ μπορούσε ἄφοβα νὰ τὸ ἐπικαλεσθῆ ἓνας «ἀξιοπρεπῆς»). Καί, εἰδικὰ γιὰ τὸν τόπο μας, ποὺ ἡ γλώσσα του δὲν ὀμιλεῖται εἰ μὴ μονάχα ἀπ' τὰ ὀκτὼ ἑκατομμύρια ποὺ περικλείουν τὰ γεωγραφικά του ὄρια, ἡ ἐπιβίωση—γιὰ νὰ μὴν ποῦμε ἡ δημιουργία—ἐνὸς τέτοιου ἐπαγγέλματος δὲν εἶναι εὐκόλο πρᾶγμα. Γι' αὐτὸ, ἀκριβῶς, ἐδῶ χρειάζεται—πρὸ παντός—μιὰ καλὴ ὀργάνωση ποὺ νὰ ἔχει ἀντίκρουσμα στὴν ἀτσιγκούνευτη κρατικὴν ἀντίληψη. Διαφορετικά, κάθε προσπάθεια πρὸς αὐτὴν τὴν κατεύθυνση δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ γίνεῖ μόνον πάνω σὲ δεκανίκια.

Οἱ σκέψεις αὐτές, ποὺ δὲν εἶναι χωρὶς τὴν πικρὴ γεύση τῆς ἐμπειρίας ἀπὸ μιὰ διακονία στὰ γράμματα ἐπὶ εἴκοσι χρόνια, μ' ἔσπρωξαν σ' ἓναν προβληματισμὸ, ὀξὺ καὶ περισσότερο ἐπίμονο, γύρω ἀπ' τὴν καθιστηκυῖα πραγματικότητα τῆς ζωῆς στοὺς πνευματικούς μας ἀνθρώπους. Καί εἶχα, πολλές φορές, τὴν εὐκαιρία νὰ κάνω ἓναν χρήσιμο διάλογο μὲ πολλοὺς, ποὺ εἶχαν κάποια ὑπεύθυνη ἀρμοδιότητα (ἂν μὴ τί ἄλλο), γιὰ τὴν πορεία τῆς πνευματικῆς ζωῆς στὴ χώρα μας. Κάτι προέκυψε, κάτι ἀποτολήθηκε καὶ

κάτι σχεδιάστηκε να γίνει. Μὲ λίγα λόγια, δὲν μπορῶ νὰ πιστέψω πῶς ὁ διάλογος αὐτὸς ἦ, ἂν θέλετε, ἢ χρόνια τούτη ἐπιμονή μου πῆγε ὀλότελα στὰ χαμένα. Τὸ λιγώτερο, ἔχω τὴν ἱκανοποίηση πῶς, μέσα στὴν οἰκονομικὴ ἐξουθένωση καὶ στὴν ἀσφυξία τῆς χειροπαίδης, ἂν δὲν δυνήθηκα νὰ κάμω ἓνα κίνημα, πρόσφερα μιὰ ὠχρὴ δύναμη γιὰ νὰ γίνει ἓνα ξεκίνημα. Καί, γιὰ τὴν ταπεινότητά μου, αὐτὸ εἶταν πολὺ. Πράγματι, φαίνεται πῶς τίποτα δὲν πάει χαμένο, ἐφ' ὅσον μέσα σ' αὐτὸ ὑποφώσκει κάποια σπῖθα ἀπόνα πάθος.

Τώρα, εὐτυχῶς ποὺ τὴν πρωτοβουλία, γιὰ ἓνα ξεκίνημα πραγμάτωσης αὐτῶν τῶν σκοπῶν, τὴν πῆραν—ἐπὶ τέλους—οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐπαρχίας. Κι' ἔτσι, πιστεύω πῶς τὸ ἐν ὄψει πρῶτο συνέδριο τῶν λογοτεχνῶν, ποὺ θὰ γίνει στὴ Λάρισα, θὰ ἐκφράζει ἓνα αἴτημα ὠριμῆς κατάστασης ποὺ αἰωροῦνταν, ξεκομμένο καὶ ἀσύντακτο, στὸν ὀρίζοντα ὀλοκλήρου τοῦ πνευματικοῦ κόσμου στὴν χώρα μας καί, εἰδικά, στὴν ἑλληνικὴ ἐπαρχία.

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία πῶς ὅλοι ὅσοι ζήσαμε καὶ γευτήκαμε τὴν ἀσκητικὴ στενότητα καὶ τὸ βάρος ἑνὸς ταλάντου, μέσα στὸ κλίμα μιᾶς ἀναγκαστικῆς νάρκης ποὺ καταδυναστεύει τὴν πνευματικὴ ζωὴ στὴν περιφραγμένη πατρίδα τοῦ καθενός μας, θὰ κάνουμε ὑπόθεσή μας ἀποκλειστικὴ καὶ σκοπὸ ἀμετακίνητο τὴν ἐπιτυχία αὐτῆς τῆς πρωτοβουλίας.

Πάνω σ' αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν βεβαιότητα, θὰ τολμήσω νὰ ἐκθέσω, σὰν κατάληξη, τὶς ἀπόψεις ποὺ, ὅπως ἀνάφερα, περιφέρω ἐπὶ χρόνια στὶς συζητήσεις μεταξὺ τῶν ἐν πνεύματι συναθλητῶν μου. Καί, ἀπ' ὅλα, αἰσθάνομαι τὴν ἀνάγκη νὰ ἐκφράσω τὴν ἄφατη εὐτυχία ποὺ ἀξιώνομαι—πρᾶγμα, νομίζω, ποὺ θὰ συμβαίνει καὶ στοὺς ἄλλους ποὺ συμπάσχουν ἐν προκειμένῳ—νὰ εἶμαι κι' ἐγὼ ἓνας ἀπ' τοὺς τόσους ἀδελφούς τῆς ὠραίας στρατιᾶς τῶν γλαυκῶν ἰπέων τῆς μεγάλης καὶ ἡρωϊκῆς γενεᾶς ποὺ ξεκινάει ἀπ' τὸ ἔπος τοῦ 40 καὶ τῆς Κατοχῆς. Γιατί, πιστεύω πῶς, ὅσο κι' ἂν εἶναι συνταραχτικὰ τὰ χρόνια ποὺ κλείνει αὐτὴ ἡ διαδρομὴ, στὸ σύνορο αὐτὸ χωρίζεται ἡ σύγχρονη ἀπίστευτὴ μας ἱστορία. Κι' ἐμεῖς ποὺ τὴν ζήσαμε καὶ ποὺ τὴν φτιάξαμε μὲ τὸ αἷμα, τὴν ψυχὴ μας καὶ μὲ τοὺς ἀκριβοὺς νεκροὺς ποὺ ὀροθετήσαμε στὸ μέλλον, δικαιούμαστε νὰ ἔχουμε τὸ ὕψιστο καθῆκον πρὸς ἓνα μεγάλο χρέος ἀπέναντι στὴν πνευματικὴ φυσιογνωμία καὶ στὴν τύχη τῆς τωρινῆς Ἑλλάδας.

Κάτω ἀπ' τὸ πνεῦμα αὐτῆς τῆς ὁμολογίας, τώρα, ἔρχομαι ν' ἀνακεφαλαιώσω, σὲ συγκεκριμένη μορφή αἰτήματος, τὶς σκέψεις καὶ τὶς προτάσεις ποὺ ἔχω.

Λοιπὸν, πιστεύω πῶς, ὡς πρῶτοι στόχοι ποὺ θὰ εἶχε, γιὰ τοὺς λογοτέχνες στὸν τόπο μας, ἓνα τέτοιο συνέδριο, θὰ ἔπρεπε νὰ εἶταν ἡ συνένωσή τους σ' ἓνα μονάχα σῶμα καί, ὕστερα, ὁ ἀγώνας γιὰ τὴν δημιουργία κάποιων θετικῶν προϋποθέσεων γιὰ μιὰ κατοχυρωμένη ἀξιοποίησή τους. Καί, φυσικά, ἐπειδὴ ἐμεῖς ἔχομε κάποιαν ἰδιότυπη σύνθεση λόγῳ τῆς πνευματικῆς κληρονομίας, ποὺ τὸ βάρος τῆς ἐκφράζεται πιὸ ἔντονα στὴ γλώσσα μας, οἱ λύσεις ἢ, ἀκόμα ἀκόμα, ἡ βοήθεια ἀπὸ ἀντιγραφὲς δὲν εἶναι δυνατὴ. Γι' αὐτὸ, πρέπει νὰ μὴν ἐπιχειρήσουμε καμμιάν ἐρευνα γιὰ ἐξεύρεση πιστοποίησης μέσῳ συγκρίσεων.

Μὲ τὸ δεδομένο αὐτό, νομίζω πῶς, γιὰ τὴν πρώτη περίπτωσι, (δηλαδὴ τὴν συνένωσι), ἐπιβάλλεται :

1) Νὰ ἐπιδιωχθεῖ ἡ ὀργάνωσις ἢ, πιὸ καλά, ἡ συγκρότησις μιᾶς πανελληνίας ὀμοσπονδίας, ποὺ νὰ περιλαμβάνει—ἢ ποὺ νὰ ἔχει τὴν πρόθεσι νὰ περιλάβει, ὅταν οἱ περιστάσεις καὶ οἱ προϋποθέσεις τὸ καταστήσουν ἐ-

φικτό—όλους τούς λογοτέχνες τῆς χώρας. Καί, μέσα σ' αὐτήν τὴν Ὁμοσπονδία, νὰ ἐνταχθοῦν ἀκόμα καὶ τὰ ὑπάρχοντα τέσσερα λογοτεχνικά σωματεῖα ποῦ ἐδρεύουν στὴν Ἀθήνα. Εἰδικά, γιὰ τὴν ἐνταξὴ αὐτῆ, θὰ πρέπει νὰ ληφθεῖ πρόνοια, ὥστε νὰ μὴν περιέλθει στὴν δικαιοδοσία τους καμμιά ἐξουσία, ἐφ' ὅσον αὐτὲς οἱ ὀργανώσεις δὲν ἀφομοιωθοῦν ὁλότελα ἀπ' τὴν Ὁμοσπονδία. Αὐτὸ πρέπει νὰ γίνεῖ μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ φτάσουμε ἔτσι κάποτε σὲ μιὰ καὶ μόνη ὀργάνωση τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων, πρᾶγμα ποῦ θὰ προσδώσει καὶ κύρος καὶ δύναμη καὶ θὰ φέρει στὴν ἐπιφάνεια ὅλες τὶς ἀξίες ποῦ διαθέτει ὁ τόπος μας. Καί, γιὰ νὰ ἐπιτευχθεῖ κάτι τέτοιο, θεωρῶ πῶς, ἀπ' τὰ πρωταρχικά ποῦ θὰ εἶχαμε, θὰ εἶταν ἡ συγκρότηση μιᾶς εἰδικῆς συντονιστικῆς ἐπιτροπῆς ἀπὸ λογοτέχνες ποῦ, κατὰ κάποιο τεκμήριο, νὰ ἀντιπροσωπεύσουν ὁλόκληρο τὸ χῶρο τῆς Ἑλλάδας. Δὲν θὰ εἶναι καθόλου δύσκολη μιὰ τέτοια κάλυψη τῶν διαμερισμάτων τοῦ τόπου μας, γιατί, δόξα τῷ Θεῷ, παντοῦ ὑπάρχουν οἱ ἐστίες τέτοιων πνευματικῶν ἀνθρώπων ποῦ, ἀναλωνόμενοι μονάχοι καὶ ἀβοήθητοι, πασχίζουν γιὰ νὰ κρατήσουν τὴν ἀναπνοὴ τῆς ζωῆς στὴν ἐγκαταλειμμένη ἐλληνικὴ ἐπαρχία.

2) Νὰ συζητηθοῦν εὐρύτερα οἱ βασικοὶ σκοποὶ καί, εἰ δυνατόν, νὰ ἐπισημανθοῦν καθαρὰ οἱ ἐπιδιώξεις ποῦ θὰ εἶναι οἱ πρῶτοι στόχοι γιὰ μιὰ πρώτη θεμελίωση. Νὰ γίνεῖ, δηλαδὴ, ἓνας προγραμματισμὸς, ποῦ νὰ καλύπτει μιὰ περίοδο πέντε - δέκα χρόνων, ὥστε, βάσει αὐτοῦ, νὰ καταστῆ δυνατὴ κάποια κοινὴ συγκατάθεση γιὰ τὴν ἀνάθεση, σὲ μιὰ εἰδικὴ ἐπιτροπὴ, σύνταξης ἐνὸς καταστατικοῦ χάρτη. Γιατί, σ' ἓνα τέτοιο καταστατικό, θὰ πρέπει νὰ περιλαμβάνονται ὄχι μονάχα τὰ βήματα μιᾶς πορείας πρὸς κάποια καινούργια πνευματικὴ ἀναγέννηση, ἀλλὰ καὶ νὰ χαραχθοῦν ἀκόμα οἱ διαστάσεις ἀπὸ μιὰ παράτολμη—πιθανὸν—προοπτικὴ ποῦ ν' ἀνταποκρίνεται στὶς ἐπιτευξεις καὶ στὶς ἐπιστημονικὲς προβλέψεις τοῦ αἰῶνα μας.

3) Γιὰ τὴν στήριξη καὶ γιὰ τὸν προσδιορισμὸ τῆς πρόθεσης τῆς συνένωσης, πρέπει νὰ τεθεῖ, σὰν βᾶθρο ἀμετακίνητο, ἡ δημιουργία ἐπαγγελματικῆς λογοτεχνίας. Γιατί, ἀλλοιῶς, δὲν πρόκειται νὰ ὑπάρξουν στὸν τόπο μας προϋποθέσεις ἀνάπτυξης καί, πολὺ περισσότερο, ἐπιβίωσης οἰκονομικά τῶν πνευματικῶν μας κεφαλαίων καί, ἀκόμα, δὲν θὰ ἐπιτευχθεῖ ποτὲ καμμιά ἐξυγίανση τῆς πνευματικῆς μας ζωῆς.

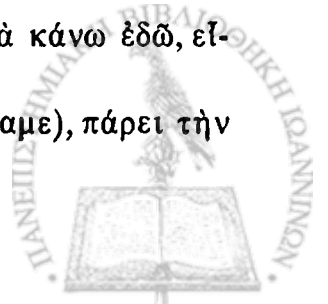
Αὐτά, σὲ χοντρὲς γραμμές, γιὰ τὴν πρώτη περίπτωσι (τὴν συνένωση). Γιὰ τὴν δευτέρη, τώρα, περίπτωσι, ποῦ συνιστᾷ τὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν ἐπιτυχία καὶ γιὰ τὴν μορφή ποῦ θὰ πρέπει νὰ πάρει ἡ πνευματικὴ ζωὴ στὴ χώρα μας, θὰ ἀναφερθῶ σὲ κάποιες γενικὲς προτάσεις. Γιατί πρόκειται περισσότερο γιὰ τρόπους καὶ μέσα, ποῦ θὰ ὀδηγήσουν στὴν πραγμάτωση τῶν σκοπῶν ποῦ ἀναπτύχθηκαν παραπάνω.

Καί, ἐν προκειμένῳ, ἂν λάβουμε ὑπ' ὄψει πῶς, χωρὶς κάποια προστασία τῆς κρατικῆς ἀντίληψης, εἶναι ἀνέφικτο νὰ ζήσουν καὶ νὰ ἀφιερωθοῦν στὴν πνευματικὴ τους δημιουργία οἱ λογοτέχνες, στηριζόμενοι μονάχα στοὺς ἀναγνώστες τους, θὰ πρέπει, πρῶτ' ἀπ' ὅλα, νὰ φροντίσουμε γιὰ τὴν οἰκονομικὴ κατοχύρωσή τους, ὥστε νὰ ἔχουν τὸν χρόνο καὶ τὴν εὐχέρεια γιὰ νὰ δοκιμάσουν τὶς δυνάμεις τους.

Δηλαδὴ, εἶναι ἀνάγκη νὰ τεθοῦν κάποιες βάσεις γιὰ τὴν ἐξασφάλιση προϋποθέσεων, γιὰ ἓνα ὑψηλότατο λειτουργήμα στὴν ἐθνικὴ μας ζωὴ ποῦ, ἐν ταυτῷ, θὰ πρέπει νὰ εἶναι καὶ ἐπάγγελμα.

Κάτω ἀπ' αὐτὸ τὸ πνεῦμα, οἱ προτάσεις, ποῦ θὰ εἶχα νὰ κάνω ἐδῶ, εἶναι περίπου οἱ ἑξῆς:

1) Ἀφοῦ ἡ Ὁργάνωση (ἡ ὁμοσπονδία ποῦ προαναφέραμε), πάρει τὴν

έκταση και τὸ κῦρος πὸ εἶναι ἀναγκαῖο γιὰ τὴν ἐπιβολὴ τῆς τόσο στὸ κράτος, ὅσο και στὸ λαὸ—καὶ τοῦτο θὰ ἐξαρτηθεῖ φυσικὰ ἀπὸ μᾶς πὸ θὰ τὴν φτιάξουμε—, τότε, νὰ ζητηθεῖ ἡ ἐπαγγελματοποίηση ἐκείνων τῶν λογοτεχνῶν πὸ θὰ ἔχουν τὴν ιδιότητα τοῦ μέλους τῆς. Εἶναι αὐτονόητο πὸς τὰ κριτήρια, γιὰ τὴν ιδιότητα αὐτὴ, θὰ πρέπει νὰ εἶναι αὐστηρά, ἀδιάλλακτα καί, πρὸ παντός, ἀνόθευτα ἀπὸ κάθε ἄλλη πρόσμιξη ἐνδιαφέροντος.

2) Ἐν τῇ εἰσόδου, ἐνὸς λογοτέχνη, στὴν ἔνωση αὐτὴ, νὰ δίνεται μιὰ ἐπιχορήγηση (γιὰ δυὸ - τρία χρόνια, ὡς ὑποθέσουμε, 5.000 δρχ. τὸν μήνα), ὥστε νὰ ἔχει ἔτσι ὅλη τὴν εὐκαιρία γιὰ νὰ ἀφιερωθεῖ ἀποκλειστικὰ στὸ ἔργο του. Καὶ νὰ ἔχει, ἐναντι τῆς ἐπισίτισης αὐτῆς, τὴν ὑποχρέωση νὰ δώσει, μέσα στὸ καθορισμένο τοῦτο χρονικὸ διάστημα, τοῦλάχιστον ἓνα σημαντικὸ ἔργο. Ἐάν, στὸ μεταξύ, δὲν ἀποδώσει αὐτὸ τὸ ἐλάχιστο ἀντιστάθμισμα, νὰ ἐκπίπτει τοῦ δικαιώματος τῆς ἀνανέωσης γιὰ τὴν συνέχιση τῆς ἐπιχορήγησης.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο, πὸ δὲν πρόκειται νὰ ἐπιβαρύνει καὶ πολὺ τὸν δημόσιο προϋπολογισμό, θὰ ἐπιτυγχάνονταν ἄριστα ἓνα μᾶξιμουμ προσφορᾶς τῶν ἀξίων πνευματικῶν ἀνθρώπων στὸν τόπο μας καί, ἐφ' ὅσον κανεὶς θὰ διέθετε τὰ ἀναγκαῖα προσόντα, δὲν θὰ ἐξαρτῶνταν ἀπ' τὶς περιστάσεις, ἀπ' τὴν ἐπαγγελματικὴ του φθορὰ καὶ ἀπὸ τὶς οἰκογενειακὲς του ἀνάγκες, ἢ ἐπιβίωσή του στὴν πνευματικὴ ζωὴ τοῦ τόπου καὶ τοῦ λαοῦ του.

3) Τὸ ἀνώτατο αὐτὸ ὄργανο (ἢ ἔνωση), νὰ ἔχει, ἐταιρικὰ μὲ ὅλα τὰ μέλη τῆς, μιὰ μεγάλη καὶ πρότυπη ἐκδοτικὴ ἐταιρεία, πὸ νὰ ἀναλαμβάνει ὄχι μονάχα τὴν ἔκδοση, ἀλλὰ καὶ τὴν προβολὴ καὶ τὴν προώθηση ὡς τὴν πώληση ὅλων τῶν ἔργων πὸ θὰ ἔκρινε ἄξια. Καί, παράλληλα μὲ τὶς ἐκδόσεις, θὰ εἶχε τὴν εὐθύνῃ ἀκόμα νὰ προωθήσει στὴν ἑλληνικὴ σκηνὴ τὰ θεατρικὰ ἔργα, στὴν τηλεόραση, στὴν ραδιοφωνία τόσο τοῦ ἐσωτερικοῦ, ὅσο καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ. Γιὰ τὰ δικαιώματα, τὴν ἀμοιβὴ καὶ τὰ λοιπὰ συνεπακόλουθα, νομίζω, πὸς εἶναι πολὺ εὐκόλο νὰ ρυθμιστοῦν μὲ κάθε λεπτομέρεια.

Στὴν δικαιοδοσίᾳ τῆς ἐν λόγῳ ἐταιρείας, ἐννοεῖται, θὰ πρέπει νὰ προστεθοῦν καὶ οἱ μεταφράσεις καί, γενικώτερα, κάθε τι πὸ θὰ δύνονταν νὰ τὴν ἀνυψώσει οἰκονομικὰ καὶ σὰν αὐτόνομον ὄργανισμό.

4) Ἡ ἔνωση νὰ ἔχει, κοντὰ στ' ἄλλα μέσα ἐπαφῆς μὲ τὰ μέλη τῆς καὶ τὸ κοινὸ, κί' ἓνα μεγάλο περιοδικὸ ἔντυπο πὸ νὰ εἶναι στὴν διάθεση κάθε πνευματικοῦ ἀνθρώπου καὶ πὸ, μὲ τὸ κῦρος καὶ τὴν ἀναντίρρητη ἀντικειμενικότητά του, θὰ μπορούσε νὰ ἀναδείξει ἀξίες ἢ νὰ περιορίσει στίς φυσικὲς διαστάσεις κάθε κούφια διόγκωση. Παράλληλα, δὲν θὰ εἶταν ἀκατόρθωτο νὰ ἀγωνιστεῖ, μέσ' ἀπ' τὶς σελίδες τοῦ ἔντυπου αὐτοῦ, ὁ καθένας πὸ ἔχει νὰ πεῖ καὶ νὰ φτιάξει κάτι καινούργιο ἢ κάτι ὠφέλιμο.

5) Νὰ παρασχεθεῖ, ἀκόμα, στὰ μέλη τῆς ἔνωσης αὐτῆς, κάθε δυνατὴ διευκόλυνση ἐπαφῆς, ἐπικοινωνίας καὶ συμμετοχῆς τους στὴν κοινωνικὴ, στὴν πνευματικὴ, στὴν καλλιτεχνικὴ καὶ στὴν ἐκπολιτιστικὴ ζωὴ τῆς χώρας μας (δωρεὰν χρησιμοποίησι τῶν μέσων συγκοινωνίας, ἐλευθέρᾳ εἰσοδοστὰ θεάματα, διάκριση κοινωνικὴ, διευκόλυνση περιήγησης καὶ γνωριμίας σὲ ὅλες τὶς ἑλληνικὲς ἐπαρχίες κ.λ.). Ἐτσι, θὰ προσφέρονταν καὶ τὸ κλίμα καὶ οἱ ἐρεθισμοὶ καὶ ὁ διάλογος στὸν κάθε λογοτέχνη, γιὰ νὰ συνθέσει τὴν πνευματικὴν ὑφὴ τῆς σύγχρονης ἑλληνικῆς πραγματικότητος καὶ γιὰ νὰ πάρει, ὁ ἴδιος, ζωὴ καὶ ὑπόσταση ἀπ' τὴν ἀνάσα, τὸν ἰδρώτα καὶ τοὺς χτύπους τῆς καρδιάς τοῦ λαοῦ του.

6) Τὸ τελευταῖο—καὶ ὄχι τὸ πρῶτο, ὅπως τὸ ἱεράρχησε μιὰ κρατικὴ προσπάθεια—πὸ ἀπόμεινε νὰ συζητηθεῖ ἐδῶ, εἶναι ἡ σύνταξη, ἢ περί-

θαλψη και οί ἠθικὲς ἀμοιβές. Καὶ αὐτά, ζητήματα ζωτικῆς σπουδαιότητος γιὰ τοὺς ἀνθρώπους πού, ταγμένοι ἀπ' τῆ θεία δωρεά, ἀναλώνονται γιὰ νὰ φωτίζουν τὴ ζωὴ καὶ γιὰ νὰ ἀνεβάζουν ὄλο καὶ ψηλότερα, θὰ εἶταν, κατόπιν, εὐκολο νὰ κανονισθοῦν.

Σὲ γενικὲς γραμμές, αὐτὲς εἶναι οἱ σκέψεις πού ἔχω κάνει πάνω στοῦ μεγάλο καὶ παρατηρημένο—δυστυχῶς—θέμα τῆς ὀργάνωσης καὶ τῆς ἀξιοποίησης τῶν πνευματικῶν δυνάμεων στὸν τόπο μας. Καί, κατὰ τὴν γνώμη μου, δὲν πρέπει νὰ θεωρηθοῦν καθόλου τολμηρὲς ἢ, ὀπωσδήποτε, ἀπαιτητικές. Γιατί, στὴν ἐποχὴ μας, ὄχι μόνο οἱ τάξεις, ἀλλὰ καὶ τὰ κράτη καὶ ὀλόκληρα διαμερίσματα τῆς ὑδρογειοῦ ὀργανώνονται σὲ τεράστιες ἐνότητες, γιὰ νὰ καταστῆ δυνατὸν νὰ ἐπιζήσουν μέσα στὴν ἐπιβαλλόμενη ἐκ τῶν πραγμάτων οἰκουμενικότητα τῆς αὐριανῆς ζωῆς. Οἱ λογοτέχνες πού, ἐπὶ τόσα χρόνια, πορεύονται στὰ περιθώρια μιᾶς ἀρρωστημένης σχεδὸν μεταφυσικῆς ρομαντικότητας, κατάντησαν νὰ μείνουν πολὺ ἔξω ἀπ' τὶς κλειδώσεις τοῦ κοινωνικοῦ σώματος. Καί, τώρα, σὰν ἀναχωρητὲς πού, ἢ μονολογοῦν ἢ συνδιαλέγονται μεταξύ τους μονάχα, τὸ ἐλάχιστο πού ἔχουν νὰ κάμουν καὶ νὰ ζητήσουν, εἶναι νὰ μπορέσουν νὰ γίνουν αἰσθητὲς παρουσίες ἀνάμεσα στοῦ λαό τους καὶ νὰ δημιουργήσουν μιὰ καλύτερη καὶ εὐρύτερη μορφή ζωῆς στὸν κοινωνικὸ βίον.

Θὰ εἶχε, τέλος, νὰ παρατηρήσει ἐδῶ κανεὶς πῶς, μὲ τὴν δημιουργία μιᾶς τόσο ἰσχυρῆς ἔνωσης, θὰ φθάναμε ἴσως στὴν ἐπικυριαρχία τῆς ὀργανωμένης συγκατάθεσης. Ὅμως, δὲν ξέρω πῶς θὰ μπορούσαμε νὰ ἐπιζήσουμε καὶ νὰ ἀναπτυχθοῦμε διαφορετικῶς.

Γιατί, ἄλλωστε, ἡ ἐπικυριαρχία τούτη δὲν εἶναι ταυτόχρονα καὶ ἡ μεγαλύτερη δυνατὴ κατοχύρωση τῆς ἐλευθερίας τοῦ πνεύματος, ὅταν ἡ εὐδοκίμησή του ἐξαρτᾶται κατὰ κύριο λόγο ἀπ' τὴν δυνατότητα ἔκφρασης; Καὶ τέτοια δυνατότητα δὲν ὑφίσταται παρὰ μονάχα ὅταν στηρίζεται καὶ οἰκονομικά. Καί, ἐξ ἄλλου, ἡ ἀνάληψη τῆς εὐθύνης γιὰ τὴν κοινὴ προστασία καὶ τὴν ἀξιοποίηση τῆς πνευματικῆς δημιουργίας, πιστεύω πῶς δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑποκατασταθεῖ ποτὲ ἀπ' τὴν ἀνεπάρκεια τῆς ἀτομικῆς φροντίδας. Γι' αὐτό, θὰ εἶταν ἀναδρόμηση ὀποιαδήποτε συζήτηση γύρω ἀπ' τὴν ὠχρὴ φιλολογία ἂν πρέπει νὰ εἶναι ἢ νὰ μὴν εἶναι κάτω ἀπ' τὴν συλλογικὴ εὐθύνη ἢ τύχη τοῦ κάθε λογοτέχνη πού, ἐν τελευταία ἀναλύσει, συνιστᾶ ἓνα ἐθνικὸ κεφάλαιο γιὰ τὴν πνευματικὴν ὑπόσταση τοῦ ἔθνους του. Σήμερα, πού ἡ στενότητα τῆς ἀτομικῆς δυνατότητας φτάνει νὰ γίνεται ἀσφυκτικὴ γιὰ τὴν πνευματικὴ ἀκεραιότητα, μονάχα μιὰ ὀργάνωση πού θὰ σηκώνει τὸ βᾶρος καὶ τὸ ἄγχος τῆς πάλης γιὰ τὴν διάσωση—ναί, γιὰ τὴν διάσωση—τῆς ὄντικτης καὶ τῆς προσφορᾶς του, μπορεῖ νὰ τὸν ἐλευθερώσει καὶ νὰ τὸν κατοχυρώσει.

Τελειώνοντας, ἐκφράζω ἀπόλυτη βεβαιότητα γιὰ τὴν ἐπιτυχία αὐτῆς τῆς πρωτοβουλίας πού εἶχε ὁ Σύνδεσμος Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν Θεσσαλίας. Γιατί, ἀνταποκρίνεται στὴν ἀνάγκη πού, περισσότερο ἀπὸ ἄλλη φορά, τώρα ἔχει καὶ τὴν μορφή τῆς ἀπειλῆς. Οἱ πνευματικοὶ ἄνθρωποι πού, κατὰ κάποια θεία οἰκονομία, ἐτάχθηκαν νὰ εἶναι ἡ πρωτοπορεία καὶ ἡ τρανὴ ἔκφραση τῆς ἀνθρώπινης δημιουργίας, πρέπει νὰ σταθοῦν στὸ ὕψος τῆς ἀποστολῆς τους καί, στὶς πρῶτες - πρῶτες γραμμές τῆς μάχης γιὰ τὴν κατάκτηση μιᾶς καλύτερης ζωῆς, νὰ γίνουν ποδηγέτες.

ΔΗΜΟΣΘ. Γ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΓΙΩΡΓΟΣ Χ. ΣΟΥΛΗΣ

Σε ηλικία 39 ετών πέθανε ξαφνικά από καρδιακή προσβολή στο Μπέρκλεϋ της Καλλιφορνίας ο Γιώργος Χ. Σούλης, καθηγητής του εκεί Πανεπιστημίου, που με το ήθος του και την επιστημονική του επίδοση τιμούσε στα ξένα το ελληνικό όνομα. Αυτές οι λίγες γραμμές, που του αφιερώνω τώρα, δεν πρέπει να εκληφθούν σαν μια τυπική νεκρολογία. Στενός φίλος της οικογενείας του και καθηγητής του στη Ζωσιμαία Σχολή, είχα την ευκαιρία να εκτιμήσω όσο πρέπει τον μεθοδικό και ακάματο αγώνα αυτού του παιδιού, από τα μαθητικά ακόμη θρανία, για να κατακτήσει την μέθοδο και τα εφόδια που θά του χρειάζονταν στο μέλλον για να επιδοθῆ στις αγαπημένες του βυζαντινές και σλαβικές σπουδές. Έδούλευε μέσα στο πνιγηρό κλίμα τῆς Κατοχῆς, μέσα σ' ένα σπίτι που είχε φοβερά δοκιμαστή και από το θάνατο μὰ και γενικότερα από τις κρίσιμες ώρες που δοκίμαζαν τότε το λαό μας. Έν τούτοις, σ' αυτό το οικογενειακό περιβάλλον τὸ ἀληθινὰ δραματικό, ὁ νεαρὸς μαθητῆς ἐδούλευε με πείσμα ἀμελώντας και τὸς πόθους τῆς ἡλικίας του και τὴν στοιχειώδη ἀναψυχή. Και τὸν τρόπο αὐτὸ τῆς ἐργασίας τὸν συνέχισε ἕως τὸ 1966, ἔτος τοῦ θανάτου του. Καί ἴσως αὐτὸς ὁ ἀκοίμητος μόχθος νὰ στάθηκε ἡ αἰτία πὸ τόσο γρήγορα τὸν ἐτράβηξε ἀπὸ τὴν σκηνὴ τοῦ χοῦκοῦ μας κόσμου. Τὸ μῆκος ὅμως μιᾶς ζωῆς δὲν παρέχει ἀσφαλῶς τὸ μέτρο τῆς ἀξίας τῆς. Ὁ Γιώργος Σούλης ἔζησε λίγο, και χάθηκε τὴν στιγμή πού, ἀπόλυτα ὄριμος, τακτικὸς πιά καθηγητῆς σ' ἕνα μεγάλο παιδευτικὸ Ἰδρυμα, θά μπορούσε νὰ δώσῃ τὸ μέτρο τῶν δυνάμεών του. Έν τούτοις, ἂν και με τὸν θάνατό του σπαταλήθηκαν οἱ κόποι οἱ πνευματικοὶ δύο δεκαετηρίδων, ἀφήνει πίσω του ἕνα ὑπέροχο μάθημα, γιὰ ὅσους ἀποφασίσουν νὰ διακονήσουν, με πίστη, εὐλικρίνεια και αὐτοθυσία τὴν ἐπιστημονικὴ ἔρευνα. Τὸ μάθημα ὅτι αὐτὴ δὲν εἶναι σαλταδορισμὸς, μὰ καρπὸς μιᾶς ἀσκητικῆς ζωῆς και ἐνὸς ἀνώτερου ἤθους.

Ὁ θάνατος τοῦ Γ. Σούλη δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῆ σαν πλήγμα γιὰ μιὰ οἰκογένεια ἢ μιὰ ομάδα στενῶν του φίλων. Εἶναι πλήγμα γιὰ ὅλον τὸν τόπο. Εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ πλήγματα ἐκείνα, πὸ συστηματικὰ καταφέρει τὰ τελευταῖα χρόνια ἡ μοῖρα ἐναντίον τῶν καλύτερων ἐλπίδων τοῦ λαοῦ μας στὸ πεδίο τῆς τέχνης και τῆς ἐπιστήμης. Καπετανάκης, Συκουτρῆς, Σκαλικώτας, χάθηκαν στὸ ἄνθος τῆς ἡλικίας, προτοῦ προφτάσουν νὰ χαρίσουν στὸ ἔθνος τους τὴ χαρὰ ἐνὸς μεγάλου και ὀλοκληρωμένου ἔργου. Σ' αὐτοὺς προστίθεται τώρα ὁ Γ. Σούλης. Στὸ πρόσωπό του ἡ ἱστορία χάνει ἕνα λαμπρὸ της ἐργάτη. Ἡ κοινωνία ἕναν πραγματικὰ συγκροτημένον ἄνθρωπο. Οἱ συγγενεῖς και οἱ φίλοι μιὰ ζεστή, τίμια και ἄδολη καρδιά.

Ὁ ἀγαπητὸς και σεμνὸς νέος ἔφυγε. Ἰππρέτησε ὅλη του τὴ ζωὴ με ἀφοσίωση τὴν ἀνθρωπιά και τὸ χρέος. Ἀφήνει ὀπίσω του ἕνα ἔργο σημαντικὸ πὸ ἡ κακὴ μοῖρα δὲν τὸν ἀφῆσε νὰ φέρῃ στὸ φῶς. Αὐτὸ τὸ ἔργο ἔχουν τὴν ὑποχρέωση τὴν ἠθικὴ οἱ εἰδικοί, και προπάντων οἱ φίλοι του, νὰ δώσουν στὴν δημοσιότητα, χωρίς νὰ χαθῆ οὔτε μιὰ γραμμὴ, γιὰτὶ ἡ κάθε γραμμὴ του ἦταν προϊόν εὐσυνείδητου και φωτισμένου μόχθου, ἦταν αἷμα.

Ἀφήνει ὅμως και ἕνα φωτεινὸ μάθημα ὁ Γ. Σούλης, μάθημα γιὰ ὅλους ἐκείνους πὸ ἀκολουθοῦν τὸν δύσκολο δρόμο τῆς Ἐπιστήμης: ὅτι, ἄσχετα ἀπὸ τὸ πότε θά φθάσῃ στὸ τέλος τῆς ζωῆς, τότε μόνον αἰσθάνεται πνευματικὴ χαρὰ ἀληθινὴ, ὁ νέος πὸ προσπαθεῖ νὰ ἀξιοποιήσῃ τὰ δῶρα τῆς φύσης, στὴν τραχεῖα ἀνηφοριὰ τῶν ἀνώτερων σπουδῶν, δταν κοιτάζει νὰ χτίσῃ μιὰ σταδιοδρομία ὄχι ἐπάνω σὲ πολιτικὸς ἐλιγμούς, στὸν ἀρριβισμό και τὴν ἀναρρίχηση, μὰ στὸν τίμιον ἰδρωτὰ και τὴν φωτισμένη ἔρευνα.

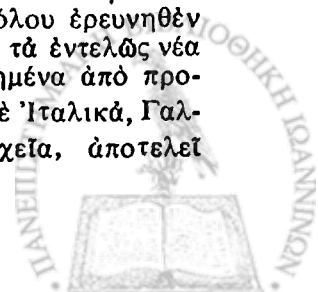
Α. ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ

Κ Ρ Ι Τ Ι Κ Η ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Στεφ. Ἰ. Παπαδοπούλου: «Ἡ κίνηση τοῦ δούκα τοῦ Νεβέρ Καρόλου Γονζάγα γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῶν βαλκανικῶν λαῶν (1603—1625)», σελ. 228, ἔκδοση Ἐταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν, Θεσσαλονίκη, 1966.

Εἶχα παλαιότερα τὴν τιμὴ νὰ παρουσιάσω, ἀπ' αὐτὴν ἐδῶ τὴ στήλη, ἄλλη ἐκτεταμένη και ἀρκετὰ ἐνδιαφέρουσα ἐργασία τοῦ

νέου λαμπροῦ ἐπιστήμονα και ἤδη καθηγητῆ τῆς Ἱστορίας στὴ Φιλοσοφικὴ μας Σχολὴ κ. Στεφ. Παπαδοπούλου, ἀναφερόμενη στὸν Ἀγώνα τῆς Ἐθνεγερσίας και μάλιστα στὰ κατὰ τὰ Δ. Στερεὰ Ἑλλάδα συμβάντα. Ἡ με τὸν ἄνω τίτλο νεώτερη ἐργασία του, ἐξ ἴσου ἀξιολογη με τὴν προηγούμενη και γιὰ τὸ θέμα πὸν πραγματεῦεται, ἐλάχιστα ἢ καθόλου ἐρευνηθὲν ἀπὸ πλευρᾶς ἐλληνικῆς, και γιὰ τὰ ἐντελῶς νέα στοιχεῖα πὸν προσκομίζει, ἀντλημένα ἀπὸ προσωπικὲς ἐπίπονες ἐρευνές του σὲ Ἰταλικά, Γαλλικά και Ἰσπανικά κυρίως Ἀρχεῖα, ἀποτελεῖ

γενναία ἀναμφισβήτητα συμβολή στη μελέτη τῆς Νεώτερης Ἱστορίας μας καὶ ἰδιαίτερα τῶν πρώτων καὶ πλέον ζοφερῶν αἰῶνων τῆς τουρκικῆς κατάκτησης. Εἶναι ἀλήθεια ἱστορικὴ, καθημερινὰ ἐνισχυόμενὴ ἀπὸ νέα ἐρχόμενα σὲ φῶς ἄγνωστα κείμενα, ὅτι οἱ Ἕλληνες, εὐθὺς μετὰ τὴν ὑποδούλωσή τους, οὐδ' ἐπὶ στιγμὴ ἔπαυσαν νὰ ἀγωνιοῦν καὶ ν' ἀγωνίζονται γιὰ τὴν Ἐλευθερίαν καὶ ἔθνικὴν τους ἀποκατάστασιν, προσβλέποντες ἀρχικὰ στὴ βοήθεια τῶν χριστιανῶν ἡγεμόνων τῆς Δύσης, μὲ τοὺς ὁποίους διατηροῦσαν στενὴν, μέσῳ διαφόρων ἐκπροσώπων τους (ἀρχιερέων, προκρίτων, ἐμπόρων, καπεταναίων), ἀνταπόκρισιν. Ὅλες ὅμως οἱ ἐλπίδες τους γιὰ ἀποτίναξιν τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ, στηριζόμενες σὲ μιὰ βαθύτατα διηρημένη καὶ σπαρασσόμενη ἀπὸ θρησκευτικὰς καὶ δυναστικὰς ἐριδὲς Εὐρώπῃ, ἀποδείχονταν φρούδες, ἀφοῦ οἱ σχετικὰς προσπάθειες σταματοῦσαν στὸ στάδιο τῶν σχεδίων καὶ προπαρασκευῶν ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῶν Εὐρωπαίων, ἐνῶ ἀπὸ τῆς μεριᾶς τῶν ὑποδούλων κατάληγαν συχνὰ σὲ νέες σὲ βάρος τους ἀγριότητες.

Μιὰ τέτοια προσπάθεια γιὰ ἀπελευθέρωσιν τῶν Βαλκανικῶν λαῶν καὶ μάλιστα τοῦ Ἑλληνικοῦ, τὸ ἴδιο ἀτελέσφορον, παρὰ τὴν διάρκειαν, τὴν ἔκτασιν καὶ τὰ μέσα πού διέθετε, ὑπῆρξε καὶ ἡ κατὰ τὸ πρῶτον τέταρτον τοῦ ΙΖ' αἰῶνα σημειωθείσα, μὲ πρωταγωνιστὴν τὸν Γάλλο Δούκα τοῦ Νεβέρ Κάρολον Γονζάγα, μακρινὸν ἀπόγονον τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου τῶν Παλαιολόγων, τελευταῖον δὲ ἐκπρόσωπον τοῦ σταυροφορικοῦ πνεύματος στὴ Δύση καὶ τὸ στενὸν συνεργάτην του δαιμόνιον καπουτσινο καλόγερον Père Joseph de Paris, ἐξημμένο φίλον τῆς Ἑλλάδος καὶ φλογερὸν ὑπέρμαχον τῆς ἐλευθερίας τῆς. Ὁ συγγραφεὺς, ὕστερα ἀπὸ μιὰ κατατοπιστικὴν γιὰ τοὺς στόχους τῆς μελέτης τοῦ εἰσαγωγῆς, ἐξετάζει κατὰ σειράν στὰ τέσσαρα μέρη τῆς τὰ πρῶτα σχέδια καὶ ἐνέργειες τοῦ Δούκα τοῦ Νεβέρ γιὰ ἀπόβασιν στὴ Δαλματία, ἀπελευθέρωσιν τῆς Πελοποννήσου καὶ παμβαλκανικὴν σὲ συνέχειαν ἐξέγερσιν, ἀναφέρεται κατόπι στὸν καταπληκτικὸν Père Joseph καὶ τὸ ρόλον πού αὐτὸς ἐπαιξε στὴν κίνησιν τοῦ Καρόλου γιὰ ἀπελευθέρωσιν τῶν ὑπόδουλων Χριστιανῶν καὶ τέλος μιλάει γιὰ τὸ ἱπποτικὸν Τάγμα τῆς Milice Chrétienne καὶ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ὅλης προσπάθειας, καθὼς καὶ τὸν ἀντίχτυπον πού εἶχε αὐτὴ στὴν ποιητικὴν παραγωγὴν τῆς ἐποχῆς τῆς. Ἡ ἐργασία συμπληρώνεται μὲ τέσσαρα ἐπίμετρα ἀναφερόμενα σὲ πρόσωπα τῆς κύριας καὶ παράρτημα μὲ τὰ σπουδαιότερα ἀνέκδοτα ἔγγραφα πού χρησιμοποιήθηκαν σ' αὐτὴν. Κύριες ἀρετὲς καὶ τῆς μελέτης αὐτῆς, πού συνθέτουν τὴν ὑψηλὴν τῆς ἐπιστημονικὴν ποιότητα καὶ ἀξίαν, εἶναι ἡ εὐμέθοδον χρησιμοποίησιν τοῦ ὕλικου, ἡ σαφήνεια, ἡ γερὰ μὲ παράθεσιν αὐτοῦσιων ἀποσπασμάτων ἀπὸ ξένα κείμενα, ἀφθονοὺς παραπομπὰς στὶς πηγὰς καὶ ἐπεξηγηματικὰς σημειώσεις θεμελίωσιν τῶν συμπερασμάτων καὶ ἀπόψεων τοῦ σ., ἡ σφαιρικὴ τέλος καὶ κατὰ βάθος ἐξέτασιν τοῦ θέματος σὲ βαθμὸν ἐξάντλησός του.

Παρὰ ταῦτα δὲν θὰ πρέπει νὰ μὴ ἐπισημάνουμε μιὰν οὐσιώδη, κατὰ τὴν ταπεινὴν μας γνώμην, παράλειψιν, πὼς σ' ὄλο τὸ μήκος τῆς μελέτης τοῦ ὁ σ. οὐδεμίαν μνεῖαν κάνει τῆς δικῆς μας Ἐπανάστασης τοῦ Σκυλόσοφου (1611), συναπτόμενης, καθὼς μαρτυρεῖται, ἄμεσα πρὸς τὴν κίνησιν τοῦ Δούκα τοῦ Νεβέρ μὲ τὸν ὁποῖον ὁ Διονύσιος, ἅγιος καὶ μάρτυρας τῆς Ἡπειρωτικῆς Ἐλευθερίας, εἶχε συναντηθῆναι στὴ Ρώμῃ, ὅπου κατέφυγε μετὰ τὸ ἀποτυχὸν Θεσσαλικὸν τὸ κίνημα τοῦ 1601. Ὅποιες κι ἂν ἦσαν οἱ προθέσεις καὶ σκοποὶ τῆς προκείμενης μελέτης, ἡ ἔστω καὶ σύντομὴ ἀναφορὰ καὶ ὀργανικὴ σὲ συνέχειαν ἐνταξίαν τοῦ γεγονότος στὰ πλαίσια τῆς εὐρύτερης ἀπελευθερωτικῆς κινήσεως, πού ψυχὴ τῆς ὑπῆρξε ὁ Κάρολος, ἦταν νομίζομε ἐπιβεβλημένη.

Κατακλείοντας τὸ φτωχὸ αὐτὸ σημειώματόν μου, ὀφείλω νὰ ἐξάρω ἕνα ἀκόμη βασικὸν προσὸν τῆς ὑπ' ὄψιν μελέτης τοῦ κ. Π., τὴν διατύπωσίν τῆς δηλ. σὲ στρωτὴ δημοτικὴ χωρὶς ἀκρότητες, στοιχεῖον πού τὴν καθιστᾷ, μαζὶ μὲ τὸ ἄκρως ἐνδιαφέρον τοῦ θέματος, ἀληθινὸν καὶ γιὰ τὸν μέσον ἀκόμη ἀναγνώστη ἐντρυφήμα.

ΣΤΕΦ. ΜΠΕΤΤΗΣ

Ἐπιμνησθῆναι: 1) «Ζητεῖται Ἐλπίς», 2) «Σῆμα κινδύνου», 3) «Ἄρνομαί». Ἐκδ. «Ἐστίας»—Ἀθήνα.

Μὲ τόσο λιτὰ μέσα δὲ θάειταν εὐκόλῳ σ' ἕναν ἄλλο πεζογράφον, καὶ μέσα σὲ 5—6 σελίδες, νὰ δώσῃ ἕνα διήγημα τόσο ἀκέραιον, τόσο βαθύ καὶ γιομάτον συγκίνησιν, ὅπως τὰ διηγήματα «Ζητεῖται Ἐλπίς». Ὁ Ἄντ. Σαμαράκης εἶν' ἕνας βιρτουόζος τοῦ μικροῦ, τοῦ σύντομου διηγήματος, πού κλείνει βαθύτατην συγκίνησιν καὶ μὴ ἀνθρωπιὰ ἀπέραντη. Μόνον στὸν Τσέχωφ ἔχω συναντήσῃ τὴν λιτότητα, τόσο σφιχτὸν δέσιμον τοῦ λόγου καὶ τὴν σύντομίαν. Ἄπ' τὰ πρῶτα διηγήματά του ὁ Ἄντ. Σαμαράκης ἀποδείχεται ἕνας ἀξίος τεχνίτης, γιὰτί ξέρει νὰ διαλέγῃ τὴν λέξιν μὲ προσοχήν, νὰ φροντίζῃ τὸ ὕφος, ἕνα ἐντελὸς προσωπικὸ ὕφος, καὶ νὰ βυθίζῃ τὴν ψυχολογικὴν του ματιὰν στοὺς ἀνθρώπους τοῦ μ' ἐπιμονήν. Σπάνια διαβάσει κανεὶς τόσο ἀρτιον λόγον.

Μετὰ τὸ «Ζητεῖται Ἐλπίς», ἔρχεται τὸ θαυμάσιον μυθιστόρημά του «Σῆμα κινδύνου». Μὲ κομμένην ἀνάσιν τὸ διάβασα, χωρὶς διακοπήν. Γιὰτί οἱ ψυχολογικὰς καταστάσεις πού δημιουργεῖ, ἡ δραματικὴ καὶ γιομάτη ἀγωνία ἀτμοσφαιρᾶ, δὲν ἀφήνει τὸν ἀναγνώστη νὰ παρατήσῃ ἀπ' τὸ χέρι τοῦ τὸ βιβλίον. Ὁ ἀνθρώπος, πού ζεῖ τὸ ἄγχος μιᾶς ἐποχῆς χωρὶς καμιάν ἐλπίδα γιὰ διέξοδον, εἶναι ἀληθινὰ τραγικὴ μορφή, πού δὲ λείπει καθόλου ἀπὸ ἀνάμεισμάς. Μποροῦμε νὰ ποῦμε πὼς εἶν' ὁ ἀνθρώπος πού ἐκφράζει τὴν ἐποχὴν μας—τοῦτος ὁ βαθιὰ ἀπελπισμένος, μὲ τὸ φάσμα τοῦ ἀδιέξοδου, τοῦ κινδύνου πού πάντοτε μᾶς ἀπειλεῖ καὶ πού δὲ θὰ καταφέρει νὰ ξεπε-

ράσει. Τοῦτο τὸ συναίσθημα κεντάει ἀπὸ χρόνια τώρα τὴν ψυχὴ σχεδὸν ὄλων τῶν ἀνθρώπων. Κι ἂν ἔχει κανένας τὴν ὑπομονή, καὶ τὴν ἰκανότητα ἐνοῦ προσεχτικῆ παρατηρητῆ, νὰ μελετήσῃ τις ἐκδηλώσεις τῶν συνανθρώπων του, θὰ διαπιστώσῃ πῶς ὁ σημερινὸς τρόπος ζωῆς τους δὲν εἶναι παρά μιά ἀπέλπιδη προσπάθεια νὰ φτάσουν σὲ μιά διέξοδο, σ' ἓνα μονοπάτι, νὰ βροῦν ἀπὸ τοῦτον τὸν τρόπο πού σφίγγει τις καρδιές τους. Τὸ «Σῆμα κινδύνου» ἐπισημαίνει ἀκριβῶς τὴν ἔλλειψη τῶν πολλῶν ἀνθρώπων πού νὰ φλογίζονται ἀπ' τὴ φωτιὰ τῆς ἱερῆς ἀνησυχίας γιὰ διέξοδο. Γιατί μόνον ὅταν ἡ ἀνησυχία, γιὰ τούτη τὴν παράλογη ἐποχὴ πού φτάσαμε, μὲ τὴν ἀβεβαιότητα καὶ τὴν ἀπειλὴ ἐνὸς νέου μακελίου πού μπορεῖ νὰ φτάσει, μὲ τὸ βαρύτατο ἄγχος στὴν ψυχὴ καὶ τὸ φόβο, τὸν ἀπέραντο φόβο, καὶ τὴ διαπίστωση πῶς τόσες χιλιάδες νεκρῶν δὲν ὠφέλησαν σὲ τίποτα—μόνον ὅταν, λοιπόν, ἡ ἀνησυχία γίνῃ καθολικὴ, μόνον τότε θάχει κερδηθεῖ ἡ ὑπόθεση τῆς Εἰρήνης, τοῦ ψωμιοῦ, τῆς Ἐλευθερίας. «Ὅσο καίει ἡ φωτιὰ τῆς ἀνησυχίας σὲ ἀνθρώπινες καρδιές ὑπάρχει ἐλπίδα», λέει ὁ Σαμαράκης. Κι αὐτὲς πρέπει νὰ γίνουν πολλές, πλήθος, ἑκατομμύρια καρδιές ἀνησυχῆς, γιατί: «ὁ μέγας κίνδυνος, εἶναι νὰ σβῆσει σιγὰ-σιγὰ ἡ ἀνησυχία στὶς καρδιές τῶν ἀνθρώπων». Ἔνα ἐφιαλτικὸ, λαχανιασμένο «Γρηγορεῖτε!», εἶναι τὸ «Σῆμα κινδύνου». Ἔνα ἀτέλειωτο, πονεμένο «γρηγορεῖτε» στοὺς μεταπολεμικοὺς ἀνθρώπους, πού ζοῦν μὲ τὸ ἄγχος τούτης τῆς τρομερῆς ἐποχῆς. «Ὁ κίνδυνος ὑπ' ἀριθ. 1 εἶναι νὰ σβῆσει στὶς καρδιές τῶν ἀνθρώπων ἡ ἀνησυχία, νὰ σβῆσει ἡ Ἁγία Ἀνησυχία», θὰ πῆ ὁ Σαμαράκης τελειώνοντας. Καὶ τούτ' ἡ κραυγὴ θ' ἀντηχεῖ στὴν ψυχὴ μας γιὰ πάντα πιά, ἀφοῦ διαβάσουμε τὸ «Σῆμα κινδύνου» του.

Στὰ ἔντεκα διηγήματα τοῦ «Ἄρνούμαι», ὁ λόγος πού εἶναι καυτὸς σὰν λάβα. Ρουφᾷ ὁ ἀναγνώστης τὸ μεστὸ λόγο καὶ τρέμει τὸ φυλλοκάρδι του. Δὲν ὑπάρχει ψεγάδι στὸ χτίσιμό τους. Κάτι καινούργιο μὲ καινούργια γεύση ἐνιωθα καθὼς προχωροῦσα στὴν ἀνάγνωσή τους. Στὸ τέλος, μὲ κυρίεψε ἐνθουσιασμός. Κ' εἶναι τοῦτος ὁ ἀδρός, ἀρσενικὸς λόγος του, δεμένος μὲ τὰ σύγχρονα, μεταπολεμικὰ προβλήματα τῶν ἀνθρώπων. Δὲν ξαναδιάβασα τόσο ἀποκαλυπτικὰ κείμενα τῆς ἀγωνίας. Κεῖνο τὸ «Ἡ τελευταία Ἐλευθερία», εἶναι τὸ κορυφωμα τῆς ἀνθρωπιᾶς μέσα στὸ σημερινὸ καὶ ἰδιαίτερα στὸν αὐριανὸ κόσμο, πού θὰ δημιουργήσει ὁ μηχανιστικὸς ρυθμὸς τῆς ζωῆς, καθὼς θὰ ρυθμίζεται ἀπ' τὴ σκοπιμότητα καὶ τὴν ἐπιστημονικὴ ἀναγκαιότητα. Τὸ βούλιαγμα τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ἐξαφάνιση τοῦ ἀτόμου καὶ τοῦ ἐγὼ κ' ἡ ὁμαδικὴ ζωὴ καὶ δράση, θὰ ξεπεράσουν ὅλα τὰ ὅρια τοῦ παραλογισμοῦ. Καί, δὲ θὰ μείνει πιά στὸν ἄνθρωπο—μηχανή, παρά μιά ἐλευθερία, ἡ ἐλευθερία τοῦ θανάτου! Ὅλα τὰ διηγήματα τοῦ «Ἄρνούμαι» εἶναι βαθιὰ ποτισμένα ἀπὸ τούτη τὴ μεταπολεμικὴ ἀγωνία, πού ὅσο πάει καὶ κορυφώνεται, σ' ἓναν κόσμο πού κοντεῖ ν' ἀποτελεῖται πιά ἀπὸ παρανοϊκοὺς. Ὑπάρχουν σελί-

δες ἐφιαλτικές, γιομάτες ἀλήθεια κι ἀγάπη γιὰ τὸν ἄνθρωπο, γιομάτες πόνο κι ἀνησυχία. Κι ὅσο ὑπάρχει τούτ' ἡ «Ἁγία Ἀνησυχία», πάντοτε θὰ ὑπάρχει ἡ ἐλπίδα τοῦ λυτρωμοῦ. Τοῦτο εἶναι σίγουρο, κι αὐτὸ προσπαθεῖ νὰ ἐδραιώσει στὴν ψυχὴ μας ὁ Ἄντ. Σαμαράκης μ' ὅλη τὴ μέχρι σήμερα πνευματικὴ του προσφορά. Καί, τὸν πιστεύουμε. Αὐτὸ ἄς εἶν' ἡ μικρὴ του ἀνταμοιβή.

Π. Ν. Παναγιωτοῦνη: 1) «Ἡ σύγχρονη πεζογραφία καὶ τὸ ἔργο τοῦ Βασ. Μοσκόβη»—Ἀθήνα 1964. 3) «Εἰσαγωγὴ στὴν Κυπριακὴ Λογοτεχνία»—Λευκωσία 1965 (μελέτες).

Ἀκούραστος ὁ Π. Παναγιωτοῦνης ἀπλώνει τὴν πνευματικὴ του δραστηριότητα σ' ὅλους τοὺς τομεῖς: ποίηση, μελέτη, κριτικὴ, ἀνθολογίες κλπ., μολονότι ὁ ἴδιος, κάπου διάβασα στὰ γραφτὰ του, δὲν ἐγκρίνει τούτη τὴν... διασπάθιση τῶν πνευματικῶν δυνάμεών μας σ' ὅλα τὰ εἶδη τοῦ λόγου, γιατί γίνεται σὲ βάρος τῆς ποιότητος. Στὴ «Σύγχρονη πεζογραφία» του, ἀσχολεῖται κυριότατα μὲ τὴν ἀνάλυση τοῦ πεζογραφικοῦ καὶ ποιητικοῦ ἔργου τοῦ Βασ. Μοσκόβη. Τὸ πρῶτο μισὸ τοῦ ὄλου τίτλου περίττευε. Γιατί, στίς 21 σελίδες πού ἀφιερώνει γιὰ τὴν ἐξέταση τῆς «σύγχρονης» πεζογραφίας, δὲ μπορεῖ τίποτα νὰ ἰδεῖ, νὰ ἐξετάσει, ν' ἀναλύσει. Ἐντούτοις, ὑπάρχουν μερικὲς ἀξιόλογες ἐπιγραμματικὲς παρατηρήσεις, κάποιες ἄλλες δίκαιες ἀξιολογήσεις (ὅπως γύρω ἀπ' τὸ ἔργο τοῦ Β. Βασιλικοῦ, Κοτζιά καὶ Βλάχου), ἀλλὰ κι ἀφθονες παραλείψεις ἢ ἄδικοι ἀποφθεγματισμοὶ (ὅπως γιὰ τὸ πότε ἀνοίγει ὁ δρόμος στὴν ἑλληνικὴ πεζογραφία, τ' ὅτι οἱ πρῶτοι πεζογράφοι βρῆκαν ἔτοιμο τὸ γλωσσικὸ ὄργανο γιὰ νὰ γράψουν τις σελίδες τους, ὅτι ἡ πεζογραφία ἀκόμα καὶ σήμερα κατέχεται ἀπὸ ἀδυναμία σὲ σχέση μὲ τὴν ποίηση γιὰ μεγάλα ἄλματα, κλπ., κλπ.). Ἄπ' τὴν 33 σελ. καὶ πέρα γίνεται ἡ ἀνάλυση κ' ἡ μελέτη τοῦ ἔργου τοῦ Β. Μοσκόβη. Τὸ ἔργο τοῦ Μοσκόβη δὲν τὸ ξέρω ἀπὸ τὰ βιβλία του καὶ δὲν μπορῶ νὰ μιλήσω ὑπεύθυνα ἂν ὁ Παναγιωτοῦνης ἐκφράζει πέρα γιὰ πέρα γνώμες ἀντικειμενικά. Λίγα διηγήματα του στὴ «Φιλολ. Πρωτοχρονιά» καὶ σκόρπια λίγους στίχους του ἔτυχε νὰ διαβάσω. Ὡστόσο, ἀπὸ τ' ἀποσπάσματα πού παραθέτει ὁ μελετητῆς, μπόρεσα νὰ διακρίνω πῶς ἔχει μερικὲς ἀπ' τις ἀρετὲς πού θέλει νὰ τοῦ ἀποδόσῃ: τοῦ στρωτοῦ καὶ προσωπικοῦ γραψίματος, τῆς βαθύτατης ἀνθρωπιᾶς, τοῦ ψυχογραφικοῦ βάθους, τῆς παρατηρητικότητος καὶ μιᾶς λυρικότητος, πού σ' εὐτυχισμένες στιγμὲς καταλήγει στὴν ἀτόφια ποίηση, κι ὁ πεζογράφος Μοσκόβης, γίνεται καὶ ποιητῆς μὲ δυὸ συλλογές. Ὁ Π. Παναγιωτοῦνης φαίνεται ν' ἀγάπησε τὸ ἔργο τοῦ Μοσκόβη καὶ τὸ ἐρμηνεύει μὲ πολλὴ κατανόηση. Μά, τοῦτο, δείχνει κ' ἓναν εὐσυνειδητὸ μελετητῆ, πού ὑπεύθυνα ζητᾷ, καὶ τὸ καταφέρνει, νὰ μᾶς φέρει σ' ἐπαφὴ μ' ἓνα πνευματικὸ ἔργο ἐνοῦ ἂν

θρώπου πού ζει κ' ἐργάζεται σεμνά, ἀθόρυβα, μακριά ἀπὸ κλίκες καὶ φανφάρες.

Ἡ «Εἰσαγωγή στὴν Κυπριακὴ Λογοτεχνία», εἶναι τὸ δεύτερο βιβλίο—μελέτη τοῦ συγγραφέα πού ἔχω στὰ χέρια μου. Ἀπ' τὴν ἀρχὴ προσπαθεῖ νὰ δικαιολογήσει τὶς ἐλλείψεις τοῦ βιβλίου του ὁ Παναγιωτοῦνης ἀπὸ στέρση στοιχείων. Μά, εἶναι σωστό ν' ἀποδοθεῖ δικαιοσύνη. Δὲν ξέρω πὺ ὀφείλεται ἡ συστηματικὴ προσπάθεια ν' ἀγνοεῖται στὴν Ἑλλάδα ἡ πνευματικὴ κουλτούρα τοῦ Κυπριακοῦ, τοῦ Αἰγυπτιακοῦ καὶ τοῦ ἄλλου ἀπόδημου Ἑλληνισμοῦ. Ὅμως τούτ' ἡ κουλτούρα, πὺ συναγωνίζεται πολλὰς φορές τὴ μητρικὴ, δόξασε καὶ δοξάζει πολλὰς φορές τὴν Ἑλληνικὴ διανόηση στὸ ἔξωτερικὸ (Καβάφης) κ' εἶναι γνωστὴ στὶς μεγάλες χώρες πὺ πολὺ ἀπ' τὴ μητρικὴ. Ὁ Παναγιωτοῦνης, ἔκαμε μιὰ πράξη π' ἀγγίζει τὰ ὅρια τῆς Ἑθνικῆς, προσπαθώντας νὰ μιλήσει γιὰ τὸν πνευματικὸ κόσμον τῆς Κύπρου, πὺ καταδεικνύει καλύτερ' ἀπὸ τὶς διπλωματικὲς συνηγορίες τὴν ἑλληνικότητα τοῦ νησιοῦ, ἀπ' τοὺς προομηρικὸς ἀκόμα χρόνους ἴσαμε σήμερα. Δὲν ξέρω μόνον, ἂν ἡ ἀξιολόγησι πὺ θέλει νὰ κάμει τῶν ἔργων καὶ τῶν ἀνθρώπων εἶναι σωστὴ. Αὐτὴ, θάπρεπε νὰ τὴν κάμει ἓνας Κύπριος ἱστορικὸς τῆς Λογοτεχνίας τῆς Παλιότερα, ὁ Ἀνδρέας Ἰωάννου, λογοτέχνης ὁ ἴδιος κὶ ἀνθολόγος) τῶρα νομάρχης Κορινθίας), μᾶς εἶχε δώσει δυὸ πολὺτιμες Κυπριακὲς ἀνθολογίαι (ποιητικὴ καὶ πεζογραφία). Ἔτσι, εἶχαμε γνωρίσει «ἔξ ὄνυχος» τοὺς πνευματικὸς ἀνθρώπους τοῦ νησιοῦ. Ἀργότερα, μετὰ τὸ 1950, οἱ λογοτέχνες του, «εἰσέβαλαν» κάπως ἀποφασικώτερα στὸν ἑλληνικὸν χῶρον. Στέλνουν τὰ βιβλία τους, τοὺς στέλνουμε τὰ δικά μας. Ἔτσι, γίνηκαν γνωστά, σ' ὄλους τοὺς πνευματικὸς ἀνθρώπους τῆς μητέρας Ἑλλάδας καὶ τὰ ὀνόματα καὶ τὰ ἔργα τους, τῶν πὺ πολλῶν.

Ὅμως, σὲ βαθύτερη ἀνάλυσι, τὸ ἔργο τους ἔμεινε καὶ μένει ἀναξιολόγητο ἀκόμα. Οἱ τελευταῖοι ἀγῶνες τοῦ νησιοῦ, βόθησαν νὰ γίνῃ ἡ γνωριμιὰ πὺ γρηγορῇ. Καὶ μιὰ μέρα, θά' μπόρουν ὄλοι τοῦτοι οἱ πνευματικὸι ἀνθρώποι τῆς Κύπρου νὰ πάρουν τὴ θέσι πὺ τοὺς ἀξίζει στὴν ἑλληνικὴ Γραμματεία. Ὁ Π. Παναγιωτοῦνης πρόσφερε μιὰ οὐσιαστικὴ πρώτη ἔργασι καὶ τὸν τιμᾶ ἡ πρόθεσι. Τοῦ σφίγγουμε τὸ χέρι. Ἄς μὴ θλίβεται ἂν δὲν εἶναι ὀλοκληρωμένη. Κάποιος ἄλλος—ἢ κὶ ὁ ἴδιος—ἀργότερα μπόρει νὰ μᾶς δώσει μιὰ «Ἱστορία τῆς Κυπριακῆς Λογοτεχνίας» τοῦ κύρους τοῦ Κ. Δημαρᾶ γιὰ τὴ νεοελληνικὴ. Ἀλλὰ κ' ἡ δικὴ του, δὲν εἶναι μικρὴ προσφορὰ.

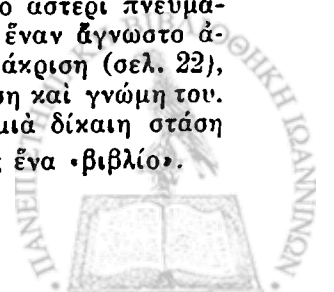
Θανάσι Σαμαντᾶ: «Τὸ λογοτεχνικὸ τέταρτο»—
Ἀθήνα 1965

Τὸν Σαμαντᾶ τὸν εἶδαμε σάν πεζογράφον στὰ δυὸ του βιβλία. «Ἡ Πύλη τ' οὐρανοῦ» καὶ τὸ «Λειτουργία τῶν ἀθέων». Εἶν' ἐν' ἀνήσυχο, παράξενο κὶ ἀτίθασον πνεῦμα, πὺ ἂν δὲν τὸ

νοιώσεις καὶ δὲν τὸ πλησίασι με πολλὴ προσπάθεια, θὰ τὸ παραξηγήσεις, θὰ τ' ἀντιπαθήσεις καὶ θὰ τὸ καταφρονήσεις. Τώρα, μᾶς ἔδωσε σ' ἓνα βιβλίο τὶς ραδιοφωνικὲς του ἐκπομπὲς πάνου σὲ βιβλία πὺ τοῦ στέλνουν, καὶ πὺ μεταδόθηκαν ἀπ' τὸ Ραδ. Σταθμὸ τοῦ Μεσολογιοῦ, ἀλλὰ πὺ, καὶ κατὰ τὴ συνήθειά του, δὲν τὶς ξανακοίταξε «κ' ἔτσι μπόρει νὰ ξενίσουν», ὅπως μᾶς λέει ὁ ἴδιος. Ἡ «συνήθειά» του, ὅμως, τούτη, ὅταν γράφει γι' ἄλλους καὶ γιὰ τὸ μόχθον ἄλλων πὺ χρειάζεται κάποιος σεβασμὸς, δὲ μπόρει μόνον νὰ «ξενίσει», ἀλλὰ καὶ νὰ παραξηγηθεῖ. Ἀπὸ πολλὰ κείμενα τοῦ βιβλίου του θὰ μπόρουσε τούτο ν' ἀποδειχτεῖ. Γιατί, πολλὰς φορές, φτάνει σὲ ὑπερβολὲς ἀπαράδεχτες, σὲ θεωρίαι ἑτοιμειλικὲς, σὲ συμπεράσματα πὺ ἀδικοῦν πρόσωπα, πράγματα, προθέσεις καὶ θέσεις. Εἶνε γνωστὴ «ἡ συνήθειά του νὰ μὴν ξανακοιτάει» τὰ χειρόγραφα του ὁ Σαμαντᾶς, ἀλλ' αὐτὸ—νὰ 'νε σίγουρος!—τὸν ζημιώνει καὶ στὰ δικά του κείμενα, στὰ μυθιστορήματά του. Γιὰ τούτο, ἐνῶ μιλάει πολλὰς φορές με περιφρόνησι γιὰ τὸ Νταλί, τὸν Πικασσό, τὸν ἐλεύθερον στίχον, τὸ σουρρεαλισμὸ—γράφει ὁ ἴδιος «ἀντιρομάν» κ' ἐκφράζεται ἀτίθασον, παράδοξα καὶ «παρακεκινδυνευμένα», σάν τὰ... «μουστάκια τοῦ Νταλί».

Ἄν δὲν εἴξερα τὴν προσφορὰ τοῦ Σαμαντᾶ καὶ τὸν τρόπο νὰ ἐκφράζεται, νὰ ζεῖ, νὰ δρᾷ καὶ νὰ ἐνεργεῖ στὴ ζωῇ, θὰ σχηματίζα μιὰ ἰδέα ἐνὸς ἀνθρώπου πὺ μαστίζεται ἀπὸ μεφιστοφελικὸν διονυσιασμὸ. Τούτ' ἡ ἔκφρασί μου, μπόρει νὰ τὸν κεντρίσει καὶ νὰ χοροπηδᾷ σάν ἐνθουσιασμένος Ζορμπᾶς. Τὸν ἔχω 'δεῖ νὰ φέρνῃ ἔτσι, σὲ στιγμὲς ἐντονης ψυχικῆς εὐφορίας. Ἀλλὰ μπόρει καὶ νὰ θυμώσει. Γιατί μπόρει νὰ μὴν ἔχει κὶ ὁ ἴδιος συναίσθησι τὴ στιγμὴ τοῦ ξεσπάσματος του. Θὰ τοῦ συγχωροῦσα, λοιπόν, τὰ πάντα, ἀκόμα καὶ τὸν τρόπο ἔκφρασι πὺ ὁ Μᾶξ Νορντᾶου προβλέπει στὸν «Ἐκφυλισμὸ» του, ἂν ἐπρόκειτο γιὰ τὰ δικά του γραφτά. Μά, τῶν ἄλλων, γιὰ τὸς τὰ διαστρεβλώνει καμιά φορὰ, γιὰ τὸς τὰ παραξηγεῖ ἄλλοτε, γιὰ τὸς τὰ ἀνεβάξει στὴν ἔβδομη κορφὴ ὅταν εἶναι ἀπλῶς μέτρια, γιὰ τὸς ἐκστασιάζεται μπροστὰ στὶς μετριότητες καὶ περνάει ἐξωδερμικὰ κείνα πὺ χρειάζονται ἐμβάθυνσι κὶ ἐρμηνεία;

Φαίνεται πὺ οἱ ἐκπομπὲς τοῦ Θ. Σαμαντᾶ γίνονται «ἀνεξέλεγκτες». Θέλω νὰ πῶ—με πλήρη ἐλευθερία. Δὲν τοῦ εἶπαν πὺ θὰ τὶς κάνει μέσα στὸ ἄλφα ἢ βῆτα πλαίσιο. Αὐτὸ κὶ ὁ ἴδιος—κὶ ὁ κάθε πνευματικὸς ἀνθρώπος—δὲ θὰ τὸ δεχόταν. Καὶ μετᾶφερε σ' αὐτὲς καὶ τὴ γλωσσικὴ καὶ φραστικὴ του παραδοξότητα (πλάι στὴ γενικὴ: «δυναδικὴ φύσις», βάζει μ' ἀνεσι ἓνα: «οἰες» καὶ «οἶα»), τὴν ὑπερβολὴν στὸν ἔπαινον («ἓνα ὑπέρολαμπρον ἀστὲρι πνευματικῆς Δημιουργίας»—λέει γιὰ ἓναν ἀγνωστο ἀκόμα συγγραφέα) καὶ στὴν κατάκρισι (σελ. 22), ὅπως καὶ τὴν αὐθαίρετη κρίσι καὶ γνώμη του. Πράματα, πὺ δὲ συνιστοῦν μιὰ δίκαιη στάσι μπροστὰ σ' ἓνα γεγονὸς, ὅπως ἓνα «βιβλίο».

Ξέρω τὸ Θαν. Σαμαντᾶ. Εἶν' ἓνα παιδί στὴν καρδιά καὶ στὴν ψυχή. Μόνα—νά! Εἶν' ὁ πιὸ παράξενος ἄνθρωπος πού γνώρισα. Θέλει νάχει κάτι ξεχωριστό ἀπ' τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους: νάχει πάντα δίκιο. Σ' ὅ,τι πιστεύει, σ' ὅ,τι λέει, σ' ὅ,τι κάνει, σ' ὅ,τι σκέφτεται. Ἄς τόχει—λοιπόν. Μόνο σ' ἓνα δὲ μπορεί νάχει πάντα δίκιο: σ' ὅ,τι γράφει! Γιατί υπάρχουν πάντοτε οἱ ἄλλοι, πού—κι ἂν δὲν τοὺς λογαριάζει—θὰ μπορούν νά ἐλέγχουν τὰ γραφτά του, καὶ μπορεί νά μὴ συμφωνοῦν μαζί του. Καὶ θὰ τοῦ λένε. Καὶ θὰ τὸν πικραίνουν.

●
Μαρίας Π. Ἀργυροπούλου: «Ἀγάπες καὶ ἀγάπες»—Ἀθήνα 1964

Ἡ Μαρία Ἀργυροπούλου πρέπει νά εἶναι μιὰ ὄριμη καὶ μορφωμένη γυναίκα. Δὲν ἔτυχε νά τὴν ξανασυναντήσω στους πνευματικούς κύκλους μ' ἓν ἄλλο της κείμενο. Εἶδα, ὅμως, πὼς ἀπ' τὸ 1926 ἐνδιαφέρεται γιὰ τὰ Γράμματα καὶ μπαίνει στὴν περιρρήχην τους μὲ μελέτες καὶ δοκίμια ὡς τὸ 1939. Μόλις τὸ 1951 τυπώνεται μὲ τίτλο «Ἑλληνικά Θέματα» κάτι ἐπιστολές καὶ μεταφράσεις της, δὲν ξέρω ὅμως ἂν οἱ δεύτερες εἶναι ξένων λογοτεχνικῶν ἔργων ἢ ἄλλων κειμένων. Ἔτσι, τὸ «Ἀγάπες καὶ ἀγάπες» εἶναι τὸ πρῶτο της βιβλίου πού διεκδικεῖ καθαρή λογοτεχνική θέση.

Τί 'νε τὸ βιβλίο τῆς Ἀργυροπούλου; Γιατί μυθιστόρημα δὲν εἶναι, οὔτε νουβέλα. Εἶν' ἓνα ἀφήγημα πού δὲν κατάφερε νά γίνει μυθιστόρημα τέλειο. Τοῦ λείπει μιὰ πλοκή τεχνική κ' ἓνα ὕφος σφιχτὸ καὶ ρωμαλέο. Παραμένει στὴν περιοχὴ τοῦ ἀφηγήματος, ἐπηρεασμένου φανερὰ καὶ θανάσιμα ἀπὸ Γάλλους τοῦ περασμένου αἰώνα (Σταντάλ, Φλωμπέρ, Μπαλζάκ). Μερικὲς στιγμὲς πίστεψα πὼς διάβαζα μιὰ κακὴ μετάφραση, ἑνὸς βιβλίου ὡς τὴν «Εὐγ. Γκραντέ» ἢ τὸ «Μπάρμπα—Γκοριό», λογουχάρη, ἢ κάτι ἄλλο τέτιο. Ἡ γλώσσα ὄχι καθαρὰ λογοτεχνική. Διατηρεῖ τὴ χρονική ἢ συλλαβική αὐξηση, πού μεγαλώνει τὶς ὁμοιότητες τῆς μετάφρασης. Γράφει: ἐνέτεινε, ἀντεῖπε, ἀπαρέσει, ἀπήλιψε, προσάψη, περιῆλθε, διέτειναν, καὶ πλήθος ἄλλα. Ἐπειτα χρησιμοποιεῖ ἐκφράσεις ἀπαράδεχτες σὲ λογοτεχνικὸ κείμενο: φυσικῶ τῶ λόγῳ, ἢ Σμαράγδα Καλλιέρη δὲν τῆς φθάνει ἢ ἴδια μόνον νά περάση, νόμιζες πὼς τὸν ὑποβαστοῦσε κανένας δυνατὸς ἀέρας, νά τὸν βοηθήση σ' ἓνα διάβημα σχετικὸ μὲ τὴν κηδεῖα, κ. ἄ. Μεταχειρίζεται ἐπιρρήματα: τελευταίως. Μετοχές: λαμπυρίζουσα. Τύπους σφαλούς: θ' ἄρθει (ἀντί: θὰ ἔρθει—θάρθει), τί σὲ μέλλει (ἀντί: μέλει), ἢ ἀπαράδεχτους: θὰ παραξενεύσει. Καθαρευουσιάνικες λέξεις ἄψυχες: ἀνηρημένα, κουφιάινεται, ἔγινε συγκρότησις. Μιλᾷ γιὰ μιὰ νεκρὴ μὲ τὸ «κυρία»: ἢ κ. Καλλιέρη, σὰ νά μπορούμε σήμερα νά ποῦμε ὁ κ. Τρικούνης (γιὰ τὸν Πρωθυπουργό), ἢ ὁ κ. Ξάνθος (γιὰ τὸ Φιλικό).

Ἀκόμα, ἢ ὑπόθεση τοῦ βιβλίου κ' ἢ δράση

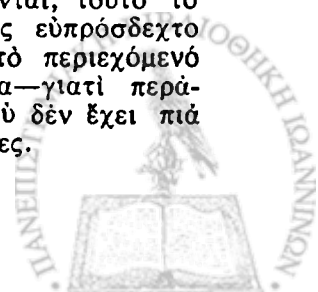
τῶν ἡρώων δὲν πείθουν πὼς εἶναι ἓνα κομᾶτι ζωῆς ἀληθινὸ, ἀλλὰ κατασκευασμένο. Κεῖνος ὁ Ἀλέξης—μὴ ἀρρωστημένη φύση πού ὄλο λέει ν' ἀρχίσει νά γίνει λογοτέχνης (λές καὶ πρόκειται νά γίνει... μαραγκὸς) κι ὄλο δὲ γράφει μιὰ γραμμὴ. Κεῖνη ἢ κ. Καλλιέρη—μιὰ μεσαιωνικὴ πυργοδέσποινα μὲ τοὺς ἰπότες της. Πλατυασμὸς στὴν ἀφήγηση ἀφόρητος, ἀκόμα καὶ ἀντιφάσεις φοβερές, σὰ νά ξεγνοῦσε τί ἔγραφε πιὸ μπροστά. Λέει κάπου ἢ Ἀργυροπούλου (σελ. 161): «Ἐμοιαζε μὲ τὴν ἡσυχὴ βραδυὰ τοῦ Ὀκτωβρίου ἔξω... (πιὸ κάτω λίγες ἀράδες) ἢ βραδυὰ ἔξω μαύρισε καὶ ἔφυγε ἀπὸ μπροστά του... (καὶ ἀκόμη πιὸ κάτω). Ὁ φθινοπωρινὸς ἥλιος ἔπεφτε γλωμὸς, σὰν διῦλισμένος». Πὼς γινόταν νά πέφτει ὁ ἥλιος γλωμὸς ἀφοῦ δυὸ φορὲς πιὸ πάνω μιλᾷ γιὰ... βραδιά, πού μαύρισε κιόλας;

Γενικὰ τὸ ἀφήγημα τῆς Ἀργυροπούλου δὲν ἔχει λογοτεχνικὴ ἀρετὴ. Καμιὰ φυσικότητα στὴν πλοκή. Ἀπίθανοι οἱ ἄνθρωποι της κ' ἢ δράση τους ἄτονη, ἐξπραγματική, θάλεγα. Ἐνας ἀρρωστος ρομαντισμὸς βασανίζει τὴν ψυχὴ τους καὶ ζοῦνε ἔξω τόπου καὶ χρόνου. Σὰν δείγμα λογοτεχνικῆς προσφορᾶς, τὸ βιβλίο τοῦτο εἶναι «ἄνευ εἰδικῆς ἀξίας».

●
Ε. Ν. Πλατῆ: «Τὸ ἐρωτικὸ στοιχεῖο στὸ μυστικισμὸ»—Δοκίμιο, Ἀθήνα 1964

Δὲν ξέρω ἂν θὰ δοθεῖ ἢ προσοχὴ πού τοῦ ἀξίζει ἀπ' τοὺς ἀπὸ καθέδρας κριτικούς μας στὸ δοκίμιο τοῦ Ε. Ν. Πλατῆ γιὰ τὸ ἐρωτικὸ στοιχεῖο στὸ μυστικισμὸ. Κεῖνο πού ξέρω, ὅμως, εἶναι πὼς ὁποῖος τὸ διαβάσει δὲ θὰ μπορέσει ν' ἀρνηθεῖ ἔξω ἀπ' τὴν οὐσιαστικώτερη συμβολὴ του πάνω στὸ μεγάλο τοῦτο θέμα, τὴ βαθύτατη γνώση πού χαρακτηρίζει τὸ κείμενο, τὸν ἀπλὸ λόγῳ μὲ τὸν ὁποῖο εἶναι γραμμένο καὶ τὴν ὁμορφὴ δημοτικὴ γλώσσα, πού θὰ τὴ ζήλευε ἀκόμα κ' ἓνας δόκιμος λογοτέχνης. Κεῖνες οἱ μεταφράσεις, λογουχάρη, τῶν ἀποσπασμάτων τῶν κειμένων τῶν μυστικῶν, εἶν' ἀληθινὰ ποιήματα.

Ἄλλ' ἄς ἔρθουμε στὸ περιεχόμενο: Τὸ θέμα πού τὸν ἀπασχολεῖ εἶνε ἀπ' τὰ δυσκολώτερα γιὰ τὴν ἐποχὴ μας, ὅταν μάλιστα προσπαθεῖς νά πείσεις ἓναν κόσμον πού παραδέρνει μέσα στὸν Ἐγκεφαλισμὸ καὶ τὴν Ἀρνηση, πού χλευάζει κάθε πνευματικότητα καὶ πού προσπαθεῖ νά ἐρμηνεύει τὰ πάντα μὲ τὴ Φροῦδικὴ θεωρία τοῦ sexus, ἀφαιρῶντας ἀπ' τὸν ἔρωτα τὴ θεῖα οὐσία του. Γιὰ τὸν ὑποφαινόμενο, πού κάποτε πολὺ τὸν εἶχανε ἀπασχολήσει κάτι τέτια θέματα, γιατί δὲ μπορούσε νά ἐξηγήσει μερικὲς καταστάσεις πού τοῦ συνέβαιναν καὶ πού μόνον μὲ τὸ μυστικισμὸ ἐρμηνεύονται, τοῦτο τὸ βιβλίο τοῦ Πλατῆ γίνηκε ἀμέσως εὐπρόσδεχτο κι ἀφομοιώθηκε πέρα γιὰ πέρα τὸ περιεχόμενό του, ἂν καὶ μὲ κάποια δυσκολία—γιατί περᾶσανε τόσα χρόνια ἀπὸ τότε, πού δὲν ἔχει πιά καταπαστεῖ μὲ παρόμοιες μελέτες.

Ἡ σαφήνεια κ' ἡ πειστικότητα, ἡ ἀτράνταχτη ἐπιχειρηματολογία κ' ἡ ντοκουμενταρισμένη προβολή τῶν ἀπόψεων του, εἰν' ἀξιοθαύμαστες. Κι ἀπ' τ' ἄλλα δημοσιεύματά του ὁ συγγραφέας δείχνει πῶς εἶναι ἐφοδιασμένος με ὅλα τὰ προσόντα καὶ τὴν ἀπαραίτητη γνώση γιὰ νὰ μιλήσει γιὰ τόσο δύσκολα θέματα. Ἡ ἐξέταση μαζί του, με τὴν παράθεση τῶν ἀποσπασμάτων κορυφαίων μυστικῶν ἀπ' τὸ Γαλλικό, Γερμανικό, Ὀλλανδικό, Ἰταλικό, Ἰσπανικό, Βυζαντινό, Ἰουδαϊκό, Ἰσλαμικό καὶ Ἰνδικό μυστικισμό, πείθει τὸν ἀναγνώστη γιὰ τὴ θέση του καὶ καταφέρνει ν' ἀποδείξει πῶς ἡ μυστικὴ ἐμπειρία μέσα στὴ ζωὴ τοῦ πνεύματος κατέχει μιὰ σημαντικὴ θέση κι ὅτι τὰ θεμέλια ὄλων τῶν ἀνθρωπίνων πολιτισμῶν καὶ κάθε δημιουργίας πάνου σὲ τούτῃ τῆ σφαῖρα μας, εἶναι κυρίως μυστικά. Ὅσο γιὰ τὴν ὑπαρξὴ τοῦ ἐρωτικοῦ στοιχείου στὸ μυστικισμό, πού κυβερνάει τὴν ἀνθρώπινη ζωὴ, ἀποδεικνύεται ἀναμφισβήτητα με τὴν ἐνδελεχῆ ἐρευνα πού ἐπιχειρεῖ ὁ συγγραφέας. Χάρηκα τοῦτο τὸ βιβλίον καὶ γιὰ τὴ βαθύτερη οὐσία του, γιὰ τὴν ποίησιν πού ξεχλιζέει ἀπ' τὰ τόσα ἀποσπάσματα, μιὰ κυριότητα, γιὰ τὴν ὑπάρχει σ' αὐτὸ τὸ μεγαλύτερο προσόν πού μπορεῖ νὰ ἔχει ἓνας δοκιμιογράφος: ἡ τεκμηρίωση ἀπὸ κάθε πλευρὰ, με στοιχεῖα ἀδιάφραστα καὶ πειστικά—μαζί με μιὰ φινέτσα κι ἀπλότητα λόγου, πού μόνο στὸ Μονταίνιε βρίσκουμε καὶ στοὺς εὐρωπαίους, στυλίστες, δοκιμιογράφους ἢ τοὺς δικούς μας κλασικούς.

ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΖΑΔΕΣ

Ἄρ. Ἀσπιώτης: «Τὰ ἐλαττώματα τῶν παιδιῶν»

Ὁ ψυχίατρος κ. Ἀρ. Ἀσπιώτης τὰ τελευταῖα χρόνια προσέφερε, στὸ ἀναγνωστικὸ κοινὸ τοῦ τόπου μας, μιὰ λαμπρὴ σειρὰ ἀπὸ πενήντα τέσσερα (54) ψυχολογικὰ βιβλία, με σκοπὸ, στὰ πλαίσια τῆς ἐκλαϊκευμένης ψυχολογίας, νὰ παρουσιάσῃ πλευρὲς ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴ λειτουργικότητα τοῦ κόσμου τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτὸ τὸ ψυχοπνευματικὸ σύνολο, ἀπὸ τὴν φύσιν του παρουσιάζει τὸ μυστήριο καὶ τὶς προβληματικότητες τοῦ ἀγνώστου ἢ τοῦ σχετικῶς γνωστοῦ, πού πολιορκοῦμε καθημερινὰ με ἐρωτήματα. Ἔτσι, ὁ ἀνθρώπος στὴν περιοχὴ τῆς αὐτογνωσίας καὶ στὸν τομέα τῆς γνώσεως τῶν συνανθρώπων του συχνὰ παραπαίει. Χέρι βοήθειας προσφέρουν οἱ λαμπρὲς ἐκδόσεις «ψυχολογία καὶ ζωὴ» τοῦ κ. Ἀρ. Ἀσπιώτη, πού εἶναι μελέτες τοῦ Ἰνστιτούτου Ἰατρικῆς ψυχολογίας καὶ ψυχικῆς Ὑγιεινῆς.

Ἡ νεώτερη ἐργασία τοῦ σ. με βοήθεια τοῦ κ. Μ. Β. Κωτσοπούλου ἀναφέρεται εἰς τὰ «ἐλαττώματα τῶν παιδιῶν» (Ἀθῆναι 1966 σελ. 108). Ἡ παιδογνωσία μας, στὸν τομέα τῆς παιδικῆς δραστηριότητος, πού εἶναι γνωστὴ σὰν ἐλαττώματα τῶν παιδιῶν μας, πλουτίζεται θετικά ἀπὸ τὴν ἀνωτέρω ἐπαγωγικὴ ψυχολογικὴ διαπραγμάτευση. Ἔτσι, ἀποφεύγονται ἀψυχολόγητες ἐνέργειές μας καὶ πλουτίζονται οἱ ψυ-

χολογημένες, πού ἐδράζονται σὲ γνώσεις ἐπιστημονικὰ ὑγιεῖς.

Εἰς τὸ πρῶτο μέρος τοῦ βιβλίου τοῦ ὁ σ. ἀναφέρεται εἰς τὰ ἐλαττώματα τῶν παιδιῶν, ὅπως παρουσιάζονται εἰς τὶς ποικίλες ἐκδηλώσεις των, ἀνεξήγητα ἢ προβληματικά, πάντως ἐνοχλητικά. Εἰς τὸ δεύτερο κεφάλαιον ἐξετάζονται τὰ μέσα καταστολῆς τῶν ἐλαττωμάτων, οἱ γνωστὲς ποινές. Ἡ ποινὴ, σὰν μέσο παιδαγωγικό, ἐπιτυγχάνει πολλά, ὅταν εἶναι ἐπιτυχῆς στὰ μέτρα τοῦ ἐλαττώματος καὶ τῆς ἀτομικότητος τοῦ παιδιοῦ. Τὸ θέμα εἶναι λεπτὸν καὶ ἀπαιτεῖ πολλά, γιὰ νὰ ἀποφευχθοῦν ψυχικὰ τραύματα.

Ἡ ὄλη ἐργασία εἶναι πολύτιμη καὶ χρησιμὴ εἰς τοὺς γονεῖς, τοὺς ἐκπαιδευτικούς καὶ γενικὰ εἰς τὸν κόσμον τῶν ὀρίμων, πού ἐπιζητοῦν ν' ἀντιμετωπίσουν ὑπεύθυνα καὶ σωστὰ τὴν μεγάλη ὑπόθεσιν «παιδί» στὶς διάφορες ἐκδηλωτικὲς του μορφές, πού με μιὰ λέξι λέμε ἐλαττώματα.

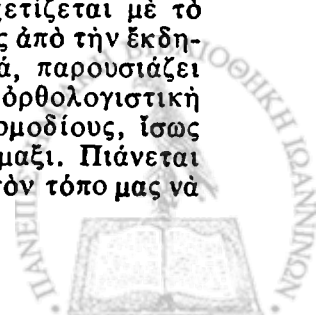
Οἱ ἀνωτέρω παιδικὲς ἐκδηλώσεις στὴν παρουσία τους μᾶς δημιουργοῦν προβλήματα, πού μᾶς λυποῦν καὶ μᾶς ἀναστατώνουν, διότι ἀποτελοῦν παρουσίες ἀνησυχτικὲς στὸ παρὸν καὶ ἴσως ὀλέθριες γιὰ τὴν μελλοντικὴ προκοπὴ τῶν παιδιῶν μας. Ἔτσι, πολλὲς φορὲς στὴν ἀπόγνωσί μας, τὴν δικαιολογημένη ἀμηχανία μας καὶ τὴν ἐσωτερικὴ μας ἀναστάτωση τοῦ τί πρέπει νὰ κάνουμε, προσφέρομε πρόχειρες ἐμπειρικὲς λύσεις, πού μᾶς εἶναι γνωστὲς ἀπὸ συζητήσεις, ἀμφιβόλου ποιότητος πληροφορίες, δῆθεν θετικοῦ πρακτικοῦ χαρακτήρος.

Ὁ κ. Ἀρ. Ἀσπιώτης με τὸ βιβλίον τοῦ αὐτοῦ μᾶς προσφέρει ὑπεύθυνα καὶ ἐπιστημονικὰ ἐκλαϊκευμένα ἐφόδια, ὥστε νὰ δίνουμε θετικὲς λύσεις εἰς τὴν περιοχὴν τῶν ἐλαττωμάτων τῶν παιδιῶν μας. Γιὰ τὴν ἐπιστημονικότητα καὶ μεθοδικότητα τοῦ ἔργου εἶναι περιττὸ νὸ γίνῃ λόγος, καὶ αὐτό, διότι ὅ,τι ἔχουν παρουσιάσει οἱ ἀνωτέρω ἐκδόσεις, εἶναι ἐπιστημονικῶς βασισμένο στὶς σύγχρονες ἐπιτεύξεις τῆς ψυχολογικῆς ἐπιστήμης τοῦ σήμερα, σὲ παγκόσμια κλίμακα, καὶ ἐμπνέουν πραγματικὴν ἐμπιστοσύνη καὶ σεβασμό.

Ἡ τυπογραφικὴ ἐργασία τοῦ βιβλίου εἶναι ἐπιμελημένη καὶ γενικὰ ἡ ὄλη του ἐμφάνισιν ἀρίστη.

Κ. Γ. Παπαγεωργίου, Γυμνασιάρχου: «Ἡ ξενιτιά στὴ ζωὴ τοῦ λαοῦ μας»

Ἀπὸ τὰ παλιὰ χρόνια, βάσκανη μοῖρα ἀναγκάζει μιὰ γεμάτη ὑποσχέσεις μερίδα τοῦ λαοῦ μας νὰ ξενιτευθῇ. Τὸ θέμα εἶναι πολὺ-πλευρον, οὐσιαστικὸ καὶ σχετίζεται με τὸ μέλλον τοῦ ἔθνους μας. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἐκδηλη συναισθηματικὴ του πλευρὰ, παρουσιάζει περιοχές, πού ἡ μελετημένη ὀρθολογιστικὴ τους λύσι, ἀπὸ εἰδήμονες ἀρμοδίου, ἴσως τερματίσῃ τὴν ἐθνικὴν ἀφαίμαξι. Πιάνεται ἡ καρδιά μας, ὅταν βλέπουμε τὸν τόπο μας νὰ

ερμώνεται, ιδιαίτατα από νέους. Στα μεσοχώρια των χωριών μας και στην ύπαιθρο γενικά, εκεί που ή ιδιότυπη ζωή σκόρπιζε χαρά, τώρα ή έρημωσι άπλώνεται άπελπιστική, γεμάτη πόνο και συμφορά για τὸ μέλλον.

Σήμερα, τὸ μεταναστευτικὸ πρόβλημα μένει σοβαρό και μάλιστα δξύ. Ὁ έκλεκτός διανοούμενος Κωνσταντίνος Γ. Παπαγεωργίου, Γυμνασιάρχης, έξετάζει τὸ θέμα τῆς ξενιτιάς μέσα στις 344 καλοτυπωμένες σελίδες τοῦ βιβλίου του: «Ἡ ξενιτιά στη ζωή τοῦ λαοῦ μας» (έκδοτικός οίκος Εὐθυμίου Χριστοπούλου. Ἀθήνα 1966). Ὁ σ. έγραψε τὸ βιβλίου του για νά παραστήση τοὺς καημούς και τίς πίκρες τῆς ξενιτιάς και νά έξωτερικέυση «ένα βαθύτερο συναίσθημα και μιὰ σοβαρὴ άνησυχία» για τὰ παιδιά, που έγκαταλείπουν τὸν τόπο τους, ὅπως τονίζει στὸν πρόλογό του.

Ἡ σοβαρὴ και ὀλοκληρωμένη έργασία τοῦ κ. Παπαγεωργίου άρχίζει με τὴν ξενιτιά σάν θέμα τῶν δημοτικῶν μας τραγουδιῶν. Συνεχίζει με ιστορικὴ αναδρομὴ τῆς ξενιτιάς στὰ χρόνια τῶν Ἀρχαίων, τῶν μετακλασσικῶν χρόνων, τῆς Τουρκοκρατίας και τοῦ Ἐλευθέρου Ἐθνους. Στὴ συνέχεια μάς γνωρίζει: πόσοι και που είναι σήμερα οἱ ξενετευμένοι Ἕλληνες σ' ὅλον τὸν κόσμο. Ἀκολουθῶς άσχολεῖται με τὴν ιστορία τῶν Ἑλληνικῶν παροικιῶν τῆς Γῆς από τὴν ίδρυσί τους μέχρι σήμερα: 1) Εὐρώπη, 2) Ἀσία, 3) Ἀφρικὴ, 4) Ἀμερικὴ, και 5) τὴν Αὐστραλία. Μετὰ παραθέτει: Θέματα ξενιτιάς στη Λαογραφία, δημοτικὰ τραγούδια τῆς ξενιτιάς, και τὴν ξενιτιά στη Νεοελληνικὴ Λογοτεχνία—ποίησι και πεζογραφία. Στὸν επίλογό του ὁ σ. έρωτᾷ με σπαραγμό: Ὡς πότε, ὅμως θά ξενιτευόμαστε;». Ἀπαντᾷ ὁ ίδιος. Τὰ δεινὰ τῆς ξενιτιάς θά σταματήσουν, ὅταν οἱ καμινάδες τῶν έργοστασιῶν πληθύνουν, τὰ νερὰ τῶν ποταμῶν μεταβληθοῦν σ' ένέργεια, τὸ μαῦρο χρυσάφι τῆς γῆς βγῆ στην έπιφάνεια, ὅταν αξιοποιηθοῦν τὰ δάση μας και οἱ πλατιές θάλασσές μας, ὅταν ὀργωθῆ ή γῆ τῶν πατέρων μας. Τὸ βιβλίο κλείνουν σύντομα βιογραφικὰ σημειώματα τῶν δημιουργῶν, που έργα τους περιέχονται στην έργασία και με τίς περιόδους και τίς Σχολές τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας.

Ὁ άναγνώστης, ὁ κάθε άναγνώστης Ἑλληνα, που πονᾷ τὸν τόπο του—τὸ βιβλίο άπευθύνεται σ' ὅλους, διαβασμένους και ὀλιγογράμματος—παρακολουθεῖ μέσα από τίς διαλεχτές σελίδες του μιὰ ανάγλυφη παράστασι τοῦ μονίμου δράματος τοῦ Ἑλληνισμοῦ, που κλείνει ή λέξι ξενιτιά, από τὰ παλιὰ χρόνια μέχρι σήμερα δυστυχῶς.

Ὁ λόγιος Γυμνασιάρχης κ. Κωνσταντίνος Γ. Παπαγεωργίου με πολύτιμα στοιχεία, σαφῆ και έναργῆ, και με άνετο δημοτικὸ λόγο, μάς πλησιάζει στὸ δξύ πρόβλημα τῆς ξενιτιάς, που σάν άγιάτρευτη πληγὴ, άφαιρεῖ ζωντανὸ αἷμα από τὸ κορμί τοῦ Ἐθνους. Γνω-

ρίζομε άπόλυτα, μέσα στην προσεγμένη ὀλοκληρῶσι τῆς λαμπρῆς προσφοράς, τὸν διάχυτο ρευστὸ πόνο τοῦ υπερέφανου λαοῦ μας, αλλά και τὸ δαιμόνιό του, για τὴν προκοπὴ του σὲ ξένες Πατρίδες.

Γενικά, τὸ βιβλίο είναι καλογραμμμένη υπόθεσις οὐσίας, ξένο στην κούφια λογοκοπία και τὸ φτηνὸ λεκτικὸ συνοθύλευμα. Διαβάζεται με άπληστία διαφέροντος.

Ἡ έκλεκτὴ έργασία φιλοξενεῖ σχέδια τοῦ καλλιτέχνου Μιχάλη Νικολινάκου, που δημιουργοῦν περιβάλλον και ταιριαστὴ άτμόσφαιρα στὸ περιεχόμενό της. Ἡ ὀλη έμφάμισι κρίνεται άρίστη.

ΙΩΑΝΝΗΣ Γ. ΘΕΟΧΑΡΗΣ

Στέφανου Ἰωαννίδη: «Τὰ παιδιά τῶν πελαργῶν» (μυθιστόρημα), Ξάνθη, 1965

Ὁ κ. Στ. Ἰωαννίδης, που άποτελεῖ ένα πνευματικὸ προπύργιο τῆς έπαρχίας και που διευθύνει τὸ θαυμάσιο περιοδικὸ «Θρακικὰ Χρονικὰ» στην Ξάνθη, στὰ «Παιδιὰ τῶν Πελαργῶν» (ένα μυθιστόρημα από 320 σελίδες) έπιχειρεῖ νά συνθέσει τὴν συνταρακτικὴ ζωὴ που ξεκινάει άπ' τίς πρῶτες ντουφεκιές ή, καλύτερα, άπ' τίς τελευταίες μέρες πριν άπ' τὸν πόλεμο τοῦ 1940. Ἐνας χῶρος σ' ἀλήθεια, ὅπου χωρίζεται ή ἴδια ή σύγχρονη ζωὴ τῆς δικῆς μας γενεάς. Ἐτσι, ὁ συγγραφέας άρχίζει με κάποιαν γοητευτικὴ άνεση περίπου δραματικῆς προφητείας για τὸ μέλλον τῶν άθῶων ὀνείρων στὰ θρανία ενός σχολείου, πυκνώνει άφάνταστα τὴν ποίηση τῶν παιδικῶν αὐτῶν χρόνων και, ὕστερ' άπ' τὴν κατάρρευση τοῦ μετώπου, άπλώνει τὸ κλίμα και τὴν αἰχμηρότητα τῆς κατοχικῆς περιπέτειας. Τὸ βάρος οἱ στάχτες και τὰ αἵματα, που ζήτησαν ὁ πόλεμος άπ' τὴν γενεὰ τοῦ συγγραφέα, δίνονται πάντα ἔδῶ άπ' τοὺς ἴδιους ἔκείνους ἥρωες που, αντιπροσωπεύοντας ὁ καθένας κι' από μιὰ μορφή τῆς μεγάλης ἐκείνης ιστορικῆς διαφοροποίησης τῆς ζωῆς μας, είναι φτιαγμένη άπ' τὴν έμπειρία τῶν γεγονότων που ζοῦν. Πράγματι, ή άπόπειρα βιογράφησης ἔτσι μιᾶς ἐποχῆς στην σφαῖρα τῆς καθαρῆς δημιουργίας, ὅπως τὰ «Παιδιὰ τῶν Πελαργῶν», είναι ένας ἄθλος και μιὰ προσφορά ὄχι μονάχα ζωτικῆς σημασίας, αλλά κι' ένας πολὺ δύσκολος προβληματισμός. Ὁ Στ. Ἰωαννίδης, άναλαμβάνοντας τὴν εὐθύνη και δοκιμάζοντας τίς πνευματικὲς ἴτου δυνάμεις, έργεται νά μάς δώσει ένα έργο που, ὀπωςδήποτε, είναι καμωμένο με τὰ ὀνειρα, τὸν πόνο, τὸ άγχος, τίς πτώσεις και τὴν έξαρση μιᾶς ἐποχῆς που στήθηκε σύνορο ανάμεσα από δυὸ κόσμους.

Στὸ πρῶτο μέρος (ὡς τὴν κατοχὴ), ὁ Στ. Ἰωαννίδης κατορθώνει νά αῖρεται σ' ένα ποιητικὸ ὕφος και σὲ κάποιαν ἀνάλαφρη ἀφαίρεση άπόναν πυκνὸ και ὀριμο λυρικὸ ἄθροισμα αἰσθητικῆς συγκίνησης που συνιστᾷ κατάρπηση ἔκφραστικῆ. Οἱ σελίδες είναι ποτισμένες μ' ένα βαθύτατα νοσταλγικὸ πνεῦμα και μ' ένα ἑλληνικὸ φῶς που άγγίζει σιωπηλὰ τὴν ανθρώπινη εὐαισθησία και προκαλεῖ μιὰ έντονη μέθεξη στὸν άναγνώστη.

Ἀκόμα, στὸ σημεῖο αὐτό, ὁ συγγραφέας παίξει μὲ τὸ λόγο καὶ τὸ ὄνειρο τόσο ἐξοικειωμένος, πού τὸ κείμενο μετουσιώνεται σχεδὸν ἀνυποψίαστα. Πάρα κάτω, ὅπου κυριαρχεῖ ἡ δράση καὶ ὁ διάλογος τῶν προσώπων, ὑπάρχει μιὰ ἀραιώσις πού, σὲ μερικές περιπτώσεις, ὀδηγεῖ σ' ἓναν κορεσμὸ πού, ὅπως καὶ νῦναι, ρίχνει τὴν στάθμη πιὸ κάτω ἀπ' τὸ ὕψος, τοῦ πρώτου μέρους.

Στὴ συνέχεια, ὅμως, ὁ συγγραφέας πλουτίζει τὴν ζωὴ τῶν ἡρώων του μὲ τὴν Ἀντίσταση, τὴν ἐξαρση καὶ κάποιες ἑρθρινές χαράξεις, πράγμα πού, περισσύτερο ἀπ' ὅ,τι δήποτε ἄλλο, ἐδόνησαν καὶ κόγλαξαν τὰ στήθη τῆς γενεᾶς μας. Κι ἐκεῖ, ὁ Στ. Ἰωαννίδης, ἔχει μνήμη καὶ ὕραση ἀπὸ βιώματα πού, ἐκτὸς ἀπ' τὴν περιπέτεια πού τὰ γέννησε, ἔκαναν ἀκόμα καὶ τὴν χλωτισμένη ἀνάσα μιᾶς πικρῆς γεύσης πού ἐκτείνεται μέχρις ἐδῶ. Ἀναντίρρητα τὰ «Παιδιά τῶν Πελαργῶν» εἶναι μιὰ προσφορά στὰ Γράμματά μας καὶ, παράλληλα, μιὰ ρωμαλέα παρουσία τοῦ Στ. Ἰωαννίδη.

Χρήστου Δάγλαρη: «Ἀθροισμα ζωῆς» (ποιήματα), Ἀθήνα, 1966.

Μὲ ξεχωριστὴν ἱκανοποίηση καὶ μεγάλη χαρὰ διαπιστώνω πὼς ὁ Χρῆστος Δάγλαρης, ἔχοντας μιὰ μονήρη εὐαισθησία κι' ἓναν ὀριμὸ λυρισμὸ, προσφέρει στὴν ποίησή μας μιὰ σιωπηλὴ ὕραση. Στὸν καιρὸ τῆς σκληρύνσης καὶ τῆς κορσεμένης ἀτμόσφαιρας, μιὰ γνήσια συγκίνηση πού νοτίζει τὸ κλίμα τῆς πνευματικῆς ζωῆς μας μ' ἓναν ζεῖδωρον ἐμπλουτισμὸ, φτιάχνει κάποιες φωτεινές προσβάσεις γιὰ κάποια προσπέλαση πρὸς τὴν κατάκτηση.

Τις ἐνθαρρύνσεις αὐτές, πού δίνουν κάθε τόσο οἱ νέοι μας, τις βρίσκω στὸ «Ἀθροισμα ζωῆς» τοῦ Χρ. Δάγλαρη καὶ, γι' αὐτό, θὰ ζήθαι νὰ σταθῶ ἰδιαίτερα στοὺς καλύτερους στίχους του.

Παλεύοντας
μὲ τίς σκιές
βρίσκεις
μέσ' στὸ βυθὸ τῆς ἀνυπαρξίας
μιὰ καινούργια ζωὴ.

...Κύριε,
Στὰ χεῖλη Σου θάχεις
τὸ χαμόγελο τῶν Παθῶν
καὶ στὰ χέρια Σου
τίς πληγές ἀπ' τὰ καρφιά

Ὁ ποιητὴς ἐδῶ θὰ δύνονταν, ξανοίγοντας τὸν ὀρίζοντα ἐνὸς μοναχικοῦ προβληματισμοῦ πού τὸν περιφράσσει, νὰ πάρει μεγαλύτερη εὐθύνη ζωῆς. Ἐχει καὶ τὴν ὀριμότητα καὶ τὸν στοχασμὸ καὶ τὴν εὐαισθησία γιὰ νὰ μεταξιώσει κι' ἐκεῖνα τὰ θέματα πού περικλείουν ὄχι μονάχα τὴν ἀνάσα καὶ τὴν ρέμβη ἐνὸς κάπως ἀπομακρυσμένου περιπατητῆ, ἀλλὰ καὶ τίς στάχτες καὶ τὰ αἵματα πού ζήτησε ἡ ἱστορία τῆς πεντηκοντα-

ετίας μας. Γιατί, ἡ καθημερινότητα καὶ τὰ προσωπικά κίνητρα, πολλές φορές, ὑποχρεώνουν σ' ἓναν ὑποσιτισμὸ ἢ φέρουν κάποιο εἶδος ἀδιδράτης ἀναιμίας στὴν θεματογραφία τῆς ποίησης.

Ἀπ' τὴν Χρ. Δάγλαρη, πού ἐμφανίζεται μ' ἓνα σωρὸ ὑποσχέσεις, ἔχομε ἀξιώσεις.

Χρυσάνθης Ζιτσαίας: «Παμβώτιδα» (ἡ λίμνη τῶν Ἰωαννίνων στὴν ποίηση), Θεσσαλονίκη, 1966.

Ἡ ὠραία πελιάδα τῆς ποίησής μας, ἡ ἀειθαλῆς ἀηδόνα Χρυσάνθη Ζιτσαία, μᾶς δίνει τώρα καὶ μιὰ ἕμορφη ἀνθολόγηση ἀπ' τὴν θρυλικὴ λίμνη τῶν Ἰωαννίνων.

(«Χίλια καντάρια ζάχαρη, θὰ ρίξω μέσ'
[στὴ λίμνη,
γιὰ νὰ γλυκάνουν τὰ νερά, νὰ πιῇ ἡ
[ζυρὰ Φροσύνη»)

Ἐνα ὄνειρο κι' ἓνας θρύλος πού πέρασε ἀπ' τις σαρμανίτσες ὡς τὰ κλέφτικα λημέρια, ἡ λίμνη καὶ τὰ Γιάννινα, μετουσιώθηκαν σὲ ποίηση καὶ τραγούδι. Καί, σήμερα πού ἡ ζωὴ εἶναι φορτωμένη τὸ βάρος καὶ τὸ ἀγχος ἀπὸ μιὰ τρομακτικὴ πορεία κι' ἀπόνα σιδηρένιο ἀγκομαχητό, ὅλος αὐτὸς ὁ πνευματικὸς θησαυρὸς ἐξακολουθεῖ νὰ ὑποφώσκει καὶ νὰ ἐπιζεῖ σιωπηλὰ στὴ ζωὴ μας. Κι' ἔτσι, παρά τις ἀλλαγές καὶ τὰ κενὰ πού ἄφησαν, ἡ λίμνη, τὸ κάστρο, τὰ Γιάννινα, κι' ἡ ἱστορία τους μένουν καὶ σὰν τοπία καὶ σὰν βίωμα.

Ἡ Χρυσάνθη Ζιτσαία, μὲ τὴν βαθύτατη εὐαισθησία καὶ τὴν συγκίνηση πού ἔχει ὀλόκληρη ἡ ποίησή της, συγκέντρωσεν ἐδῶ μιὰν ἄγριγητὴ ἀνθολόγηση ἀπ' ὅλο αὐτὸ τὸ περπάτημα τῆς ψυχῆς τῶν ποιητῶν καὶ τοῦ λαοῦ πάνω στὰ νερά τῆς λίμνης τῶν Ἰωαννίνων. Καί, δίνοντας ἡ ἴδια μιὰ δική της πνοὴ τῆς γύρης, τὰ ἔκαμεν ἓναν ἀκόμα ὠραῖο καὶ πολύτιμο τόμο στὰ Γράμματά μας.

Ἐκδοσὴ ὀμαδικῆς παρουσίας: «Ἀνθη ἀπ' τὸν κῆπο μας» (ποιήματα 14 νέων Τρικαλινῶν), Τρίκαλα, 1966.

Φίλε μου, ὁ πατέρας σου εἶναι καλά
πάνω στὰ δίχως χῶματα ὕψωματα.
Ὄνομάζεται δόκιμος ψυχὴ 15
στὰ χαρτιά τοῦ δήμου μιᾶς πολιτείας
πού ἔχει ἐργοστάσια ἀθῶν βιολιῶν

(Δ. Σαραγιώτης)

Αὐτοὶ οἱ στίχοιμποροῦσαν νὰ εἶναι ἐνὸς Κουαζιμόντο ἢ, πιὸ καλά: αὐτοὶ οἱ στίχοι γιὰτὶ δὲν θὰμποροῦσαν νὰ εἶναι—χωρὶς ὑπογραφή, βέβαια—ἐνὸς Κουαζιμόντο;.. Εἶναι ἐνθαρρυντικὸ πού, στὴν «ἤρεμη» ἐπαρχία, ὑπάρχουν (ναί, ἔστω καὶ στὴν ἀφάνεια) νέοι, περίπου ἑφθβοὶ σὰν αὐτοὺς τοὺς στίχους, πού συνιστοῦν τὴν καλύτερη ἐγγύηση γιὰ τὴν νεώτερη πνευματικὴ μας ὑπόσταση. Ξε-

ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ ΚΤΗΝΙΑΤΡΟΥ-ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΠΑΝΙΜΙΟΥ ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΟΥ ΚΤΗΝΙΑΤΡΙΚΗΣ-ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ ΣΤΑΘΜΟΥ ΓΕΩΡΓΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΗΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΥΠΟ
ΔΡΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ Κ. ΕΞΑΡΧΟΥ
ΚΤΗΝΙΑΤΡΟΥ-ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΠΑΝΙΜΙΟΥ
ΕΠΙΘΕΩΡΗΤΟΥ ΚΤΗΝΙΑΤΡΙΚΗΣ-ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ ΣΤΑΘΜΟΥ
ΓΕΩΡΓΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΗΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΕΛΕΤΗΝ ΤΟΥ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΥ ΠΡΟΒΑΤΟΥ*

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἔπεται, ὅτι ὑπάρχουσι μεγάλα περιθώρια αὐξήσεως τῆς γαλ(γ)ῆς. Πρὸς τοῦτο ἀρκεῖ μόνον νὰ πραγματοποιηθῇ αὐστηροτάτη ἐπιλογή τῶν ἀτόμων τοῦ ὑπάρχοντος ποιμνίου καὶ νὰ βελτιωθῶσι τὰ προηγούμενα σιτηρέσια.

Π Ι Ν Α Ξ VII

Μέση γαλακτοπαραγωγή προβάτων Σαρδηνίας εἰς τὸν Σταθμὸν
Γεωργικῆς Ἐρεύνης Ἰωαννίνων

α)α	Ἔτος	Ἀριθ. ἀμελγ. προβάτων	Μέση διάρ- κεια γαλ(γ)ῆς εἰς ἡμ.	Μέση ἔτησία γαλακτοπαραγωγή κατὸ κεφαλὴν	Μέση ἡμερησία γαλακτοπαρα- γωγή εἰς χλγ.
1.	1952	22	178	120,95	0,578
2.	1953	22	234	133,33	0,579
3.	1954	29	244	153,65	0,637
4.	1955	43	271	110,48	0,411
5.	1956	58	243	99,68	0,407
6.	1957	47	210	105,94	0,505
7.	1958	48	213	100,97	0,523
8.	1959	63	219	96,28	0,427
9.	1960	40	248	146,72	0,584
10.	1961	49	302	189,48	0,793
11.	1962	40	223	140,64	0,630
M.O.	—	—	235	127,10	0,552
ἀπόκλ.	—	—	+33	+28,9	+0,115

* Ἐπίσης ἐκ τοῦ πίνακος VII ἐμφαίνεται, ὅτι ἡ μέση διάρκεια γαλακτοπαρα-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγούμενου, σελ. 3211.

κινῶντας, ἐδῶ, ἀπ' τὴν παραπάνω ποιητικὴ συλλογὴ, πού ἐφτιαξάν ὁμαδικὰ δεκατέσσερις νέοι ἀπ' τὰ γειτονικά μας Τρίκαλα, πῆρα αὐτοὺς τοὺς λίγους στίγους ἐνὸς ἀπ' ὅλους καὶ, συγκινημένος, θὰ ἤθελα νὰ τοὺς συγχαρῶ γιὰ τὴν πρωτοβουλία τους. Γιατί, στὴν ἐποχὴ τούτῃ τῆς ὀργανωμένης μορφῆς ζωῆς πάνω σ' ὀλόκληρον τὸν πλανήτη μας, ὄχι μονάχα ἡ διασφάλιση, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἀκόμα ἡ ἐπιβίωση τῶν πνευματικῶν μας δυνάμεων κινδυνεύει ἀπ' τὴν ἀνεπάρκεια τῆς ἀτομικῆς περίπτωσης.

Στὴ συλλογὴ τούτῃ, πού συμμετέχουν οἱ Ἀνδρέας Ἀηδονίδης, Ἀλασάκης Τίνος, Λευτέρης Ἀναστασίου, Βασίλης Βρεγτούρας, Φώτης Θεσσαλός, Ἀριστείδης Καραστέργιος, Τίμης Λή-

θης, Κώστας Μπουσιόπουλος, Σόλων Οἰκονόμου, Κώστας Παπᾶς, Νίκος Πευκιώτης, Χρῆστος Πορφύρος, Δημήτριος Σαραγιώτης καὶ Σωτήρης Τόγελος, ὑπάρχει μιὰ ἐνδεικτικὴ κλίμακα πού ἀντιπροσωπεύει τοὺς προβληματισμούς, τίς δυνάμεις καὶ τὰ πνευματικὰ κεφάλαια πού ὑπάρχουν ἀνάμεσα στοὺς νέους τῶν Τρικάλων. Σὰν σύνολο, παρὰ τὴν ἀνομοιογένεια καὶ τὴν ἴσως βιαστικὴ συμμετοχὴ (π.χ. ξέρω πῶς ὁ Τίνος Ἀλασάκης ἔχει πολὺ καλύτερα ποιήματα), ἡ παρουσία τούτῃ συνιστᾷ μιὰ λυρική εὐφορία καὶ μιὰ σπάνια συμβολὴ γιὰ τὴν ἀνθήση τῆς πνευματικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς κουλτούρας τῆς πόλεως αὐτῆς πού μᾶς ἔδωσε, ἄλλωστε, καὶ τὴν ἀνεπανάληπτη χορωδία τῆς κ. Παπαστεφάνου.

Δ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

γωγής ανέρχεται παρ' ἡμῖν εἰς 235 ἡμέρας. Ἀντιστοίχως εἰς τὴν Σαρδηνίαν ἡ μέση διάρκεια γαλακτοπαραγωγῆς ανέρχεται, τοῦ μὲν πρώτου τύπου εἰς 248 (+21), τοῦ δὲ δευτέρου εἰς 256 ἡμέρας (+27).

Κατὰ τὸν κ. Δημακόπουλον, αἱ ὄρειναι φυλαὶ προβάτων δὲν ἀποδίδουν γαλακτοπαραγωγὴν μεγαλύτεραν τῶν 60 ἢ 70 γλ.γ.

Ἐξ ὄλων τῶν ἀνωτέρω συνάγεται, ὅτι τὰ πρόβατα τῆς ἐν λόγῳ φυλῆς δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ἐκ τῶν πλέον ἀμυγῶν γαλακτοπαραγωγικῶν ποιμενικῶν προβάτων, ἅτινα ἐκτρέφονται σήμερον ἐν Ἑλλάδι.

ΛΙΠΟΠΑΡΑΓΩΓΗ

Στοιχεῖα λιποπαραγωγῆς δὲν ὑπάρχουσιν ὄλων τῶν προηγουμένων ἐτῶν εἰμὴ μόνον τῆς γαλακτοπαραγωγῆς τοῦ ἔτους 1952 - 1953. Ἐπὶ 43 θηλέων προβάτων ἡ μέση λιποπαραγωγή (1953) ἦτο 6,45% μὲ ἀπόκλισιν +0,2%.

Ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς ὑπολοίπους ἐκτρεφόμενας φυλάς ἐν Ἑλλάδι, ἡ λιποπαραγωγή τῶν προβάτων φυλῆς Σαρδηνίας εὐρίσκεται εἰς χαμηλότερον ἐπίπεδον. Τοῦτο εἶναι γνώρισμα τῆς φυλῆς καὶ γενικώτερον γνώρισμα τῶν φυλῶν αἱ ὁποῖαι θεωροῦνται κατ' ἐξοχὴν γαλακτοπαραγωγικαί.

ΕΡΙΟΠΑΡΑΓΩΓΗ

Ὅμοίως παρ' ἡμῖν δὲν ὑφίστανται ἀρκετὰ στοιχεῖα ἀποδόσεως ἐρίου κατὰ κεφαλὴν. Τὰ κατωτέρω στοιχεῖα (Πίναξ VIII) ἐλήφθησαν βάσει τῆς ὀλικῆς παραγωγῆς ἐρίου καὶ τοῦ ἀριθμοῦ προβάτων (κατὰ τὴν τριετίαν 1962 - 1964), ὅπου ἡ μέση παραγωγή ἐρίου ανέρχεται εἰς 1.400 γραμμάρια κατὰ κεφαλὴν.

Π Ι Ν Α Ξ V I I I

Μέση ἐριοπαραγωγή προβάτων (1962-1964)

Ἔτος	Ἀριθμὸς προβάτων	Ἐριον συνολικῶς εἰς γλ.γ.	Ἀναλογία ἐρίου κατὰ κεφαλὴν εἰς γλ.γ.
1962	58	70	1,20
1963	65	100	1,53
1964	87	129	1,48
Μέσος ὄρος	70	99,66	1,403

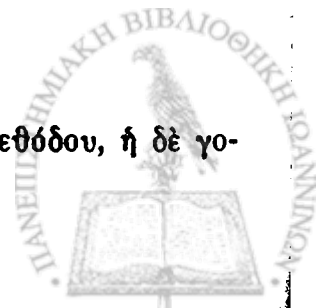
Εἰς τὴν ἀνωτέρω μέσῃ ἐριοπαραγωγῇ δὲν λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ἡ ποσότης τοῦ ἐρίου, ὅπερ συλλέγεται ἐκ τῆς οὐρᾶς, τῶν ποδῶν καὶ τῆς κοιλίας (κοινῶς κολόκουρον), διότι τοῦτο χαρακτηρίζεται ὡς ἐριον δευτέρας ποιότητος, λόγῳ τοῦ ὅτι ἡ ἀπόδοσίς του εἰς καθαρὸν ἐριον εἶναι πάρα πολὺ μικρὰ (55% περίπου).

Εἰδικὴ ἐρευνα, ἐπὶ τῶν φυσικῶν καὶ χημικῶν ἰδιοτήτων τοῦ ἐρίου φυλῆς Σαρδηνίας, δὲν κατέστη δυνατὴ νὰ πραγματοποιηθῇ.

Ἐὰν συγκρίνωμεν τὴν ἐριοπαραγωγὴν τῶν προβάτων φυλῆς Σαρδηνίας μετὰ τῶν λοιπῶν ἐκτρεφόμενων ἐν Ἑλλάδι συνήθων φυλῶν (Κατσικᾶς κατὰ μέσον ὄρον 1,54 γλ.γ. +0,034), θὰ παρατηρήσωμεν ὅτι δὲν ἵπάρχουσι σημαντικὰ ποσοτικά διαφορὰ.

ΓΟΝΙΜΟΠΟΙΗΣΙΣ — ΤΟΚΕΤΟΣ

Αἱ ἐπιβάσεις ὑπὸ τῶν κριῶν γίνονται διὰ τῆς ἐλευθέρως μεθόδου, ἡ δὲ γο-

νιμοποίησις τῶν προβάτων πραγματοποιεῖται κατὰ τοὺς μῆνας Ἰούνιον, Ἰούλιον καὶ Αὐγουστον. Ἡ κνοφορία διαρκεῖ 5 μῆνας.

Δεδομένου δὲ ὅτι πολλάκις παρατηρεῖται διαφορισμὸς (μὲ ἀποτέλεσμα τὸν ἐξασθενισμὸν τῶν προβατινῶν καὶ τὴν δημιουργίαν καχεκτικῶν ἀμνῶν), ἀπεφασίσθη ὅπως οἱ κριοὶ εἰσάγονται εἰς τὸ ποίμνιον μόνον κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας.

Ὁ τοκετὸς λαμβάνει χώραν ἄνευ οὐδεμιᾶς δυσκολίας. Εἰς τὴν φυλὴν Σαρδηνίας παρατηροῦνται πολλοὶ δίδυμοι καὶ ἐνίοτε τρίδυμοι τοκετοί.

Εἰς τὸν πίνακα ΙΧ ἐμφαίνεται τὸ ὕψος τῆς πολυδυμίας, τὴν ὁποίαν παρουσίασαν αἱ ἐκτρεφόμεναι φυλαὶ εἰς τὸν παρ' ἡμῖν Σταθμὸν κατὰ τὰ ἔτη 1963 καὶ 1964.

Π Ι Ν Α Ξ Ι Χ

Πίναξ πολυδυμίας φυλῶν προβάτων ἐκτρεφομένων εἰς τὸν Σταθμὸν Γεωργικῆς Ἐρεῦνης Ἰωαννίνων

α/α	Φυλὴ προβάτων	Μονό- δυμοὶ	Τοκετοὶ			Ποσοστὸν %		
			Δίδυ- μοι	Τρίδ. καὶ ἄνω	Σύνο- νολον	Μονό- δυμοὶ	Δίδυ- μοὶ	Τρί- δυμοὶ
I. 1963								
1.	Καραμάνικο Χ Φρισιλανδ.	39	30	1	70	55,71	42,85	1,44
2.	Φρισιλανδίας	1	2	—	(3)	33,33	66,67	—
3.	Καρακοῦλ	19	—	—	19	100,00	—	—
4.	Σαρδηνίας	45	6	—	51	88,23	11,77	—
II. 1964								
1.	Καραμάνικο Χ Φρισιλανδ.	36	26	1	63	57,14	41,26	1,60
2.	Φρισιλανδίας	1	2	—	(3)	33,33	66,67	—
3.	Καρακοῦλ	19	—	—	19	100,00	—	—
4.	Σαρδηνίας	45	17	—	62	72,58	27,42	—
III. Σύνολον κατὰ μέσον ὄρον								
1.	Καραμάνικο Χ Φρισιλανδ.	37,5	28	1	66,5	56,42	42,06	1,52
2.	Φρισιλανδίας	1	2	—	3	33,33	66,67	—
3.	Καρακοῦλ	19	—	—	19	100,00	—	—
4.	Σαρδηνίας	45	11,5	—	56,5	80,41	19,59	—

Ὁ ἀνωτέρω πίναξ εἶναι ἐνδεικτικὸς, διότι ὁ μέσος ὄρος πολυδυμίας ἐξήχθη ἐκ τριῶν μόνον προβάτων Φρισιλανδίας, ἐνῶ τῶν ὑπολοίπων φυλῶν ἐκ περισσοτέρων τοιούτων. Ὡς ἐκ τούτου δὲν ὑφίσταται σύγκρισις μεταξὺ τῶν ἀνωτέρω φυλῶν.

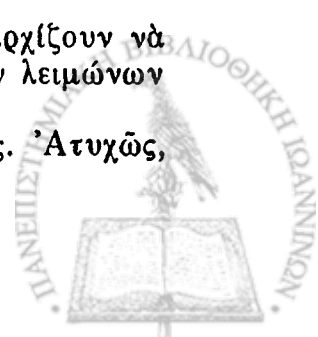
Κατὰ τὸν κ. Δημακόπουλον, ἡ πολυδυμία εἶναι κληρονομικὴ ιδιότης. Ὡς ἐκ τούτου, ἐπεταὶ ὅτι, διὰ καταλλήλου ἐπιλογῆς, δύναται τὸ ποσοστὸν τῆς ιδιότητος ταύτης νὰ αὐξηθῆ σημαντικῶς ἐντὸς τοῦ ποιμνίου.

ΘΗΛΑΣΜΟΣ—ΠΕΡΠΟΙΗΣΙΣ ΑΜΝΩΝ

Οἱ ἀμνοὶ λαμβάνουν κατ' ἀρχὴν τὸ πρωτόγαλι. Ἐὰν κατὰ τύχην κάποια προβατῖνα δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ θρέψῃ τὸν ἀμνὸν (εὐαίσθησις μαστῶν κλπ.), τότε παρέχεται εἰς τὸν ἀμνὸν ἄλλη προβατῖνα (τροφὸς) ἢ καί, ἐν ἐλλείψει ταύτης, χρησιμοποιοῦμεν γάλα ἀγελάδος.

Μετὰ τὴν τρίτην περίπου ἑβδομάδα ἀπὸ τὸν τοκετόν, οἱ ἀμνοὶ ἀρχίζουν νὰ λαμβάνουν ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐκ τῆς τροφῆς τῆς μητρὸς των (χόρτον λειμώνων καλῆς ποιότητος ἢ μίγμα καρπῶν κλπ.).

Ὁ ἀπογαλακτισμὸς γίνεται εἰς ἡλικίαν 60 ἡμερῶν, ἀλλὰ ἀποτόμως. Ἄτυχως,

ὁ ἀριθμὸς προβάτων καὶ ἡ καθημερινὴ συνεχῆς ἀπασχόλησις τῶν ποιμένων, δὲν ἐπιτρέπουσι τὸν βαθμιαῖον καὶ μὴ ἀπότομον ἀπογαλακτισμὸν.

Μετὰ τὸν ἀπογαλακτισμὸν τῶν ἀμνῶν χορηγεῖται εἰς αὐτοὺς μίγμα ἐξ 75% διαφόρων καρπῶν καὶ 25% βομβακόπηκτας. Ἐπίσης χορηγεῖται καὶ ξηρὸν χόρτον καλῆς ποιότητος κατὰ βούλησιν ἕως τῆς ἀνοίξεως, ὅποτε ὀδηγοῦνται εἰ τοὺς λειμῶνας καὶ διατρέφονται ἀποκλειστικῶς διὰ χλωρᾶς νομῆς.

Πέραν τῶν ὑπὸ τοῦ κ. Περδικάρη ἀναφερομένων, ἐκ τῆς ἐπὶ 13 ἔτη πείρας μας ἐπὶ τοῦ προβάτου Σαρδηνίας, ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν τὰ κάτωθι:

1) Ἡ φυλὴ Σαρδηνίας ἐγκλιματίζεται καλλίτερον πάσης ξενικῆς φυλῆς γαλακτοπαραγωγῶν προβάτων καὶ παρουσιάζει ἀξιοσημεῖωτον ἀνθεκτικότητα εἰς τὰς ἔσω καὶ ἔξω παρασιτώσεις, αἵτινες εἶναι εὐρύτατα διαδεδομένα εἰς τὴν περιοχὴν.

2) Τὸ πρόβατον Σαρδηνίας παρουσιάζει λίαν σοβαρὰν εὐαισθησίαν τόσο εἰς τὸ ψῦχος τῶν Ἡπειρωτικῶν ὑψιπέδων ὅσον καὶ εἰς τὰς πολλὰς βροχὰς τῆς περιοχῆς. Ἡ δυσμενὴς ἐπίδρασις τοῦ ψύχους καὶ τῶν βροχῶν προκαλεῖ σοβαρὰν μείωσιν τῆς γαλακτοπαραγωγῆς κατὰ τοὺς χειμερινοὺς μῆνας.

3) Καλλίτερα ἀποτελέσματα ἀπὸ ἀπόψεως γαλακτοπαραγωγῆς, τὸ πρόβατον τοῦτο παρουσιάζει εἰς τὴν παράλιον ζώνην τῆς Ἡπείρου (πεδιάδες Ἄρτης—Πρεβέζης—Θεσπρωτίας) ὅπου, λόγῳ τοῦ ἡπιωτέρου κλίματος, ἡ χειμερινὴ γαλακτοπαραγωγή του εἶναι σημαντικῶς μεγαλυτέρα τῆς τῶν ἐντοπίων γενεῶν.

4) Τὸ κρέας τῶν ἀμνῶν καὶ τῶν ἐνηλίκων ζώων δὲν εἶναι τόσο γευστικὸν ὅσον τὸ κρέας τῶν ἐντοπίων γενεῶν ζώων.

5) Ἐνδείκνυται ἡ ἐπέκτασις τῶν προβάτων Σαρδηνίας εἰς τὴν παράλιον ζώνην καὶ ὑπὸ ἡμιοικόσιτον μορφήν, ὅτε καὶ ἡ γαλακτοπαραγωγή του δύναται νὰ φθάσῃ τὰ 150 χιλ. γάλακτος ἐτησίως πλέον τοῦ γάλακτος τοῦ θηλαζομένου ὑπὸ τοῦ ἀμνοῦ.

2. — ΠΡΟΒΑΤΟΝ ΦΡΙΣΛΑΝΔΙΑΣ

Ἐπειδὴ τόσο ἐν Ἡπείρῳ ὅσον καὶ εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα καὶ δὴ εἰς τὰς ἀρδευομένας περιοχὰς, ὅπου εἶναι δυνατὴ ἡ παραγωγή ἐπαρκῶν ποσοτήτων κτηνοτροφῶν, ἔχει δημιουργηθῆ ἀπὸ μακροῦ ὀξὺ αἴτημα τῶν παραγωγῶν διὰ πρόσκτησιν λίαν βελτιωμένων προβάτων ὑψηλῆς γαλακτοπαραγωγῆς, κρεατοπαραγωγῆς, καὶ λιποπαραγωγῆς, ἐσκέφθημεν ἀπὸ τοῦ 1950 τὴν εἰσαγωγὴν εἰς τὸν Σταθμὸν Ἰωαννίνων τοῦ πλέον ἐξευγενισμένου πρὸς τὰς ὡς ἄνω ἐπιδιώξεις Εὐρωπαϊκοῦ προβάτου Φριςλανδίας.

Διὰ συνεργασίας μετὰ τῆς Ὑπηρεσίας Ἀλληλοβοηθείας Ξένων Ἐκκλησιῶν, εἰσηγάγομεν τὸ πρῶτον τὸ ἔτος 1952 25 θήλεα καὶ 5 ἄρρενα ἄτομα τῆς ὡς ἄνω γενεᾶς εἰς τὸν Σταθμὸν Ἰωαννίνων.

Τὰ εἰσαχθέννα ζῶα, ἀπὸ τοῦ Φεβρουαρίου μέχρι τὸ τέλος Ἰουνίου, εἶχον καλῶς. Ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου ὁμως καὶ μέχρι 15ης Σεπτεμβρίου, ταλαιπωρηθέντα ταῦτα ἰσχυρῶς ὑπὸ τοῦ θερινοῦ καύσωνος, ἐνεφάνισαν μεγάλην νόσησιν καὶ θνησιμότητα, ὀφειλομένην εἰς τὰς ὑψηλὰς θερινὰς θερμοκρασίας, αἱ ὁποῖαι ἐμείωσαν λίαν σοβαρῶς τὴν ἀντοχὴν τῶν ἐναντι ὄλων τῶν νοσογόνων αἰτίων καὶ οὕτω, ἰδίᾳ αἱ παθήσεις τοῦ ἀναπνευστικοῦ συστήματος (παστεριδίαισις), προεκάλεσαν σοβαρὰς νοσήσεις καὶ σημαντικὸν ποσοστὸν θανάτων.

Τὰ κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος ἐπιβιώσαντα ζῶα, ἐνόσησαν μερικῶς καὶ κατὰ τὸ ἐπόμενον θέρος.

Λεπτομερεστέρας παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ προβάτου Φριςλανδίας παρέχομεν κατωτέρω καὶ διὰ τὸ ἔτος 1957.

ΓΕΝΙΚΑ

Κατά τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους 1957, ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰς τὸν Σταθμὸν ἐκτρεφόμενων προβάτων Φρισλανδίας ἀνήρχετο εἰς 23 θήλεα καὶ 7 ἄρρενα. Ὡσαύτως, ὑπῆρχον καὶ 17 μιγάδες προερχόμενοι ἐκ διασταυρώσεως ἄρρένων φυλῆς Φρισλανδίας μετὰ θηλέων φυλῆς Καραμάνικο Κατσικᾶς, ἐξ ὧν 8 ἄρρενες καὶ 9 θήλειες, γεννηθέντες κατὰ τὸν παρελθόντα Δεκέμβριον καὶ Ἰανουάριον.

Ἡ γενικὴ κατάστασις τῶν ζώων κατὰ τὰ μέσα τῆς ἀνοιξέως δύναται νὰ λεχθῆ, ὅτι ἦτο μᾶλλον καλὴ, ἢ θρεπτικὴ τῶν καταστάσεως ἦτο καλὴ, ἢ ὄρεξις τῶν ζώων ἱκανοποιητικὴ καὶ ἡ ὑγεία τῶν δὲν παρουσίαζεν ἀνωμαλίας. Τὰ ζῶα διετηροῦντο κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς ἡμέρας εἰς τὸ προαύλιον τοῦ προβατοστασίου, διενυκτέρευον δὲ ἐντὸς τοῦ προβατοστασίου. Βραδύτερον καὶ δὴ περὶ τὰς ἀρχὰς Μαΐου, τὰ ζῶα ἤρχισαν νὰ ἐξέρχωνται κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας εἰς τὴν βοσκήν, περὶ τὸ ἑσπέρας δὲ διενυκτέρευον εἰς τὴν ὑπαιθρον μέχρι τέλους Ὀκτωβρίου, ὅτε καὶ ἐπανήρχισαν διανυκτερεύοντα εἰς τὸ προβατοστάσιον καὶ τὸ προαύλιον αὐτοῦ.

Ἡ διατροφή τῶν συνίστατο εἰς τὴν χορήγησιν μίγματος ἀποτελουμένου ἐκ τῶν κάτωθι τροφῶν: ἀραβόσιτος 20⁰/₀, βαμβ)κοῦς 35⁰/₀, κριθὴ 43⁰/₀ καὶ μίγμα ἀνοργάνων ἀλάτων 2⁰/₀ (χλωριούχον νάτριον 1,6⁰/₀ καὶ ἀνθρακικὸν ἀσβέστιον 0,4⁰/₀).

Βραδύτερον, ἡ σύνθεσις τοῦ μίγματος μετεβλήθη, λόγῳ ἐλλείψεως εἰς τὴν ἀποθήκην τοῦ κτήματος τῆς κριθῆς. Ἡ νέα σύνθεσις τοῦ μίγματος εἶχεν ὡς ἀκολούθως: ἀραβόσιτος 75⁰/₀ καὶ βαμβ)κοῦς 25⁰/₀, ἀνὰ 100 ὄκ. δὲ μίγματος προσίθεται 1,75 ὄκ. χλωριούχου νατρίου, 1,50 ὄκ. Φωσφορ. ἀσβέστιον.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω μιγμάτων ἐχορηγεῖτο κατὰ μέσον ὄρον 1 χλγ. ἡμερησίως καὶ κατὰ κεφαλὴν.

Ἡ διατροφή τῶν ζώων συνεπληροῦτο καταλλήλως διὰ χορηγήσεως ξηροῦ χόρτου λειμῶνος καλῆς ποιότητος καὶ βραδύτερον διὰ χορηγήσεως χλωρᾶς νομῆς συγκομιζομένης ἐκ τοῦ λειμῶνος.

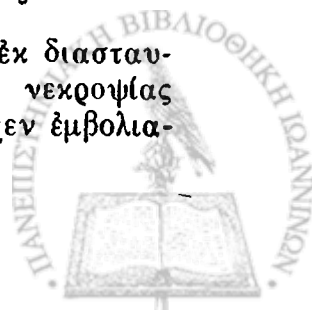
Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Μαΐου τὰ ζῶα ἤρχισαν νὰ ἐξέρχωνται εἰς τὴν βοσκήν. Ἐννοεῖται, ὅτι ἡ ἐξοδος τῶν ζώων εἰς τὴν βοσκήν ἐγένετο προοδευτικῶς καὶ οὐχὶ ἀποτόμως. Κατ' ἀρχὰς ἐξήρχοντο ἐπὶ μίαν ὥραν ἡμερησίως, βραδύτερον ἐπὶ δύο-ὄρον, τρίωρον καὶ τελικῶς μετὰ τὴν ἀπόδοσιν εἰκοσαήμερου τὰ ζῶα ἔβοσκον ἀπὸ 8—11 π.μ. καὶ 4—7 μ.μ.

Τὸ ἑσπέρας παρτίθετο εἰς τὰ ζῶα ξηρὸν χόρτον λειμῶνος καὶ τὸ ἡμισυ τοῦ μίγματος, τοῦ ἑτέρου ἡμίσεος χορηγουμένου τὴν πρωΐαν. Δέον νὰ σημειωθῆ ἐνταῦθα, ὅτι οἱ λειμῶνες τοῦ κτήματος, εἰς τοὺς ὁποίους τὰ ζῶα ἐξήρχοντο πρὸς βοσκήν, εὗρισκονται εἰς λίαν καλὴν κατάστασιν. Εἰς τοὺς λειμῶνας κυρίως κυριαρχοῦν τὰ κάτωθι φυτὰ:

Τριφύλλιον τὸ ὑπόγειον, Λόλιον, Ἀλωπέκουρος ὁ ἀπκηδιοφόρος καὶ εἰς πολὺ μικροτέραν κλίμακα διάφορα ἄλλα αὐτοφυῆ. Ἐπίσης κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἀνοιξέως καὶ δὴ τὴν 26ην Μαρτίου ἐγένετο ἀντιανθρακικὸς ἐμβολιασμὸς ἀπάντων τῶν προβάτων Φρισλανδίας, ὡς καὶ τῶν ἐξ αὐτῶν προερχομένων μιγάδων. Ὡσαύτως τὰ πρόβατα εἶχον ἐμβολιασθῆ κατὰ τῆς ἐντεροτοξιναιμίας τὴν 27ην Δεκεμβρίου 1956

Παρατηρηθεῖσαι ἀσθένειαι ἐπὶ τῶν προβάτων Φρισλανδίας.

Τὴν 25ην Μαρτίου ἔθανεν εἰς ἐκ τῶν μιγάδων (προερχόμενος ἐκ διασταυρώσεως Φρισλανδίας Χ Καραμάνικο) αἰφνιδίως. Ἐκ τῆς γενομένης νεκροψίας ἀπεδείχθη, ὅτι εἶχε προσβληθῆ ὑπὸ ἀνθρακος. Ὁ μιγάς οὗτος δὲν εἶχεν ἐμβολια-

σθῆ, ὡς γεννηθεῖς κατὰ τὴν ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν εἶχε παρέλθει ἡ περίοδος τοῦ ἐμβολιασμοῦ.

Ἀκολούθως τὴν 10ην, 16ην καὶ 18ην Ἀπριλίου παρατηρήθησαν ἀποβολαὶ ἐπὶ τῶν προβατινῶν Νο 1, 8, 3 ἀντιστοιχῶς.

Δέον νὰ σημειωθῆ, ὅτι ἡ ἀποβολὴ ἐπὶ τῆς 3 ἦτο ἀποβολὴ διδύμων.

Ἡ φύσις τῶν γενομένων ἀποβολῶν φαίνεται ὅτι ἦτο μᾶλλον συμπτωματική, ἀποκλειομένης τῆς περιπτώσεως τῆς μολυσματικῆς ἀποβολῆς.

Κατὰ τὴν 3ην Μαΐου ἔθανεν αἰφνιδίως εἰς κριδὸς Φρισιλανδίας (Νο 30). Γενομένης νεκροψίας, ἀπεδείχθη ὅτι ὁ κριδὸς ἔθανεν ἐξ ἐσωτερικῆς αἰμορραγίας καὶ ρήξεως τῆς χοληδόχου κύστεως. Ἡ ρήξις τῆς χοληδόχου κύστεως προεκλήθη συνεπεία ἐμφράξεως τοῦ χοληδόχου πόρου ἀπὸ παράσιτα (Δίστομον τὸ ἥπατικόν, κοινῶς κλαπάτσα).

Βραδύτερον καὶ δὴ κατὰ τὴν 13ην Μαΐου παρατηρήθη θόλωσις τοῦ κερατοειδοῦς χιτῶνος τοῦ ὀφθαλμοῦ ἐπὶ τῆς Νο 3 προβατίνας. Κατόπιν, ἐφαρμοσθείσης θεραπείας δι' ἀλοιφῆς πενικιλλίνης εἰς τὸν ὀφθαλμόν, ἡ προβατίνα τελικῶς ἰάθη.

Τὴν 30ην Μαΐου ἔθανεν ὁ κριδὸς Φρισιλανδίας (Νο 25). Γενομένης νεκροψίας, ἐξηκριβώθη, ὅτι ἐπρόκειτο περὶ ἐντεροτοξιναιμίας, καθόσον τὰ ἔντερα ἐνεφανίζοντο ὑπεραιμικά καὶ ὁ βλενογόνος τῆς μεγάλης κοιλίας ἀπεκολλᾶτο εὐκόλως.

Κατὰ τὴν 10ην Ἰουνίου ἠσθένησεν ἡ προβατίνα Νο 3 ὑπὸ νοσήματος τοῦ ἀναπνευστικοῦ συστήματος, καθ' ὅσον ἐνεφάνισεν ἐπίμονον βῆχα καὶ δυσκολίαν εἰς τὴν ἀναπνοήν, συνοδευομένην ὑπὸ χαρακτηριστικοῦ ρόγχου. Ἐφηρμόσθη συνδεδυασμένη θεραπεία πενικιλλίνης, στρεπτομυκίνης καὶ χρυσομυκίνης, Ἡ χορήγησις πενικιλλίνης καὶ στρεπτομυκίνης ἐγένετο δι' ἐνδομυκίων ἐνέσεων καὶ τῆς χρυσομυκίνης διὰ τῆς πεπτικῆς ὁδοῦ. Ἡ ὄλη θεραπεία διήρκει ἐπὶ τριήμερον.

Βραδύτερον παρέστη ἀνάγκη ἐπαναλήψεως τῆς θεραπείας, καθ' ὅσον τὸ ζῶον ἐνεφάνισεν ἐκ νέου τὰ αὐτὰ συμπτώματα. Τέλος κατὰ τὴν 18ην Ἰουλίου τὸ ζῶον τελικῶς ἔθανε. Κατὰ τὴν γενομένην νεκροψίαν παρουσίαζε πνευμονικὸν οἴδημα.

Βραδύτερον ἔθανεν ὁ κριδὸς Φρισιλανδίας ὑπ' ἀριθ. 28. Γενομένης νεκροψίας διεπιστώθησαν πυώδη πνευμονικὰ ἀποστήματα, ἅτινα προεκάλεσαν τὸν θάνατον τούτου.

Γενικῶς, δύναται νὰ λεχθῆ, ὅτι τὰ περισσότερα τῶν ζῶων κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ θέρους ἠσθένησαν ὑπὸ πνευμονικῶν νοσημάτων (καθ' ὅσον παρουσιάζουν ἰδιαιτέραν εὐπάθειαν εἰς τοὺς πνεύμονας), πλὴν ὁμως, κατόπιν ἐφαρμοσθείσης θεραπείας ἐπὶ βαρυτέρων περιπτώσεων διὰ πενικιλλίνης, στρεπτομυκίνης καὶ χρυσομυκίνης, ἀπεφεύχθησαν ἀπώλειαι τῶν ζῶων.

Κατὰ τὴν 25ην Ἰουνίου ἡ Νο 6 προβατίνα Φρισιλανδίας ἔτεκεν ἄμνὸν νεκρὸν καὶ ἀκολούθως ἐνεφάνισε μαστίτιδα. Παρὰ τὴν ἐφαρμοσθείσαν θεραπείαν πενικιλλίνης καὶ στρεπτομυκίνης καὶ χρυσομυκίνης ἐνδομαστικῶς τὸ ζῶον ὑπέκυψε, καθ' ὅσον λόγῳ τοῦ καύσωνος ὁ ὄργανισμὸς αὐτοῦ παρουσίαζε γενικὴν μείωσιν ἀντιστάσεως κατὰ τῶν νόσων.

Τέλος, δέον νὰ σημειωθῆ, ὅτι ἐκ τῶν συνολικῶς γεννηθέντων κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀνοιξεως 13 ἄμνων Φρισιλανδίας ἐπέζησαν μεχρὶ σήμερον 6 ἄμνοι, ἐξ ὧν 3 ἄρρενες καὶ 3 θήλειαι. Ἡ ὑψηλὴ αὕτη θνησιμότης τῶν νεαρῶν ἄμνων ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ἡ ἀνάπτυξις αὐτῶν συνέπεσε μετὰ τοῦ ὑψηλοῦ θερινοῦ καύσωνος καὶ ἡ δύναμις ἀντοχῆς τοῦ ὄργανισμοῦ αὐτῶν εὕρισκετο εἰς διαρκῆ κάμψιν, ἤρκει δὲ ἡ πλέον ἐλαφρὰ ἀδιαθεσία διὰ νὰ ὑποκύψουν. Ἐπὶ πλέον ὁ θάνατος τριῶν ἐξ αὐτῶν ὀφείλετο εἰς ἐξακριβωθείσαν ἐντεροτοξιναιμίαν, κατόπιν γενομένης νεκροψίας.

Ούτω, τὸ τέλος Δεκεμβρίου τοῦ 1956, ἡ σύνθεσις τοῦ ποιμνίου τῶν προβάτων Φρισλανδίας εἶχεν ὡς ἀκολούθως:

Ἄρρενα ἐνήλικα (κριοί)	4
Θήλεα ἐνήλικα	24
Ἄρρενες νεαροὶ ἀμνοὶ	3
Θήλειαι » »	3
Σύνολον	31

Ὡσαύτως διετηροῦντο καὶ οἱ 9 θήλειαι μιγάδες προερχόμεναι ἐκ πατρὸς Φρισλανδ καὶ μητρὸς ἐντοπίας (Καραμάνικο Κατσικᾶς).

Ἀναπαραγωγή τῶν προβάτων Φρισλανδίας

Ὡς ἐλέχθη ἤδη, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀνοίξεως ἐγεννήθησαν συνολικῶς 13 ἀμνοὶ Φρισλανδ, ἐκ τῶν ὁποίων ἐπέζησαν 6. Ἐπὶ τῶν ἀμνῶν τούτων ἐγένοντο συστηματικαὶ μετρήσεις καὶ ζυγίσεις πρὸς παρακολούθησιν τῆς ἀναπτύξεώς των. Πίνακας τῶν ζυγίσεων καὶ μετρήσεων παραθέτομεν κατωτέρω.

Π Ι Ν Α Ξ

Σωματικοῦ βάρους τῶν ἀμνῶν εἰς χλγρ.

α/α	Φύλον	Τοκετοῦ	15 ἡμ.	30 ἡμ.	45 ἡμ.	60 ἡμ.	75 ἡμ.	90 ἡμ.	180 ἡμ.
1	Ἄρρεν	4,900	9,600	16,150	23,700	29,200	36,400	39,700	
2	»	3,800	7,200	11,600	15,800	18,300	24,500	—	
3	»	3,650	—	—	—	—	—	—	
4	»	3,200	9,700	—	—	—	—	—	
6	»	4,200	6,300	10,300	13,000	17,100	—	—	
7	»	3,100	5,000	11,900	16,100	22,900	28,800	34,800	
9α	»	3,800	7,000	11,300	14,200	16,800	20,700	—	
9β	»	4,000	7,300	12,400	14,200	16,300	—	—	
5	Θήλυ	2,900	5,700	10,000	11,900	15,500	17,800	20,400	
8	»	2,400	6,900	10,100	—	—	—	—	
9γ	»	3,600	5,000	—	—	—	—	—	
10α	»	3,700	9,300	11,200	12,800	14,400	—	—	
10β	»	4,900	10,700	14,200	17,700	23,200	—	—	
Μέσοι ὄροι		3,704	6,641	11,915	15,377	19,390	25,640	31,633	

Ἐκ τῶν μέσων ὄρων ἐξάγειται καὶ ἡ καμπύλη τοῦ σωματικοῦ βάρους τῶν νεαρῶν ἀμνῶν Φρισλανδ κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους μῆνας τῆς ἀναπτύξεώς των.

Ἐκ τῶν γενομένων σωματομετρήσεων, παραθέτομεν πίνακα ἀφορῶντα τὰς γενομένας μετρήσεις ὡς πρὸς τὸ ὕψος ἀκρωμίου.

Π Ι Ν Α Ξ

Μετρήσεων επί του ύψους ακρωμίου νεαρῶν ἀμνῶν
Φρισλανδίας εἰς ἐκ. μ.

α/α	Φύλον Τοκετοῦ	15 ἡμ.	Ἡ λ ι κ ἶ α					90 ἡμ.
			30 ἡμ.	45 ἡμ.	60 ἡμ.	75 ἡμ.		
1	Ἄρρεν	37,2	44,1	50,3	55,3	58,0	60,5	64,5
2	»	36,6	40,7	46,4	50,3	52,2	53,0	—
3	»	36,1	—	—	—	—	—	—
4	»	36,8	43,0	—	—	—	—	—
6	»	38,8	40,0	47,7	50,8	51,6	—	—
7	»	37,1	39,0	46,9	51,5	57,4	59,7	61,5
9α	»	36,7	41,3	46,3	48,3	50,5	53,2	—
9β	»	37,7	43,2	48,9	52,0	53,1	—	—
5	Θῆλυ	35,3	39,6	46,4	51,0	51,2	53,7	55,6
8	»	29,7	38,8	43,8	—	—	—	—
9γ	»	37,8	40,0	—	—	—	—	—
10α	»	36,2	43,4	45,2	47,2	51,0	—	—
10β	»	36,5	46,2	49,0	51,3	54,3	—	—

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν διατροφήν τῶν νεαρῶν ἀμνῶν, αὕτη ὑπῆρξε λίαν ἐπιμελημένη, προσέτι δὲ ὁ ἀπογαλακτισμὸς αὐτῶν καθυστέρησε σκοπίμως, ὥστε νὰ ἀποφύγωμεν τὴν σύμπτωσιν τῆς κρίσεως τοῦ ἀπογαλακτισμοῦ μετὰ τοῦ ἰσχυροῦ θερινοῦ καύσωνος.

Οἱ κριοὶ Φρίσλανδ ἐχρησιμοποιήθησαν καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο δι' ἐπιβάσεις εἰς τὸ ποίμνιον προβάτων φυλῆς Καραμάνικο Κατσικᾶς, πρὸς δημιουργίαν μιγάδων. Ἡ χρησιμοποίησις των ἤρξατο ἀπὸ τῆς 17ης Μαΐου. Ἀτυχῶς, ἀπὸ τῆς 15ης Ἰουνίου 1957 οἱ κριοὶ ἔπαυσαν νὰ ἐνεργοῦν ἐπιβάσεις, λόγῳ τῆς θερμοκρασίας καὶ τὸ σύνολον τῶν ἐνεργηθειῶν ἐπιβάσεων ἀνῆλθεν εἰς 50 μόνον.

Ἐριοπαραγωγή προβάτων Φρισλανδίας

Ὁ κολόκουρος εἰς τὰ πρόβατα Φρισλανδίας ἐγένετο τὴν 30ην Μαρτίου. Αἱ παρατηρηθεῖσαι ἀποδόσεις εἰς ἔριον ἀμέσως μετὰ τὴν κουράν, ὡς καὶ μετὰ τὴν πλύσιν, ἐμφαίνονται ἐκ τοῦ κατωτέρω πίνακος:

Π Ι Ν Α Ξ

Ἀποδόσεως προβάτων Φρισλανδίας εἰς ἔριον
(κολόκουρον), εἰς γραμμάρια

α/α	Μετὰ τὴν κουράν	Μετὰ τὴν πλύσιν τοῦ ἐρίου
	Θ Η Λ Ε Α	
1	250	150
2	320	150
3	260	110
4	690	400
5	370	200

α/α	Μετά την κουράν	Μετά την πλύσιν τοῦ ἐρίου
Θ Η Λ Ε Α		
6	480	190
7	680	360
9	300	160
10	360	200
11	480	240
12	280	150
13	300	120
14	330	150
15	350	230
16	340	200
17	300	150
18	350	200
19	540	260
20	400	220
21	200	160
22	250	140
23	350	210
Α Ρ Ρ Ε Ν Α		
24	270	190
25	380	210
26	340	170
27	200	100
28	250	140
29	300	150
30	310	160

Κατὰ τὴν 9ην Ἀπριλίου, ἔλαβε χώραν ἡ κουρά τοῦ πόκου εἰς τὰ πρόβατα Φριςλανδίας. Αἱ παρατηρηθεῖσαι ἀποδόσεις εἰς γραμμάρια ἐμφαίνονται ἐκ τοῦ κατωτέρω πίνακος:

α/α	Μετά την κουράν	Μετά την πλύσιν τοῦ ἐρίου
1	2.600	1.536
2	3.100	1.696
3	3.100	1.664
4	3.500	2.240
5	2.200	1.216
6	2.500	1.376
7	2.900	1.408
9	2.250	1.344
10	2.250	1.248
11	2.600	1.440
12	2.000	1.334
13	2.400	1.536
14	1.270	768
15	1.800	1.024
16	1.600	1.120
17	3.000	1.920

a/a	Μετά την κουράν	Μετά την πλύσιν του έξιου
18	2.500	1.248
19	2.900	1.632
20	2.400	1.344
21	1.800	1.056
22	1.800	1.440
23	2.150	1.280
25	1.500	1.088
26	2.900	1.472
27	900	608
28	1.100	768
29	1.150	1.829
30	2.900	1.696

Ἡ μέση απόδοσις τῶν θηλέων ἀνέρχεται εἰς 2.391 γραμμάρια ἀμέσως μετὰ τὴν κουράν, ἡ μέση απόδοσις μετὰ τὴν πλύσιν ἀνέρχεται εἰς 1.403 γραμμάρια ἤτοι 58,6% ἐπὶ τῆς ἀποδόσεως μετὰ τὴν κουράν.

Εἰς τὰ ἄρρενα ἡ μέση απόδοσις ἀνέρχεται εἰς 1.493 γραμμάρια ἀμέσως μετὰ τὴν κουράν, ἡ μέση απόδοσις μετὰ τὴν πλύσιν ἀνέρχεται εἰς 1.065 γραμμάρια ἤτοι 71,3% ἐπὶ τῆς ἀποδόσεως μετὰ τὴν κουράν.

Βραδύτερον καὶ δὴ τὴν 20ην Ἰουνίου, παρέστη ἀνάγκη ἐκ νέου κουρᾶς τῶν ζώων, καθ' ὅσον ταῦτα ὑπέφερον ὑπερβολικῶς ἐκ τοῦ καύσωνος.

Γαλακτοπαραγωγή προβάτων Φριςλανδίας

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἔτους 1957, ὁ ἔλεγχος γαλακτοπαραγωγῆς καὶ λιπομετρήσεως ἐγένετο ἀπαξ τοῦ μηνός. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ θηλασμοῦ τῶν ἀμνῶν, ὁ ἔλεγχος ἐνεργήθη κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, καθ' ὃν ἐνεργοῦμεν τὸν ἔλεγχον ἐπὶ τῶν ἐκτρεφομένων ἐν τῷ Ἰδρύματι ἐντοπίων προβάτων.

Τὴν 6ην μ.μ. τῆς ἡμέρας τοῦ ἐλέγχου, χωρίζομεν τοὺς ἀμνοὺς ἐκ τῶν μητέρων τῶν καὶ ἐνεργοῦμεν ἀμελξιν τῶν προβατινῶν τὴν 6ην π.μ. τῆς ἐπομένης καὶ τὴν λαμβανομένη ποσότητα γάλακτος θεωροῦμεν παραγωγὴν τοῦ βραδυνοῦ 12ώρου. Μετὰ διήμερον χωρίζομεν τοὺς ἀμνοὺς τὴν 6ην πρωϊνὴν καὶ ἐνεργοῦμεν ἀμελξιν τὴν 6ην μ.μ. τῆς αὐτῆς ἡμέρας καὶ τὴν παραγομένην ποσότητα γάλακτος θεωροῦμεν ὡς παραγωγὴν 12ώρου ἡμέρας.

Ὁ ἔλεγχος τῆς ἡμερησίας παραγωγῆς ἐνεργεῖται μετὰ διήμερον, διὰ νὰ μὴ νηστεύσουν οἱ ἀμνοὶ ἐπὶ ἐν 24ωρον συνεχῶς. Αἱ προβατῖναι αἱ ἔχουσαι ἀμνὸν ἡλικίας κάτω τῶν 10 ἡμερῶν δὲν ὑφίστανται ἔλεγχον διὰ νὰ μὴ ταλαιπωροῦνται οἱ νεαροὶ ἀμνοὶ.

Ἡ μέση ἔτησία γαλακτοπαραγωγὴ τῶν προβάτων Φριςλανδίας ὑπῆρξε λίαν χαμηλὴ, ἀνελθοῦσα εἰς 150 γλγ. περίπου, λόγῳ μακρᾶς νοσήσεως τῶν ζώων.

Ἡ μέση λιποπεριεκτικότης τοῦ γάλακτος ἦτο 5,49% καὶ ἡ μέση λιποπαραγωγὴ κατὰ κεφαλὴν προβάτου 4,23 γλγ.

Τὸ χαμηλὸν τῶν ἀποδόσεων, ἐν σχέσει πρὸς τὰς γνωστὰς ἀποδόσεις τῆς φυλῆς Φριςλανδίας, δέον νὰ ἀποδοθῆ εἰς τὸ ὅτι τὰ ζῶα δὲν ἔχουν ἀκόμη ἐθισθῆ εἰς τὸ ἡμέτερον περιβάλλον, παρ' ὅλον ὅτι διέρχονται τὸ δεύτερον ἔτος τῆς ἐνταῦθα παραμονῆς τῶν καὶ ἡ διατροφή τῶν καὶ ἡ ἐν γένει διατήρησις αὐτῶν εἶναι ἀρίστη.

Κρεατοπαραγωγή προβάτων Φριςλανδίας

Ἐπὶ τῆς κρεατοπαραγωγῆς, τὰ μόνο στοιχεῖα τὰ ὁποῖα δυνάμιθα νὰ πα-

ραθέσωμεν είναι, ότι οι άμνοι γεννώνται με μικρόν ζών βάρος λόγω της έμφανιζομένης πολυδυμίας, πλην όμως παρουσιάζουν μεγάλην αύξητικήν δύναμιν, ως έμφαίνεται εκ της καμπύλης αύξήσεως αυτών.

Σ υ μ π έ ρ α σ μ α

Έκ της μέχρι τούδε κτηθείσεις ύφ' ήμών πείρας επί του θέματος της εισαγωγής των προβάτων Φρισλανδίας, καθώς και της διατηρήσεως αυτών, φρονούμεν τὰ ακόλουθα:

1. Ότι ή φυλή δύναται να έγκλιματισθ ή εις ώρισμένας περιφερείας της Έλλάδος και δ ή τας παρουσιαζούσας κλίμα δρεσερόν και ύγρόν, πάντως όμως αι άποδόσεις θα κατέλθουν από εκείνας ως παρουσιάζει ή φυλή εν τη πατρίδι της.

2. Τα ζώα δέον να εισάγονται εις νεαράν ήλικίαν, ώστε να δύνανται να έγκληματισθούν εύκολώτερον.

3. Τα ζώα δέον να εισάγονται κατά τὸ φθινόπωρον, δε το κλίμα παρουσιάζει συνθήκας προσομοιαζούσας με εκείνας της γενετείρας των, συγχρόνως δε να άποφεύγουν τὸν θερινὸν καύσωνα εκ του ὁποίου ιδιαιτέρως ύποφέρουν.

4. Δέν πρέπει να μεταφέρωνται εις πρωτογενείς συνθήκας, καθ' ὅσον τὰ ζώα είναι εκλεπτυσμένα και άπαιτούν ιδιαιτέρας φροντίδας.

5. Περισσότερα όμως προσοχή δέον να δοθ ή εις τὸ θέμα της βαθμιαίας αντικαταστάσεως έγχωρίου φυλής (π.χ. Καραμάνικο Κατσικᾶς) ύπὸ Φρισλανδ και δ ή κατά τὸν έξ ής τρόπον:

Κατά πρώτον θα δημιουργήσωμεν μιγάδας εκ διασταυρώσεως άρρένων Φρισλανδ και έγχωρίων θηλέων (ως ήδη έγένητο), ακολουθως αι θήλεις μιγάδες θα επαναδιασταυρούνται μετ' άρρένων Φρισλανδ και ούτω καθ' έξ ής μέχρις του επιτύχωμεν τήν πλήρη αντικατάστασιν.

Ύποστηρίζομεν αυτὸν τὸν τρόπον καθ' ὅσον οι μιγάδες εμφανίζονται άρκούντως άνθεκτικοι και ούτω άποφεύγομεν τήν ίσχυράν κρίσιν έγκλιματισμοῦ.

Οί κάτοικοι της παρακειμένης του Σταθμοῦ Κοινότητος έζήτησαν και έλαβον παρὰ του Ίδρύματος 8 άρρενας άμνους προερχομένους εκ διασταυρώσεως έντοπίων προβατινῶν και κριῶν Φρισλανδ, ίνα χρησιμοποιήσουν αυτούς δι' άναπαγωγήν.

Τὰ ζώα ταῦτα εύρίσκονται από έξαμήνου εις χείρας των παραγωγῶν και εύρίσκονται εις ίκανοποιητικήν κατάστασιν.

Άπό του 1957 και μέχρι σήμερα, τὰ άρχικῶς εισαχθέντα πρόβατα άπωλέσθησαν και εκ της άρχικῆς έκτροφῆς των καθαροαίμων προβάτων έχουν έναπομείνει 2 κριοι και 3 προβατίνα.

Έν τῷ μεταξὺ έδημιουργήσαμεν ποίμνιον έξ 80 προβατινῶν εκ μιγάδων προελθόντων εκ διασταυρώσεων μητέρων άρχικῶς της φυλής «Καμάνικο Κατσικᾶς» μετὰ κριῶν Φρισλανδίας. Ακολουθως αι διατηρηθεΐσαι άμνάδες έγονιμοποιούντο συνεχῶς διὰ καθαροαίμων κριῶν Φρισλανδίας και ούτω τὸ ποίμνιον έχει ήδη ύποστῆ, διὰ συνεχοῦς έγχύσεως αίματος Φρισλανδίας, μιαν έξευγενιστικήν διασταύρωσιν, ή ὁποία θεωρητικῶς και εις τὰ πλείστα των άτομων έχει επί τοσοῦτον προχωρήσει, ώστε τὸ ποίμνιον να εμφανίξη ὁμοιογενῆ εικόνα ένδς ποιμνίου καθαροαίμων ζῶων Φρισλανδίας, μικροσωμοτέρων και ίκανοποιητικῶν άποδόσεων εις γάλα.

Δίδομεν εις τὸν περαιτέρω παρατιθέμενον πίνακα στοιχεΐα έλέγχου γαλακτοπαραγωγῆς 51 προβάτων μιγάδων Φρισλανδίας Χ Καραμάνικο Κατσικᾶς του έτους 1964, ως και σχετικὰ γραφικά.

Έκ των στοιχείων των πινάκων και των γραφικῶν παραστάσεων εμφαίνεται ότι:

1) Ἡ μέση ἔτησία ἀπόδοσις τῶν ζώων τοῦ ποιμνίου ἀνῆλθεν κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο εἰς 201,73 χιλιόγραμμα γάλακτος καὶ διεκυμάνθη ἀπὸ 100,6 χλγ. μέχρι 338,7 γλγ. Τὰ πλείστα τῶν ζώων εἶχον γαλακτοπαραγωγὴν κυμαινομένην ἀπὸ 180 230 χιλιόγραμμα.

Ὡς ἐκ τῆς σχετικῆς γραφικῆς παραστάσεως ἐμφαίνεται, ἡ καμπύλη ἔτησίας γαλακτοπαραγωγῆς τοῦ προβάτου εἶναι ἀκανόνιστος. παρουσιάζουσα εἰκόνα ἀπέχουσαν τῆς ἰδεατῆς καμπύλης τοῦ Gans, λόγω τοῦ ποικιλομόρφου τοῦ κληρονομικοῦ δυναμικοῦ τῶν ζώων, ἅτινα προέρχονται ἐκ διασταυρώσεως.

2) Ἡ μέση ἐπίσης ἔτησία λιποπαραγωγή τοῦ γάλακτος τῶν προβάτων τούτων ἀνέρχεται εἰς 12,301 χλγ. καὶ κυμαίνεται ἀπὸ 6.660 χιλιόγραμμα μέχρις 22,312 χιλιόγραμμα.

3) Ἡ μέση περιεκτικότης εἰς λίπος ἐπὶ τοῖς % τοῦ παραγομένου γάλακτος ἀνέρχεται εἰς 6,28% καὶ κυμαίνεται ἀπὸ 4,71% μέχρις 7,76%.

4) Ἡ μέση διάρκεια τῆς γαλακτοπαραγωγῆς εἰς ἡμέρας ἀνέρχεται εἰς 251,2 ἡμέρας καὶ κυμαίνεται ἀπὸ 147 μέχρι 310 ἡμέρας ἔτησιως.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καθίσταται φανερόν, ὅτι, παρὰ τὸ γεγονός ὅτι καὶ τὰ πρόβατα τοῦ ποιμνίου τούτου διαβιοῦν εἰς ποίμνιον 75 κεφαλῶν ποιμενικῶς καὶ λαμβάνουν μόνον συμπληρωματικὰς τροφὰς κατὰ τὰς ἡμέρας κακοκαιρίας, ἡ γαλακτοπαραγωγή των εἶναι σημαντικῶς ὑψηλότερα τὸσον τῶν προβάτων τοῦ ποιμνίου «Καραμάνικο Κατσικᾶς» ὅσον καὶ τῶν προβάτων Σαρδηνίας. Βεβαίως ὑπάρχουν εἰσέτι λίαν σοβαραὶ διαφοραὶ μεταξύ τῶν ἀτόμων τοῦ προβάτου τούτου (προϊόντα διασταυρώσεως), δι' ὃ καὶ ἐπιβάλλεται σοβαρὰ ἐπιλογή τῶν ἀτόμων πρὸς διατήρησιν ἐν τῇ παραγωγῇ ἀτόμων ἐχόντων ὑψηλὴν γαλακτοπαραγωγὴν καὶ ἱκανοποιητικὴν λιποπεριεκτικότητά τοῦ παραγομένου γάλακτος, διότι ἀρκετὰ ἄτομα ἔχουν μέσην περιεκτικότητα εἰς λίπος μικροτέραν τοῦ 6%, ἧτις εἶναι ἡ ἐλαχίστη ἐπιτρεπτὴ λιποπεριεκτικότης πρὸς ἐλευθέραν κυκλοφορίαν τοῦ γάλακτος προβάτων νωπῆς κωταναλώσεως. Παρὰ ταῦτα ὁμως τὸ ποίμνιον τοῦτο ἀποτελεῖ τὰ πλέον γαλακτοπαραγωγὰ πρόβατα τὰ ζῶντα σήμερον εἰς Ἡπειρον.

ΚΡΕΑΤΟΠΑΡΑΓΩΓΗ ΠΡΟΒΑΤΩΝ ΜΙΓΑΔΩΝ ΦΡΙΣΛΑΝΔΙΑΣ X

ΚΑΡΑΜΑΝΙΚΟ ΚΑΤΣΙΚΑΣ

Πολυδυμία

Ἐκ τῶν κατὰ τὸ 1964 γενομένων 54 τοκετῶν τῶν μιγάδων προβάτων Φριςλανδίας, 30 μητέρες ἐγέννησαν ἀνὰ ἓνα ἀμνόν, ἐπομένως τὸ ποσοστὸν τῶν μονοτόκων ἀνῆλθεν εἰς 55,55%, 23 μητέρες ἐγέννησαν ἀνὰ 2 ἀμνοὺς ἤτοι τὸ ποσοστὸν τῶν διτόκων μητέρων ἀνῆλθεν εἰς 42,59% καὶ μιὰ μήτηρ ἐγγέννησεν 3 ἀμνοὺς ἤτοι τὸ ποσοστὸν τῶν τριτόκων ἀνῆλθεν εἰς 1,85%.

Παρουσιάζουν ἐπομένως τὰ πρόβατα τοῦ ποιμνίου τῶν μιγάδων Φριςλανδίας λίαν ἱκανοποιητικὸν ποσοστὸν διδύμων, ἰδίᾳ γεννήσεων.

Ὡς ἤδη ὑνεφέρθη, εἰς τὸ πρόβατον Σαρδηνίας τὸ ποσοστὸν τῶν διδύμων ἀνέρχεται εἰς 11,7% καὶ εἰς τὰ πρόβατα «Καραμάνικο Κατσικᾶς» 10,0%.

Ἐνδιαφέρουσα ἐπίσης εἶναι ἡ παρατήρησις, ὅτι τὸ μέσον ζῶν βάρος τῶν γεννηθέντων διδύμων ἀνῆλθεν εἰς 3,692 χιλιόγραμμα καὶ ὑπελείφθη μόνον κατὰ 208 γραμμάρια ἀπὸ τὸ μέσον ζῶν βάρος τῶν μονοτόκων ἀμνῶν.

Ἡ διακύμνασις τοῦ βάρους τῶν δύο ἀμνῶν διδύμων τοκετῶν ἐκυμάνθη ἀπὸ 4,3 μέχρι 10,5 χλγ.

Τὸ συνολικὸν βάρος τῶν ἀμνῶν τοῦ ἐνὸς τριδύμου τοκετοῦ ἀνῆλθεν εἰς 10,7 χλγ.

Θνησιμότης άμνων

Έκ τών κατά τó έτος 1964 γεννηθέντων 77 άρρένων και θηλέων άμνων έθανον μέχρις ηλικίας 3 μηνών (90 ήμερών) 9 άμνοι, έξ ών 5 άρρενες και 4 θήλειες.

Τó ποσοστόν έπομένως θνησιμότητος τών άμνων γενικώς άνήλθεν εις 11,68% και δέον νά θεωρηθῆ ώς ύψηλόν.

Έρευνώντες τήν ηλικίαν θανῆς τών άμνων διαπιστοῦμεν, ότι οί πλείστοι τούτων έθανον πρό του άπογαλακτισμού (60ῆ ήμέρα) και μόνον 1 άμνος έθανε τήν 12ην ήμέραν μετά τόν άπογαλακτισμόν.

Έκ τών πρό του άπογαλακτισμού θανόντων 8 άμνων 5 έθανον από τῆς πρώτης μέχρι τῆς 15ης ήμέρας και ἡ θανῆ τούτων ώφειλετο εις συγγενείς άνωμαλίας από γεννήσεως, 3 άμνοι έθανον εις ηλικίαν 30—48 ήμερών έξ έντερίτιδων και 1 άμνος έθανεν 12 ήμέρας μετά τόν άπογαλακτισμόν, κατά τήν περίοδον κρίσεως έξ άπογαλακτισμού, έξ έντερίτιδων.

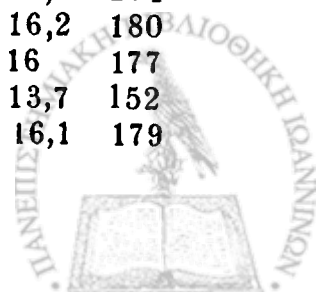
Τó σχετικώς ύψηλόν ποσοστόν θανῆς τών πρώτων ήμερών είναι σύνηθες εις τά μικρά μηνυκαστικά, άτινα γεννοῦν περισσοτέρους του ένός άμνους κατά τόν τοκετόν.

Εις τόν παρατιθέμενον κατωτέρω πίνακα 1 δίδονται στοιχοία ζώντος βάρους άμνων κατά τόν τεκετόν και εις ηλικίαν 60 και 90 ήμερών.

Π Ι Ν Α Ε 1

Ζώντος βάρους άμνων μιγάδων Φριςλανδίας από γεννήσεως μέχρις ηλικίας 90 ήμερών

		Ζ ὠ ν β ά ρ ο ς											
Αριθ. α/α άμνου	Τοκε- του χλγ.	30 ήμερ. χλγ.	Συνο- λική αῦξ. χλγ.	Μέση ήμερ. αῦξ. γραμ.	60 ήμερ. χλγ.	Συνο- λική αῦξ. χλγ.	Μέση ήμερ. αῦξ. χλγ.	90 ήμερ. χλγ.	Συνο- λική αῦξ. χλγ.	Μέση ήμερ. αῦξ. γραμ.	Γεν. συνολ. αῦξ. χλγ.	Μέση ήμερ. αῦξ. γραμ.	
1	6501	—	—	—	—	20,4	—	—	24,7	4,3	143	—	—
2	02	—	—	—	—	17,7	—	—	21,4	3,7	123	—	—
3	03	—	—	—	—	16,5	—	—	19,7	3,2	103	—	—
4	04	—	—	—	—	20,3	—	—	23,	2,7	90	—	—
5	06	—	—	—	—	17,7	—	—	21,5	3,8	126	—	—
6	07	—	—	—	—	19,5	—	—	22,7	3,2	109	—	—
7	08	5	—	—	—	20,2	—	—	22	1,8	60	17	199
8	09	3,5	—	—	—	15,7	—	—	18	2,3	76	14,5	161
9	10	4	—	—	—	23,5	—	—	28,7	5,2	173	24,7	276
10	11	2,8	—	—	—	13,3	—	—	16,8	3,5	116	14	155
11	12	3,8	—	—	—	16,5	—	—	20,1	3,6	120	16,3	181
12	6513	4	—	—	—	17,2	—	—	ξθανε	—	—	—	—
13	14	5	—	—	—	18	—	—	20,6	2,6	86	15,6	173
14	15	5,4	—	—	—	21	—	—	22,9	1,9	63	17,5	194
15	16	3	—	—	—	18,3	—	—	21,3	3	100	18,3	203
16	18	5	—	—	—	18,3	—	—	21,5	3,2	103	16,5	183
17	19	4	—	—	—	23	—	—	28,4	5,4	180	24,4	271
18	20	4	—	—	—	17,8	—	—	20,2	2,4	80	16,2	180
19	21	5,2	—	—	—	19,1	—	—	21,2	2,1	70	16	177
20	22	4	—	—	—	16,2	—	—	17,7	1,5	50	13,7	152
21	23	3	—	—	—	18	—	—	19,1	1,1	36	16,1	179

α/α	Αριθ. άμνου	Τοκε- του εις χλγ.	30 ήμερ. εις χλγ.	Συνο- λική αύξ. γραμ.	Μέση ήμερ. αύξ. χλγ.	60 ήμερ. εις χλγ.	Συνο- λική εις χλγ.	Μέση ήμερ. εις χλγ.	90 ήμερ. εις χλγ.	Συνο- λική αύξ. χλγ.	Μέση ήμερ. αύξ. γραμ.	Γεν. συνολ. αύξ. χλγ.	Μέση ήμερ. αύξ. γραμ.
22	24	3,5	—	—	—	12,8	—	—	14	1,2	40	10,5	116
23	25	3,5	—	—	—	12,1	—	—	14,6	2,5	83	11,1	123
24	26	3,8	10,5	6,2	206	15,5	5,5	189	19,1	3,6	120	15,3	170
25	27	2	9,6	4,6	153	10,7	1,1	36	12,4	1,7	53	10,4	115
26	28	4,4	11,5	7,1	236	18	6,5	216	20,3	2,3	73	15,9	176
27	29	3,5	8,7	5,2	179	14,1	5,4	180	18,7	4,6	153	15,2	168
28	30	4	9,4	5,4	180	14,3	4,9	163	17,7	3,4	153	13,7	152
29	31	4	10,6	6,6	220	15,9	5,3	176	18,5	2,6	80	14,5	161
30	32	4,5	12,8	8,3	276	19,1	6,3	210	24,7	5,6	186	20,2	224
31	33	4	10,8	6,8	226	16,7	5,9	196	20	3,3	110	16	177
32	34	3,3	8,5	5,2	173	13	4,5	150	15,7	2,7	90	12,4	136
33	35	3,3	7,5	4,2	140	11,3	3,8	126	13,5	2,2	73	10,2	113
34	36	4,1	11	6,9	230	17,2	6,2	206	22	4,8	160	17,9	198
35	37	5,5	14,3	8,8	293	21,1	6,8	226	26,5	5,4	180	21	233
36	38	4,1	11,8	7,7	256	16,2	4,4	146	18,1	1,9	63	14	133
37	39	4,4	13	8,6	286	19,3	6,3	210	22,4	3,1	103	18	200
38	40	4,8	11,2	6,4	213	ξθανε	—	—	—	—	—	—	—
39	41	4,5	12,2	7,7	253	14	1,8	60	—	—	—	—	—
40	42	2,5	6,2	3,7	123	11	4,8	160	—	—	—	—	—
41	43	3,5	9,2	5,7	190	12,5	3,3	110	—	—	—	—	—
42	44	3,5	8,2	4,7	156	14,5	6,3	210	—	—	—	—	—
43	45	4,4	10,2	5,8	193	15,5	5,3	176	—	—	—	—	—
44	46	3	7,3	4,3	143	11,7	4,4	146	—	—	—	—	—
45	47	5	12,2	7,2	240	17,7	5,5	146	—	—	—	—	—
46	49	5	10	5	166	13,6	3,6	120	—	—	—	—	—
47	50	2,5	8	5,5	183	11,7	3,6	123	—	—	—	—	—
48	51	3	9	6	200	16,4	7,4	246	—	—	—	—	—
49	52	3	ξθανε	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
50	53	3	7,4	4,4	146	12	4,6	153	—	—	—	—	—
51	54	5	13,8	8,8	293	21,4	7,6	253	—	—	—	—	—
52	55	3,5	9,8	6,3	210	10,8	1	33	—	—	—	—	—
53	56	5,2	11	5,8	193	17,8	6,8	226	—	—	—	—	—
54	57	3,2	8,8	5,6	186	14,2	5,4	180	—	—	—	—	—
55	58	3,3	8,7	5,4	180	14	5,3	176	—	—	—	—	—
56	59	2,8	6,8	4	133	11,6	4,8	160	—	—	—	—	—
57	6560	3,2	8,6	5,4	180	14,2	5,6	186	—	—	—	—	—
58	61	4,4	11,8	7,4	246	18,5	6,7	223	—	—	—	—	—
59	62	4,8	10,3	5,5	183	16,5	6,2	206	—	—	—	—	—
60	63	3,5	12	8,5	283	18	6	200	—	—	—	—	—
61	65	4,4	12,3	7,9	263	18,8	6,5	216	—	—	—	—	—
62	66	5,5	12,0	6,5	216	21,1	9,1	303	—	—	—	—	—
63	67	5,5	12,0	6,5	216	19,2	7,2	240	—	—	—	—	—
64	68	4,1	10,9	6,8	226	17,9	7	233	—	—	—	—	—
65	69	4,8	10	5,2	173	15,9	5,9	196	—	—	—	—	—
66	70	6,7	17,5	10,8	360	26,2	8,7	290	—	—	—	—	—
67	71	4,1	8,1	4	103	13	4,9	163	—	—	—	—	—

Αριθ. α/α	Αμνοῦ	Τοκε- εἰς	30 ἡμερ. εἰς	Συνο- λική αὔξ. γραμ.	Μέση ἡμερ. αὔξ. χλγ.	60 ἡμερ. εἰς	Συνο- λική εἰς	Μέση ἡμερ. εἰς	90 ἡμερ. εἰς	Συνο- λική αὔξ. χλγ.	Μέση ἡμερ. αὔξ. γραμ.	Γεν. συνολ. αὔξ. χλγ.	Μέση ἡμερ. αὔξ. γραμ.
68	72	2,5	5,5	3	100	11,7	6,2	206	—	—	—	—	—
69	73	1,8	3,3	1,5	50	ἔθανε	—	—	—	—	—	—	—
70	74	3,6	8,6	5	166	15	6,4	213	—	—	—	—	—
71	75	2,8	5,6	2,8	93	—	—	—	—	—	—	—	—
72	76	4,5	8,8	4,3	143	—	—	—	—	—	—	—	—
73	78	4	11	7,0	233	—	—	—	—	—	—	—	—
74	79	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Σύνολον		267,5	487,8	292,0	9689	1101,9	240	8.023	729,7	111,4	3,687	477,1	5,426
Z.M.B.		3,934	9,955	5,945	197	16,5	3,4	182	20,2	3,094	102	15,903	180

Ἐκ τῶν στοιχείων τοῦ πίνακος τούτου ἐμφαίνεται δι :

- α) Τὸ μέσον ζῶν βάρος τῶν 68 ἀμνῶν (ἀρρένων καὶ θηλέων), γεννηθέντων τὸ 1964, κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ τοκετοῦ ἀνῆλθεν εἰς 3,934 χλγ. Τὸ ζῶν βάρος τῶν ἀμνῶν κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ τοκετοῦ ἐκυμάνθη ἀπὸ 1,800 μέχρις 6,5 χιλιογράμμα. Εἰς τὰ πλείστα τῶν ζῶων ἡ διακύμανσις περιορίσθη ἀπὸ 3 μέχρι 5 χιλιογράμμα, ὡς ἐκ τῆς σχετικῆς γραφικῆς παραστάσεως ἐμφαίνεται.

Κατὰ ταῦτα, οἱ ἀμνοὶ μιγάδες Φρισλανδίας, κατὰ τὸν τοκετόν, ζυγίζοντες 3,934 χλγ., ὑπερεῖχον κατὰ 490 γραμμάρια τοῦ μέσου βάρους τοκετοῦ τῶν ἀμνῶν τῶν προβάτων «Καραμάνικο Κατσικᾶς» (μέσον βάρος 3,095 χλγ.), κατὰ 384 γραμ. τῶν ἀμνῶν τῶν προβάτων Σαρδηνίας (3,550 χλγ.), καὶ κατὰ 230 γραμ. τῶν ἀμνῶν τῶν καθαροαίμων προβάτων Φρισλανδίας, τῶν ὁποίων τὸ μέσον βάρος κατὰ τὸν τοκετόν ἀνῆλθεν εἰς Κατσικᾶν εἰς 3,704 χλγ.

Τὸ μεγαλύτερον ζῶν βάρος τῶν μιγάδων Φρισλανδίας ὀφείλεται πιθανῶς τόσον εἰς τὴν συχνὴν νόσησιν τῶν καθαροαίμων μητέρων Φρισλανδίας κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς κυοφορίας, ὅσον καὶ εἰς τὴν εὐμενῆ ἀντίδρασιν τὴν ἐμφανιζομένην κατὰ τὴν διασταύρωσιν.

- β) Τὸ μέσον ζῶν βάρος τῶν 68 τούτων ἀμνῶν εἰς ἡλικίαν ἑνὸς μηνός (30 ἡμερῶν) ἀνῆλθεν εἰς 9,955 χλγ., μετὰ διακυμάνσεις ἀπὸ 3,3 χλγ. μέχρι 17,5 χλγ. Τὰ ὄρια ταῦτα εἶναι εὐρύτατα καὶ ὀφείλονται εἰς προφανῆ νόσησιν τῶν ἀμνῶν βάρους 3,3 μέχρις 8 χλγ., τὰ ὁποῖα εἶναι καὶ ἐλάχιστα.

Συγκριτικῶς οἱ ἀμνοὶ τῶν προβάτων «Καραμάνικο Κατσικᾶς», εἰς ἡλικίαν ἑνὸς μηνός, ἔχουν μέσον βάρος 8,969 χλγ. καὶ ἐπομένως εἶναι ἐλαφρότεροι κατὰ 986 γραμμάρια, οἱ ἀμνοὶ Σαρδηνίας ἑνὸς μηνός ζυγίζουν 9,435 χλγ. καὶ ἐπομένως ὑστεροῦν τῶν μιγάδων κατὰ 534 γραμ., οἱ ἀμνοὶ οἱ καθαροαίμοι Φρισλανδίας εἰς ἡλικίαν 30 ἡμερῶν ζυγίζουν 11,915 χλγ., καὶ ἐπομένως ὑπερέχουν τῶν μιγάδων κατὰ 1,960 χλγ.

Τὸ προσκτηθὲν ζῶν βάρος κατὰ τὸν πρῶτον μῆνα ἀνέρχεται κατὰ μέσον ὄρον εἰς 5,955 χλγ. καὶ ἐπομένως ἡ μέση ἡμερησίᾳ αὔξησις τῶν ἀμνῶν τούτων ἀνῆλθεν εἰς 197 χλγ.

Δεδομένου δι οἱ ἀμνοὶ τῶν προβάτων «Καραμάνικο Κατσικᾶς», αὐξάνουν τὸν πρῶτον μῆνα κατὰ 5,874 χλγ. καὶ ἡμερησίως 196 γραμ., ἐπεταὶ δι οἱ μιγάδες Φρισλανδίας ἐμφανίζουσιν τὸν πρῶτον μῆνα τὴν αὐτὴν αὔξησιν.

Οι άμνοι Σαρδηνίας τὸν πρῶτον μῆνα αὐξάνουν κατὰ 5,915 γλγ. καὶ ἐπομένως ἡμερησίως κατὰ 197 γραμ., οὕτω καὶ οἱ άμνοι τῆς φυλῆς ταύτης ἔχουν τὴν αὐτὴν αὐξητικὴν δύναμιν.

Οἱ καθαρῶν άμνοι Φριςλανδίας τὸν πρῶτον μῆνα αὐξάνουν κατὰ 8,211 γλγ. καὶ ἡμερησίως ἔχουν αὐξῆσιν 270 γραμ., ἐμφανίζοντες οὕτω σοβαρὰν διαφορὰν μετὰ τοὺς άμνούς μιγάδων Φριςλανδίας.

γ) Τὸ μέσον ζῶν βάρος τῶν άμνῶν μιγάδων Φριςλανδίας φθάνει τὰ 16,5 γλγ., μετὰ διακυμάνσεις ἀπὸ 10,7 γλγ. μέχρις 23,5 γλγ. Ἡ διασπορὰ εἶναι μὴν σοβαρὰ εἰς τὸ ζῶν βάρος, ὀφειλομένη εἰς τοὺς αὐτοὺς λόγους.

Οἱ άμνοι «Καραμάνικο Κατσικᾶς» εἰς ἡλικίαν 60 ἡμερῶν ζυγίζουσι 16,050 γλγ. καὶ ἐπομένως ὑστεροῦν τῶν μιγάδων κατὰ 450 γραμ.

Οἱ άμνοι Σαρδηνίας 60 ἡμερῶν ζυγίζουσι 14.500 γλγ. καὶ ὑστεροῦν τῶν μιγάδων κατὰ δύο γλγ., ἐνῶ οἱ καθαρῶν άμνοι Φριςλανδίας ζυγίζοντες 19,300 γλγ. ὑπερτεροῦν εἰς βάρος τῶν μιγάδων εἰς τὴν ἡλικίαν τῶν δύο μηνῶν κατὰ 2,800 γλγ. Ἀνάλογος εἶναι καὶ ἡ διακύμανσις τοῦ προσκρηθέντος βάρους.

Οἱ μιγάδες Φριςλανδίας αὐξάνουσι κατὰ τὸν 2ον μῆνα κατὰ 5,4 γλγ. καὶ ἡμερησίως κατὰ 182 γραμ. Οἱ άμνοι τοῦ «Καραμάνικου Κατσικᾶς» αὐξάνουσι κατὰ 7,061 γλγ. καὶ ἡμερησίως κατὰ 235 γραμ. Οἱ άμνοι Σαρδηνίας αὐξάνουσι κατὰ 5,090 γλγ. καὶ ἡμερησίως κατὰ 170 γραμ. Οἱ καθαρῶν άμνοι Φριςλανδίας αὐξάνουσι κατὰ 7,385 γλγ. καὶ ἐπομένως κατὰ 240 γραμ. ἡμερησίως.

δ) Τὸ μέσον ζῶν βάρος τῶν άμνῶν «Μιγάδων Φριςλανδίας» ἀνέρχεται εἰς 20,2 γλγ. εἰς ἡλικίαν 90 ἡμερῶν καὶ κυμαίνεται ἀπὸ 14,0 μέχρις 28,7 γλγ. ἦτοι ἀπὸ τοῦ ἁπλοῦ εἰς τὸ διπλοῦν.

Οἱ άμνοι Σαρδηνίας εἰς τὴν αὐτὴν ἡλικίαν ζυγίζουσι 14,960 γλγ. καὶ ὑπολείπονται τῶν μιγάδων κατὰ 5,240 γλγ., ἐνῶ οἱ καθαρῶν άμνοι Φριςλανδίας, ζυγίζοντες εἰς ἡλικίαν 90 ἡμερῶν 31,933 γλγ., ὑπερέχουσι τῶν μιγάδων κατὰ 11,433 γλγ.

Κατὰ τὸν τρίτον μῆνα οἱ μιγάδες ἠξῆσαν τὸ βάρος των κατὰ 3,700 γλγ., σημειώσαντες μέσην ἡμερησίαν αὐξῆσιν 123 γραμ. Τὰ Σαρδηνίας ἠξῆσαν συνολικῶς κατὰ 0,440 γλγ. καὶ ἡμερησίως κατὰ 17 γραμ. καὶ τὰ καθαρῶν άμνοι Φριςλανδίας κατὰ 12,333 γλγ. καὶ ἡμερησίως κατὰ 411 γραμ. (Δίδεται ἡ ἐξήγησις, ὅτι εἰς τὰ καθαρῶν άμνοι Φριςλανδίας δίδονται ζυγίσεις 3 μόνον άμνῶν).

(Συνεχίζεται)

